

del collegio de la Comp^a de Jesus de Granada

R. 3000

Tomus Primus.

D. THOMAE A QVINATIS
DOCTORIS ANGELICI
COMPLECTENS.

Vitam ipsius beati Thomæ ex diuersis authoribus collectam.
Expositionem in Primum & Secundum Perihermenias, et
In Primum & Secundum Posteriorum Analyticorum.

ARISTOTELIS:

*Qui vero sunt integre expositi, qui vero mortis vitio imperfecti relictii,
propriis manifestum est locis.*

R O M A E

M D L X X

2 400 40 *MADE IN SPAIN*

de collegio de la Comp^{te} de Jesus de Granada

R. 3000

Tomus Primus.

D. THOMAE A QVINATIS
DOCTORIS ANGELICI
COMPLECTENS.

Vitam ipsius beati Thomæ ex diuersis authoribus collectam.
Expositionem in Primum & Secundum Perihermenias, et
In Primum & Secundum Posteriorum Analyticorum.

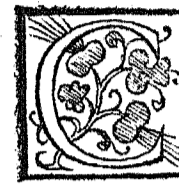
ARISTOTELIS:

*Qui vero sunt integre expositi, qui uero mortis uitio imperfecti relictis,
propriis manifestum est locis.*

ROMAE MDLXX.

V I T A
 SANCTI THOMAE AQUINATIS.
 ORDINIS FRATRVM PRAEDICATORVM,
 EX PLVRIMIS AVCTORIBVS
 RECENTER COLLECTA.

VM inter ea quæ causam præbere consueverunt, cur hominum nomina celebrentur, vna præsertim præcipuaque sit sapientia, & rerum omnium multiplex cognitio, ea tamen, si quieta fuerit, vacaueritq; solis contemplationibus, nec sit in negociis versata, hanc molestiam scriptoribus afferre necesse est, quod non variam nec suauem admodum lectionem efficiat. Siquidem ita natura nobis insertum est, rerum varietate delectari, vt quod perpetua similique semper specie sese nobis offert, vilescat vt plurimum, & gratiam amittat, Si qui tamen sunt, qui humanum hunc nostrum errorem superare

ratione possint, & ea voluptate quam ipsa rerum varietas nostris animis instillare consuevit, præta, in sapientissimorum virorum constantissima, ac vbique sibi simillima vita legenda se oblectet, nulla est hac vtilior, commodior, vel præstantior lectio. Quippe proprium animus & sensus comprimere, certos terminos & leges præscribere suæ libertati, non vanis exitiosis que in rebus vagari, & circa vnam solam sapientiam studium omne suum infumere condiscet: quo quid tranquillius vel felicius sit non video. Certe sanctissimi Thomæ vitam, facile vnicuique est breui sententia definire, quod in absolutissima sapientia tum adipiscenda, tum disseminanda fuerit vbique versatus. Si vero modum etiam quo ad hoc tam felix negocium se contulit, & quàm constanti animo in eo perdurare visus est, audire placuerit, incipiet ille fortassis reliquarum rerum curâ vanam esse suspicari, quam a tam sapienti viro ita contemni viderit. Itaque neminem crediderim esse futurum, qui, quod sanctissimi Thomæ vitam ab aliis etiam descriptâ, me videat complecti velle, moleste sit id laturus. sed sit etiam verum, reliquis hoc meum studium vanum forte videri debere, ego tamen illius sanctissimos viuendi modos, firmam prudentiam, stabilissimam constantiam, præclaram humanis in rebus contemnendis generositatem, in diuinis vero flagrantissimam curam, tamquam meæ picturæ mihi met exemplar proponam.

De Aquino Thomæ patria.

An Aquinum in Campania, vel Samnio sit, non satis mihi perspicuum esse videtur, quàmuis qui nunc Italiam exponunt, in Samnio ipsum fere remittant. Vtriusque certe finitimum fuisse facile quilibet ex antiquis coniectare poterit, & parû a Fregellis distasse, ac a Liri flumine (porro Lirim nunc Gariglianum vocant.) Arpinum etiam, vel Arpini potius insulam clarissimam Ciceronis patriam, non admodum a se disiunctam habet. Olim autem amplam urbem Aquinum fuisse ferunt, & illius quoque primæ magnitudinis vestigia nunc extare, nec solum hunc sapientissimum virum protulisse, verum & Pelceninum Nigrum Imperatorem, & Iuuenalem, & aliquot alios egregios viros, quos tamen si cum hoc contuleris, mirum nisi dixeris fabulas esse. Quid autem vastatum Aquinum in præsentis ambitus angustias coegerit, nondum mihi compertum est, nisi forte cum reliquis Italiæ calamitatibus, in barbarorum irruptiones istud etiam reiecerimus. Hanc patriam habuit Sanctus Thomas, felicissimam profecto, quæ quocumque terrarum vagata, per omnium ora semper versabitur.

De eius parentibus.

Qui nam eius parentes fuerint, & vnde duxerint originem, mihi quidem hucusque difficile visum est enarrare, ita ab illis qui eius vitam primum scripsere, relicta res hæc obscura est. Tradunt qui cum eo diu vixere, quibusque compertissima eius vita & origo fuit, quod ab Apuliæ comitibus Sciciliæque regibus traxerit sanguinem, Itaque quantum ego ex his coniectare ingenio possum, in illos Apuliæ comites, qui vere legitimeque sunt eam dignitatem primum sortiti, suam originem refert, ij vero Nortmanni fuere, in quorum principe parenteque Tancredo, cum illud Imperium initium suscepisset, in Drogonem inde Vmfredum, Gotfredum, Rupertum, reliquosque nepotes ac pronepotes emanauit, quod & Rom. plures Pont. Leo præsertim nonus, Nicolausque secundus ratum habuere. Hos ego crediderim veteres primosque parentes Thomam habuisse, ex quibus non nulli post debellatam subiectamque Sciliam, in regium nomen concessere, mansere alij comites, prout rerum fortunarumque conditio postulabat, sic sane quod ex Apuliæ comitibus Sciciliæque Regibus progressus fuerit, rectissime dicemus, & Landulfus nomen, optime in illam gentem quadrat, quam a postremis Germaniæ litoribus prodiisse fama est, temporum etiam ordo suum locum habebit, nec oportebit hic violenter aliquid agere vel coningere. Huius meæ coniecturæ illud quoque debile saltem argumentum fuerit, quod Gregoriû. VI. r. Apuliæ Calabriæque Ducatum, Aquini Ruperto contulisse, traditum a Blondo est, potuitque tum vrbs ipsa in illius familiæ ius celsisse, si non prius fuerat. Verum postremo maximeque me mouet, non aliam familiam, tum reperiri potuisse, quam ita germanitus vereque Apuliæ comitem appellare debeas, Comes vero nomen circa vltima Imperij Rom. tempora in vsum venit. Quoniam enim Imperij Rom. fines tam ampli, fusi que erant, vt vnus Imperatoris ingenium tam amplæ rerum moli sufficere nequaquam posset, prius Nerva socium sibi Traianum ascieuit, indeque transit hæc res ad posteros. Erât quidem & prius Consules, ac Proconsules, sed hi quod suffragiis eligerentur, parum Imperatoribus tuti videbantur esse: factius enim sibi consultum iri credebant, si probatum aliquem amicum, in quem curarum partem reicerent, elegissent. Creuit postmodum ambitio, illucque tandem peruenit, ut qui ad prouinciarum præfecturas destinabantur, imperij confortes, & comites dici affectarent, percrebuit hic usus primum sub Valentinia

no seniore, sub alijsq; principibus qui sequi ipsum sunt, uehementissima ambitione cultus ac propagatus est. Verum ubi res ad Germanos Imperatores rediit, nescio quæ animorum impotentia, per magnam Europæ partem uagata est, ut qui uel in una saltem uilissima arce ins exercent, nuncupari comites uelint, Et hæc quidē humanæ sunt uitiositatis partus & mōstra. sed Thomas noster fortissima ea qua diximus, felicissimaq; stirpe, quantum ego ceruere potuerim genitus est, matrem tamen Neapolitanam nobilem ciuem extitisse dicunt, quamuis generis seriem reticeant.

Rursus de eius parentibus.

Opportune uero postquam hæc scripseram, data mihi facultas est, quid Casinensia Chronica, de tota Sancti Thomæ progenie contineant uidere: quæ certe res, ut mihi pergratissima fuit, ita reliquis iocundissimam futuram existimo: nec grauabor, qua breuitate potero, singula referre. Qui igitur ea Chronica complexus est, a Longobardis progeniem habere sanctum Thomam censet. Comitum enim Aquinatū, anno a Christo 800. circaque Caroli magni tempora memoriā haberi, & primum quā Nortmanorum arma ea loca inuaderent, nominari uero quoq; Sommaculos, amplumq; principatum ac multis Oppidis refertum possedisse, præsertim tamē anno Christi D.N. uno cū uigesimo supra millesimum ducētesimū, Thomam Aquini Comitem, Friderici secundi amicitia, magistratibusque ac legationibus perfunctis, & egregiis tandem suis factis per celebrem extitisse, in quem & Fridericus Acerrarum Imperium suarū uirtutum testimoniū contulit, Quamuis uix satis hic mirari possum, quomodo res ista ad Conradum, & ad quinquagesimum tertium annum alibi referatur. nec enim tum poterat hic Thomas superstes esse, & Conradus qui superiori anno ex sancti Thomæ Fratribus alterum quidem necari, in exilium uero agi alterū iusserat, uastaueratque incendio eorum patriam, nō ita cito Thomam hunc qui Sancti Thomæ anus recēsetur, sic in gratiam recepisset, ut ad propria sororis lectum uellet ipsum assumere: itaq; perquam necessum est, aut Imperatoris & anni factam ibi mutationem fuisse, euenisseque rem eam sub Friderico, cuius & sororem habuerit, gesseritque proregem, ac legatum, uel alium Thomam istum esse superioris filium, Acerrarumque relicto hæredem, qui Landulphi fratris contrarium iter ingressus, relicto Pontificis partibus, pro Imperio steterit, indeque sibi Conradi sororem promeruerit: certe superior Thomas, Landulphi filio, Sancti Thomæ patre, Aquini Domino relicto, alterum filium, cuius nomen haud reperio, Acerrarū Comitem testamento scripsit: Hunc autem Friderici Conradique factiōibus adhæsisse, inde perspicuum argumentum est, quod cum Conradus Vrbes omnes quæ ad Pontificem Rom. trāsierant diriperit, Acerras tamen intactas reliquit, deinde quod inter agri Neapolitani depopulationes Acerrarum Comes institutus, seu restitutus potius est ac firmatus, ipseque Conradus eum patri ac sibi fidelissimam operā nauasse refert. Verum Landulfus & longe antea defierat esse & quo tempore uixit, in Pontificis causam pro penso semper animo fuit ac habitus est: quamobrem & quāprimū Gregorii noni decreto ab ea fide quā in Fridericum iurauerat se liberū esse cognouit simul & correptis armis, erectisque Pontificis insigniis, ad ecclesiastica iura tutanda, suo exemplo hortatus reliquos est. Et hæc quidem ita dixerim, quo maiorem lucē superiori causæ afferrem, nunc ad illa Chronica reuertar, quæ ex insigni eo Thoma Friderici ut diximus prorege, omniumque copiarū Imperatore, Landulphi ac alium fratrem genitos esse tradunt, ex Landulfo & Theodora Theatis Comitissæ filia ortus Thomas noster est. Verum suppressis deinde qui intercedunt, Ioannem quendam reperio, censuum omnium quæ ex Neapolitano regno habentur magnum curatorem, & ut nunc inquit, Camerarium, quo munere Gaspar quoque filius, neposque Franciscus Gasparis filius, functi pariter sunt, Gaspar tamen ab Alphō primo Rege dignitate auctus, Pischeriæ Marchio renunciatus est, Franciscus uero inter huius Alphonfi Regis carissimos fuit, ex huius filio Gaspari, natus Franciscus Antonius, cum iuuenis decederet, sororē Antonellam bonorum omnium hæredem instituit, quibus ipsa Aualam Hispanam nobilissimam familiam honestauit, Inico Aualo matrimonio coniuncta, sequutus hic Inicus erat Alphonsum ipsum regem, cum Italiam peteret, eius nepos superior Pischeriæ Marchio, Pronepos uero Vasti Marchio fuere: quorum præclara uirtute, Carolus Quintus & partum, et firmatum in Italia Imperiū habuit: uiuunt ex posteriore Inicus Aragonius Cardinalis amplissimus inferiorque Pischeriæ Marchio Ferdinandus, Philippi Hispaniarum regis, in Sicilia prorex, proq; Imperator, tresque alii fratres, Cesar scilicet, Ioānes, & Carolus, diuersas æquitum in Hispania religiones professi, in celeberrimam hanc fortunatissimamque familiam Sancti Thomæ progenies exiit: ego uero non mediocriter hic ambigere compellor, faciliorem ne superiorem Sancti Thomæ progeniem appellem, quæ clarissimam hanc prolem diuino munere sortita, non Italiam solum, uerū & christianas omnes partes suo splendore uirtuteque nobilitauit & nobilitat, an hanc ipsam prolem felicissimam dicam, in quam Sancti Thomæ diuine sempiternæque uirtutes, sapientia, probitas, sanctitas, immortalitas, nouos semper nobilitatis radios & faces refundunt: hac una certe præsertim re mihi uidetur hæc proles se Sancti Thomæ genere dignissimam præstare, quod cum quæ nam ornamenta ex eius luce percipiāt, intelligat, nihil antiquius, nihil grauius, nihil sua magis interesse arbitratur, quàm eius honores religiosissime semper rueri, & cumulare. In huius rei gratiā uidere eos est, sublimes & amplissimas aedes Neapolis moliri nunc & extruere, ubi Dei quidem primum, Domini que nostri Iesu Christi, deinde Sancti Thomæ quoque laudes perpetuo celebrentur. Ut igitur tandem rem concludam, siue ex Nortmanis, ut ego coniectura argumentisque consequer, seu ex Longobardis, ueluti dicebat is qui Chronica collegit, Sanctus Thomas ortus sit, antiq; profecto nobilissimisque parētibus editus est, Theodora sane mater ex Nortmanis oriri necessarium ferre uidetur. Traditum enim a Blondo ac reliquis est, quod Nortmani, Theatis amenitatē conspicati, ibi Samnitē sedem elegerint: itaq; si Theodora ex Theatis comite nata traditur, uerissimile plurimum mihi sit, Nortmanam originem eam habuisse.

De eius ortu.

Præclarum illud præfagium fuit, quod a probatissimis, fidelissimisque testibus proditum memorie est, primum quā æderetur, de eo extitisse. Tradunt enim sanctissimum Monachum quendam, ex arce uicina

De eius adolescentia.

uicina quam Roccam sicā appellant, delapsus, obuiamque matri Theodora factum, eam primum saluere iussisse, inde quem filium cuiusue nominis & professionis æditura esset exposuisse, iam enim tum uero gestabatur, nec res sanctissimi uiri mentem fefellit.

Adolescentiæ magnam partem, in eo monasterio quod Casini celeberrimum habetur, exegit, Erat tū receptissimum filios adolescentes nobilesque præsertim, monasteriis includere, ubi cum doctrinarum rudimenta, tum morum sanctitatem uitæque elegantiam imbiberent: quæ res felicissimæ quoque Thomæ successit. Primum enim ita sanctam illam monachorum uitam imitari cepit, ut non ad eam descendendam transisse, uerum sic per naturam ornatum & compositum matrem eum in mundum effudisse uideretur, & uirtutes secum tanquam annonam compendiumque quo uiueret illuc tulisse. Erat animo paulo remissus, quod modestiam, uerecundiam, obediendi facilitatem, grauitatemque dicēdi natura ferre coniuncta habet: augebat hæc ipse de industria, dataque opera, quomodo modestior fieret, & temperatior, quibus modis turpes omnes notas euitare posset, quo maiori honore summaque reuerētia sanctos illos omnes uiros prosequeretur, & quā caute, apte, sancte, proque loci quo uersabatur dignitate, uerba proferret, diligentissime quærebatur. Primo uero die quo diuinas illas aedes ingressus est, in animum induxerat nihil sibi cogitandum agendum, uel tractandum esse, quod iniuriam loco afferre posset, ita temporis omnia momenta infumenda, ut si de singulis ab eo ratio exigeretur, non esset unde rubore perfunderetur: quæ certe meditatio, non adolescentis cuiusdā, sed diuini uiri animum requirit: modum autē quo istud assequeretur talem ipse reperit. plures ibi non ab eo genere uel ætate dissimiles nutriebantur, ab his se subtrahit, locoque peruestigato, quem tam insigni instituto commodum haberet, illic agebat, non uersare studioissime libros, non de suis rebus in teute meditari prætermittens. iuuabat hoc opus, frequēs, & præcæcis ratione ardens fatis orandi Deum consuetudo. tale sane uitæ genus, quāsi cum cultissimis perfectissimisque monachis de sanctitate certaret, sequutus ibi semper est.

Quod ad grauiora literarum studia se trāstulit.

Hinc autem id tradunt euenisse, quod euenturum quoque uerissimile uidebatur. is quippe qui tum eum locum regebat, Abbatē ipsum uocant, cū hunc mirabilem iuuenem tam egregium, tam optimorum studiorum cupidum, & ad præclarissimam omnem uirtutum accensum, & instructissimum cerneret, timens forsitan ne quod in reliquis filius, illius parentes commiserant, in hoc etiam molirentur efficere, militem scilicet illum conscribi iuberēt, eos adit, deq; Thomæ ingenio, uirtute, moribus instructos, ne clarā hanc animi præstātiā, militie, aut aliorum negotiorum turbinibus, interrumpat hortatur, habere se magnū aliquid quod diuinari de eo debeat: bonarum enim omnium rerum summum speciem, in ipso perspicue relucere, perant ipsi modo diuinum illud semen excolere, & humanis fædisque curis obrui non cogāt, quid nisi (inquit) tā probato ingenio indulgere illū finitis? quicquid parētes inde sperauerint certe Neapolim missum, in quidam tandem erumpere uelit expectare statuunt, interim ipse liberalibus disciplinis incumberet, delibationem postmodum ab ipsis rerum successibus afferendam. Fuit olim etiā Neapolis, (si Straboni credimus) literarum Gymnasis Græcisque maxime, percelebris, & qui ex Romanis literarum otio delectabantur, illuc ut plurimum diuertebant. Durauit hic mos in ea fere perpetuo, nec in Italia, quod ego uiderim, antiquiores alicubi literæ fuere, sed Thomæ tempestate, eam urbem quamuis bellis sæpe tumultuaretur, studiosorum hominum frequentissimam fuisse tradunt: quā autem ipse superio rem uiuendi regulam, de qua locuti sumus, sibi præscriptam tenebat, facile nobis esse aestimare, qua felicitate, quā breui tēpore, & quā egregie disciplinas omnes bonas sit assequutus, rationalemq; præcipue facultatem, quā logicam dicūt, & naturalem philosophiā, fertur ita de utrisque disputare solitus esse, ut mirari se contemplanque cunctos cogeret, quod certe quæ sequuta postea sunt, fide dignissimū reddūt.

Quomodo religioni se tradiderit.

Florebat tum non Italia solum, uerum & Europa tota religiosissimis uiris, sane Dominicus christianæ pietatis ac religionis studiosissimus, cum ad hanc propagandam animo uehementer incitaretur, noua quadam uitæ ratione, quæ non a contemplationibus quidem profus abhorreret, nec ita tamen illis uacaret, ut non admonendo, docendo, inuando, christianasque demum res tractando, in publicū proderet: quod a primis monachorum authoribus prætermisum uidebatur, excogitata, per magnam Europæ partem fuerat euagatus, repperat plurimos quibus institutum illud probabatur, magnoque cum Dei præsertim, tum hominum fauore recipiebatur ubiq; & qui christianam uel humanam philosophiam professi essent, multi quo tam insigni rei suam operam nauarent, reliquorum omnium obliti, agitatique profecto sanctissimo spiritu, ad hanc probatissimorum hominum frequentiam concurrebant. Feruebat tum maxime christianum opus, & tanquam incendium quoddam late omnia corripiebat. Thomas igitur ubi satis literarum, religionis, & pietatis amore animum firmatum esse sensit, quid ageret circumspectans, ne procellis ac fluctibus humanis præclarissima ea sua philosophia sibi de manibus excuteretur timere cepit, eam namque prouinciam turbulentissimum tempus tum habebat, illius simultatis inimicitiarumque ratione, quæ inter Sueuos Imperatores Rom. que Pontifices, magna mortalium perniciē, a multis iam annis exercebantur, fouerat autem illas præsertim Fridericus, & horum Pontificum odio illuc usque bacchatus erat, ut Saracenis christiani nominis infensissimis hostibus, in illius regni umbilico pene, munitam & opulentam urbem inhabitandam delegerit: hæc temporum monstra prudentissimē Thomas animaduertens, nullo modo patriam sibi fore tutam existimabat, familiæ siquidem splendore, uel ad Imperatoris factiōnem sequendā cogebatur, quod christianus uir sine sui exitio nec moliri quidem poterat, aut ad Pontificis sanio remque partem transeundum erat, subeundumque uoluntarium exilium, & fortunæ omnes amittendæ, & postremo cuiuscumque fauisset, deplorare philosophiam, perditamque lugere, conueniebat, unicum hic sibi superesse remedium cernebat, si monasterii alicuius otium scētatus, de periculorum faucibus dilaberetur: quā enim suauitatem, serenitatem animis afferre soleat, exper

tus iam erat, & monachorum candidi mores, pius illum animum pupugerant. Cur autē uel indumentorum indignam nouamque formam, aut uiuendi duram rationē uereretur, nil enim grauius enenire sibi posse, quam a philosophia in prauos corruptosque mores deturbari, Christianas porro uirtutes vix assequi aliquem valere, nisi parentes, familiae, honoris etiam, gloriaeque lux, & id genus omnia contemnantur: quae uero certa indissolubilique sponsione spondenda ibi erant, Christiano philosopho decentissima sibi uideri, & quantum quidem ipse deliberare iam animo poterat, ea se sequi penitus uelle statuisse, faceret Deus ut quod eo Duce praeparabat aggredi, in felicissime sortis occasione sibi euaderet, restabat de religione decernere, quae suae sententiae, & animo magis apta uideretur.

Quod religionis indumenta suscepit.

Nuper uero Dominicus sanctissima uita functus fuerat, reliqueratque suum eum quem excogitauerat ordinem, eruditissimis praclarissimisque uiris celeberrimum, & quocumque te uertisses, ex eius familia plures, qui Christianas res commodissime tractare disputareque peracite de rebus tum diuinis tum humanis possent, occurrebant. Erat istud Thomae ingenio gratum admodum, & iam ad illam uitam diligendam inclinabat. Inrerim huius ordinis insignis quidam nobilisque uir, publicas ac frequentes disputationes habebat, concurrebantque plurimi ad eum omnibus de disciplinis egregie differentem, audiendum. Tradunt eum Ioannem appellatum fuisse, ab oppido, quod Sancti Iuliani dicunt profectum, hunc Thomas non audiebat tantum, uerum & obseruabat, nec a prudentissimis eius colloquijs facile diuelleretur: Ioannes uero diligentem hanc sui obseruantiam in eo contemplatus, commotus item fama hominisque splendore, qui nam eius mores essent, & quae ingenij uis attentius aduertebat, acutissimum quidem illum & grauissimum simul esse disputando cognouerat, si tam praetiosae diuinaeque superpellectilis lucro suam religionem, uel orbem potius Christianum, honestaret. Breui igitur illum de sapientiae gloria felicitateque admonet, quam si per hominum uulgares anfractus & vertigines, consecraretur, nimium ab ea ingenij praecleara indole quam ostendebat diuariare, si naturum se speraret: proinde non tale tempus esse, nec in tam serenam tranquillamque rerum conditionem nos incidisse, ut alicubi tute se philosophari posse, expectare deberet. Quin tu, inquit, si sapientiae studio flagrare te dicis, uanissima uulgi seuerentia sprete, illuc euoles, ubi certissimum est, eam omnino reperiri? Religionis ocia sunt, quae sapientes homines pariunt, ad nostrae Christianitatis prima lumina te conuertas: cerne si cum hoc uulgo desipuerint, & num inter humana fordida ambitioneque plenissima, negotia sint philosophati, an potius ab illis tamquam ab incendio se subtraxerint, & quid de se populi sentirent, longe minorem curam quam de canum latratu gesserint. Tu igitur etiam ab his te tandem extrices, te meum hoc religionis indumentum expectat: ego uero, si me sequare, ingentis cuiusdam molis opus, per te Deum effecturum esse, mihi uideo certissime diuinari. Vix dici potest quam hac oratio illius iam antea commotum animum totum inflexerit, Quamobrem & ipse breuibus, Ne tu inquit me sapientiae tam frigidum amatorem existimes, ut insani populi nugae uel quicquam aliud pertimescam, quin potius anxium primum hominem, & hanc causam tractantem ac deliberantem aggressus es, uero quodam diuino uiro opus erat, qui cogitationum iactatione soluta, locum ostenderet, quo me transferrem, te uero uideo a Christo benignissimo nostro Deo: in hanc ipsam causam huc destinatum, excepique tuam orationem perinde ac si de Spiritu sancto proficisceretur. Age ne moras hic teramus, cum illis rem hanc tractare nunc uelis, qui de me suscipiendo deliberationem habere debeant, nec enim a te sum discessurus quam omnia peracta cognoscam. Cito, inquit ille, uoti tui compos eris, accurrensque ad superiorem patrem quem priorem appellant, quid egerit exponit, altare nobilissimum, doctissimum, optimumque iuuenem, qui religionis indumenta petat: non hic longiori consilio opus esse, cur enim ea quae de reliquis diligenter peruestigari solent, natale scilicet, eruditionem, conditionem, mores, curiosius hic scrutari conueniret? talia siquidem ista hoc in uero iuene esse, quae laudem omnem & famam superarent: uerum non differendum prorsus hoc negotium, tum quod ipse sic fieri petat, tum ne callido bonorum omnium hosti difficultates, morasque ferendi, occasio daretur. Gerebat ibi tum hoc munus, praeclearus ille Thomas Lentinus, cui doctrinarum omnium summa peritia, & in administrandis rebus spectata probitas ac prudentia, postmodum ut Archiepiscopus Consentinus esset, indeque in hierosolymarum Patriarcham transferret praestitit. Iste probato Ioannis consilio, accersitum Thomam collaudat, nil felicitius excogitari potuisse, hunc esse pietatis ac sapientiae uerum amorem, qui eius oculos ad reliqua quidem omnia clausos, ad ipsius sapientiae diuinum lumen solum aperuisset, ibi tamen parumper moraretur, quousque patres omnes colligi possent, ita namque sibi lege praescriptum, quam corrumpere fas non esset, interim Deum oraret, & pro more quoque peccata confiteretur, nec enim aliter diuinis has res rite tractari posse, se uero iam iam operam daturum, ut quotquot adessent conuenirent, itaque post omnium habitum conuentum, remque summis laudibus a singulis commendatam, Thomam ad hoc paratissimum, & ut religiosi uelut indueretur humillime petentem, inducunt: his autem peractis, quae legitime requirerentur, & eo tandem in eorum numero cooperto, gratiae Deo summam persoluntur, & Thomae quidem locus inde decernitur, ubi Christianae Philosophiae ac religioni, perpetuam operam nauaret, ceteri uero omnes miraculo ferme perterriti, menteque clara praesagia reuoluentes, in sua dilapsi sunt: hoc ordine ingressum eum religionem accepi, egisseque tum septimum supra decimum annum, quam aetatem sua prudentia longe superasse, docent quae nunc referabamus.

Vbi

Quid post suscepta religionem age receperit.

Vbi se monasterio clausum, contraque domesticos, forenses, ac ciuiles tumultus munitum septimque sensit, altius quid fecisset repetito, de uita instituta deliberandum esse uisum sibi est, turpe siquidem nimium, & indignissimum sibi ducebatur, tam claram humanarum rerum spem reliquisse, nihilque tamen egregium, & quod humanum usum excederet, in eo quo peruenerat silentio adidisse monumentum. Ceterum bonas omnes res, non alibi quam in dei perfecto cultu suam fontem habere contemplatus, hinc ordiendum esse decreuit. Stimulabatur etiam grauissimorum patrum exemplis, & frequentissimis adhortationibus, & ipse per uigil plurimum, & attentus, siquid docebatur, legebatur, admonebatur, aderat auribus, & quod illi sanctissima suae sententiae commodum intellexisset, peccatori condebat. Ad unum tamen consequendum, totis uiribus duabus de causis decertandum sibi censebat, idque humilitas erat. Primum quod hanc reliquis christianis uirtutibus aditum semper aperire, sternereque uiam intellexerat, & pro illa adipiscenda magna quoque sibi necessitas incumberebat, ne praeclearis illis insignis ac notis, quibus ornatus uulgo praedicabatur, inflatum eum aliquis suspicaretur, & hinc inuidiam, diabolicum profecto uirus, contraheret. Ceterum ad hanc causam breuissimum compendium animaduertit esse aliorum, maiorumque praesertim dictis ita stare, ut nihil quidem ipse uelle, totum autem in eorum arbitrium referre uideretur: sic enim animi ingenique uires prorsus aueruari, & proinde iactantiae totius excindi radices. Erat autem, & illud eorum unum ac praecipuum quod seruare promiserat: paratissimum igitur ad obedientiam animum principio sibi componens, consequens esse uidit, nihil agendum, loquendum, uel meditandum, quod non ex patrum uel legum praescripto cognosceret esse, itaque quid illi qui primum eam uiuendi rationem exornauerunt, legibus complexi essent, diligentissime perdiscens, & obseruans, ad illud sese tanquam ad normam inflectebat & aptabat, comperto quoque sobrietatem mirabilem uirtutum & bonorum omnium nutricem esse. & ieiuniis quidem longaque inedia, uitiosas in nobis affectiones ac facultates, retundi ferè solitas, & ad iustam metam reuocari: si uero uino repletionibusque foueantur, procaces quidem, & effrenes in cunctis fieri, in iuuenibus uero tam aperta licentia feruoreque surgere, ut nec cohiberi penè ualeant, abstinentissimam semper uitam ducere statuit. Hinc. n. & aliud optatissimum sibi commodum oriri spectabat, enim uero nec uini, nec escarum quibus se non ingurgitasset, molesti uapores, haudquaquam ingenium sepelire, uel optimarum disciplinarum studium perturbare, dissoluere uel poterant, immo uero serena sobriaque mens, diuini in rebus libere uersari, tractare eas pro arbitrio, meditarique potens erat: istuc praesertim sua ieiunia spectabat, haec causa fuit, cur ita parce semper uixerit, ut cibo nequaquam uixisse dici ferè posse uideatur: ista tamen haud assequutura se sperabat, nisi perpetuo duobus aliis diligentissimam operam dedisset. Primum erat ad Deum oratio, secundum de disciplinis euoluendis cura, haec enim duo si de manibus numquam excidissent, sed uicissim semper alterum alteri sibi succederet, non habiturum humani generis hostem, unde ipsum impeteret, locum, nec rerum imagines antea sensibus iniustas, otium quo animum ludificari deberent, reperturas intelligebat, itaque continua fere uigilia, uel orando trahebat tempus, uel de disciplinis commentabatur. Quod si indulgendum erat somno, ita fessio, tamque debilitato iste occurrebat, ut hosti nulla daretur insidiarum occasio. talibus sane principiis suum cursum ordiri satagebat. Profuit admodum tali disciplina sua primordia dedicasse. Nec enim postmodum quae sequuta tempestas est instructum sic animum, de gradu suo deicere potuit. Sed haec quomodo euenerint, nunc exponam.

Quid illi cum matre fratribus contigerit.

Cognita ipsius uirtus & familiae celebre nomen, ut per urbem res ex templo uacaretur effecerunt, nec defuit uel Thomae familiaris aliquis, seu quilibet alius, qui Aquinum delatus, quid actum esset Matri nunciaret: erat haec religioe sanctaeque uirtutis non obscura cultrix: itaque prudenti eo animo quo praedita erat, rem expendens, simulque quid per sanctissimum illum monachum, primum quam Thomas gederetur, sibi praenuntiatum esset, recolens, in gratiarum quidem actiones erupit, sed illius tamen amplectendi magno desiderio succesa, itinere sese committit. Tradunt primam eius cogitationem fuisse, propriis uerbis ac precibus illius animum quoad poterat ad religionem confirmare: at enim qui Thomam seruabant ne iuuenilis eius animus maternis lacrimis expugnatus, a capto proposito desciret extimentes, a matris oculis ipsum suffurati, Romam pertrahunt, ad Parisiorum inde Lutetiam transfurari. tulit istud ipsa grauissime famineaque indignatione, ad dimicandum irritata penè, Romam & ipsa non minus aduolat, & illuc ipsum non assequuta, reliquis filiis qui sub Friderico bellum in Hetruria gerente, stipendia merebant, causam exponit, ut uias obseruent, monet, interceptumque Thomam ad se mittant: illi uero cum quod Matri gratiam rem effecturi essent, tum maxime rei nouitate quam temerariissimam censebant permoti, de Friderici quoque iussu, per uias ad quaerendum dilapsi, non ab Aquila ualde remotum (si Aquila tamen est, quam nunc Pendentem aquam uocant) a sidere cuidam clarissima fonti, itinerisque labores ac aestus, frigidissimis aquis temperare, deprehendunt: itaque correptum illi, frustra conati prius, reluctante & manibus dimicante religiosi uestibus exuere, ad matrem reducunt, quae ipsa fletibus excipiens, tutissima in arce, (Roccae eam siccam appellant,) reponi curat, serius postmodum uerbis eum aggressura, tentaturaque, quid animo moliretur. Plures hinc a fratribus apud summum Pontificem intentatae quarelae correptoribus sunt in pessimum siquidem exemplum res ista transire debere uidebatur, & pernitiosorum hominum, ad simile quicquam audendum, iniiciendaque religiosi uiris temerarias manus, erigi per eam animi posse, & ita fortassis progressura, ut nec monasteriorum sacra fores tute sibi permanere sperarentur: proinde seuerius agendum hic esse, ne tam flagitiosa audacia nutririi uideretur, & ut Thomam restituerent quem renitentem, reclamantem, Christum Deum obtestantem, & sanctas sibi uires obstinatissime defendentes abstraxissent, cogi debere. Aegre ualde Pontifex rem tulit, caepatque iam

† 4 apud

apud Fridericum de sacrilegii crimine contra eos agere, uerum religiosi patris ne grauius aliquid Thomæ fratres paterentur ueriti, accusationibus suppressis causam extinguere fecere.

Quam san-
ctæ quæque
pudice rem-
pus illud ex-
egerit, quo
in arce tene-
batur.

An ira uel quicquam aliud fuerit, quod Thomæ de religione sectanda sententiam matris animo reddiderit inuisam, non habeo quid dicam, certe postquam eum in suam potestatem reduxit, apertissimis, & quam potuit fortissimis oppugnationibus, num ipsum ab illa remouere posset, experiri non destitit, & primum quidem talem ferme orationem commenta est. Putaueram (inquit) illius monasterii in quo ego paterque tuus, ut optimis disciplinis adolescentiam institueres, curauimus, mores, qui certe sanctissimi feruntur, & philosophiam quoque cui te semper libenter indulgere, & audiuimus & permittimus, ac tandem cum religiosissimis uiris diuinisque rebus frequentem tuam consuetudinem, in te, si non maternam pietatem, communem saltem omnibus humanitatem nutrire debuisse, nunc autem ista tua nona feraque conditione illuc me pepulisti, ut an hoc tuum uitium sit, an potius recentes isti religionum authores, ablegare pietatem ac humanitatem, induere uero crudelitatem doceant, ignorem. uerum tamen cum illos christianis de rebus differentes audio, illud præsertim pietatis genus quod curandis parentibus, ac domesticis adhibetur, tum ab ipsis, tum a sanctissimis scripturis summo- pere commendari, mihi uideor intelligere, nisi forte publice quidem quas dicebam humanitatem, & pietatem colere, uelint apparere, sed eos quos conformare secreto curent, rigidissimos inhumanissimos, & barbarissimos esse persuadeant. At enim quæ sanctitas hæc est, publice mentiri, publice fallere, & suos sermones, pietatis dulcedine tanquam elca, qua imprudentes iuuenes pertrahantur, interim perfundere, ubi uero illos cæperint, tum Belluas reddere, & in Matres quæ magisquam ipsi pietatis christianitatisque sunt obseruantes armare? Porro si uerum est, ut ego uerissimum esse semper intellexi, mandatam maxime filiis Matris curam, & ipsam uniuersi naturam, huic rei certissimis indiciis fidem facere, an tu nondum ad maximas meas calamitates & erumnas, oculos intendere noluisti. Num illas ruinas quæ uel nos iam oppressere, uel postremo nunc imminuent, adhuc charissime fili, te per gratiam uel non aduertisse, uel non aduertere, dissimulare potes? ubi pater tuus est, qui me uidiuam grauem iam annis, his in turbulentissimis temporibus reliquit? ubi tui fratres, qui quod ad Pontificis partes inclinare insimulamur, apud minacissimum. Imperatorem, tanquam oblidens pene residere militareque coguntur? poterant tamen hæc utcumque a me tolerari, si serenam aliquam diem, & grauis- simorum horum fluctuum quietem tadem euenturam, spes aliqua certa refulgeret, uerum hæc Pontificis Imperatorisque similitates, illæ suspensiones quibus apud Fridericum laboramus, ne in summam demum nostram nostrorumque ciuium, & patriæ stragem erumpant, dicere non possum quam perhorrescam, te unum eruditione pietateque tam insignem euasurum speraueram, ut tua prudentia, nominisque dignitate componere res nostras, & a nobis omnibus hoc apertissimum exitum auertere ualeres. Miseros nos qui te philosophiæ, monachisque primum imbuendum tradidimus, scilicet quo contra pium omnem, & humanum usum, Matris, fratrum, necessariorum, ciuium, totiusque postremo patriæ flammam, incendiaque spectares, tu teque tamen ad fordidas has quas nunc intueor uestes, conuerteres, aufugeresque ad Galliarum latibula, ibi nostra funera derisurus. Associauerat hæc uerba, cum lachrimis, tum & indignatione, distuleratque tamen minas iniicere, credens illum precibus superare: uerum Thomas, cui certissimum erat quid agere deberet, paucis illam solari ad melioremque spem erigere conatus, quid de se deliberasset sic explicuit. An illæ nostrarum rerum ruinae, quas tu Mater modo deflebas, sequuntur certo sint, nec ego talis sum qui diuinari istud debeam, nec te crediderim ita perspicue coniectare didicisse, ut diuinationibus tuis, ego tuque fidem adhibere cogamur. Finge tamen clementissimum Deum, siue scelera nostra punire purgareque uelit, seu quicquam aliud prouidentia sua ferat, patriam nostram his quæ dicebas malis excipere uelle, itane debiles spes uestræ sunt, sic adiumenta reliqua deplorastis, ut ego quem expectetis, in quem intueamini, solus superesse uobis uidear? mihi certe nec ætatem meam, nec mores uos aduertisse, facile persuaderetis. Quid enim tu mater, si uobiscum his in difficultatibus perseuerauero, me credis esse curum, nisi quod lachrimas, funera, damna, malaque tandem omnia maiora tibi reddam? sed non ita tamen credendum est, non sic de diuina bonitate sentiendum, & si statutum sibi fuerit, ista permittere, non intelligo, quo meliori tutiori- que remedio quam ad Deum diuinamque uitam confugisse, possimus huic occurrere. Nec me credas inhumanum esse, nec ab optimis piissimisque uiris, didicisse impie agere, fabulæ sunt hæc: lachrimas tuas haud sperno, non contemno patriæ flammam uel incendia, ego profecto si uita aut sanguine, uestram ciuiumue meorum conflagrationem extinguere debeo, non renuo conditionem, nec me memet subtrahere uidebitis. Verum quid hic opus ego sum, ubi flammæ illæ ardent? unde nam emicant? ne tu pergas ea recensere quæ uel non futura sunt, uel si sunt futura, non meum, sed diuini numinis est auertere. Denique alios filios habes, ut ætatem taceam quæ longe maior in ipsis est, me quoque humanis in rebus peritiores ac prudentiores, uersantur ii semper circa Friderici latera, quippe quod tamquam sibi familiares illos ascuerit, sit autem uerum quod obsidum loco ipse eos habeat, an non tamen obsequiis quibus Belluæ quoque mansuescunt, ut illam suspensionem quam referebas, ex animo delectat poterunt obtinere, illis multo facilius erit te molestiis omnibus liberare, erunt etiam tibi solatio, nec quid tanta, tua spe superstite, uereri debeas intelligo: me Deus Optimus aliò uocat, diuinis uero suffragiis te opponere, ut non dicam perniciosissimum, periculosissimum certe tibi est. Porro quoniam crudelitatem meam accusabas, quem tadem tuum in me amorem esse dicam, num pium, num maternum, num humanum, qui de summæ meæ felicitatis medio summotus, in huius mundi procellas tæpestatesque deturbare querit? Falleris mater, falleris oio, si eum animum quæ semel diuina bonitas in te conuertere digna-

ta

ta est, per fuderitque suæ sapientiæ, non minimo desiderio, & suauissimis oblectamentis irritauerit, iterum ad sordes, & ad cænum reuocare te posse credis. Liberum sane tibi nunc est, ut his in munitissimis loci angustiis consenscam uelle, quod autem sacras has uestes reiciam, me sospite numquam euincas, tantum abest, ut animum a religione ualeam abalienare. Intellexit ex his mater, nihil hanc persuadendi uiam sibi profuisse, itaque minis ipsam aggressa uexare, ubi constantiorem quoque semper fieri deprehendit, desperata penè, & anxia ualde, inde se ad propria recepit loca, futurum esse ut suæ pertinaciæ peniteret, primò testata. Verum animo dein de secum reuoluens, num aliqua alia ratio sese offerret, qua posset eum emollire, sorores intuita, iuber etiam eas ipsius animum explorare, tractareque quamcumque nosset artem, & lapidem omnem mouere, si quo modo fortassis, ipsis hoc negotium facilius succederet, & hæc quidem quo magis iuuenis sensus captarent, nitidissimo cultu se ornantes illum adeunt, factoque dicendi initio, quomodo nouum hoc insanie genus in illius mentem irreperit, & quis fuerit huius author mirari se dicunt, debuissetque tamen illum de propriæ familiæ splendore, & quibus auis, & patribus quam egregiis, & præclaris prodierit, rationem aliquam habere: dedecere plurimum tam inclitam regiamque progeniem, sordidissimis illis uestibus dehonefari. Proinde monasteriorum cellis se condere eorum esse, quibus infelix, & obscura origo, humile quoque uitæ genus præfuerit, quem autem per se clarum Deus effecerit, ædideritque ut subiectis populis imperet, ac in altiore dignitatis sedem reposuerit, eum in parentes, in sanguinem, in seipsum, in authoremque tandem Deum, iniuriosum uideri, si spera sua conditione, inter uilissimorum hominum populos se expeliret. Itaque de uxore illi tractandum esse, & ut quam nobilissimam pulcherrimamque reperiat cogitandum, de dignitate quoque amplificanda, & quo modo sibi suisque celeberrimam gloriam comparare ualeat, sumenda cura. Hæc enim præsertim illustri iuuenis esse negocia. Ad hæc uerba, Thomas ducto prius suspirio, Desinerent (inquit) tam uanas res, & ineptas commemorare, nec enim cum leuibus puellis, sed cum religioso negotium haberi. Hanc autem nobilitatem quam iactarent, si uirtutibus diuinaque gratia delitura fuerit, non aliud quam summam insaniam esse, & ubi uirtutes diuinaque gratia reperiantur, humana nobilitate quid opus esset? Quod si de uestibus corporisque cultu differere uellent, unde tam comptas illas, tam nitidas, tam expolitas cerneret, multo maiorem causam habere se, cur non tantum ipsas miraretur, uerum & deploraret etiam: ex uitiosissima si quidem arte quadam hæc oriri, magnæque uesaniæ commentum esse, nec ad aliud quam ad animi corporisque pudorem uenditandum spectare, longe facilius esse simplicibus illis sacrisque uestibus, quas ipse temerarie nimium ausu fuissent sordidissimas appellare, purum & religiosum animum celare, quam eo superfluo nitore proderet se, leuem mentem parumque christianam & pudicam intus habere. Itane sorores, inquit, uos hominum, & non Christi oculos in uos conuertere delectat, & parum fortassis esset, ad hominum oculos aspirare, nisi diabolicas etiam artes hic aperte permisceri uiderem. An non intelligitis saltem quibus sordibus, quilibet maculis, & quam sædis, uanissimis his rebus incumbentes, animam uestram confpurcare contendatis, nisi forte gemmarum, auri, sericorumque indumentorum fulgore, Dei Christi, & angelorum omnium oculos fallere speretis. Quid autem ex hominum amore uos consequuturas arbitramini? molestiarum profecto, dolorum, calamitatum, & malorum omnium longissimam ac perpetuam seriem, quam certissima morte, atque utinam corporis tantum, & nõ etiam animæ, concludi necesse est. Cernite matrem quam se discruciet, quam eru moxam uitam se ducere fateatur. Pergat ipsa modo suauis mundi fructus colligere, pergite uos etiam illius lachrimarum lamentationumque testes. Hæc sunt quæ humana uestra uanaque studia, uobis cumulant. In hos postremo miseris fines, curasse corpus, de familiæ gloria splendoreque cogitasse, & id genus alia exeunt, utinam uos talibus oculis præditas uiderem, qui cælis, & eorum sideribus omnibus superatis, in beatorum hominum regionem penetrare ualere, ibi de uobis uestrique similibus, infelicissimam tragediam haberi, & deplorari insaniam uestram intelligeretis. Quod si patrum uel uorum nostrorum, quos uos superius tam præclaros fuisse dicebatis, animæ aliquæ ibi uersantur, utrum nostrum existimatis carius ab eis dulciusque spectari, me ne, quem omni conatu quomodo me socium illis adhibeam, contendere conspiciunt, & ea de causa penitus humanam existimationem spreuisse, conclusisseque sub his indumentis, quo faciliorem, ad eorum uestigia sequenda, uiam mihi pararem, an uos, quas in uanissimis fabulis desipere occupari circa corporis elegantiam, animi cultum contemere, & non aliud quam in excitando uestro incendio, grauissimisque flammis uobis accedendis, intentas fere semper non dixerim quidem intuentur, sed fastidio potius habent, & detestantur? Talibus similibusque Thomæ uerbis, ambæ fere sorores commotæ sunt, una tamen altius ea recepit, quæ postea diligentius etiam apud se rem expendens, frequentare carcerem, fratrem inuisere, cum eoque diuinis de rebus repetere colloquia sapissime cepit, & eouque tandem progressa res est, ut simili cum fratre diuinæ uitæ amore correpta, ad uouendum Deo uirginitatem in monasterium se receperit, nec mediocrem splendorem illi monasterio sui sanctissimi mores quoad uixit attulere. Interea Thomas tamquam optatissimum portum, & oclum nactus, spernens carceris impedimenta, inter orationes litterarumque studia semper erat, & uagandi quidem licentiam per multas uariasque malorum occasiones, iuuenibus maxime præbere cogitabat. Hinc enim quod libidine exsuscitet occurrere, inde nutrirî ambitionem, offerri etiam frequentissime quod ad irâ, inuidiâ, auaritiâ, aliâque uitia prouocet, nec fortassis in aliâ sententiâ dictum a D. Ioâne esse, Omne quod est in mûdo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia uitæ: quod si uel coactus saltè per ablatâ libertatē, ab his periculis tutâ uitâ traduceret, diuinum hoc munus, magna si bi prouidentia collatum æstimari debere: memoria enim etiam tenebat, multos probatissimosque monachos, ut diuinis contemplationibus uacaret, artissimis cellis olim se condidisse, & Simonē quendam, propterea

stilitē a Græcis nuncupari, quem Latini columnarē dicere possunt, quoniam columnæ cuiusdā summita-
tē semper incoluerit, & ita finibus illis angustissimis se circumscripserit, ut inde numquam discederet ui-
uus. His exemplis aliisque multis propriis admonitionibus incensus, durissimis uigiliis ac ieiuniis, perpe-
tuaque mentis exercitatione, summam aliquam christianam perfectionem, in tam insigni opportunita-
te acquirere sibi certabat.

Quibus in-
suriis lacet-
stus a fratru-
bus sit.

Dixi, matrē & sorores, eius animū uoluntatēq; tētasē, si quo modo ad illū habitū reiiciendū induci pos-
set, uerū hac in re iniquos fratres habuit: hi nāq; Fridericū qui relictis Hætruscis ad Apulos se cōtulerat
sequenti, postq; Thomā adire, grauib; eū uerbis reprehēdūt: & qm̄ maiori semper constātia illis repugna-
bat, uestes aggressi lacerare, nudum fere reddunt, contendūtque minis & terroribus efficere, ut alterius
generis uestes induat. quod cum extorquere non ualere, eo sic seminudo relicto, inde discedunt, uincē
di uero perucacia, quod humanum frequens est uitium, ducti, rem excogitant honestis certe fratribus in
dignam, nec a primo diaboli commento dissimilē, impudentem quādam & iuerecundam, sed pulchrā
tamen puellam instruunt, illi ut iuueni negotium facescat, quæratque ad se allicere iubent, & quo felicius
istud eueniat, quā laiciuissime ornari, pingique facie, & componi hortantur: illa uero sic inromissa, si-
mulat primum leuandū ipsius animi causā ad eum accessisse, existimasse enim ea lōgissima molestissima-
que mora, quā ita solus in carcere fecisset, confectū animum ipsū habere debere, itaq; per parū erige-
ret animum, & dulci colloquio se recrearet. Et quoniam meretriciam omnem artē optime callebat, vul-
tum, oculos, corporis que motus, uerbis accommodās, cupiditatis flammās accendere quærebat, atq; cum
uestes quas a fratribus dilaceratas fuisse diximus, nō ita Thomā refarcire potuisset, ut non aliqua corpo-
ris partes nudæ remansissent, hanc occasionē ipsa arripens, propius accessit, fingēque se quærere cor-
poreas uestes haberet, lacertos uel aliam quamcumq; partem impudentius attrēctare cepit. Sensit iuue-
nis se hominem esse, turbatque mens iam uidebatur, & uitiosus calor per uenas illapsus, totum ipsius pe-
ctus cōmouebat. Quod ubi animaduertit, ea mēte quam pietas, religio, philosophiaq; nutrierant, libidin-
is nubem discindens, quo spectaret hæc ars, quid moliretur, & unde profecta esset perparum intra se col-
lectus cogitauit, perspectoq; totius rei fine, in indignationem calor illē primus uersus est. Itaq; Deum pri-
mum precatus, ut se custodiret a laqueo quē statuerunt sibi, & a scandalis operantium iniquitatē, semiu-
tationem quem locus offerebat comprehendens, in meretriculam inuehebatur, ignem scilicet igni
depulsurus: at illa fuga sibi consulens, ad eius fratres, qui huius negotii finem alium audituros se
crediderant, rediit. Vbi uero suas spes sic elusas esse cernunt, adolescentis quidem inuidum animum
mirantur, sed carcere tamen eum macerare frangereque statuant, nec in libertatem restituere nisi mu-
tatum uideant. At enim Thomas post meretricem fugatam, quā graui pudicitie periculo perfun-
ctus esset, secum animo reputans, lachrimabundus ante crucis signum, quod cum illo semiusto li-
gno in parietem impræsserat, se protegit, exorsusq; suam imbecillitatem & inconstantiam animi deplora-
re, Deum fuisissimis precibus sollicitabat, ut si quid tum quidem segniter fecisset, humanæ id naturæ con-
donaret. Quod uero ad reliquum tempus, futuramq; uite rationē faceret, dignaretur impudicas omnes
& fædas impressiones ab eius animo sua gratia semper propulsare, & turpem in eo cupiditatem ita cohi-
bere, ut tum corpus tum animus, mundum, sanctum, impollutumq; sacrificium esse sibi perpetuo mere-
rentur. Tu quidē (inquit) optime Iesu Sanctissimus es, ego quoque ut sanctus sim deprecor, & impium cer-
te nimium est, quem sancto tuo sanguine, sancto spiritu, sancto proposito, sanctisq; demum indumentis ti-
bi paraueris, illum turpissimū uoluptatis genus contaminet, canibus tradat, proindeque lotā suam iterū
in uolubro luti coniciat. Talibus orabat, & mens fastidio rei ægra ac attonita fere, leuem somnium con-
traxit, tum uero uisus sibi est duobus angelis coram altare, ligarique sibi ab illis renes cingulo quodam,
cum præfati tamen primum essent, habitas Deo fuisse illius preces dignas quæ exaudirentur, & in hac cau-
sam illuc ipsos accessisse, ut ea fascia religata libidine, ppetua castitate frueretur, magno certe conatu re-
strictum eum fuisse, & ingens clamor quem uehementia doloris expressit, & liuoris uestigia que deinde p-
durarunt, & eiusmet postremo confessio testata sunt: ad dolorem enim per magnam uocē emittere coa-
ctus, cum quamplures accurrissent requirerentq; causam, ipse quidem tum somnium causatus est, circa ue-
ro uitæ finem, ne sua laude Deum fraudare uelle uideretur, rem ut fuerat enarrauit, docuitque suo exem-
plo non ita perditæ spei esse, si quis uelit uirginitatis lucem a Deo requirere, Angelus sane Tobiam etiam
admonuit, quod opera dei reuelare & confiteri honorificum est. Itaq; nihil hic quærere conuenit que cau-
sa ad huius rei narrationem sanctum Thomam compulerit. Nec enim sine magni criminis noxa præteri-
re poterat, quin tam præstantē & amplissimam Dei largitatem uoce testaretur, prosequereturque laudi-
bus, & alios ad illam ambiendā inuitaret: hæc quidem dixerimus, ut si cuiusque forte animum quæstio-
pulsaret, unde tam sacra reconditaque res in publicum prodierit, intelligat is diuinam eam fuisse, proq;
diuinæ uoluntatis ratione abscondi, uulgari, tractarique debuisse.

Delectione
scripturæ
eius in car-
cere.

Toto biennio in eo carceris loco permāsit, cuius tēporis magnam quidem partem, orationibus contē-
plationibusq; diuinis dedit, quod reliquum uero fuit, tū legendo, tum scribendo consumpsit, tradunt præ-
sertim Sacra Biblia, & eos quos uocāt Sententiarū libros, plectos ab eo diligentissime tunc fuisse. Quod
autem ex eius scriptis extat, unum est Fallaciarum opus, in quo Aristotelis doctrinam breuiter dilucideq;
complexus, sophisticas omnes & falsas ratiocinationes agnoscendi ac dissoluendi modos aperuit. com-
modum profecto ea maxime tempestate negotium, in qua disputandi ars summis conatibus colebatur.
Mihī uero istud opus maximam fidem facit, nedum quā diuinum eius ingenium & excellens eruditio
fuerint, uerum & quā prudenti certa que meditatione ad ueritatem asequendam cōtenderet: ut enim
qui agrorum cultum rite tractat, primum quidē gramina, spinas, & id genus impedimenta euellit, inde
terram aratro ter & quater destritam seminibus recipiendis parat, non dissimili ratione qui doctrinā
latissimum

latissimum campum excolere uoluerit, ut errorum radices omnes & occasiones primum auferat necesse
est, quod prudentissime Sanctum Thomam fecisse dicebamus.

Eius itinera

Sequuta post hæc est eius ad monasterium restitutio: cū enim mater nullo modo stecti ipsum posse cer-
neret, repeteret etiam memoria, quid bonus ille uir primū quā ad eum adiret sibi predixisset, caput timere ne
uano peritiofoque fortassis studio cum diuino spiritu pugnam suscepisset, itaque monasterii patres ac-
ceritos, ut sequenti nocte sub ea fenestra, quæ in Thomæ carcerem lumē immittebat, intenti sint clanculum
monet. Inde enim statuisse illum ad eos demittere, siue quod aliorum filiorū indignationi consulere uel-
let, seu magis ad familiæ dignitatem spectare crediderit, si non traditus, sed fuga dilapsus crederetur: ea sa-
ne fenestra perspecta religiosis uiris erat, quoniam ubi laneas uestes quibus carnem indueret, frequenter
Thomæ purgatas reddere uellent, ea semper uia, sciente etiam dissimulāteque matre, uis fuerant. tum igi-
tur inde demissum ac receptum, Neapolim primo, postea Romam perducunt, quem Germanus Ioānes,
qui tum illius ordinis generalem curam gerebat, curādum libentissime suscepit, traxitque secum ad Lute-
tiam usque Parisiorum. Erat autem ab eo die quo ipse talē habitum suscepit, annus tertius, a suo ortu ui-
gesimus, a Sancti uero Dominici exitu, uigesimus secundus. & a Christi tādē Natali die, quadagesimus
quartus supra millesimum ducentessimum, Iulio scilicet Augustoque mēsisibus. Verum Lutetiæ parum mo-
ratus, Coloniam Agrippinam trans Renum adiit, Albertum illum uere magnū auditurus, repetiit post-
modum hæc eadem itinera nonnumquam, theologiam aliasque disciplinas pro religionis suæ more, ua-
riis in locis expositorus.

Quos magi-
stros habue-
rit.

Duos tantum Philosophiæ Theologiæque magistros eum habuisse reperio, primum quem diximus an-
te religioſa suscepta in dūmēta, Ioannem (inquā) ex Sācti Iuliani, uel Geminiani potius ut alii scribūt,
Opido, posteriorem autem Albertum hunc magnum, addunt aliqui tertium, Petrum Henricum, quē tra-
dunt Neapolis post relictum carcerem auditum ab eo fuisse, quod ego facile crederem, nisi auctores illi
quos sequimur, quique simul cum Sancto Thoma uixere, aperte docerent, nullam ibi moram ipsum tra-
xisse, sed magnis itineribus ad urbem contendisse sub eo tam insigni magistro S. Thomas operam literis
nauauit.

De eius in-
genio stu-
diorumque
ratione.

Extendunt ea quæ latissime disputauit & scripsit, quod acri quidem acutoque ingenio fuerit, sed gra-
ui tamen & prudentissimo, talē etiam eum describunt, qui cum eo uersati sunt: tradunt autem quod pie-
tate præsertim, ieiuniis, uigiliis, & orationibus magnam suæ doctrinæ partem a Deo sibi promeruerit, sed
& lectionibus ac auditionibus intentissimus erat, examinabatque singula diligentissime, ad quā rē faciē-
dam natura paratissimus erat: ita namque communes sermones externarū que rerum omnium curā sem-
per neglexit, ut uitio fere sibi daretur, principio cum Albertum audiebat, bouem eum mutum uocabant,
ad osium eam structuram quam fere plusquam medio crem habebat, alludentes, carpentesque taciturni
tatem, quam perpetuo seruabat. Erant qui existimarēt, ingenio esse obtuso & spisso, quod ego nō ad illud
suum silentium, uerum ad detrectatas publicas contēntiones & pugnas referrem, eius siquidem ornatissi-
ma modestia ab hoc ostentationum genere, plurimum abhorrebat. At enim ipse cum omnia prudentis-
sime circumspiceret, nihil hoc suum studium remittere uoluit finxitque se semper præceptoribus indige-
re, quousque oblata necessitas, quid esset palam aperuit.

Quid pri-
mum apud
Albertū no-
men ei pepe-
rerit.

Vsuuere ubique fere solet, ut qui in arduis studiis sunt, maiori temeritate ad disputandum ferantur. Erāt
inter Alberti auditores, qui cum doctore indigerent, Thomæ tamē doctores se profiteri ausi sunt, quos ip-
se libentissime quidem ad se docendum admittit: ut autem illos inter dicendum comperit modo herere,
modo frustra repetere, falli etiam nonnumquam & falsa ueris miscere, coactus uices permutare, luculen-
tissime fuisseque res eas explicuit. Hinc primā eruditionis opinionem nactus est, narrata quippe res,
præcipuos multos & egregios ad eum clam audiēdum traxit, inde Alberto quoque relata causam ei præ-
stitit, cur eius ingenii publicè periculū facere decreuerit. Quod ita referunt euenisse. Viderat etiam Alber-
tus quid in difficili causa quadam commentus esset mandassetque literis, & ut ingeniorum prudens æsti-
mator, uocatum Thomam ad talem sententiam, (difficillimamque quādam nominat) postridie defenden-
dam, se parat inber. Renuit ille quoad potuit, deniq; parere compulsus, in omnium conuentu tā amplē
ac tam egregie nodos omnes perplexitatesque dissoluit, ut in reliquis quidem stupor silentium inuenerit,
ab Alberto uero uulgata eam excusserit uocem, uocari scilicet ab ipsis bouem mutum, se uero diuinarū p-
maximum mugitum ædendum aliquando ab eo esse, quo mundus etiam ipse totus personaret, idque sæ-
pius Albertus cum eū audiebat, repetere solebat, nec enim suæ modestiæ sinebat amplius eum indulgere,
exagitabat uero potius, & ad publicè differendum prouocabat, ac compellebat, illucque tandem rem per-
duxerat, ut ea lucerna non iam sub medio, sed de candelabro emicaret.

Vbi & quo
modo disci-
plinas est
cessus.

Non est ab eius uitæ primis scriptoribus satis ostēsum, quibus in locis & quo ordine sit disciplinas pu-
blice interpretatus, quatuor tamen recensentur loca, ubi maxime summisq; laudibus istud fecit, Primum
Parisiorum Lutetia, deinde Bononia, ac Roma, ubi præclaro literarum instaurato erectoq; ludo, illustrissi-
morum & aliorum uirorum maxima frequētia auditus traditur, postremoque Neapolis eius patria. Lau-
dabatur uero summo opere, cum rerum copia, tum & docendi facilitate. Porro Lutetiæ hoc præsertim mo-
do coactus est primas scolas aperire, Bachalareum eū appellant, qui summa Theologiæ elementa, libris
eis quos Sententiarum dicunt comprehendens, exponere consueuit: arduū profecto opus, & non nisi ab eru-
ditissimis tractādum: id autem munus si scite laudabiliterque administratum fuerit, ad sublimiorem di-
gnitatis rationem, quam magisterium uocant, migrandum est. Ad illud igitur munus Lutetiæ profectū,
cum ex Alberti celeberrimo ludo aliquem destinare cōueniret, ipse Alberti, Hugonisque Cardinalis do-
ctissimi & optimi suffragis ac iudicio, Thomas inuitus, propriæque ingenii imbecillitatem cauans, mit-
titur. Ipse uero nō ante publice audiri uoluit, quā se ieiuniis asperrimis, uigiliis, ac intentissimis oratio-
nibus

stilitē a Græcis nuncupari, quem Latini columnarē dicere possunt, quoniam columnæ cuiusdā summita tē semper incoluerit, & ita finibus illis angustissimis se circumscripterit, ut inde numquam discesserit uiuus. His exemplis aliisque multis propriis admonitionibus incensus, durissimis uigiliis ac ieiuniis, perpetuaque mentis exercitatione, summam aliquam christianam perfectionem, in tam insigni opportunitate acquirere sibi certabat.

Quibus in-
iuriis lacef-
sus a fratre
suis sit.

Dixi, matrē & sorores, eius animū uoluntatēq; tētasē, si quo modo ad illū habitū reiciendū induci posset, uerū hanc re inigores fratres habuit: hi nāq; Fridericū qui relictis Hætruscis ad Apulos se cōtulerat sequenti, postq; Thomā adire, grauib; eū uerbis reprehēdūt: & qm̄ maiori semper constātia illis repugnabat, uestes aggressi lacerare, nudum fere reddunt, contendūtque minis & terroribus efficere, ut alterius generis uestes induat. quod cum extorquere non ualere, eo sic seminudo relicto, inde discedunt, uincē di uero peruicacia, quod humanum frequens est uitium, ducti, rem excogitant honestis certe fratribus in dignam, nec a primo diaboli commento dissimilē, impudentem quādam & inuerecundam, sed pulchrā tamen puellam instruunt, illi ut iuueni negotium facescat, quæratque ad se allicere iubent, & quo fælicius istud eueniat, quā laiciuissime ornari, pingique facie, & componi hortantur: illa uero sic in tromissa, simulat primum leuandū ipsius animi causā ad eum accessisse, existimasse enim ea lōgissima molestissimaque mora, quā ita solus in carcere fecisset, confectū animum ipsam habere debere, itaq; per parū erigeret animum, & dulci colloquio se recrearet. Et quoniam meretriciam omnem artē optime callebat, uultum, oculos, corporis que motus, uerbis accommodās, cupiditatis flammās accendere quærebat, atq; cum uestes quas a fratribus dilaceratas fuisse diximus, nō ita Thomas refarcire potuisset, ut non aliqua corporis partes nudæ remansissent, hanc occasionē ipsa arripens, propius accessit, fingēque se quærere cur ita detritas uestes haberet, lacertos uel aliam quamcumq; partem impudentius attrēcare cepit. Sensit iuuenis se hominem esse, turbatque mens iam uidebatur, & uitiosus calor per uenas illapsus, totum ipsius pectus cōmouebat. Quod ubi animaduertit, ea mēte quam pietas, religio, philosophiaq; nutrierant, libidinjs nubem discindens, quo spectaret hæc ars, quid moliretur, & unde profecta esset perparum intra se collectus cogitauit, perspectoq; totius rei fine, in indignationem calor illē primus uersus est. Itaq; Deum primum precatus, ut se custodiret a laqueo quē statuerunt sibi, & a scandalis operantium iniquitatē, semiu-titionem quem locus offerebat comprehendens, in meretriculam inuehebatur, ignem scilicet igni depulsurus: at illa fuga sibi consulens, ad eius fratres, qui huius negotii finem alium audituros se crediderant, rediit. Vbi uero suas spes sic elusas esse cernunt, adolescentis quidem inuidiam animum mirantur, sed carcere tamen eum macerare frangereque statunt, nec in libertatem restituere nisi mutatum uideant. At enim Thomas post meretricem fugatam, quā graui pudicitie periculo perfunctus esset, secum animo reputans, lachrimabundus ante crucis signum, quod cum illo semiuolito ligno in parietem impræsserat, se protegit, exorsusq; suam imbecillitatem & inconstantiam animi deplorare, Deum fuisissimis precibus sollicitabat, ut si quid tum quidem segniter fecisset, humanæ id naturæ condonaret. Quod uero ad reliquum tempus, futuramq; uitæ rationē faceret, dignaretur impudicas omnes & fædas impressiones ab eius animo sua gratia semper propulsare, & turpem in eo cupiditatem ita cohibere, ut tum corpus tum animus, mundum, sanctum, impollutumq; sacrificium esse sibi perpetuo mererentur. Tu quidē (inquit) optime Iesu Sanctissimus es, ego quoque ut sanctus sim deprecor, & impium certe nimium est, quem sancto tuo sanguine, sancto spiritu, sancto proposito, sanctisq; demum indumentis tibi paraueris, illum turpissimū uoluptatis genus contaminet, canibus tradat, proindeque lotā suam iterū in uolubro luti coniciat. Talibus orabat, & mens fastidio rei ægra ac attonita fere, leuem somnium con-traxit, tum uero uisus sibi est duobus angelis coram altare, ligarique sibi ab illis renes cingulo quodam, cum præfati tamen primum essent, habitas Deo fuisse illius preces dignas quæ exaudirentur, & in hæc causam illuc ipsos accessisse, ut ea fascia religata libidine, ppetua castitate frueretur, magno certe conatu resistit eum fuisse, & ingens clamor quem uehementia doloris expressit, & liuoris uestigia que deinde p-durarunt, & eiusmet postremo confessio testata sunt: ad dolorem enim per magnam uocē emittere coactus, cum quamplures accurrissent requirerentq; causam, ipse quidem tum somnium causatus est, circa ue-ro uitæ finem, ne sua laude Deum fraudare uelle uideretur, rem ut fuerat enarrauit, docuitque suo exem-plo non ita perditæ spei esse, si quis uelit uirginitatis lucem a Deo requirere, Angelus sane Tobiam etiam admonuit, quod opera dei reuelare & confiteri honorificum est. Itaq; nihil hic quærere conuenit que cau-sa ad huius rei narrationem sanctum Thomam compulerit. Nec enim sine magni criminis noxa præteri-re poterat, quin tam præstantē & amplissimam Dei largitatem uoce testaretur, prosequereturque laudi-bus, & alios ad illam ambiendā inuitaret: hæc quidem dixerimus, ut si cuiusque forte animum quæstio-pulsaret, unde tam sacra reconditaque res in publicum prodierit, intelligat is diuinam eam fuisse, proq; diuinæ uoluntatis ratione abscondi, uulgari, tractarique debuisse.

Delectione
scripturæ
eius in car-
cere.

Toto biennio in eo carceris loco permāsit, cuius tēporis magnam quidem partem, orationibus contē-plationibusq; diuinis dedit, quod reliquum uero fuit, tū legendo, tum scribendo consumpsit, tradunt præsertim Sacra Biblia, & eos quos uocat Sententiarū libros, plectos ab eo diligentissime tunc fuisse. Quod autem ex eius scriptis extat, unum est Fallaciarum opus, in quo Aristotelis doctrinam breuiter dilucideq; complexus, sophisticas omnes & falsas ratiocinationes agnoscendi ac dissoluendi modos aperuit. com-modum profecto ea maxime tempestate negotium, in qua disputandi ars summis conatibus colebatur. Mihi uero istud opus maximam fidem facit, nedum quā diuinum eius ingenium & excellens eruditio fuerint, uerum & quā prudenti certa que meditatione ad ueritatem asequendam cōtenderet: ut enim qui agrorum cultum rite tractat, primum quidē gramina, spinas, & id genus impedimenta euellit, inde terram aratro ter & quater detritam seminibus recipiendis parat, non dissimili ratione qui doctrinarū latissimum

latissimum campum excolere uoluerit, ut errorum radices omnes & occasionēs primum auferat necesse est, quod prudentissime Sanctum Thomam fecisse dicebamus.

Eius itinera

Sequuta post hæc est eius ad monasterium restitutio: cū enim mater nullo modo stecti ipsum posse cer-neret, repeteret etiam memoria, quid bonus ille uir primū quā aderet sibi predixisset, cepit timere ne uano peruitioque fortassis studio cum diuino spiritu pugnam suscepisset, itaque monasterii patres ac-cersitos, ut sequenti nocte sub ea fenestra, quæ in Thomæ carcerem lumē immitteit, intenti sint clanculum monet. Inde enim statuisse illum ad eos demittere, siue quod aliorum filiorū indignationi consulere uel-let, seu magis ad familiæ dignitatem spectare crediderit, si non traditus, sed fuga dilapsus crederetur: ea sa-ne fenestra perspecta religiosis uiris erat, quoniam ubi laneas uestes quibus carnem indueret, frequenter Thomæ purgatas reddere uellent, ea semper uia, sciētia etiam dissimulāteque matre, uis fuerant. tum igitur inde demissum ac receptum, Neapolim primo, postea Romam perducunt, quem Germanus Ioānes, qui tum illius ordinis generalem curam gerebat, curādum libentissime suscepit, traxitque secum ad Lute-tiam usque Parisiorum. Erat autem ab eo die quo ipse talē habitum suscepit, annus tertius, a suo ortu uig-gesimus, a Sancti uero Dominici exitu, uigessimus secundus. & a Christi tādē Natali die, quadagesimus quartus supra millesimum ducentessimum, Iulio scilicet Augustoque mēsisibus. Verum Lutetiæ parum mo-ratus, Coloniā Agrippinam trans Renum adit, Albertum illum uere magnū auditoris, repetiit post-modum hæc eadem itinera nonnumquam, theologiam aliaque disciplinas pro religionis suæ more, uariis in locis expositorus.

Quos magi-
stros habue-
rit.

Duos tantum Philosophiæ Theologiæque magistros eum habuisse reperio, primum quem diximus ante religioſa suscepta indumenta, Ioannem (in quā) ex Sæcū Iuliani, uel Geminiani potius ut alii scribūt, Opido, posteriorem autem Albertum hunc magnum, addunt aliqui tertium, Petrum Henricum, quē tra-dunt Neapolis post relictum carcerem auditum ab eo fuisse, quod ego facile crederem, nisi authores illi quos sequimur, quique simul cum Sancto Thoma iuxere, aperte docerent, nullam ibi moram ipsum tra-xisse, sed magnis itineribus ad urbem contendisse sub eo tam insigni magistro S. Thomas operam literis nauauit.

De eius in-
genio stu-
diorumque
ratione.

Ostendunt ea quæ latissime disputauit & scripsit, quod acri quidem acutoque ingenio fuerit, sed gra-ui tamen & prudentissimo, talē etiam eum describunt, qui cum eo uersati sunt: tradunt autem quod pie-tate præsertim, ieiunijs, uigilijs, & orationibus magnam suæ doctrinæ partem a Deo sibi promeruerit, sed & lectionibus ac auditionibus intentissimus erat, examinatque singula diligentissime, ad quā rē faciē-dam natura paratissimus erat: ita namque communes sermones externarūque rerum omnium curā sem-per neglexit, ut uitio fere sibi daretur. principio cum Albertum audiebat, bonum eum mutum uocabant, ad osium eam structuram quam fere plusquam mediocrem habebat, alludentes, carpentesque taciturni-tatem, quam perpetuo seruabat. Erant qui existimaret, ingenio esse obtuso & spisso, quod ego nō ad illud suum silentium, uerum ad detrectatas publicas contēntiones & pugnas referrem, eius siquidem ornatissi-ma modestia ab hoc ostentationum genere, plurimum abhorrebat. At enim ipse cum omnia prudentis-sime circumspiceret, nihil hoc suum studium remittere uoluit finxitque se semper præceptoribus indige-re, quousque oblata necessitas, quid esset palam aperuit.

Quid pri-
mum apud
Albertū no-
men ei pepe-
rerit.

Vsuuere ubique fere solet, ut qui in arduiores sunt, maiori temeritate ad disputandum ferātur. Erāt inter Alberti auditores, qui cum doctore indigerent, Thomæ tamē doctores se profiteri ausi sunt, quos ip-se libentissime quidem ad se docendum admittit: ut autem illos inter dicendum comperit modo herere, modo frustra repetere, falli etiam nonnumquam & falsā ueris miscere, coactus uicespermutare, luculen-tissime fuisseque res eas explicuit. Hinc primā eruditionis opinionem nactus est, narrata quippe res, præcipuos multos & egregios ad eum clam audiēdum traxit, inde Alberto quoque relata causam ei præ-stitit, cur eius ingenii publicè periculū facere decreuerit. Quod ita referunt euenisse. Viderat etiam Alber-tus quid in difficili causa quadam commentus esset mandassetque literis, & ut ingeniorum prudens æsti-mator, uocatum Thomam ad talem sententiam, (difficilimamque quādam nominat) postridie defendē-dam, se parat inbet. Renuit ille quoad potuit, deniq; parere compulsus, in omnium conuentu tā ample ac tam egregie nodos omnes perplexitatesque dissoluit, ut in reliquis quidem stupor silentium inuexerit, ab Alberto uero uulgata eam excusserit uocem, uocari scilicet ab ipsis bouem mutum, se uero diuinari p-maximum mugitum ædendum aliquando ab eo esse, quo mundus etiam ipse totus personaret, idque sæ-pius Albertus cum eū audiebat, repetere solebat, nec enim suæ modestiæ sinebat amplius eum indulgere, exagitabat uero potius, & ad publicè disserendum prouocabat, ac compellebat; illucque tandem rem per-duxerat, ut ea lucerna non iam sub medio, sed de candelabro emicaret.

Vbi & quo
modo disci-
plinas est
cessus.

Non est ab eius uitæ primis scriptoribus satis ostēsum, quibus in locis & quo ordine sit disciplinas pu-blice interpretatus, quatuor tamen recensentur loca, ubi maxime summisque laudibus istud fecit, Primum Parisiorum Lutetia, deinde Bononia, ac Roma, ubi præclaro literarum instaurato erectoq; ludo, illustrissi-morum & aliorum uirorum maxima frequentia auditus traditur, postremoque Neapolis eius patria. Lau-dabatur uero summo opere, cum rerum copia, tum & docendi facilitate. Porro I uterq; hoc præsertim mo-do coactus est primas scolas aperire, Bachalaurum eū appellant, qui summa Theologiæ elementa, libris eis quos Sententiarum dicunt comprehensa, exponere consueuit: arduū profecto opus, & non nisi ab eru-ditissimis tractādum: id autem munus si scite laudabiliterque administratum fuerit, ad sublimiorem di-gnitatis rationem, quam magisterium uocant, migrandum est. Ad illud igitur munus Lutetiæ profectū, cum ex Alberti celeberrimo ludo aliquem destinare cōueniret, ipsius Alberti, Hugonisque Cardinalis do-ctissimi & optimi suffragiis ac iudicio, Thomas inuitus, propriāque ingenii imbecillitatem causans, mit-titur. Ipse uero nō ante publice audiri uoluit, quā se ieiunijs asperrimis, uigilijs, ac intentissimis oratio-nibus

nibus, inuenerit, an autem Deus suo seruo defuerit, docent quæ in illos libros scripta reliquit, ubi sane si rerum inuentarum uarietatem, si quam acute, quam grauer, quam copiose, quam dilucide, quam erudite disputauerit respicias, nihil est cur mireris quod summo omnium fauore & plausu auditis tradatur, post eos omnes libros interpretatos, reuerentem illum & refugientem, magistrum crearent, quam certe rem uix et admisset, nisi diuinus quidam senex, de repente sibi, miroque modo inter orandum occurreret, de subeunda ea dignitate, & unde suam orationem exordiri deberet, illum admonuisset. Locus autem quæ ex scripturis monstrauit, is est, Rigans montes de superioribus suis. Ad hoc igitur diuinum præceptum seipsum inclinans, sanctissimum illud munus aggressus est exercere, quod postmodum integra uite suæ dimidia parte grauissime sustinuit: erat enim hic annus ab ortu suo uigessimus quintus, ab incepta ea sua uiuendi philosophia octauus, ab exitu Sancti Domini uigessimus septimus, a Christo unus de mille simo ducentesimo quinquagesimo.

De sua contemplandi facilitate ac frequentia.

Commodum hic fuerit breuibus recensere, quam assiduo studio contemplationibus semper indulserit, ita enim perspicuum fiet, unde tam citò ea tempestate qua dignitates illæ maxima grauitate colebantur, istuc peruenerit, Verum superius quidem etiam diximus, parum cibo, minimum somno, ac aliis rebus operam eum dedisse: consueuisse uero semper inter libros, disputationes, ac meditationes uersari, Quod si eo tempore quo remittendus animus esse uidebatur, ipse tamen absorbebatur contemplationibus, facilis hinc est coniectura, quid sibi inter studia uigiliaeque commoranti, consuetum esset euenire. Certe compertissimum est, quod cum semel apud Ludouicum Gallorum Regem cenaret, & cæteri quidem aliis de rebus sermonem haberent, ipse suam contemplationem pro more sequutus, ita sensum omnium usum reliquit, ut sui ipsius oblitus, immobilis prorsus, & attonito similis hereret, ductusque contemplationis uehementia, excussa pugno mensa, in eam notissimam uocem erumpere compulsum est, esse scilicet contra Manichæos iam conclusum. Illud quippe tum ægregium uolumen animo uolebat, quo cunctos fere hominum, cum hæreticorum, tum aliorum errores præclare conuulsit. Id autem aliis etiam non secundo uel tertio, sed frequentissime passus est. Accersitus a Cardinali qui Neapolis legatum agebat, uisus quidem est suas commentationes deserere, cum in illis tamen animo defixus coram prodierit parumperque uersatus in illis, serena demum facie quod quærebat se reperisse clamauit. Verum ab eius auditore Archiepiscopo Campano, cui ista Thomæ uirtus familiaris erat, magno motu excitatus, & seipsum & reliquos agnouit, offerebat sanctissimum Christi sacrificium, & dum miram illam supraque miraculum omne, rem contemplatur, ita per animi uim in altum sublatus est, ut corpus etiam in aere penderet. Et superiora quidem quæ narrauimus præclara fuere, istud uero celeberrimum habitum est. conflueret namque plures ad miraculum, & in hanc causam dedicatum ibi postea sacellum fuit. Per plura hoc in genere referre possem, si non satis hæc nobis essent, ad id quod dicebamus demonstrandum. Nullum porro tam temerarium esse crediderim, qui sanctissimi, sapientissimi que uiri diuinas contemplationes, cum quorundam qui se nonnullam a sensibus abalienationem subire ualere profitentur, infania conferre uelit. quæ namque mentis defectus, cum acerrima diuinarum rerum meditatione, communis esse ratio potest?

Quas hæretes confutauerit.

Non est nostrum institutum, eas omnes hæreses referre, quas argumentis confodit, ostenditque falsissimas, alioquin singulas quæ hæcenus fuere, uel futurae sunt enumerare, conueniret, tam exacte siquidem christianam omnem doctrinam digessit & enodauit, ut nihil in ea turbulentum accidere posse crediderim, quod non inde magna luce reperitur illustratum. Illas itaque tantum hic comprehendam, quæ cum suo tempore uigerent, ipse uel per sese, aut aliorum admonitione prosequutus confutationibus est, & falsas esse conuicit. Serpsit per infinitorum animos Auerois Africi præstantis philosophi uanissima ea sententia, qua unam omnibus adesse contemplatricem mentem, & ipsam distinctam decernit. Mirum dictum est, quam grauer, quam copiose. Sanctus Thomas in illam semper inueheretur, captabat ubique tempora, quærebat occasiones unde ipsam traheret in disputationem, pertractam uero torquebat, exagabat, monstrabatque non a christiana solum, sed ab omni quoque alia, peripateticaque præcipue philosophia dissentire. Nec destitit ita agere, quousque tum Grolandiam, ubi summopere defendebatur, tum aliis in locis sopitam, & extinctam pene redderet. Exierat in uulgus Gulielmi cuiusdam libellus, quo de religiosa uita magna contentione disputabatur, adducebantur omnes qui per monasteria ipsam profiterentur, in populi summam inuidiam, ueluti quod inertes uiuerent, & damnatum a scripturis uiuendi genus sequerentur. Obtulerat autem etiam eum ipse author, Clementi quarto Pontifici maximo: inuitatus Thomas scribere quid de eo sentiret, non labefactauit solum, sed obruit, & extinxit. Eisdem diuinarum rationum procellis, in eos delatus, qui duas quasdam ecclesias commentabantur, quarum superiorem spirituales Romano Pontifici haud subiectam, secundam carnalem uocabant, longum dictum est, quantum eorum uesaniem repræserit. Scripsit etiam in Græcorum errores, & doctissime quidem ac acutissime, & si concilio quod Lugduni postea celebratum est, per mortem interesse licuisset, maximum erat ad ecclesiasticam pacem faciendam, momentum laturus. Enimvero Iudæos quosdam obstinatissimam profecto peruicacissimamque gentem, ita primum scripturarum testimoniis, & rationibus inuoluerat, ut se apud Ricardum quendam Cardinalem, quo suorum negotiorum causa diuerterant, uictos fassi, christianam fidem, & sacramenta complexi sint. Quod ideo dixerim, ut quibus uiribus eius audita disputationes constarent, intelligeretur. Mihi certe non admodum ab origine, hac in re dissimilis esse uidetur, & si temporum æquam rationem nactus fuisset, longe maiora profecto narranda haberemus, quam quæ de origine ferantur, doctrina quidem copiosissimum, & pro contextendis argumentis artificiosissimum, & mirabilem eum uidemus: ad dissoluendas autem ambages, & nodos, qui eo sit aptior, quique magis industrius, repertus nondum est. Hæc porro tria sunt, quibus pertinacissime

ciissimæ quoque mentes, retundi & frangi necesse est.

Quæ mira de illius doctrina narrat.

Iuuat uero scire, quæ testimonia de illius doctrina ferantur: ita enim maiori reuerentia sancti uisus, & attentius ad eam accedemus. Nuncigitur ea exponam quæ ipsius auditor, cum literis tum probitate maxime grauis, proindeque dignus tanto præceptore, pro certissimis sibi que compertissimis retulit. Redierat is Neapolim, post sacrum uirum uita sanctam, ludum eum literarum reclusus, quem ille reliquerat. Primum uero quam sermonem exordiretur, quis & cuius locum teneret animo reputas, in lachrimas resolutus, post breuem habitam de sacerrimo suo magistro mentionem, tale quicquam narrat. Profunda noctis hora, Sancti uiri cubiculo uicinum se semel uigilasse, audiuisseque duorum cum eo colloquentium uoces, se uero miratum unde nam illuc uiri penetrassent, arreptis auribus expectum esse, num uel qui essent, uel qua de re loquerentur percipere posset. Verum eos quidem agnoscere nequaquam ualuisse, intellexisse tamen quod descripturæ sacra quadam sententia disputarent, interim uisum sibi fuisse, quiescisse quidem uoces, discessisse uero nullum, cum Sanctus Thomas uocatum eum adesse sibi cum his commentariis quos in Elaiam tunc egebat, excipereque quæ in reliquam superius sententiam dicturus esset, iubet. Quod ubi peregit, ipse beati uiri pedibus prouolutus, adiuuat, obtestatur, nec ab eius pedibus se discessurum affirmat, nisi prius qui fuerint, quibus cum nunc loquebatur, exponat. Obstetit ille repulitque non parum, uictusque tandem precibus, secretissimum quidem rem teneri primum mandat, in de superioribus diebus magnis in angustiis uersatum se fuisse refert, quod in ea Elaiæ sententia interpretanda, commodum nullum exitum reperiret. Itaque precibus maximis, & lachrimis Deum rogasse, ut sua luce rem apertam redderet, qui per sanctissimos Apostolos Petrum ac Paulum, me nunc instruere (inquit) dignatus est. Sed nedum hos Apostolos, uerum, & ipsam dei genitricem, eum inuississe collaudasse scientiam, ille met eius auditor Reginaldus, grauissimus testis est. Quid quod & Christus tandem per suæ cuiusdam imaginis ora, & bene de se scribendo meritum eum esse, & quale nam pretium exigere uellet percunctatus est, & ne putes hæc confingi, religiosissimum oprimumque uir Dominicus Casertanus, cum se de industria ibi abdidisset, interfuit rei gesta, iuratusque ipsam retulit, quodque tum Sanctus Thomas libratus in aere maneret responderitque, non aliud precium præter ipsum loquentem se querere. Durat adhuc nobilis illa effigies, certissimum rei monumentum, simile fere Lutetia sibi contigerat, nisi quod ibi ad suam doctrinam celeberrimam reddendam doctissimorum etiam omnium uirorum iunctissimum consensum accesserat: cum enim de quam sanctissimo christiano sacrificio, magna quæstio inter nonnullos primum orta, inde per omnium ora uolaret, torqueretque doctissimos illos uiros, qui diuinas ibi literas profitebantur, nec aliquis ita perplexitate expedire uideretur, ut non tam ipse quam reliqui censerent eam adhuc inuolutam, resque iam inter uulgos etiam ebulliret, essetque periculo fere proximum, ne in grauem aliquam hæresim erumperet, post contentiosissimas habitas disputationes, in unam tandem sententiam miro animorum omnium consensu concurrere: unum debere Thomam esse, qui de tota quæstione pronunciarer, ad diuinum illius ingenium spectare tam obscuram causam aperire, afferereque lucem nobilissimis his inuolucris, se uero paratos legem ab eo recipere, & in illud inclinare quod de creuerit. Thomas, ubi tam præclarum de se testimonium, ab ægregio illo, & omnium quot unquam fuerint amplissimo conuentu, reddi cernit, in Deum quidem totum refert, se uero ieiuniis orationibus, consuetisque diuinis aliis armis ad eam rem, ita pro communi concordia, tollendisque dissidiis periculis, necessariam, explicandam parat: & quoniam quam ingens ea multitudo, & quam erudita esset, perspectum habebat, quam regere eius dictis, moderari que in causa etiam difficillima, plenissima que controuersis & periculis, sibi conueniret, noluit incognito Domino nostro Iesu Christo, quod scripserat publice proferre. Ita que monasterii superiorem patrè, & alios quotquot potuit adit, ut secum ad ecclesiam conueniant, orat, summi momenti rem istam esse, & idcirco orandum clementissimum Deum, ut pro suæ uoluntatis arbitrio, quod sibi uisum tum erat, uel approbet, uel improbet. Procumbunt omnes in preces, iacebant uero scripta super altare, cum præclara uox personare percipitur, quæ Thoma compellat, bene ipsum ea de re scripsisse confirmat: suspensus autem in aera cum reliquis orabat. Et profecto diuina quadam uis eum commentarium fretum fuisse, per quam necesse est, quo eruditissima contentiosa que ingenia sedata, extinctæ que lites penitus fuere, & ipse tanquam diuinum quoddam oraculum receptus. Verum hucusque de eius doctrina disseruerimus, inferius postmodum non nihil etiam dicturi.

Quod humanas facultates, & honores & laudes spreuerit.

Facile fortassis aliquibus uideri poterit, quod adolescens adhuc & humanas uoluptates non expertus, ab amplo patrimonio, per magna que diuitiarum & honorum spe, se subtraxerit, detruxeritque in pauperrimæ conditionis loco. Quod autem ab his inuitatus qui præcipere poterant ad similia uel forte maiora primis resumenda, primum suum paupertatis propositum constantissime retinuerit, quis dixerit eorum non esse, qui laudum terminos omnes superare potuerint, & de quibus mirari potius conuenit, quam aliud dicere? proinde a Clemente Quarto Pontifice, ad Neapolitanum Archiepiscopi scopatum ascitus, nec necessariorum quidem suorum qui ammissis forrnis omnibus, de mediisque staminibus elapsi, profugi & exules uagabantur, precibus ac calamitate adduci potuit, ut non eum prorsus, & alia plura renueret, & æquidem tam minimi res istas pendebat, ut discipulis Lutetia quam adibant, Galliarum que regnum sibi per ludum imprecantibus, ego uero inquit, Chrysostomi in Matheum commentarios malle. A propria quoque religionis dignitatibus, penitus abstinuit. Illud que tandem admiratione summa, (quantum ego cernere ualeam) dignissimum de spreta sui existimatione refertur, Bononia scilicet ubi celeberrimus habebatur, deambulanti illum, deque philosophia meditan-

tem a negotio quodam peregrinoque fratre, ut se sequeretur iussum, pertractumque per urbis nicos & fora, non ante desuisse fessis, & agris passibus, cum cruris uestione iam pridem graualetur, illum subsequi, quam ab honestis ciuibus importunus is negociator repræhensus, & admonitus quem ira sordide traheret, ad monasterium magno cum sui pudore ipsum reduxit: mirantibus uero ciuibus dixisse ferunt, Non alia re religionem perfici quam obedientia.

De occultis rebus inter contemplandum ab eo cognitis.

Nondum ab Alberti Colonienſi ludo discesserat, cum contemplanti sibi res diuinas, proprii fratris Ranaldi cædes, paternæque domus incendium monstrata fuere. Vt enim iam superius indicauimus, Conradus in illustrem Thomæ familiam, quod Pontificis parti faueret, & in Aquinates omnes iratus, obsessum oppidum, & captum, incendit, cum magnum mortalium numerum ferro prius cõsumpsisset, inter quos & hic Sancti Thomæ frater abiit. Eum igitur cæsum, ipse quamprimum, & conspexit, & publice dixit, sororem etiam & alterum fratrem, uita non minus iam sanctos hoc eodem modo intus est, & ubi per purgatorium ignem pænas eos expendere didicit, propriis & aliorum sacrificiis & orationibus, eos redimere conatus est, quod & sibi feliciter cessisse postmodum intellexit. Romanum quoque suorum studiorum confortem & socium, quem Lutetiæ Theologiam interpretantem reliquerat, dum Neapolis oraret, uisus sibi est præsentem habere, cum uero uerbis exceptum, cum complecti pararet, intelligit iam extinctum esse. At Thomas sciendi percipit, diuinis quibusdam de rebus, aggressus est eum percunctari, quas questiones ita ille dissoluit, ut dixerit, meminisse debere quod scriptum sit, Sicut audiuius sic uidiuius in ciuitate domini uirtutem. Fratrem quendam nescio quid indignum, occultissime facere molientem, ipse & agnouit, & admonuit, ac ad temperantius consilium retraxit.

Quid orando maxime peteret, & quo orationum genere uteretur.

Tria tradidit ipse a Domino semper, præsertimque postulasse, Primum, ne mortalium aliquarum rerum amore perturbato, suum animum confici labefactariue sineret. Secundum, ne illum ab ea humili conditione quam professus erat, in dignitatis alicuius splendorem trãsferri pateretur. Tertium, quid cum fratre Ranaldo post crudelem illam, & acerbam mortem, quam ecclesiastici iuris causa subierat, peractum esset dignaretur insinuare: uerum hoc in postremo non diu hæsisse se dixit, fratrem enim ipsum, amplissimum nœcis suæ, & calamitatis fructum ferentem æterna in gloria uidisse. Sed nec superiorum quidem desiderio frustratus est. Orandi porro Deum ipsius genera fuere, Sanctissimum Christi Domini nostri sacrificium, tum ipse per missas offerre, quod perpetuo faciebat, tum aliis offerentibus astare, ab his autem precibus quæ uerbis recitatur, quæ uis non abstinuerit, mente tamen præsertim inter cœlestia diuinaque uagari, & ad Deum ipsum ac Dominum nostrum Iesum Christum penetrare, meditando curabat, Idque dicebat uerissimum, & optimum precandi genus esse.

De eius memoria.

Maxima memoria eum uiguisse compertissimum est, quod certe uel ex assidua perpetuaque fere lectione dicendum est sibi contigisse, uel quod mirabili diuinaque potius sensum, & eorum instrumentorum, quæ rationali ui deseruiunt, constitutione prodierit. Ceterum Sancti Thomæ memoria in eo maxime opere comperta est, quo Urbani Papæ iussu, quod diuersi Sanctissimi uiri, diuersissimis in locis scripserant collecto, enarrationes in euangelia complexus est. Tradunt siquidem memoria tantum usum, ea literis mandasse, quæ pluribus in monasteriis dum bibliothecas intueret, olim legerat. Quod facilius credi poterit, si quot scriptoribus in libris edendis iunctum uteretur, agnoscat. sane quatuor illos fuisse constat, nec ita manibus illos præualere potuisse, ut nõ ipse semper, ad torrens instar, in eos perpetuo refunderet quod exciperent. Quo quid excellentius dici possit, non uideo. addunt tamen quod adhuc stuporem augeat. Si nonnumquam commentationibus fessis quieti se daret, inter dormiendum consueuisse res eas quas nuper tractauerat disputando prosequi. Idque per eum scriptorem, qui rem ipsam euulgauit, scriptis mandatam, conuenientissimum superioribus semper fuisse.

Quem docendi modum sit sequutus.

Vnum semper sibi propositum habuit, ita docere, ut auditores quidem quo ad fieri poterat, facilius res intelligerent, adiscerentque quam plurimum, ipse uero factum omnem, & iactantiam deuiteret. Itaque per facilem ubique stilum, apertum, planum, euolutum, & distinctum lectus est, & cum omnia quæ ad ornatam orationem faciendam spectant, agnouisse, non minimumque tempus in Cicero-ne ac aliis similibus detruisse, cernatur. Quoniam tamen græta illa certum quendam disputandi morem ab istis dissimilem ferebat, haud sibi conuenire existimauit, receptissimum eum usum perturbare, seque nouarum rerum repertorem, & correctorem omnium quotquot tunc deliteris disputabant, profiteri. Quæ profecto res, summæ modestiæ indicium fuit. Modestiæ sane tam studiosus fuit, ut indoctior nonnumquam quam immodestus haberi uoluerit. Euenerat ei cum erudito quodam disputatio, dicendique studio accensus aduersarius, contentiosus quam par esset agebat: tum ipse sensim disputandi feruorem remittens, finxit se causa tunc ei cedere, uerum sequenti luce sedatum magis eius animum reperiens, tam copioso rationum flumine illum corripuit, tantaque uerborum luce suas partes rutatus est, & explicuit, ut concessa uictoriæ uolentiam ab eo confessionem extorsit. Similem rationem popularibus in concionibus sequutus est, hoc enim etiam munere, si necessitas id requireret, egregie perfungebatur, in eo se Thomam esse oblitus, quæ communia salubriaque cunctis essent humilissime tractabat.

De eius auditoribus.

Infinitos fere, & egregios semper auditores habuit, nec alicubi ludum unquam aperuit, quin frequentissimi ad eum concurrerint. Nullus erat eruditione uel dignitate tam illustris, qui non se Thomæ discipulum libenter præstaret, Doctoribus, Episcopis, Archiepiscopis, Cardinalibus, omniumque tandem

tandem generum hominibus, ipsius schola florebat, Romæ præsertim & Lutetiæ Parisiorum. Plures referre possem, qui cum eius scholas frequentauerint, in præstantissimos viros euasere. Verum vnus Egidius Cardinalis rem hanc nobis testatam faciat; cuius & libuit de magistro suo testimonium rescribere, tantæ uidelicet constantiæ eum fuisse, ut ab ea sententia quam iuuenis ueram didicisset, nunquam in aliam transferit, cum nos, inquit, debilis ingenij homines, læuia quælibet argumenta trepidare uacillareque faciant.

Quibus moribus sit cõ aliis uerificus.

Mitissimo animo tradunt eum fuisse, suscepisseque reliquos benignissime semper. Siquem errare uideret ita insurgebat, ut uitium quidem detestari, amare uero hominem cognosceretur. Erant eius sermones, perpetuæ quasi ad literarum studia adhortationes, inter ocia læuiores de disciplinis, seu sanctorum uirorum moribus disterebat: callebat enim admodum hoc historiæ genus, quod ex Ioannis Casiani Collationibus aliis; libris hauserat: suas nunquam laudes audire uoluit, in aliis reprehendendis abstinentissimus: a dicacitate prorsus alienus.

Quæ signa illius mortis præferebant.

Vox ea quæ ex Christi Domini nostri effigie prodidiit, quæsiitque quale nam suorum scriptorum præciū postularer, superius narrauimus, clarum profecto proxime mortis argumentum fuit, Pontificis. n. deinde literæ affuere, quibus ut ad Lugdunensem collectam Synodum se conferret præcipiebatur, commentarium eum palam exhibiturus, ac disputaturus, quem in Græcorum errores, superiori Pontifice iubente ediderat. Verum apertius hanc ipsam instantem sibi mortem, in propria sororis oppido, quo suum iter ingressus peruenerat, agnouit. Postquam enim a ueritatis, sibi que ueluti superius ostendimus, consueta contemplatione, qua cum omnium qui aderant admiratione, sensus omnes diu reliquerat, ad se rediit, Reginaldo, quæ itineris uiteque socium secum ducebat, seorsum uocato, scribendi finem sibi proximum iam esse docet: inde sane languere cœpit, Monasterii ubi decessit ecclesia primū ingressurus, ad eundem Reginaldum conuersus, Hæc (inquit) requies mea in seculum seculi. Triduo priusquam uita defungeretur, ardere supra tecta monasterii astrum cœpit, nec ante sancti uiri mortem, desit unquam uideri, extinctum uero simul cum eo est.

De eius morte.

In eo quod fororis fuisse diximus, oppido, sancti inquam Seuerini, primum languorem contraxit, a quo non nihil conualuisse sibi uisus, ad usque Fossæ nouæ monasterium, quod apud Priuernesates est, nullo uehere se fecit, Vbi monachorum summa lætitia, honoreque susceptus, lecto pluribus diebus decubuit, nec ociosos quidem illos habuit. Rogatus siquidem a Monachis illis, in Cantica Salomonis commentarios scripsit. Imminere iã mortem intelligens, sacro sanctissimam Eucharistiam & uoluit, & summa reuerentia ac religione, grauissimeque humi prostratus suscepit: obuiam etiam ei quo ad per exhaustas vires licuit progressus, talem & ad extremam uñtionem similiterque se præstitit, postquam, parum moratus, recens adhuc spiritu, serenaque facie, in æternam felicitatem euolauit, cum prius sorori per interpretem interroganti, si quid optaret, omnia paulopost sibi affutura responddisset. Exorsus tum erat uite sue quinquagesimum annum, susceptæ uero religionis secundus supra trigessimus exibat. Ab obitu sancti Dominici quinquagesimus secundus uolebatur. A Christo tandem cum millesimo, quartus & septuagesimus.

De eius agri tudinis genere.

Stomachi maxime lassitudine laborauit, sine disputationum, ieiuniorum, ac uigiliarum perpetuus usus, hanc ei cõflauerit, seu quicquam aliud fuerit in causa. Nec enim desuere qui crediderint & scripserint, ueneni potione hoc ei contigisse, quo præsertim crimine Carolus Sciciliæ Neapolitanusque rex, insimulatus est. Cum enim Sancti Thomæ, quem regni sui rerum instructissimum esse sciebat, grauem auctoritatem, ne in eo Lugdunensi Concilio, durum aliquod negotium sibi faceret, uereretur, nefandissimum hunc suis rebus consulendi modum aggressum, ipsum existimant. Nos quidem non ausimus istud affirmare, tantoque flagitio polluere tam incliti regis famam, cum nec illi quos hæc nus sequuti sumus, istud agnouerint. Proinde fastidisse cibum omnem & repulisse constat. unde & illud miraculo profecto ascribi dignissimum, narratur, quod cū hæc eius difficillima nausea, anxium medicum haberet, ipseque pergeret quærendo, si quid esset quo irritari gustum sentiret, alecia sanctus Thomas dixit, si reperirentur, pericunda sibi futura, quo genere piscium plura quidem maria, uerum non illud quod proximum habebant, abundant. Digressus inde medicus, obuium piscatorem quos pisces ferat, interrogat: Sardas inquit ille, non dissimiles ualde ab alecibus specie, ista sunt. uersate medicus eas cœpit, reperitque magnum alecum numerum, quæ nec piscator quidem agnouerat, ea tamen ad se delata, Sanctus Thomas comedere noluit, nec enim ad inueteratam suam continentiam pertinere credidit, ea in re uoluptati parere. Sed religiosus animus, diuinæ bonitati, cuius tam perspicuum argumentum circa se cernebat, uoluit oblata esse, ut inde intelligerent omnes beneficium oriri.

Quæ fuerit eius corporis forma.

Corpore erat pene vasto, procera osium magnitudine, quam nec exilis quidem caro replebat, oculis modestissimis, facie oblonga, colore subflauro, fronte depressiori, quam menti longitudo postularer, capite magno, rotundo, & non nihil caluo, rectus semper ingressus est.

Acuta nonnulla ipsius dicta.

Interrogatus cur tandiu sub Alberto siluisset, quoniam inquit, nondum, quid Alberto dignum dicere sciebam. Interrogatus etiam quid iucundissimum euenire sibi posset, Si quæ legerim, inquit, omnia intelligam. Dicenti cuidam per iniuriã, quod non tam doctus esset quam haberetur, At ideo inquit studeo, ne decipiantur. Quod obeso magis corpore esset quam sibi cõueniret admonitus, Curbita uero inquit sine cibo quoque crescit. Cum eum scenerator quidam incognitus omnino salutasset, odorem fere diuinitus sentiens, tuæ inquit pecuniæ steriles erunt. Oleas comedebat, quas salfas nimium sodalis dicebat esse, ille uero, obesum corpus, bene (ne putrescat) salendum dixit.

A matrona

A matrona quadā reprehensus, quod cum ex femina natus esset, ita tamen feminas deuitaret, Hæc inquit ipsa causa est, quoniā ex femina natus sum, Quærenti sorori, quid vel vbi Paradisus esset, vtrumque inquit intelliges, si ipsam merueris. Consulenti bus qui fieri posset vt non errarent. Ita inquit singula agite, vt rationem reddere possitis cur ita faciatis. Sanctum Bonauenturam, amicitia studio inuisurus, cū in sancti Francisci vita describenda, occupari illum rescisset, Sinamus inquit Sanctum laborare pro sancto, & discessit.

Quos ami-
cos habue-
rit.

Per magnos & insignes viros habuit, a quibus potius ipse cultus est, quam coluerit, Eorum maxime Principes fuere, Clemens quartus Pontifex. Urbanus quoque quartus, & Gregorius decimus, sub quo vita functus est, Et primus quidem, veluti iam diximus, ad ecclesiasticas dignitates conatus est eum transferre. Verum summis ipsius præcibus & obtestationibus uictus, traslatum iam, restituit, quod in nostri gratiam per diuinā prouidentiam gestum omnino fuisse crediderim: inuierfam si quidem æstimationem damnū nostrū excederet, si illius doctrina careremus. Urbanus autem & familiarē ipsum voluit habere, & vt in sanctissimum domini .N. sacrificium laudes, ac in Græcorum errores, confutationes, in euangeliæque dæmum, patrum interpretationes ederet, causa exitit. Neque minus in se benignum Gregorium erat experturus, si ipsum Lugdunensi in concilio conuenienti data fuisset facultas. Ludouicus quoque sanctissimus Francorum Rex, tum ipsum, tum eius consilia & doctrinam maximi faciebat, & quoad per externa Saracenorum bella licuit, eius semper grauissimis consilijs usus est, Libri vero quos de Regimine principum ad Cipri Regem conscripsit, ostendunt quod illucque suarum virtutum fama, nominisque reuerentia penetrauerit. Quid autem libris illis huic Regi conscribendis, occasionem præstiterit, nondum mihi compertum est, nisi quod crediderim suarum virtutum famam (vt dicebam) gratum eum & amicum, tum illi Regi, tum alijs multis ipsum reddidisse: vt enim infinitos mittam, qui per Europam difficillimis in rebus ipsum confulabant, Antiochenus certe cantor etiam quidam plura ab eo sciscitatus est, ita sui nominis dignitas, longe lateque fusa erat, Ex cardinalibus alios quidem plures, sed sanctum Bonauenturam amicissimum habuit. Amarus etiam vnice est ab Alberto Magno, & contra ipse ita illum obseruauit, vt quāuis opinione non numquam scribendo dissenferit, pepercerit tamen semper ipsius nomini. inter eius familiares Pholomeus Lucensis fuit, qui postmodum plura de eo a nobis huc translata, scripta reliquit. Præcipuo vero fidelissimo ac familiarissimo socio & sodali, Reginaldo Priuernate usus est: interfuit hic cum morti tum cunctis fere rebus suis gestis, rexitque post eius mortē Neapolitanum suum ludum.

Vbi & quā
primū mon-
strata fuerit
eius mors.

Quo die extinctus est. Paulus quidam Aquilanus, qui de hæreticis inquirendis insignem curam Neapolis gerebat, cum profundam animi cogitationem sequutus, sensu vsum amisisset, federe se in sancti Thomæ ludo, audireque illum legentem sibi videbatur, interim autem augustissimū quendam virum ingredi, quem & pro Diuo Paulo agnoscebat, huic sanctus Thomas assurgere quidē velle apparebat: verum cogi ab ipso suam disputationem absoluerit. Quare periecta, interrogari Diuū Paulum a sancto Thoma, recte ne suas Epistolas interpretatus esset, eum autem respondere cernebat, recte quidem & quantum homini mortali par esset, sed se nunc sequeretur, illuc enim abituros vbi maiori luce præclara hæc omnia fieri visurus erat, apprehendique simul sanctum Thomam & veste foras trahi, quod cum ipse qui rem spectabat, indigne ferre sibi videretur, sublata magna voce, vt sic currerent omnes clamauit, tolli quippe Thomam & aliō transferri. Repleuerunt hi clamores locum illum, & istuc plures traxerunt, quibus exposita causa, postquam sanctum Thomam eadem hora vita functum fuisse, narratum est, quid portenderet intellexerunt. Magnis quoque Albertus Coloniae tum prandebat, obortisque lacrimis lugere vehementer cepit: quærunto quæ noua res ea sit, narrat ipse Aquinatē Thomam, ecclesiæ lumen sibi que carissimum, diem obiisse, notata dies est, repertusque Albertus certissimus relator.

De eius mi-
raculis.

Scribam ea primum, quæ ex eo etiam num viuo narrantur euenisse. Romæ in sancti Petri celebri templo, de domini resurrectione, cuius dies festus colebatur, concionem habuerat, repetebatque sanctæ Sabinae monasterium, cum mulier quæ sanguine plures iam annos defluebat, constanti fide illius vestem ausa contingere, purgatissimam se sensit, nec distulit quidem beneficium Reginaldo socio, & alijs pluribus quàm primum referre. Laborabat ipse Reginaldus socius continua grauique febre, accessit ad eum sanctus Thomas, impositisque sibi Diuæ Agnetis reliquijs, quæ de suo collo pendebant, ac suis quibusdam præcibus, conualescere subito fecit. Recenter exortum sibi dentem, qui muneribus publicis obnoxio impedimento sibi futurus erat, vnus noctis oratione perfregit.

De illis quæ
post mortē
sequuta sūt.

Plurima quidem & infinita pene narrantur, ea vero nos tantum secernemus, quæ cum præclariora fuerint, tum nec fastidio lectori poterunt esse. Sint igitur illa prima quæ Fossa nouæ Monachi in eius, cui ista conquirendi mandata a summo Pontifice cura erat manibus, iuramento firmarunt, Ioannē Priuernatē monachum subito vehementissimusque lateris dolor, ita per summam noctem in uaserat, vt nec ipse, nec qui ad eius eiulatus concurrerant, quod facerent, quoue se verterent, intellexerent, venit in mentem hortari eum, sancto Thomæ votum nuncuparet, quid vbi fecit simul & apostema saniem emisit, & dolor proripus omnis extinctus est. Simile omnino quicquam alteri Ioanni etiam euenit, nisi quod hunc medicorum quoque ars iam deplorauerat, euasitque tamen derepente sanissimus. Patinensis vero Iacobus, dum Romam ire pergat, importuna febre correptus, sancti Thomæ sepulchrū adit, breui orat, ne sibi necessarium illud iter præripiatur, excussaque pene febre, expeditissimus ad iter surrexit. Alter Iacobus priuernas, mediā viā quæ Cannas tendit, tetra periculosissimaque

culosissimaque nubium tempestate & grandine se circumseptum ex improviso, nec quod diuertiret cernens. sanctum Thomam supplex inuocat, summamque serenitatem celo reuocant continuo conspexit. Emanuel idem Priuernas, longissimis iam diebus dextro brachio debilitatus, ad eius sepulchrum orare, seque deuouere suæ vigiliæ seruandæ contendit, extemploque solutum ac valentem lacertum sentit se recepisse. Clarissimum id fuit quod subiungimus, Leonardo cuidam monacho nihil minus ac priuernati, quique ferrarium fabrum agebat, visum semel erat, sancti Thomæ miraculis handquaquā fidem adhibendam, sequenti uero mane dextri lacerti, quem inopinato paralyticum inertissimumque penitus sibi repererat effectum, magno dolore cruciabatur, arbitratusque vel noctis humiditate, aut simili quodam casu istud accidisse, igne ipsum fouere, recreareque curabat: quod cum frustra fieret, doloreque tamen perpetuo & molestissimo quidem præmeretur, insanam suam circa sanctum Thomam temeritatem mente repetens, ea ne diuina vindicta esset, timere cepit: hæc religione tactus, ad eius sepulchrum se transfert, orat, nititur brachiū lapidi admouere, succedit prospere res, reparatque se lacertum credens, ad pristina opera redire pergat. Verum primo suo robore in eo brachio non reperto, ad sepulchrum iterum reuersus, longiori oratione quod deerat impetravit. Et hæc quidem in religiosissimis Monachis euenere, retulereque singuli sub grauisimo iuramento Petrus uero Carellus qui post sepultam uxorem ei monasterio se deuouerat, cum filiam lecto semper decumbentem, factamque longa iam ægritudine corporis inutilem, haberet, post nuncupatū beato Thomæ uotum, sanam eam inseruire domui uidit. Nicolaus quoque Maximi promissis, cum hostibus pace, tum sancto Thomæ cereo brachio, lacerti usum, quem ex uulnere longo iam tempore perdidit, recepit. Nicolaus alius, & ut filia quam nubilem iam habebat gutturi deformissimā strumam expueret, ac ut ipse lateris perniciosissimo dolore careret, obtinuit. Matthæi cuiusdam capfarrij filium, uenenati piscis exitiosus cibus eō deduxerat, ut insanus ferre videretur, eum Pater ad sancti Thomæ sepulchrum prius tractum, sospitem in patriam reuexit. cum Petrus quidam Priuernas, oculorum morbo, quo cum quadriennio cunctatus grauisime fuerat, cæcus tandem effectus esset, ductus ad hoc sepulchrum rursum luce donatus est. Priuernati Gregorio, ita crure debilitato, ut ad gressum ligno indigeret contigerat filius non in somnis solum, uerum & continuis eiulatibus totam domum perturbans, duxit eum ad hoc sepulchrū, statimque sospitis eiulatibus, dormire simul uisus est: miratus pater tam præsentem sanitatem, pro suo quoque crure precatur, amboque sospites ac leti domum remearunt. in eo flumine quod monasterium lambit, lapsus iuuenis, cum sui manifestū interitum in ea molente rota, quam iam iam ui fluminis subire cogebatur, cernebat, alta uoce sanctū Thomam inclamans, ut sibi morienti ferret opem petebat, extemploque capillis se corripit, conliruique in solido nescio qua manu perspexit. In Nicolao Ioannis Soninensi, saniosum uicet osumque crur, quo iam pridem ac multis annis laborauerat, innocatus hic sanctus, nitidum robursumque statim reddidit. Bartholomæus quoque Capuritus Soninensis, vxoris monita secutus, sanctum Thomam præcabatur, vt pedem qui anno integro fistula semper sibi defluerat, sanare dignaretur, nudauerat autem illum medicamentis, nec frustratus spe, quæ sequuta dies est, liberum illum ostendit. Stephanæ cuidam Soninensi, ita ad adorandum sanctum corpus se contulisse profuit, vt cum hidropisi tota tumesceret, in naturalem elegantiam, ualetudinemque sit restituta, Quod autem in Maria Carpenetensi euenit, infirma habuit testimonia: erat siquidem paupertate paralisque insignis, & in media tum agrorum tum diei luce, vbi post messorum spicas colligebat, sanata est, Monachis enim qui messorum operibus instabant, diserebantque de sancti Thomæ miraculis, auditis ad eius opem impetrandam magna fide se conuerterat. Coccius etiam Terracinenis ad eius sepulchrum sese sternens, naturali stomachi imbecillitati, perpetuoque dolori, optime consuluisse uisus est, Quod & in Rinaldo Terracinenis, Petroque Crasso Neapolitano, ac Iacobo Neapolitano militibus, pulchre successit. Primus sane quartana quam multis annis passus fuerat, alter lacerti dextri stupore quo iam extinctus ipse lacertus erat, & postremus oculorum dolore defluxuque, sanati sunt. Quam præclarum autem illud fuit? Viterbiensi quidem Episcopo, vt cum Archiepiscopo Neapolitano simul esset, inquirerentque de sancti Thomæ vita mandatum erat, verum eum Pontificem, quod cruris deformi tumore & uicere lecto degere cogere, vehementer anxium cura habebat; ne huic operi deesse sibi necessum esset, itaque sanctum Thomam præcatus, solutus eo impedimento, molestiaque quàm primum est, sed nec in Archiepiscopo ipso Neapolitano minor sancti virtus emicuit: cum enim in tam acutam febrem incidisset, vt vix iam superesset salutis spes, exoratus ab eo sanctus Thomas, depulso morbo, vt negotium absolueret præstitit, uisus sane hic sanctus est, huic ipsi de se inquisitioni maxime fauisse: cum enim Matthæus, etiam Neapolitanus canonicus, eam ad summum Pontificem Auinionem deferret, duplicem tertianam grauisissimam febrem contraxerat, iamque morbi vis loquendi facultatem ademerat, orant amici sanctum Thomam, spondentque ad eius sepulchrum se ituros: annuit & ipse, inquit febris consuetum tempus, & tantum abest, vt graue quid patiat, quod & restitutas sibi primas vires pene sentit, ad medicum tamen persuasionem leui quadam potione sibi magis quoque cauere compulsus, in atrocioresque quàm primum stomachi dolores ob id delapsus, & ingrate se fecisse cognouit, & factus peccatum, integram mox ualetudinem per sanctum impetravit: nec id quidem solum, uerum & dū illud iter persequitur, onerarium iumentum quod ex eminentissima rupe, in subiectos scopulos lacusque cuiusdam ripam casu deciderat, ipsi sancto viro commendans, illud penitus letæque per ripas pascentem, maximo omnium stupore recepit. Qui vero rebellionatus munus gerebat, cum ex angina guttur ac lingua sibi intumissent, respirareque vix valerent, ne dicam loqui, ad sanctum virum mente conuersus,

te conuersus, soluto tumore, morbus etiam omnis statim discessit, Possent id genus miracula plurima alia referre, vt de dæmonibus expulsis fileam, qui infiniti fuere, verum hæc satis esse crediderim, ad prudentes lectores, quo animo in hunc sanctum virum affici debeant, edocendos.

De eius funere,

Magno cultu summoque populorum & omnium ordinum hominum concursu, deductum illius funus est, conuenerantque præsertim suæ religionis plures patres: præerat vero negotio Episcopus Terracinenensis ex S. Francisci familia, quod ego dicere prætermissem, nisi celeberrimo miraculo hæc eius sepultura illustrata fuisset. Ferentinatè enim Ioannem illius loci monachum cecumque iam pridem, oculorum lucem recuperasse intuiti omnes sunt, constantissima namque fide ducere se ad hoc funus fecerat, iumentumue tacere debeo quo vectus illuc erat, quod fracto capistro in medio funeris sponte desiliit, collapsumque statim ad eius intuitum mortuum est. Nec in his quidem miracula finè habuere, sed sequuta tot sunt, vt Urbem etiam ipsam totam concitasse, narrent, qui in ea tum erant.

Qua ambitione trans portati eius corp^{is} variis in locis fuerit.

Præclarissima ea ornamenta quibus præditus Sanctus Thomas fuerat, effecere, vt maximo in pretio habitum eius cadauer sit. Accesserunt miracula quæ desiderium hoc longe quoque magis cumularunt. Primum itaque illius loci Abbas, veritus ne Sancti Thomæ familiæ patres corpus istud repperent (quid enim vel Sanctus mandasset, vel fieri curasset eius socius, memor erat) clam sublatum in alium locum reposuit. Verum per noctem admonitus ab ipso sancto, quamuis in primum sepulchrum posse se illud occulte restituere crediderit, suauissimum tamen ac diuinum quidam odor, qui de corpore profectus, circumquaque diffundebatur, pénétrabatque per singula loca, omnes quotquot aderant exciuit, traxitque ad nouum funus, & vt magna pompa condiretur, effecit: datum autem miraculum est, quod inopinato præterque cunctorum expectationem canere qui spiam exorsus sit, iste sanctus digne in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transijt angelorum. Varias post modum aliàs etiam mutationes habuit, primo vt honestiori in sepulchro iaceret, deinde euulsa manus, & caput etiam, illa quidem sorori Theodoræ dono data, Salernumque tandem transmissa, istud autem in eorum suæ religionis patrum qui priuerni degunt, ius cecit, Fundanus postea comes nephandissimam Priuernatis cuiusdam potentis & factiosi viri, qui surripere reliquæ magnoque pretio vendere statuerat, audaciam præueniens, in sua vrbe reponi curauit, verum cum sanctus, semel & bis eius matrem admonisset cõsultius visum est, Helix generali prædicatorum ordinis Magistro, dono ipsum dare. itaque in eo Monasterio quod huius familiæ Fudis extat, illud retulit, Accepit istud indignissime, qui Possæ nonæ tunc Abbatem agebat, & cū apud Urbanum V. Pontificem Max. plures hac de re quærelas exposuisset, causam ei Pontifici præstitit, cur ipsum sancti corpus Tolosam ad suæ religionis ædes transferri curauerit: sic enim licem omnem dirimere, & eum literarum ludum, quem ibi recenter ipse constituerat, faustissimo patrono, lectissimoque exemplari, honestare sibi visus est: & certe motum numquam ipsum fuit, quin is diuinus odor, de quo diximus, latissime semper sese dissipauerit, & non repertum cum integerrimum, tum nihil exessis vestibus indutum, fuerit, sed hæc tamen eius translatio longe celeberrima extitit, innumerabilium prodigiorum nouitate maxime peractam, exceperunt illud honorificentissime maior Gallix Pontificum pars, & Ludonicus Andegauix Dux Regis frater, infinitaque populi multitudo, quæ vndequaque concurrerat, ardere tota Gallia videbatur, ita plena omnia luminibus erant.

Quomodo sit inter sanctos ascrip^{tus}

Exposuimus iam quemadmodum Neapolitanus, Viterbiensisque Pontifices, inquirendi ea quæ ad ipsius vitam miraculaque spectabant, negotium habuerint, administrarunt autè illud diligentissime, Et postquã id quod per iuratos probatissimosque testes, & ipsam rerum experientiam haberi potuit fideliter, vt par erat complexi sunt, ad Ioannem XXI I. summum Pontificem, qui rem ipsam mandauerat, Auinionem transmiserunt, traditur autè hic Pontifex, non eis tantum, sed domeltico quoque familiarique beneficio & miraculo ad hoc negotium citius absoluendum commotus, Neptè enim quandam suam, tum hidropisi, tum partus molestiis, spe iam perditissimam & moribundam, sacerdotis hortatu ad hunc sanctum deprecandum, animum conuertisse, cui visus Thomas sequenti nocte, vt votum sibi nuncupet, iubet. Nuncuparunt tam ipsa quam mater cæream quandam, quodque iuuenem aliquem suæ religionis indumentis honestarent, dum vero detumuisse totum corpus primæ luce comperiunt, differunt tamen promissa, increpantur per noctem a Sancto Thoma, verum illis ex solutis, simul & incolumis prorsus euasit. Sequutus tamen partus apertissimum etiam exitium sibi rursus attulerat. Inclamant denuo Sanctum Thomam, & nedum eam periculo solutam recipiunt, verum & nato mortuo, illucisque quo ad baptizetur vitam obtinent. Non potuere tam insignia miracula, quæ in præclarissimis tunc ædibus gesta sunt, non totam Pontificis familiam & aliorum omnium animos vehementer excitare, excutereque subitam de eo colendo deliberationem. vertebatur ab eius obitu, annus vnus de quinquagesimo, a Christo vero Domino Nostro. M. C C C X I I.

De eius doctrina.

Res ipsa exposceret, vt pluribus de eius doctrinæ genere dissererem, verum quoniam vix eam attingere mihi posse videor, quia simul & litore ferme relicto, in vastissimum pelagus abripiar, non arbitratus sum presentium temporis angustiarum esse, tam infinitam operam modo suscipere, quæ fortassis opportunius alias nobis occurret, Duo tamen sunt quæ cum illam maxime probatam efficiant, tum vt a nobis dicantur suo iure iustissime postulant, superius est quod sola integra pene, exactissimaque reperiat: alterum quod errorum monstrosi ira purgata sit, vt si multi reperiuntur qui ab ea multoties dissideant, nihil tamen est cur si cum ea consentias, aut a recta fide aberrasse, aut prodigiosum aliquod, quouis scientiarum in genere dici debeat inuexisse, Et mei quidem muneris non est, quid alii scripserint vel quid errauerint nunc referre, libere tamen hic profiteor, quod & res ipsa per se

se testatur, nullibi Theologiam, nullibi Philosophiam, nullibi rationalem scientiam, seu artem, exactius, luculentius, explicatius, verius, & melius quam in Sancto Thoma posse reperiri. Quemcunque recum habeas, vt alius & iam vel interpretibus, vel adiutoribus indigeas necesse est. Vnus autem sanctus Thomas sufficere tibi ad omnia valet: ipse interpretem, ipse autorem, ipse disputatorem per optime agit: nihil in controuersia venire potest, quod si sanctum Thomam euoluas, non visurus sis explicatum, & ita profecto, vt non a fide, nec a communi veroque sensu demum abhorreat. Tradidit Abbas Tritemius, priorem Albertum Magnum, Theologiæ summam conatum efficere, sed non perfecisse, quam certe rem tempus ipsum supputatum falsam esse conuincit; superfuit enim Albertus Sancti Thomæ multos annos, & legit etiam quæ hic scripserat: quamobrem & in eius morte, Christiani orbis lumen extinctum fuisse testatus est. Primus itaque Sanctus Thomas rem hanc ordine suo adortus, illuc eam perduxit, vt perfectissimam vocare possumus. Et hæc quidem nos in huius sanctissimi doctissimiq; viri gratiam, pro tenuissimi ingenij nostri facultate sic elaborauimus, illius præcibus sperantes grauissimorum peccatorum nostrorum veniam a Deo Dominoque Nostro Iesu Christo consequi nos posse, cui est honor & gloria in secula sæculorum.

Amen.

I

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
D O C T O R I S A N G E L I C I
I N L I B R O S P E R I H E R M E N I A S

& Posteriorum Analyticorum Aristotelis.
E X P O S I T I O .

L E C T I O P R I M A .

Tex. cō. 21.

S I C V T dicit Philosophus in tertio de Anima, duplex est operatio intellectus. Vna quidem, quae dicitur indivisibilem intelligentiam, per quam scilicet apprehendit essentiam vniuersalemque rei in seipsa.

Alia est operatio intellectus, scilicet componentis, & diuiden-

tis. Additur autem & tertia operatio, scilicet ratiocinandi, secundum, quod ratio procedit a notis, ad inquisitionem ignorantium. Harum autem operationum, prima ordinatur ad secundam: quia non potest esse compositio, & diuisio, nisi simplicium apprehensorum.

a. l. ponere.

A N T I Q V A T R A N -
S L A T I O .

P R I M O oportet* constituitur quid sit nomen, & quid sit verbum: postea quid negatio, & affirmatio, & enuntiatio, & oratio.

I O A N N I S A R G Y R O
P E L I T R A N S L A T I O .

P R I M O Desinare oportet quid nam sit nomen, & quid verbum: deinde quid Negatio, quid Affirmatio quid Enunciatio, quid denique oratio sit.

secunda vero ordinatur ad tertiam: quia videlicet oportet, quod ex aliquo vero cognito, cui intellectus assentiat, procedatur ad certitudinem accipiendam de aliquibus ignorantibus. Cum autem Logica dicatur rationalis scientia, necesse est, quod eius consideratio versetur circa ea, quae pertinent ad tres praedictas operationes rationis. De his igitur quae pertinent ad primam operationem intellectus, id est de his, quae simplici intellectu concipiuntur, determinauit Aristoteles in libro Praedicatorum. De his vero, quae pertinent ad secundam operationem, scilicet de enunciatione affirmatiua, & negatiua, determinauit Philosophus in libro Perihermenias. De his vero, quae pertinent ad tertiam operationem, determinauit in libro Priorum, & in consequentibus, in quibus agitur de syllogismo simpliciter, & de diuersis syllogismorum, & argumentationum speciebus, quibus ratio de vno procedit ad aliud. Et ideo secundum praedictum ordinem trium operationum, liber Praedicatorum ordinatur ad librum Perihermenias, qui ordinatur ad librum Priorum, & sequentes. Dicitur ergo liber iste, qui praemanibus habetur, Perihermenias, quasi de Interpretatione. Dicitur autem Interpretatio secundum Boethium, vox significatiua, quae per se aliquid significat, siue sit complexa, siue incomplexa. Vnde coniunctiones, & praepositiones, & alia huiusmodi, non dicuntur interpretationes, quia non per se aliquid significant. Similiter etiam voces significantes naturaliter non ex proposito, aut cum imaginatione aliquid significanti, sicut voces brutorum animalium, interpretationes dici non possunt. Qui enim interpretatur aliquid, exponere intendit. Et ideo sola nomina, & verba, & orationes dicuntur interpretationes, de quibus in hoc libro determinatur. Sed tamen nomen, & verbum magis interpretationis principia esse videntur, quam interpretationes. Ille enim interpretari videtur, qui exponit aliquid esse verum, vel falsum. Et ideo, sola oratio enuntiatiua, in qua verum, vel falsum inuenitur, interpretatio vocatur. Cetera vero orationes, ut optatiua, & imperatiua, magis ordinatur ad exprimendum affectum, quam ad interpretandum id, quod in intellectu habetur. Intitulatur ergo liber iste de interpretatione, ac si diceretur de enuntiatiua oratione: in qua verum, vel falsum inuenitur. Non autem hic agitur de nomine & verbo, nisi in quantum sunt partes enunciationis. Est enim proprium vniuersaliumque scientiae partes subiecti tradere, sicut & passionum. Patet igitur ad quae pertinet Philosophia pertinet liber iste, & quae sit necessitas istius, & quae ordinem retineat inter Logicam liberos. Praemittit autem huic operi Philosophus praemissum: in quo sigillatim exponit ea, quae in hoc libro sunt tractanda. Et quia omnia scientia praemittit ea, quae de principijs sunt: partes autem compositorum sunt eorum principia: ideo oportet intendenti tractare de enunciatione, praemittere de partibus eius. Vnde dicitur: primum oportet constituisse & c. id est de nomine, & quid sit nomen, & quid verbum: in graeco habetur, primum oportet poni, & idem significat. Quia enim demonstratione, definitiones praesupponunt, ex quibus concludunt, meri-

to dicuntur positiones. Et ideo praemittuntur hic solae definitiones eorum, de quibus agendum est: quia ex definitionibus alia capimus consequenter. Si quis autem quaeratur, cum in libro Praedicatorum de simplicibus dictum sit, quae sit necessitas, ut hic rursus de nomine, & verbo determinaretur: ad hoc dicendum, quod simplicium dictionum triplex potest esse consideratio. Vna quidem secundum quod absolute significant simplices intellectus, & sic earum consideratio pertinet ad librum praedicatorum. Alio modo secundum rationem, prout sunt partes

enunciationis: & sic determinatur de eis in hoc libro, & ideo traduntur sub ratione nominis, & verbi: de quorum ratione est, quod significent aliquid cum tempore, vel sine tempore, & alia huiusmodi, quae pertinent ad rationem dictionum, secundum quod constituunt enunciationem. Tertio considerantur secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, & sic determinatur de eis sub ratione terminorum in libro Priorum. Potest iterum dubitari, quare praetermissis alijs orationis partibus, de solo nomine, & verbo determinatur. Ad quod dicendum est, quod quia de simplici oratione determinare intendit, sufficit ut solas partes enunciationis pertrahat, ex quibus ex necessitate simplex oratio constat. Potest autem ex solo nomine & verbo, simplex enunciatio fieri, non autem ex alijs orationis partibus, sine his: & ideo sufficiens ei fuit de his duobus determinare. Vel potest dici, quod sola nomina & verba sunt principales orationis partes. Sub nominibus enim comprehenduntur pronomina, quae, etsi non nominant naturam, personam tamen determinant, & ideo loco nominum ponuntur: sub verbo vero participium, quod significat tempus: quamuis & cum nomine conuenientiam habeat. Alia vero sunt magis colligationes partium orationis, significantes habitum nempe vnius ad aliam, quam orationis partes, sicut clauis, & alia huiusmodi, non sunt partes nauis, sed partium nauis conjunctiones. His igitur praemissis quasi principijs, subiungit de his, quae pertinent ad principalem intentionem, dicens: Postea quid negatio, & quid affirmatio: quae sunt enunciationis partes: non quidem integrales, sicut nomen, & verbum (alioquin oporteret omnem enunciationem ex affirmatione & negatione compositam nomen esse, vel verbum) sed partes subiectiuas, id est species. quod quidem nunc supponatur, posterius autem manifestabitur. Sed potest dubitari, cum enunciatio diuidatur in categoricam, & hypotheticam, quare de his non facit mentionem, sicut de affirmatiua, & negatiua. Et potest dici, quod hypothetica enunciatio ex pluribus categoricis componitur. Vnde non differunt nisi secundum differentiam vnius & multi. Vel potest dici, & melius, quod hypothetica enunciatio non continet absolutam veritatem, cuius cognitio requiritur in demonstratione: ad quam lib. iste principaliter ordinatur; sed significat aliquid verum esse ex suppositione: quod non sufficit in scientijs demonstratiuis, nisi confirmetur per absolutam veritatem simplicis enunciationis. Et ideo Arist. praetermisit tractatum de hypotheticis enunciationibus, & syllogismis. Subdit autem: & enunciatio. quae est genus affirmatiuis & negatiuis. & oratio. quae est genus enunciationis. Si quis vltimus quaeratur, quare non facit vltimus mentionem de voce. Dicendum, quod vox est quoddam naturale: vnde pertinet ad considerationem Naturalis philosophiae, ut patet in secundo de Anima, & in vltimo de Generatione animalium. Vnde etiam non est proprie orationis genus, sed assumitur ad constitutionem orationis, sicut res naturales ad constitutionem artificialium. Peri her. Diu. Tho. A Videtur

Tex. cō. 85.
Cap. 7.

Videtur autem ordo enunciationis esse praposterus: nam affirmatio naturaliter est prior negatione, & ipsa prior est enunciatio, sicut genus: & per consequens ordo enunciatione. Sed dicendum, quod quia a partibus innumerat, procedit a partibus ad totum. Negationem autem, quae diuisionem continet, eadem ratione preponit affirmationi, quae consistit in compositione: quia diuisio magis accedit ad partes, compositio vero magis accedit ad totum. Vel potest dici secundu quosdam, quod praemittitur negatio: quia in ijs, quae possunt esse & non esse, prius est non esse, quod significat negatio, quam esse, quod significat affirmatio. Sed tamen, quia sunt species ex equo diuidentes genus, sunt simul naturae: unde non refert quod eorum praeponeatur.

LECTIO II.

Sunt ergo ea quae sunt in voce, earum, quae sunt in anima, passionum nota: & ea quae scribuntur, eorum quae sunt in voce.

Et quemadmodum nec literae eadem omnibus, sic nec eadem voces.

LECTIO SECVNDA.

Remisso praemio, Philosophus accedit ad propositum exequendum. Et quia ea, de quibus promiserat se dicturum, sunt voces significatiuae complexae, vel incomplexae, ideo praemittit tractatum de Significatione vocum: & deinde de vocibus significatiuis determinat, de quibus in praemio se dicturum promiserat. Et hoc, ibi quod est vox significatiua &c. Circa primum duo facit. Primo, determinat qualis sit significatio vocum. Secundo, ostendit differentiam significationu vocum complexarum, & incomplexarum, ibi quod est autem quemadmodum &c. Circa primum duo facit. Primo quidem praemittit ordinem significationis vocum. Secundo, ostendit qualis sit vocu significatio, utrum sit ex natura, vel ex impositione: ibi quod et quemadmodum nec literae &c. Est ergo considerandum, quod circa primum tria proponit, ex quorum vno intelligitur quartu. Proponit enim scripturam, voces, & animae passiones, ex quibus intelliguntur res. Nam passio est ex impressione alicuius agentis, & sic passiones animae originem habent ab ipsis rebus. Et siquidem homo esset naturaliter animal solitariu, sufficerent sibi animae passiones, quibus ipsis rebus conformaretur, ut earum notitiam in se haberet: sed quia homo est animal naturaliter politicu, & sociale, necesse fuit quod conceptiones vnius hominis, innotescerent alijs, quod fit per vocem, & ideo necesse fuit esse voces significatiuas, ad hoc quod homines inuicem conuenerent. Unde illi, qui sunt diuersarum linguarum, non possunt bene conuenerere ad inuicem. Rursum si homo vteretur sola cognitione sensitiua, quae respicit solum ad hic, & nunc, sufficeret sibi ad conuenerere alijs vox significatiua, sicut & ceteris animalibus, quae per quasdam voces, suas conceptiones inuicem sibi manifestant: sed quia homo vtitur etiam intellectuali cognitione, quae abstrahit ab hic & nunc: conueniuntur necessarii sibi vsus scripturae. Sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus secundum mentem, significatio vocum, quae est immediata ipsis conceptionibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius: significatio autem literarum, tantquam magis remota, non pertinet ad eius considerationem, sed magis ad considerationem grammatici. Et ideo exponens ordinem significationum non incipit a literis, sed a vocibus, quarum primo significationem exponens, dicit. Sicut ergo ea, quae sunt in voce, nota: id est signa earum passionum, quae sunt in anima. Dicit autem quod ergo, quod quasi ex praemissis concludens: quia supra dixerat determinandum esse de Nomine, & Verbo, & alijs praedictis: haec autem sunt voces significatiuae, ergo oportet vocum significationem exponere. Vtitur autem hoc modo loquendi, ut dicat ea quae sunt in voce, & non voces, ut quasi conueniat loquatur cum praedictis. Dixerat enim, dicendum esse de nomine, & verbo, & alijs huiusmodi. Haec autem tripliciter habent esse. Vno quidem modo, in conceptione intellectus. Alio modo, in prolacione vocis. Tertio modo, in conscriptione literarum. Dicit ergo quod ea quae sunt in voce &c. ac si dicat, nomina, & verba, & alia consequentia, quae tantum sunt in voce, sunt nota. Vel quia non omnes voces sunt significatiuae: & earum

Lec. 4.

Lec. 5.

Lec. 5. & ca. 5.

T. co. 12.

Lec. 10. to. com. 10.

Lec. 9. & 10. Lec. 2. t. c. 2.

Lec. 2. t. c. 16.

com. 28

Lec. 11. & t. co. 21. & 16.

Lec. 2. t. c. 21. 22. & 26.

quaedam sunt significatiuae naturaliter, quae longe sunt a ratione nominis & verbi, & aliorum consequentium: ut appropriet suum id est ad ea, de quibus intendit, ideo dicit ea, quae sunt in voce, id est quae continentur sub voce, sicut partes sub toto. Vel quia vox est quoddam naturale: nomen autem, & verbum significant ex institutione humana, quae aduenit rei naturaliter sicut materia, ut forma lecti ligno: ideo ad designandum nomina & verba, & alia consequentia, dicitur, ea quae sunt in voce, ac si de lecto diceretur, ea quae sunt in ligno. Circa id autem, quod dicitur, earum quae sunt in anima passionum, considerandum est, quod

LECTIO II.

Agitur, quae in voce consistunt, signa sunt affectuum, qui in anima sunt: & ea, quae scribuntur, nota sunt eorum, quae in voce consistunt.

Atque uti non eadem sunt apud omnes homines literae, sic neque voces eadem sunt.

passiones animae communiter dici solent appetitus sensibilibus affectiones, sicut ira, gaudium, & alia huiusmodi: ut dicitur in secundo Ethicorum. Et verum est quod huiusmodi passiones significant naturaliter quaedam voces hominum, ut gemitus infirmorum, & aliorum animalium, ut dicitur in Primo Politicorum. Sed nunc sermo est de vocibus significatiuis ex institutione humana. & ideo oportet passiones animae hic intelligere intellectus conceptiones, quas nomina, & verba, & orationes significant immediate, secundum sententiam Aristotelis. Non enim potest esse, quod significant immediate ipsas res, ut ex ipso modo significandi apparet: significat enim hoc nomen homo, naturam humanam in abstractione a singularibus. Unde non potest esse quod significet hominem immediate singulariter: ut Platonici posterunt quod significaret ipsam ideam hominis separatam. Sed quia hoc secundum abstractionem non subsistit realiter secundum sententiam Aristotelis, sed est in solo intellectu, ideo necesse fuit Aristoteli dicitur, quod voces significant intellectus conceptiones immediate, & eis mediatis rebus. Sed quia non est constitutum quod conceptiones intellectus Aristotelis nominet passiones, ideo Andronicus posuit hunc librum non esse Aristotelis. Sed manifeste inuenitur in primo de Anima, quod passiones animae vocat omnes animae operationes. Unde & ipsa conceptio intellectus passio dici potest. Vel quia intelligitur non solum non est sine phantasmate: quod non est sine corporali passione. Unde & imaginatiuum Philosophus in tertio de Anima vocat passium intellectum. Vel quia extenso nomine passionis ad omnem receptionem, etiam ipsum intelligere intellectus possibilis quoddam pati est, ut dicitur in tertio de Anima. Vtitur autem potius nomine passionum, quam intellectuum: tum quia ex aliqua anima passione prouenit, puta quod ex amore, vel odio, ut homo interioriorem conceptum per vocem alteri significari velit: tum etiam, quia significatio vocum refertur ad conceptionem intellectus, secundum quod oritur a rebus per modum cuiusdam impressionis, vel passionis. Secundo cum dicitur quod ea, quae scribuntur, agunt de significatione scripturae: & secundum Alexandrum hoc inducit ad manifestandum praecedentem sententiam per modum similitudinis, ut sit sensus. Ita ea quae sunt in voce sunt signa passionum animae, sicut & literae sunt signa vocis. Quod etiam manifestat per sequentia, cum dicitur quod et quemadmodum nec literae, inducens hoc quasi signum praecedentis. Quod enim literae significant voces, significatur per hoc, quod sicut sunt diuersae voces apud diuersos, ita diuersae literae. Et secundum hanc expositionem, ideo non dicitur, & literae eorum quae sunt in voce, sed ea quae scribuntur: quia dicuntur literae etiam in prolacione, & scriptura, quamuis magis proprie, secundum quod sunt in scriptura, dicantur literae: secundum autem quod sunt in prolacione, dicantur elementa vocis. Sed quia Aristoteles non dicit sicut ea quae scribuntur, sed continuam narrationem facit, melius est ut dicatur sicut Porphyrius exposuit, quod Aristoteles procedit ulterius ad complendum ordinem significationis. Postquam enim dixerat quod nomina, & verba, quae sunt in voce, sunt signa earum, quae sunt in anima, continuatim subdit, quod nomina, & verba quae scribuntur, signa sunt eorum nominum, & verborum, quae sunt in voce. Deinde cum dicitur

ostendit differentiam praemissorum significantiu & significatorum, quantum ad hoc, quod est esse secundum naturam, vel non esse. Et circa hoc tria facit. Primo enim ponit quoddam signum, quo manifestatur quod nec voces, nec literae naturaliter significant. Ea enim quae naturaliter significant, sunt eadem apud omnes. Significatio autem literarum, & vocum, de quibus

de quibus nunc agimus, non est eadem apud omnes. Sed hoc quidem apud nullos vnquam dubitarum fuit quantum ad literas: quatum non solum ratio significandi est ex impositione, sed etiam ipsarum formatio fit per artem. Voces autem naturaliter formantur, unde & apud quosdam dubitarum fuit, utrum naturaliter significant. Sed Aristoteles hic determinat ex similitudine literarum, quae sicut non sunt eadem apud omnes, ita nec voces. Unde manifeste relinquitur, quod sicut nec literae, ita nec voces naturaliter significant, sed ex institutione humana.

Quorum autem haec primum nota sunt, eadem omnibus passiones animae sunt, & quorum haec similitudines, res etiam eadem.

De his itaque dictu est in his, quae dicta sunt de anima: alterius est enim negocij.

LECTIO III.

St autem, quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine vero vel falso, aliquoties autem, cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce.

Circa compositionem enim, & diuisionem est veritas, falsitasque:

de quibus nunc agimus, non est eadem apud omnes. Sed hoc quidem apud nullos vnquam dubitarum fuit quantum ad literas: quatum non solum ratio significandi est ex impositione, sed etiam ipsarum formatio fit per artem. Voces autem naturaliter formantur, unde & apud quosdam dubitarum fuit, utrum naturaliter significant. Sed Aristoteles hic determinat ex similitudine literarum, quae sicut non sunt eadem apud omnes, ita nec voces. Unde manifeste relinquitur, quod sicut nec literae, ita nec voces naturaliter significant, sed ex institutione humana. Quorum autem haec primum nota sunt, eadem omnibus passiones animae sunt, & quorum haec similitudines, res etiam eadem. De his itaque dictu est in his, quae dicta sunt de anima: alterius est enim negocij. Circa compositionem enim, & diuisionem est veritas, falsitasque: St autem, quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine vero vel falso, aliquoties autem, cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce. Circa compositionem enim, & diuisionem est veritas, falsitasque: Nam verum, & falsumque in compositione, diuisioneque consistit. Verum & falsum, in altera autem inuenitur. Et hoc est quod dicitur, quod in anima aliquoties est intellectus sine vero & falso, aliquoties autem ex necessitate habet alterum horum. Et quia voces significatiuae formantur ad exprimendas conceptiones intellectus, ideo ad hoc, quod signa conformetur signario, necesse est quod etiam vocum significatiuaru similitudines quaedam significet sine vero & falso, quaedam cum vero & falso. Deinde cum dicitur

LECTIO TERTIA.

Ossequam Philosophus tradidit ordinem significationis vocum, hic agit de diuersa vocum significatione: quarum quaedam significant verum, vel falsum, quaedam non. Et circa hoc duo facit. Primo, praemittit differentiam. Secundo, manifestat eam, ibi quod Circa compositionem, &c. Quia vero conceptiones intellectus praebantur sunt ordine naturae vocibus, quae ad eas exprimentas profertur, ideo ex similitudine differentiae, quae est circa intellectum, assignat differentiam, quae est circa significationes vocum: ut scilicet haec manifestatio non solum sit ex simili, sed etiam ex causa, quae imitatur effectus. Est ergo considerandum, quod si cutin principio dictum est, duplex est operatio intellectus, ut traditur in tertio de Anima, in quarum vna non inuenitur

Verum de bis in libro de Anima dictum est: ad aliam enim facultatem huiusmodi consideratio pertinet.

LECTIO III.

Vemadmodum autem in anima conceptus est interdum sine veritate, aut falsitate, interdum est talis, ut horum alterum ei necessario competat, sic & in voce esse videtur.

Nam verum, & falsumque in compositione, diuisioneque consistit.

verum & falsum, in altera autem inuenitur. Et hoc est quod dicitur, quod in anima aliquoties est intellectus sine vero & falso, aliquoties autem ex necessitate habet alterum horum. Et quia voces significatiuae formantur ad exprimendas conceptiones intellectus, ideo ad hoc, quod signa conformetur signario, necesse est quod etiam vocum significatiuaru similitudines quaedam significet sine vero & falso, quaedam cum vero & falso. Deinde cum dicitur

Manifestat quod dixerat. Et primo quantum ad id, quod dixerat de intellectu. Secundo quantum ad id, quod dixerat de assimilatione vocu ad intellectum, ibi quod Nomina igitur ipsa, & verba &c. Ad ostendendum igitur quod intellectus quandoque est sine vero & falso, quandoque autem cum altero horu, dicit primo, quod veritas & falsitas consistit circa compositionem, & diuisionem. Vbi oportet intelligere, quod vna duram operationum intellectus, est indiuisibilium intelligentia: in quantum scilicet, intellectus intelligit absolute cuiuscumque rei quidditatem sine essentia per seipsum, puta quid est homo, vel quid albi, vel quid aliud huiusmodi. Alia vero operatio intellectus est, secundum quod huiusmodi simplicia concepta simul componit, & diuidit. Dicit ergo, quod in hac secunda operatione intellectus, id est componendis, & diuidendis, inuenitur veritas, & falsitas: relinquens, quod in prima operatione non inuenitur, ut etiam traditur in tertio de Anima. Sed circa hoc primo videtur esse dubium: quia cum diuisio fiat per resolutionem ad indiuisibilia siue simplicia, videtur quod sicut in simplicibus non est veritas vel falsitas, ita nec in diuisione. Sed dicendum est, quod cum conceptiones intellectus sint similitudines rerum, ea quae circa intellectum sunt, dupliciter considerari, & nominari possunt. Vno modo secundum se, alio modo secundum rationes rerum, quarum sunt similitudines. Sicut imago Herculis secundum se quidem dicitur, & est cuprum: in quantum autem est similitudo Herculis, nominatur homo. Sic etiam, si consideremus ea, quae sunt circa intellectum secundum se, semper est compositio, ubi est veritas & falsitas, quae nunquam inuenitur in intellectu, nisi per hoc, quod intellectus comparat vnum simplicem conceptum alteri. Sed si referatur ad rem, quandoque dicitur compositio, quandoque dicitur diuisio. Compositio quidem quod intellectus comparat vnu conceptum alteri, quasi apprehendens coniunctionem, aut identitatem rerum, quarum sunt conceptiones: diuisio autem, quando sic comparat vnum conceptum alteri, ut apprehendat res esse diuersas. Et per hunc etiam modum in vocibus affirmatio dicitur compositio, in quantum coniunctionem ex parte rei significat: negatio vero dicitur diuisio, in quantum significat rerum separationem. Vltimus autem videtur, quod non solum in compositione, & diuisione veritas consistat. Primo quidem, quia etiam dicitur vera vel falsa, sicut dicitur aurum verum vel falsum. Dicitur etiam quod ens, & verum conuertuntur. Unde videtur Periher. Diu. Tho. A 2 dicitur

Lec. 2. t. c. 21. 22. & 26.

Lec. 3. t. c. 6. 151. Et Lec. 4. & t. 160.

L. 6. t. 2. r. c. 1. et Lec. 2. t. c. 6. 26. 31. Lec. 8. & c. 6. 51.

Lec. 1. & c. 6. 3.

Lec. 1. 5. & com. 81.

Lec. 2. c. 26.

Lec. 1. & c. 8.

detur quod etiam simplex conceptio intellectus, quae est similitudo rei, non careat veritate, & falsitate. Praeterea Philosophus dicit in lib. de Anima, quod sensus proprium sensibili semper est verus. Sensus autem non componit, vel diuidit: non ergo in sola compositione, & diuisione est veritas. Item: in intellectu diuino nulla est compositio, vt probatur in Duodecimo Met. & tamen ibi est prima, & summa veritas, non ergo veritas est solum circa compositionem, & diuisionem. Ad huiusmodi igitur euidenciam considerandum, quod veritas in aliquo inuenitur dupliciter. Vno modo sicut in eo quod est verum. Alio modo sicut in dicente, vel cognoscente verum. Inuenitur autem veritas sicut in eo, quod est verum tam in simplicibus, quam in compositis: sed sicut in dicente, vel cognoscente verum, non inuenitur nisi secundum compositionem & diuisionem. Quod quidem sic patet. Verum enim vt Philosophus dicit in Sexto Ethicorum, est bonum intellectus. Vnde de quocunq; dicitur verum, oportet qd hoc sit per respectum ad intellectum. Comparatur autem ad intellectum voces quidem sicut signa, res autem sicut ea, quorum intellectus sunt similitudines. Considerandum autem quod aliqua res comparatur ad intellectum dupliciter. Vno modo sicut mensura ad mensuratum, & sic comparantur res naturales ad intellectum speculatiuum humanum. Et ideo intellectus dicitur verus secundum quod conformatur rei, falsus autem secundum quod discordat a re. Res autem naturalis non dicitur esse vera per comparisonem ad intellectum nostrum, sicut posuerunt quidam antiqui naturales, extimantes rerum veritatem esse solum in hoc, quod est videri. Secundum hoc enim sequeretur, qd contradictoria essent simul vera, quia contradictoria cadunt sub diuersorum opinionibus. Dicuntur tamen res aliquae verae vel falsae per comparisonem ad intellectum nostrum, non essentialiter vel formaliter, sed effectiue, in quantum factae sunt facere de se verum, vel falsam extimationem; & secundum hoc dicitur aurum verum, vel falsum. Alio autem modo res comparantur ad intellectum, sicut mensuratum ad mensuram, vt patet in intellectu pratico, qui est causa rerum. Vnde opus artificis dicitur esse verum, in quantum attingit ad rationem artis: falsum vero, in quantum deficit a ratione artis. Et quia omnia etiam naturaliter comparantur ad intellectum diuinum, sicut artificata ad artem, consequens est, vt quilibet res dicatur esse vera, secundum quod habet propriam formam, secundum quam imitatur artem diuinam. Nam falsum aurum est verum aurichalcum. Et hoc modo ens, & verum conuertuntur, quia quilibet res naturalis per suam formam arti diuinae comparatur. Vnde Philosophus in 1. Phy. formam nominat quoddam diuinum. Et sicut res dicitur vera per comparisonem ad suam mensuram, ita etiam & sensus, vel intellectus, cuius mensura est res extra animam. Vnde sensus dicitur verus, quoniam per formam suam conformatur rei extra animam existenti. Et sic intelligitur quod sensus proprii sensibilis sit verus. Et hoc etiam modo intellectus apprehendens quod quid est absq; compositione, & diuisione, semper est verus, vt dicitur in Tertio de Anima. Est autem considerandum, quod quatinus sensus proprii obiecti sit verus, non tamen cognoscit hoc esse verum. Non enim potest cognoscere habitudinem conformitatis suae ad re, sed solum re apprehendit, intellectus autem potest huiusmodi habitudinem conformitatis cognoscere: & ideo solum intellectus potest cognoscere veritatem. Vnde & Philosophus dicit in 6. Met. quod veritas est solum in mente, sicut scilicet in cognoscente veritate. Cognoscere autem praedictam conformitatis habitudinem, nihil est aliud, quam iudicare ita esse in re vel non esse: quod est componere, & diuidere: & ideo intellectus non cognoscit veritatem, nisi componendo, vel diuidendo per suum iudicium. Quod quidem iudicium, si consonet rebus, erit verum, puta si intellectus iudicat re esse, quod est, vel non esse quod non est. Fal-

LECTIO IIII.

Omen igitur est vox significativa secundum

sum autem quando dissonat a re, puta cum iudicat non esse, quod est, vel esse quod non est. Vnde patet, quod veritas, & falsitas, sicut in cognoscente, & dicente, non est nisi circa compositionem, & diuisionem. Et hoc modo Philosophus loquitur hic. Et quia voces sunt signa intellectui, erit vox vera, quae significat verum in intellectu: falsa autem, quae significat falsum in intellectu: quamuis vox, in quantum est res quaedam, dicatur vera, sicut & aliae res. Vnde haec vox, homo est asinus, est vere vox, & vere signum: sed quia est signum falsi, ideo dicitur falsa. Sciendum est autem, quod Philosophus de veritate hic loquitur, secundum quod pertinet ad intellectum humanum: qui iudicat de re secundum conformitatem rerum, in intellectu componente vel diuidente. Sed iudicium intellectus diuini de hoc, est ab-

Ipsa igitur nomina, & uerba, similia sane sunt ei conceptui, qui sine compositione, diuisioneque est: velut hoc nomen album, uel homo, cum nihil additur ipsi, nondum enim uerum est, aut falsum.

Cuius quidem hoc indicium est. Hippocentaurus enim aliquid quidem significat, at nondum uerum est, aut falsum, nisi esse, aut non esse additur, aut simpliciter, aut respectu temporis fuerit.

LECTIO IIII.

Omen igitur vox est significativa ex instituto, sine

sq; compositione, & diuisione: quia sicut etiam intellectus noster intelligit materialia immaterialiter, ita etiam intellectus diuinus cognoscit compositionem, & diuisionem simpliciter. Deinde cum dicitur c. Manifestat quod dixerat de similitudine uocum ad intellectum. Et primo manifestat propositum. Secundo, manifestatum probat per signum, ibi. Huius autem signum. Concludit ergo ex praemissis, quod cum solum circa compositionem & diuisionem sit veritas & falsitas in intellectu, consequens est quod ipsa nomina, & uerba diuisim accepta, assimilentur intellectui, qui est sine compositione & diuisione, sicut cum homo, vel album dicitur, si nihil aliud addatur: non enim uerum adhuc, vel falsum est: sed postea quando additur esse, vel non esse, fit uerum vel falsum. Nec est instantia de eo, quod per uicium nomen ueram responsionem dat ad interrogationem factam: vt cum quaerenti: quid natus in mari? aliquis respondet, piscis. Nam intelligitur uerbum, quod fuit in interrogatione positum. Et sicut nomen per se positum non significat uerum vel falsum, ita nec uerbum per se dictum. Nec est instantia de uerbo prima, & secunda persona, & de uerbo excepta: quia in his intelligitur certus, & determinatus nominatiuus. Vnde est implicita compositio, licet non explicita. Deinde cum dicitur d. Inducit signum ex nomine composito, scilicet hircocentaurus, quod componitur ex hirc, & ceruo, & quod in graeco dicitur tragelaphus. Nam tragos est hircus, & elaphos ceruus. Huiusmodi enim nomina significant aliquid, scilicet quosdam conceptus simplices, licet rerum compositarum, & ideo non est uerum, vel falsum, nisi quando additur esse, uel non esse: per quae exprimitur iudicium intellectus. Potest autem addi esse, vel non esse, vel secundum praesens tempus, quod est esse, vel non esse in actu: & ideo hoc dicitur esse simpliciter, vel secundum tempus praeteritum, aut futurum: quod non est esse simpliciter, sed secundum quid, vt cum dicitur aliquid fuisse, vel futurum esse. Signanter autem uicitur exemplo ex nomine significante, quod non est in rerum natura, in quo statim falsitas apparet, & quod sine compositione, & diuisione non possit uerum, vel falsum esse.

LECTIO QVARTA.

ostquam Philosophus determinauit de ordine significationis uocum: hic accedit ad determinandum de ipsis uocibus significatiuis. Et quia principaliter intendit de enunciatione, quae est subiectum huius libri, in qualibet autem scientia oportet noscere principia subiecti, ideo primo determinat de principijs enunciationis. Secundo, de ipsa enunciatione, ibi. Enunciatiua uero non omnis. Circa primum duo facit. Primo enim determinat principia quasi materialia enunciationis, scilicet partes integrales ipsius. Secundo, determinat principia forma-

Lec. 7.

Lec. 6.

Lec. 5.

Lec. 18. & t. c. 90.

le, scilicet orationem, quae est enunciationis genus, ibi. Oratio autem est uox significativa &c. Circa primum duo facit. Primo determinat de nomine, quod significat rei substantiam. Secundo determinat de uerbo, quod significat actionem, vel passionem procedentem a re, ibi. Verbum autem est quod compositum est tempus. Circa primum tria facit. Primo definit nomen, secundum definitionem exponit: ibi. In nomine enim quod est equiferus. Tertio, excludit quaedam, quae perfecte rationem nominis non habent, ibi. Non homo uero non est nomen. Circa primum considerandum est, quod definitio ideo dicitur terminum, quia includit totaliter rem, ita scilicet, quod nihil rei est extra definitionem, cui scilicet definitio non conueniat, nec aliquid aliud est infra definitionem, cui scilicet definitio conueniat. Et ideo quinquae ponit in definitione nominis. Primo ponitur vox per modum generis: per quod distinguitur nomen ab omnibus sonis, qui non sunt uoces. Nam vox est sonus ab ore animalis prolatus, cum imaginatione quadam, vt dicitur in Secundo de Anima. Additur autem prima differentia, scilicet significativa ad differentiam quartumque uocum non significantium, sicut sit uox literata, & articulata, sicut biltris, sicut non literata, & non articulata, sicut sibilus pro nihilo factus. Et quia de significatione uocum in superioribus actum est, ideo ex praemissis concludit, quod nomen est uox significativa. Sed cum uox sit quadam res naturalis, nomen autem non est aliquid naturale, sed ab hominibus institutum, videtur, quod non debuit genus nominis ponere uocem, quae est ex natura, sed magis signum, quod est ex institutione: vt diceretur: Nomen est signum uocale, sicut etiam conuenientius definitur scutella, si quis diceret, quod est uas ligneum, quam si quis diceret, quod est lignum formatum in uas. Sed dicendum, quod artificialia sunt quidem in genere substantiae ex parte materiae, in genere autem accidentium ex parte formae, nam formae artificialium accidentia sunt. Nomen ergo significat formam accidentalem, vt concretam subiecto. Cum autem in definitione omnium accidentium oportet poni subiectum, necesse est, quod si qua nomina accidentis in abstracto definiantur, quod in eorum definitione ponatur accidens in recto, quasi genus, subiectum autem in obliquo, quasi differentia, vt cum dicitur: simitas est curuitas nasi. Si qua uero nomina accidunt significant in concreto, in eorum definitione ponitur materia, vel subiectum, quasi genus: & accidens, quasi differentia, vt cum dicitur: simum est nasus curuus. Si igitur nomina rerum artificialium significant formas accidentales, vt concretas subiectis naturalibus, conuenientius est, vt in eorum definitione ponatur res naturalis quasi genus, vt dicamus, quod scutella est lignum figuratum, & similiter quod nomen est uox significativa. Secus autem esset, si nomina artificialium acciperentur, quasi significantia ipsas formas artificiales in abstracto. Tertio, ponit secundam differentiam cum dicitur secundum placitum, id est secundum institutionem humanam a beneplacito hominis procedentem. Et per hoc nomen differet a uocibus significantibus naturaliter, sicut sunt genus infirmorum, & uoces brutorum animalium. Quarto, ponit tertiam differentiam, scilicet sine tempore per quod differet nomen a uerbo. Sed uideatur hoc esse falsum: quia hoc nomen dies, vel annus, significat tempus. Sed dicendum, quod circa tempus tria possunt considerari. Primo quidem ipsum tempus, secundum quod est res quaedam, & sic potest significari a nomine, sicut quilibet alia res. Alio modo potest considerari id, quod tempore mensuratur, in quantum huiusmodi: & quia id quod primo, & principaliter tpe mensuratur, est motus, in quo confi-

lit actio, & passio, ideo uerbum quod significat actionem & passionem, significat cum tempore. Substantia autem secundum se considerata, prout significatur per nomen & pronomen, non habet in quantum huiusmodi, vt tempore mensuratur, sed solum secundum quod subiicitur motui, prout per participium significatur. Et ideo uerbum, & participium significant cum tempore, non autem nomen & pronomen. Tertio modo potest considerari ipsa habitudo temporis aentiurantis, quod significatur per aduerbia temporis, vt cras, heri, & huiusmodi. Quarto, ponit quartam differentiam, cum subdit quod cuius nulla pars est significativa: in compositis uero uidetur quidem, nihil tamen separata significat: vt in exemplo patet antea dicto.

Nam hoc in nomine equiferus nihil per se ipsum equus significat, sicut hac in oratione equus est ferus.

Verum non ut est in simplicibus nominibus, sic & in compositis est. In illis enim nullo pacto pars est significativa: in compositis uero uidetur quidem, nihil tamen separata significat: vt in exemplo patet antea dicto.

Ex instituto autem diximus, quod nullum nomen est signum natura, sed cum est positum. Nam significant,

scit manus separata ab homine, non habet formam humanam. Et per hoc distinguitur nomen ab oratione, cuius pars significat separata, vt cum dicitur: homo iustus. Deinde cum dicitur b. Manifestat praemissam definitionem. Et primo quantum ad ultimam particulam: Secundo, quantum ad tertiam, ibi. Secundum uero placitum &c. Nam primum duae particulae manifestae sunt ex praemissis. Tertia uero particula, scilicet sine tempore, manifestabitur in sequentibus in tractatu de Verbo. Circa primum duo facit. Primo, manifestat propositum per nomina composita. Secundo, ostendit circa hoc differentiam inter nomina simplicia & composita, ibi. At uero non quemadmodum. Manifestat ergo primo, quod pars nominis separata nihil significat per nomina composita, in quibus hoc magis uidetur. In hoc enim nomine quod est equiferus, haec pars ferus, per se nihil significat, sicut significat in hac oratione, quae est equus ferus. Cuius ratio est, quod uiam nomen ponitur ad significantium unum simplicem intellectum: aliud autem est id, quod imponitur nomen ad significantium ab eo quod uiam nomen significat, sicut hoc nomen lapsus imponitur a latione pedis, quam non significat: quod tamen imponitur ad significantium conceptum cuiusdam rei. Et inde est, quod pars nominis compositi, quod imponitur ad significantium conceptum simplicem, non significat partem conceptionis compositae. Sed oratio significat ipsam conceptionem compositam: unde pars orationis, significat partem conceptionis compositae. Deinde cum dicitur c. Ostendit quantum ad hoc differentiam inter nomina simplicia, & composita, & dicit, quod non ita se habet in nominibus simplicibus, sicut & in compositis: quia in simplicibus pars nullo modo est significativa, neq; secundum ueritatem, neq; secundum apparentiam: sed in compositis uale quidem, id est apparentiam habet significanti, nihil tamen pars eius significat, ut dictum est de nomine equiferus. Haec autem ratio differentiae est, quia nomen simplex sicut imponitur ad significantium conceptum simplicem, ita etiam imponitur ad significantium ab aliquo simplici conceptu. Nomen uero compositum imponitur a composita conceptione, ex qua habet apparentiam, quod pars eius significet. Deinde cum dicitur d. Manifestat tertiam partem praedictae definitionis, & dicit quod ideo dicitur quod nomen significat secundum placitum, quia uiam nomen significat naturaliter. Ex hoc enim est nomen, quod significat: non autem significat naturaliter, sed ex institutione. Et hoc est quod subdit sed quando fit flora, id est quando imponitur ad significantium. Id enim quod naturaliter significat, non fit, sed naturaliter est signum. Et hoc significat, cum dicitur: Illiterati enim soni, vt: erarum, quia scilicet literis significari non possunt. Et dicitur potius sonus, quam uoces, quia quaedam animalia non habent uocem, eo quod carent pulmone: sed tamen quibusdam sonis

proprias passiones naturaliter significant: nihil autem horum sonorum est nomen, Ex quo manifeste datur intelligi, quod nomen non significat naturaliter. Sciendum tamen est, quod circa hoc fuit diuersa quorundam opinio. Quidam enim dixerunt, quod nomina nullo modo naturaliter significant: nec differt quare res quo nomine significantur. Alii uero dixerunt, quod nomina omnino naturaliter significant: quasi nomina sint naturales similitudines rerum, Quidam uero dixerunt, quod nomina non naturaliter significant, quantum ad hoc, quod eorum significatio non est a natura, ut Aristoteles inquit: quantum uero ad hoc naturaliter significant, quod eorum significatio conuenit naturis rerum, ut Plato dixit. Nec obstat, quod yna res multis nominibus significatur: quia vnus rei possunt esse multae similitudines, & si milititer ex diuersis proprietatibus possunt vni rei multa diuersa nomina imponi. Non est autem intelligendum quod dicit, quorum nihil est nomen: quasi soni animalium non habeant nomina, nominantur enim quibusdam nominibus, sicut dicitur rugitus leonis, & mugitus bouis, sed quia nullus talis sonus est nomen, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

Et hi soni, qui scribi non possunt, ut bestiarum, quarum nullum est nomen.

Non homo uero non est nomen. At uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellari. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

Catonis autem, vel Catoni, & quaecumque talia sunt non nomina, sed casus nominis sunt.

Ratio autem eius in alijs quidem eadem est, sed differt: quoniam cum est, vel fuit, vel erit, adiunctum, neque uerum, neque falsum est: nomen uero semper: ut Catonis est, vel non est. nondum enim aliquid uerum dicit, aut falsum.

LECTIO V.
Verbum autem est quod significat tempus,

talis sonus est nomen, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

Excludit quaedam a nominis ratione. Et primo nomen infinitum, Secundo, casus nominis, ubi Catonis autem vel Catoni. Dicit ergo primo, quod non homo non est nomen. Omne enim nomen significat aliquam naturam determinatam, ut homo: aut personam determinatam, ut pronomen: aut utrumque determinatum, ut Sortes. Sed hoc quod dico non homo, neque determinatam naturam, neque determinatam personam significat. Imponitur enim a negatione hominis, qui aequaliter dicitur de ente, & de non ente. Unde non homo potest dici indifferenter, & de eo quod non est in rerum natura, ut si dicamus: Chimera est non homo, & de eo quod est in rerum natura, sicut dicitur: equus est non homo. Si autem imponeretur a priuatione, requireret subiectum ad minus existens: sed quia imponitur a negatione, potest dici de ente, & de non ente, ut Boethius, & Amonius dicunt. Quia tamen significat per modum nominis, quod potest subiici, & praedicari, requiritur ad minus suppositum in apprehensione. Non autem erat nomen positum tempore Aristotelis, sub quo huiusmodi dictiones coeclerentur. Non enim est oratio, quia pars eius non significat aliquid separata, sicut nec in nominibus compositis. Similiter autem non est negatio, id est oratio negatiua: quia huiusmodi oratio superaddit negationem affirmationi, quod non contingit hic, Et ideo nomen imponitur huiusmodi dictioni, uocans eam nomen infinitum propter indeterminationem significationis, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

Excludit casus nominis & dicit, quod Catonis, & Catoni, & alia huiusmodi, non sunt nomina, sed solus nominatiuus dicitur principaliter nomen, per quem facta est impositio nominis ad aliquid significandum. Huiusmodi autem obliqui uocantur casus nominis: quia cadunt per quandam declinationis originem a nominatiuo, qui dicitur rectus, eo quod non cadit. Stoici autem dixerunt etiam nominatiuos dici casus: quos Grammatici sequuntur, eo quod cadunt, id est, procedunt ab interiori conceptione mentis, Et dicitur rectus, eo quod nihil prohibet aliquid cadens sic cadere, ut rectum ster, sicut stilus, qui cadens ligno insig-

tur. Deinde cum dicitur.
Ostendit consequenter quomodo se habeant obliqui casus ad nomen, & dicit, quod ratio, quam significat nomen, est eadem, & in alijs, scilicet, casibus nominis: sed in hoc est differentia, quod nomen adiunctum cum hoc uerbo est vel non est, vel fuit, semper significat uerum vel falsum: quod non contingit in obliquis. Signanter autem inducit exemplum de uerbo substantiuo: quia sunt quaedam alia uerba, scilicet, impersonalia, quae cum obliquis significant uerum vel falsum, ut cum dicitur, Penitet Sortem, quia actus uerbi intelligitur ferri super obliquum, ac si diceretur: penitentia habet Sortem. Sed contra: si nomen infinitum & casus non sunt nomina, inconuenienter data est praemissa nominis definitio, quae istis conuenit. Sed dicendum secundum Amonium, quod supra communis definitio nomen, postmodum uero significationem nominis arceat subtrahendo haec a nomine. Vel dicendum, quod praemissa definitio non simpliciter conuenit his: nomen enim infinitum nihil determinatum significat, neque casus nominis significat secundum primum placitum insipientis, ut dictum est.

Hoc autem non homo, non dico esse nomen. At neque nomen est positum quo ipsum appellare oportet. Neque enim est oratio, neque negatio. Sed infinitum nomen uocetur, quoniam & quod est, & quod non est in ratione rerum sine discrimine ullo significat.

Hoc etiam Philonis, aut philoni, & hisce similia, non nomina sunt, sed nominis casus.

Atque ratio eius in ceteris quidem est, illo autem differt. Si enim addideris est, vel erat, vel erit, hoc quidem neque uerum, neque falsum euadet, nomen autem semper. uelut Philonis est, aut non est: nondum enim uerum est, aut falsum.

LECTIO V.
Verbum autem est id quod insuper tempus significat,

significat secundum primum placitum insipientis, ut dictum est.

LECTIO QVINTA.

Quoniam Philosophus determinauit de nomine: hic determinat de uerbo. Et circa hoc tria facit. Primo definit uerbum: secundo excludit quaedam a ratione uerbi, ubi Non currit autem, & non laborat &c. Tertio, ostendit conuenientiam uerbi ad nomen. ubi Ipsa uero secundum se dicta uerba, &c. Circa primum duo facit. Primo, ponit definitionem uerbi: secundo exponit, ubi Dico autem quoniam conuenit &c. Est autem considerandum, quod Aristoteles breuitate studens, non ponit in definitione uerbi ea quae sunt nomini & uerbo communia, relinquens ea intellectui legentis ex his, quae dixerat in definitione nominis. Ponit autem tres particulas in definitione uerbi: quarum prima distinguit uerbum a nomine in hoc, scilicet quod dicit, quod significat tempus. Dicitur enim in de functione nominis, quod nomen significat sine tempore. Secunda uero particula est, per quam distinguit uerbum ab oratione, scilicet cum dicitur Cuius pars nihil extra significat. Sed cum hoc etiam positum sit in definitione nominis, uidetur hoc debuisse praetermitti, sicut & quod dicitur est, uox significatiua ad placitum. Ad quod responderet Amonius, quod in definitione nominis, hoc positum est, ut distingueretur nomen ab orationibus, quae componuntur ex nominibus, ut cum dicitur: homo est animal. Quia uero sunt etiam quaedam orationes, quae componuntur ex uerbis, ut cum dicitur: ambulare est moueri: ut ab his distingueretur uerbum, oportuit hoc etiam in definitione uerbi iterari. Potest etiam aliter dici, quod quia uerbum importat compositionem, in qua perficitur oratio significans uerum uel falsum, maiorem conuenientiam uidebatur habere uerbum cum oratione, quasi quaedam pars formalis ipsius, quam nomen, quod est quaedam pars materialis & subiectiua orationis: & ideo oportuit iterari. Tertia uero particula est, per quam distinguit uerbum non solum a nomine, sed etiam a participio: quod significat cum tempore, & dicitur Est semper eorum, quae de altero praedicantur nota, id est signi: quia scilicet nomina & participia possunt po-

ni ex parte subiecti, & praedicari: sed uerbum, semper est ex parte praedicati. Sed hoc uidetur habere instantiam in uerbis infinitiui modi, quae interdum ponuntur ex parte subiecti, ut cum dicitur, ambulare est moueri. Sed dicendum est, quod uerba infinitiui modi, quando in subiecto ponuntur, habent vim nominis. Unde & in graeco, & in uulgari, locutione latina suscipitur additionem articulo, sicut & nomina. Cuius ratio est, quia proprium nominis est, ut significet rem aliquam quasi per se existentem, proprium autem uerbi est, ut significet actionem uel passionem. Potest autem actio significari tripliciter, Vno modo per se in abstracto, uelut quaedam res, & sic significatur per nomen, ut cum dicitur actio, passio, ambulatio, cursum, & similia. Alio modo per modum actionis, ut, scilicet egressus a substantia, & inhaerens ei, ut subiecto, & sic significatur per uerba aliorum modorum, quae attribuntur praedicatis. Sed quia etiam ipse processus, uel inhaerentia actio, potest apprehendi ab intellectu, & significari ut res quaedam, inde est quod ipsa uerba infinitiui modi, quae significant actionem ad subiectum, possunt accipi ut uerba, ratione concretionis, & ut nomina prout significant res quasdam. Potest etiam obici de hoc, quod etiam uerba aliorum modorum uidentur aliquando in subiecto poni, ut cum dicitur: curro est uerbum. Sed dicendum est, quod in tali locutione, hoc uerbum curro, non sumitur formaliter, sed secundum quod eius significatio refertur ad rem, sed secundum quod materialiter significat ipsam uocem, quae accipitur ut res quaedam. Et ideo tam uerba, quam omnes orationis partes, quando ponuntur materialiter, sumuntur in uerbo nominum. Deinde cum dicitur.

Exponit definitionem positam. Et primo quantum ad hoc quod dixerat quod conuenit tempus. Secundo quantum ad hoc quod dixerat quod est nota eorum, quae de altero praedicantur, cum dicitur: Est semper est &c. Secunda autem particula, scilicet cuius pars nihil extra significat, non exponit, quia supra exposita est in tractatu nominis. Exponit ergo primum, quod uerbum conuenit tempus, per exemplum, quia uidelicet cursum, quia significat actionem non per modum actionis: sed per modum rei per se existentis, non conuenit tempus, eo quod est nomen. Curro uero cum sit uerbum significans actionem, conuenit tempus, quia proprium est motus tempore mensurari, actiones autem nobis nota sunt in tempore. Dicitur autem etiam supra, quod conuenit tempus, est significare aliquid in tempore mensuratum. Unde aliud est significare tempus principaliter, ut est quaedam, quod potest non conuenire, aliud est significare cum tempore, quod non conuenit nomini, sed uerbo. Deinde cum dicitur.

Exponit aliam particulam. Vbi notandum est, quod quia subiectum enunciationis significat ut cui inhaeret aliquid, cum uerbum significet actionem per modum actionis, de cuius ratione est, ut inhaeret, semper ponitur ex parte praedicati, nunquam autem ex parte subiecti, nisi sumatur in uerbo nominis, ut dictum est. Dicitur ergo uerbum semper esse nota eorum, quae dicuntur de altero: tum quia uerbum semper significat id, quod praedicatur: tum quia in omni praedicatione oportet esse uerbum, eo quod uerbum importat compositionem, quae praedicatum componit subiecto. Sed dubium uidetur quod subditur, ut eorum quae de subiecto uel in subiecto sunt. Videtur enim aliquid dici ut de subiecto, quod essentialiter praedicatur: ut homo est animal, in subiecto autem sicut accidens de subiecto praedicatur, ut ho-

mo est albus. Si ergo uerba significant actionem uel passionem, quae sunt accidentia consequens est ut semper significant ea, quae dicuntur ut in subiecto. Frustra igitur dicitur in subiecto uel de subiecto. Et ad hoc dicit Boethius, quod utraque ad idem pertinent. Accidens enim & de subiecto praedicatur, & in subiecto est. Sed quia Aristoteles distinctione uidetur, uidetur aliud per utraque significare. Et ideo potest dici, quod cum Aristoteles dicit quod uerbum semper est nota eorum, quae de altero praedicantur, non est sic intelligendum, quasi significata uerborum sint, quae praedicantur, quia cum praedicatione uideatur magis proprie ad eorum positionem pertinere, ipsa uerba sunt quae praedicantur, magis quam significant praedicationem. Et ergo intelligendum quod uerbum semper est signum, quod aliqua praedicatione dicuntur, aut eorum, quae in subiecto dicuntur esse.

Simili modo ualuit, atque ualebit, non uerba, sed uerbi casus appello: quoniam illud quidem praesens significat tempus, haec autem id quod est circa praesens, exactum, inquam, atque futurum.

ret uel curreat. Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur uerbum. Est enim proprium uerbi significare aliquid per modum actionis uel passionis, quod praedicat dictiones non faciunt: remouent enim actionem uel passionem potius quam aliquam determinatam actionem uel passionem significet. Sed quamuis non proprie possint dici uerbum, tamen conueniunt sibi ea quae supra posita sunt in definitione uerbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quae sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, unde & quies tempore mensuratur, ut habetur in Sexto Phy. Secundum est, quod semper ponitur ex parte praedicati, sicut & uerbum. Et hoc ideo, quia negatio reducit ad genus affirmationis. Unde sicut uerbum quod significat actionem uel passionem, significat aliquid ut in altero existens, ita praedictae dictiones significant remotionem actionis uel passionis. Si quis autem obiciat: Si praedictis dictionibus conuenit definitio uerbi, ergo sunt uerba: Dicendum est, quod definitio uerbi supra posita, datur de uerbo communiter sumpto. Huiusmodi autem dictiones negantur esse uerba, quia deficiunt a perfecta ratione uerbi, nec ante Aristotelem erat nomen positum huic generi dictionum a uerbis differentium. Sed quia huiusmodi dictiones in aliquo cum uerbis conueniunt, deficiunt tamen a determinata ratione uerbi, uocat ea uerba infinita. Et rationem nominis assignat, quia unumquodque eorum indifferenter potest dici de eo quod est, uel de eo quod non est. Sumitur enim negatio apposita non in ui priuationis, sed in ui simplicis negationis. Priuatio enim supponit determinatum subiectum. Differunt tamen huiusmodi uerba a uerbis negatiuis, quia uerba infinita sumuntur in ui uerbi dictionis, uerba uero negatiua, in ui duarum dictionum. Deinde cum dicitur.

et cuius nulla pars seorsum significat, atque semper eorum, quae de alio dicuntur, est signum.

Dico autem ipsum insuper tempus significare: quia ualuit quidem est nomen, ualeat autem uerbum, significat enim insuper nunc esse.

Atque semper eorum, quae de alio dicuntur, est signum, ut eorum, quae de subiecto dicuntur, aut eorum, quae in subiecto dicuntur esse.

Non ualeat autem, & non a grotat, non dic o uerbu esse. Nam insuper quidem tempus significat, semperque de aliquo dicitur, at differentia nulli nomen est positum. Sed uerbum infinitum uocetur: quoniam de quocumque, & de eo quod est, & de eo quod non similiter dicitur.

Simili modo ualuit, atque ualebit, non uerba, sed uerbi casus appello: quoniam illud quidem praesens significat tempus, haec autem id quod est circa praesens, exactum, inquam, atque futurum.

ret uel curreat. Dicit ergo primo, quod non currit, & non laborat, non proprie dicitur uerbum. Est enim proprium uerbi significare aliquid per modum actionis uel passionis, quod praedicat dictiones non faciunt: remouent enim actionem uel passionem potius quam aliquam determinatam actionem uel passionem significet. Sed quamuis non proprie possint dici uerbum, tamen conueniunt sibi ea quae supra posita sunt in definitione uerbi. Quorum primum est, quod significat tempus: quia significat agere, & pati, quae sicut sunt in tempore, ita priuatio eorum, unde & quies tempore mensuratur, ut habetur in Sexto Phy. Secundum est, quod semper ponitur ex parte praedicati, sicut & uerbum. Et hoc ideo, quia negatio reducit ad genus affirmationis. Unde sicut uerbum quod significat actionem uel passionem, significat aliquid ut in altero existens, ita praedictae dictiones significant remotionem actionis uel passionis. Si quis autem obiciat: Si praedictis dictionibus conuenit definitio uerbi, ergo sunt uerba: Dicendum est, quod definitio uerbi supra posita, datur de uerbo communiter sumpto. Huiusmodi autem dictiones negantur esse uerba, quia deficiunt a perfecta ratione uerbi, nec ante Aristotelem erat nomen positum huic generi dictionum a uerbis differentium. Sed quia huiusmodi dictiones in aliquo cum uerbis conueniunt, deficiunt tamen a determinata ratione uerbi, uocat ea uerba infinita. Et rationem nominis assignat, quia unumquodque eorum indifferenter potest dici de eo quod est, uel de eo quod non est. Sumitur enim negatio apposita non in ui priuationis, sed in ui simplicis negationis. Priuatio enim supponit determinatum subiectum. Differunt tamen huiusmodi uerba a uerbis negatiuis, quia uerba infinita sumuntur in ui uerbi dictionis, uerba uero negatiua, in ui duarum dictionum. Deinde cum dicitur.

lect. 10. & le. 5. & rex. 30. 31. 32.

nec actio aut passio: sed oportet accipere presens tempus quod mensurat actionem, quae incepit, & nondum est determinata per actum. Recte autem ea quae con significat tempus praeteritum vel futurum, non sunt verba proprie dicta: cum enim verbum proprie sit quod significat agere vel pati, hoc est proprie verbum quod con significat agere vel pati in actu, quod est agere vel pati simpliciter; sed agere vel pati in praeterito vel futuro est secundum quid. Dicuntur etiam verba praeteriti vel futuri temporis rationaliter casus verbi, quod con significat praesens tempus, quia praeteritum vel futurum dicitur per respectum ad praesens. Est enim praeteritum quod fuit praesens, futurum autem quod erit praesens. Cum autem declinatio verbi varietur per modos, tempora, numeros, & personas, variatio quoque sit per numerum & personam, non constituit casum vel casus verbi: quia talis variatio non est ex parte actionis, sed ex parte subiecti: sed variatio quae est per modos & tempora, respicit ipsam actionem, & ideo utraque constituit casus verbi. Nam verba imperativi vel optativi modi casus dicuntur, sicut & verba praeteriti vel futuri temporis. Sed verba indicativi modi praesentis temporis, non dicuntur casus, cuiuscunque sint personae vel numeri. Deinde cum dicitur.

f Ipsa itaque; secundum se dicta verba, nomina sunt.

g Et significant aliquid. Constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit, quiescit: sed si est, vel non est, nondum significat: neque enim signum est rei esse vel non esse. Nec si hoc ipsum est purum dixeris: ipsum enim nihil est. Con significat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

h Oportet conuenientiam verborum ad nomina. Et circa hoc duo facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo, manifestat propositum: ibi. Et significat aliquid &c. Dicit ergo, quod ipsa verba secundum se dicta sunt nomina: quod a quibusdam exponitur de verbis quae sumuntur in vi nominis, ut dictum est, suo sint infinitiui modi, ut cum dico, currere est moueri, siue sint alterius modi, ut cum dico: curro est verbum. Sed haec non videtur esse intentio Aristoteli, quia ad hanc intentionem non responderet consequentia. Et ideo aliter dicendum est, quod nomen hic sumitur, prout communiter significat quamlibet dictionem, impositam ad significandum aliquam rem. Et quia etiam ipsum agere vel pati est quaedam res, inde est quod & ipsa verba in quantum nominant, id est significant agere vel pati, sub nominibus comprehenduntur communiter acceptis. Nomen autem prout a verbo distinguitur, significat rem sub determinato modo, prout scilicet potest intelligi ut per se existens. Vnde nomina possunt subici, & praedicari. Deinde cum dicit.

g Probat propositum. Primo per hoc, quod verba significant aliquid, sicut & nomina. Secundo per hoc quod non significant verum vel falsum, sicut nec nomina: ibi. Sed si est, aut non est &c. Dicit ergo primo, quod in tantum dictum est, quod verba sunt nomina, in quantum significant aliquid. Et hoc probat, quia supra dictum est, quod voces significantiue significant intellectus. Vnde proprium vocis significantiuae est, quod generet aliquem intellectum in animo audientis. Et ideo ad ostendendum quod verbum sit vox significantiua, assumit, quod ille qui dicit verbum, constituit intellectum in animo audientis. Et ad hoc manifestandum inducit, quod ille qui audit, quiescit. Sed hoc videtur esse falsum: quia sola oratio perfecta facit quiescere intellectum, non autem nomen, neque verbum si per se dicatur. Si enim dicam homo, suspensus est animus audientis, quid de eo dicere velim, si autem dico curro, suspensus est eius animus de quo dicam. Sed dicendum est, quod cum duplex sit intellectus operatio, ut supra habitum est, ille qui dicit nomen, vel verbum secundum se, constituit intellectum quantum ad primam operationem, quae est simplex conceptio alicuius, & secundum hoc, quiescit audientis, qui in suspensio erat antequam nomen vel verbum proferretur, & eius prolatio terminaretur, non autem constituit intellectum quantum ad secundam operationem, quae est intellectus componentis, & diuidentis ipsum verbum, vel nomen per se dictum: nec quantum ad hoc facit quiescere audientem. Et ideo statim subdit. Sed si est, aut non est, nondum significat: id est nondum significat aliquid per modum compositionis & diuisionis, aut veri vel falsi. Et hoc est secundum, quod probare intendit. Probat autem consequenter per illa verba, quae maxime videntur significare veritatem, vel falsitatem, scilicet ipsum verbum quod est esse, & verbum infinitum quod est non esse: quorum

lcc. i.

neutrurum per se dictum, est significantium veritatis vel falsitatis in re: vnde multo minus alia. Vel potest intelligi hoc generaliter dici de omnibus verbis. Quia enim dixerat, quod verbum non significat si est res, vel non est, hoc consequenter manifestat, quia nullum verbum est significantium rei esse, vel non esse, id est quod res sit, vel non sit. Quamuis enim omne verbum finitum implicet esse, quia currens est currens esse, & omne verbum infinitum implicet non esse, quia non currere est non currere esse, tamen nullum verbum significat hoc totum, scilicet rem esse, vel non esse. Et hoc consequenter probat per id, de quo magis videtur, cum subdit. Nec si hoc ipsum est, purum dixeris, ipsum quidem nihil est. Vbi notandum est, quod in graeco habetur, Neque si enisipsum nudum dixeris, ipsum quidem nihil est. Ad probandum enim quod verba non significant rem esse, vel non esse, assumptum est quod est sons & origo ipsius esse, scilicet ipsum ens, de quo dicitur quod nihil est (ut Alexander exponit) quia ens aequiuoce dicitur de decem praedicamentis. Omne autem aequiuocum per se positum nihil significat, nisi aliquid addatur, quod determinet eius significationem. Vnde nec ipsum est per se dictum, significat quod est vel non est. Sed haec expositio non videtur conueniens, tum, quia ens non dicitur proprie aequiuoce, sed secundum prius & posterius: vnde simpliciter dictum intelligitur de eo, quod per prius dicitur. tum etiam, quia dictio aequiuoca non nihil significat, sed multa significat. & quandoque hoc, quandoque illud per ipsam accipitur. tum etiam, quia talis expositio non multum facit ad intentionem praesentem. Vnde Porphyrius aliter exposuit, quod hoc ipsum ens, non significat naturam alicuius rei, sicut hoc nomen homo, vel sapiens: sed solum designat quandam coniunctionem. vnde subdit, quod con significat quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere. Sed neque hoc conuenienter videtur dici: quia si non significat aliquam rem, sed solum coniunctionem, non esset neque nomen, neque verbum, sicut nec compositiones, aut coniunctiones. Et ideo aliter exponendum est, sicut Amonius exponit, quod ipsum ens nihil est, id est non significat verum vel falsum. Et ratione huius assignat, cum subdit. Con significat autem quandam compositionem. Nec accipitur hic, ut ipse dicit, Con significat, sicut cum dicebatur, quod verbum con significat tempus, sed con significat, id est cum aliquo significat, scilicet alii adiunctum compositionem significat, quae non potest intelligi sine extremis compositionis. Sed quia hoc commune est omnibus nominibus & verbis, non videtur haec expositio esse secundum intentionem Aristoteli, qui assumpsit ipsum ens quasi quoddam speciale. Et ideo ut magis sequamur verba Aristoteli, considerandum est, quod ipse dixerat, quod verbum non significat rem esse vel non esse, sed nec ipsum ens significat rem esse vel non esse. Et hoc est quod dicit, nihil est, id est non significat aliquid esse. Etenim hoc maxime videbatur de hoc quod dico ens: quia ens nihil est aliud quam quod est. Et sic videtur & rem significare, per hoc quod dico quod, & esse, per hoc quod dico est. Et si quidem haec dictio ens, significaret esse principaliter, sicut significat rem quae habet esse, proculdubio significaret aliquid esse. Sed ipsam compositionem, quae importatur in hoc quod dico est, non principaliter significat, sed con significat eam in quantum significat rem habentem esse. Vnde talis con significatio compositionis, non sufficit ad veritatem, vel falsitatem: quia compositio, in qua consistit veritas & falsitas, non potest intelligi, nisi secundum quod innectitur extrema compositionis. Si vero dicatur, nec ipsum esse, ut libri nostri habet, planior est sensus. Quod enim nullum verbum significat rem esse vel non esse, probat per hoc verbum est, quod secundum se dictum, non significat aliquid esse, licet significet esse. Et quia hoc ipsum esse videtur compositio quaedam, & ita hoc verbum est, quod significat esse, potest videri significare compositionem, in qua sit verum vel falsum. Ad hoc excludendum subdit, quod illa compositio quam significat hoc verbum est, non potest intelligi sine componentibus: quia dependet eius intellectus ab extremis, quae si non apponantur, non est perfectus intellectus compositionis, ut possit in ea esse verum, vel falsum. Ideo autem dicit, quod hoc verbum est, con significat

lcc. 4.

significat compositionem, quia non eam principaliter significat, sed ex consequenti. significat enim illud quod primo cadit in intellectu per modum actualitatis absolute, nam est simpliciter dictum, significat in actu esse: & ideo significat per modum verbi. Quia vero actualitas, quam principaliter significat hoc verbum est, est communiter actualitas omnis formae, vel actus substantialis, vel accidentalis, inde est, quod cum volumus significare quamcumque formam, vel actum actualiter inesse alicui subiecto, significamus illud per hoc verbum esse, vel simpliciter, vel cum quod simpliciter quidem secundum praesens tempus, secundum quidem autem, secundum alia tempora. Et ideo ex consequenti hoc verbum est significat compositionem.

LECTIO VI.

Ratio autem est vox significantiua, cuius partium aliqua separatum est separatim, ut dictio, non ut affirmatio, vel negatio.

b Dico autem ut homo, significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio, vel negatio, si aliquid addatur.

c Sed non vna hominis syllaba neque enim in eo quod est Sorex, rex significat, sed vox nunc est sola. in duplicibus vero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

Ostendam Philosophus de nomine, & de verbo, quae sunt principia materialia enunciationis, utpote partes eius existentes, nunc determinat de Oracione, quae est principium formale enunciationis, utpote genus eius existens. Et circa hoc tria facit. Primo enim proponit definitionem orationis. Secundo exponit eam. ibi. Dico autem ut homo &c. Tertio excludit errorem, ibi. Est autem oratio omnis &c. Circa primum considerandum, quod Philosophus in definitione orationis, ponit illud in quo oratio conuenit cum nomine & verbo, cum dicit. Oratio est vox significantiua, quod etiam posuit in definitione nominis, & probauit de verbo quod aliquid significat. Non autem posuit in eius definitione, quia supponebat ex eo quod positum erat in definitione nominis studens breuitati, ne idem frequenter iteraret. Iterat tamen hoc in definitione orationis, quia significatio orationis differt a significatioe nominis & verbi, quia nomen vel verbum significat simpliciter intellectum, oratio vero significat intellectum compositum. Secundo autem ponit id, in quo oratio differt a nomine & verbo, cum dicit. Cuius partium aliqua significatiuum est separatim. Super enim dictum est, quod pars nominis non significat aliquid per se separatim, sed solum quod est coniunctum ex duabus partibus. Signanter autem non dicit cuius pars est significatiua aliquid separata, sed cuius aliquid partium est significatiuum, propter negationes, & alia syncategoremata, quae secundum se non significant aliquid absolute, sed solum habitudinem vnius ad alterum. Sed quia duplex est significatio vocis, vna quae refertur ad intellectum compositum, alia quae refertur ad intellectum simplicem, prima significatio competit orationi, & secunda non competit orationi, sed parti orationis. Vnde subdit. Et dictio: non ut affirmatio. Quasi dicat, pars orationis est significatiua, sicut dictio significat, puta ut nomen & verbum, non ut affirmatio, quae componitur ex nomine & verbo. Facit autem mentionem solum de affirmatione, & non de negatione, quia negatio secundum vocem (supradictae affirmationi) vnde si pars orationis propter sui simplicitatem non significat aliquid, ut affirmatio, multo minus ut negatio. Sed contra hanc definitionem Aspasius obiecit, quod videtur non omnibus partibus orationis conuenire. Sunt enim quaedam orationes, quarum partes significant aliquid ut affirmatio, ut puta, si Sol lucet super terram, dies est, & sic de multis. Et ad hoc respondet Porphyrius, quod in quocumque genere inuenitur prius & posterius, debet definiri quod prius est. Sicut cum datur definitio alicuius speciei, puta hominis, intelligit definitio de eo quod est in actu, non de eo quod est in potentia, & id quae in genere orationis prius est oratio simplicem, inde est, quod Aristoteles prius definiuit orationem simplicem. Vel potest dici secundum Alex. & Amonium, quod hic definitur oratio in communi. Vnde debet poni in hac definitione, id quod est commune orationi simplici & compositae. Habere autem partes significantes aliquid, ut affirmatio, hoc solum competit orationi compositae: sed habere partes si-

gnificantes aliquid per modum dictionis, & non per modum affirmationis, est commune orationi simplici, & compositae. Et ideo hoc debuit poni in definitione orationis. Et secundum hoc non debet intelligi esse de ratione orationis, quod pars eius non sit affirmatio: sed quia de ratione orationis est, quod pars eius sit aliquid quod significat per modum dictionis non per modum affirmationis. Et in idem redit solutio Porphyrii quantum ad sensum, licet quantum ad verba parumper differat. Quia enim Aristoteles frequenter ponit dicere pro affirmare, ne dicitio pro affirmatione sumatur, subdit, quod pars orationis significat & ut dicitio & addit non ut affirmatio, quia si diceret secundum sensum Porphyrii, non acciperet nunc dicitio secundum quod idem est quod affirmatio. Philosophus autem, qui dicitur Ioannes grammaticus, voluit quod haec definitio orationis, daretur solum de oratione perfecta, eo quod partes non videntur esse nisi alicuius perfecti, sicut omnes partes domus referuntur ad domum: & ideo secundum ipsum sola oratio perfecta habet partes significantias. Sed tamen hic decipiebatur, quia quamuis omnes partes referantur ad totum perfectum, quaedam tamen partes referuntur ad ipsum immediate, sicut partes & rectum ad domum, & membra organica ad animal: quaedam vero mediantibus partibus principalibus quarum sunt partes, sicut lapides referuntur ad domum mediante pariete, nerui autem & ossa ad animal mediantibus membris organicis, sicut manus, & pedes, & huiusmodi. Sic ergo omnes partes orationis principaliter referuntur ad orationem perfectam, cuius pars est oratio imperfecta, quae etiam ipsa habet partes significantes. Vnde ista definitio conuenit tam orationi perfecta, quam imperfectae. Deinde cum dicit.

LECTIO VI.

Ratio est vox significantiua, cuius partium aliqua separata significat, ut dictio, sed non affirmatio, vel negatio.

Homo nanque significat quidem aliquid, at non esse, aut non esse, sed erit affirmatio, aut negatio, si aliquid ipsi addideris.

Vna vero syllaba hominis nihil significat. Nec enim haec in dictione musica, mus, significat aliquid, sed vox tantum est: in compositis autem significat quidem, sed non per se, ut antea diximus.

Exponit propositam definitionem. Et primo manifestat eorum esse quod dicitur. Secundo excludit falsum intellectum, ibi. Sed non vna hominis syllaba. Exponit ergo quod dixerat aliquid partium orationis esse significatiuum, sicut hoc nomen homo, quod est pars orationis, significat aliquid, sed non significat ut affirmatio, aut negatio, quia non significat esse vel non esse. Et hoc dico non in actu, sed solum in potentia. Potest enim aliquid addi, per cuius additionem sit affirmatio, vel negatio, scilicet si addatur ei verbum. Deinde cum dicit.

Excludit falsum intellectum, & posset hoc referri ad immediate dictum, ut sit sensus, quod nomen erit affirmatio & negatio, si quid ei addatur, sed non si addatur ei vna nominis syllaba. Sed quia huic sensui non conueniunt verba sequentia, oportet quod referatur ad id, quod supra dictum est in definitione orationis, scilicet quod aliquid partium eius sit significatiuum separatim. Sed quia pars alicuius totius dicitur proprie illud, quod immediate venit ad constitutionem totius, non autem pars partis, ideo hoc non intelligendum est de partibus nominis vel uerbi, quae sunt syllaba: vel litterae. Et ideo dicitur, quod pars orationis est significatiua separata, non tamen talis pars, quae est vna nominis syllaba. Et hoc manifestat in syllabis, quae quandoque possunt esse dictiones per se significantes: sicut hoc quod dico rex, quandoque est vna dicitio per se significans: in quantum vero accipitur ut vna quaedam syllaba huius nominis Sorex soricis, non significat aliquid per se, sed est vox sola. Dicitio enim quaedam est composita ex pluribus vocibus, tamen in significando habet simplicitatem, in quantum scilicet significat simplicem intellectum. Et ideo in quantum est vox composita, potest habere partem quae est rex, in quantum autem est simplex in significando, non potest habere partem significantem. Vnde syllaba quidem sunt voces, sed non sunt voces per se significantes. Sciendum tamen, quod in nominibus compositis, quae imponuntur ad significandum rem simplicem ex aliquo intellectu composito, partes secundum apparentiam ali-

quid significant, licet non secundum veritatem. Et ideo subdit quod in duplicibus, id est in nominibus compositis, syllabæ quæ possunt esse dictiones, in compositione nominis videntes, significant aliquid, scilicet in ipso composito: & secundum quod sunt dictiones, non autem significant per se prout sunt huiusmodi nominis partes: sed eo modo, sicut supra dictum est. Deinde cum dicitur.

d Est autem oratio omnis quidem significatiua non sicut instrumentum, sed, quemadmodum dictum est, secundum placitum.

LECTIO VII.

Nunciatiua vero non omnis, sed illa, in qua verum, vel falsum est.

b Non autem omnibus inest, vt deprecatio oratio quid est, sed neq; vera, neq; falsa.

c Ceteræ igitur relinquuntur: rhetoricæ enim vel poeticæ conuenientior est consideratio. Enunciatiua vero præsentis speculationis est.

Lec. 4.

Lectio. 2. & c. 4. & 6.

LECTIO SEPTIMA.

Quam Philosophus determinauit de principiis enunciationis, hic incipit determinare de ipsa enunciazione. Et diuiditur pars hæc in duas, quia in prima determinat de enunciazione absolute, in secunda de diuersitate enunciationum, quæ provenit secundum ea quæ simpliciter enunciazione adduntur: & hoc in Secundo libro, ibi Quoniam autem est enunciazione de aliquo affirmatio. Prima autem pars diuiditur in partes tres. In prima definit enunciazioneem, in secunda diuidit eam. ibi Est autem vna prima oratio. In tertia agit de oppositione partium eius ad inuicem, ibi Quoniam autem est enunciare &c. Circa primum tria facit. Primo, ponit definitionem enunciationis. Secundo, ostendit quod per hanc definitionem differat enunciazione ab aliis speciebus orationis, ibi Non autem in omnibus &c. Tertio ostendit, quod de sola enunciazione est tractandum, ibi Et ceteræ quidem relinquuntur. Circa primum considerandum, quod oratio, quamuis non sit instrumentum alicuius virtutis naturaliter operantis, est tamen instrumentum rationis, vt supra dictum est. Omne autem instrumentum oportet definiti ex suo fine,

Lec. præc.

qui est usus instrumenti: vsus autem orationis, sicut & omnis vicius significatiue est significare conceptum intellectus: dæ autem sunt operationes intellectus, in quarum vna non inuenitur veritas, & falsitas, in alia autem inuenitur verum, & falsum. Et ideo orationem enunciativam definit ex significatione veritatis, & falsi, dicens, quod non omnis oratio est enunciativa, sed in qua verum vel falsum est. Vbi considerandum est, quod Arist. mirabili brevitate vsus, & diuisione orationis inuicem in hoc quod dicit, non omnis oratio est enunciativa, & definitionem in hoc quod dicit, sed in qua verum vel falsum est: vt intelligatur quod hæc sit definitio enunciationis, Enunciazione est oratio, in qua verum vel falsum est. Dicitur autem in enunciazione esse verum vel falsum, sicut in signo: intellectus veri vel falsi: sed factus si subiecto est verum vel falsum in materia, vt dicitur in Sexto Metaphysicæ, in re autem sicut in causa: quia vt dicitur in libro Predicamentorum, ab eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est. Deinde cum dicitur.

At vero omnis oratio significatiua quidem est, at non vt instrumentum, sed ex instituto, quemadmodum dicimus.

LECTIO VII.

Omnia autem enunciativa, sed ea tantum, quæ vera est aut falsa.

Quod quidem non omnibus orationibus competit. Nam sit quidem oratio cum quispiam optat, non tamen vera est, aut falsa.

Orationes igitur ceteræ omittuntur: ad oratoriam enim artem, aut Poësim illarum magis consideratio pertinet. Enunciatiua vero præsentis est proprie contemplationis.

te, vt dicitur in Sexto Metaphysicæ, in re autem sicut in causa: quia vt dicitur in libro Predicamentorum, ab eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est. Deinde cum dicitur.

¶ Ostendit, quod de sola enunciazione est agendum, & dicit quod alia quatuor orationis species sunt relinquendæ, quantum pertinet ad præsentem intentionem: quia earum consideratio conuenientior est Rhetoricæ vel Poeticæ scientiæ. Sed enunciativa oratio præsentis considerationis est. Cuius ratio est, quia consideratio huius libri directe ordinatur ad scientiam demonstratiuam, in qua animus hominis per rationem inducitur ad consentiendum vero, ex his quæ sunt propria rei, & ideo demonstrator

Lec. vltima & com. 8. In post præd.

strator nõ vitur ad finem nisi enunciativis orationibus, A significatiuis res secundum quod earum veritas est in anima. Sed Rhetor, & Poeta dicunt ad assentiendum ei quod intendunt, non solum per ea quæ sunt propria rei, sed etiam per dispositiones audientis. Vnde Rhetores, & Poetæ plerumq; mouent auditores in vnum, prouocando eos ad aliquas passiones, vt Philosophus dicit in sua Rhetorica. Et ideo consideratio dictarum specierum orationis, quæ pertinet ad ordinationem audientis in aliquid, cadit proprie sub consideratione Rhetoricæ, vel Poeticæ ratione sui significatiua consideratione aut Grammatici, prout cõsideratur in eis congrua vocum constructio.

LECTIO VIII.

¶ ST autem vna prima oratio enunciativa affirmatio, deinde negatio, alia vero omnes, coniunctione vna.

b Necessè est autem omnem orationem enunciativam ex verbo esse, vel casu verbi, etenim hominis ratio, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciativa.

c Quare autem vnum quoddam est, & non multa, animal gressibile bipes, neque enim in eo

¶ Ostendit Philosophus definitionem enunciationem, hic diuidit eam in duas partes. In prima, ponit diuisionem, in secunda manifestat eam, ibi Necessè est autem. Circa primum considerationem est, quod Aristor. sub breuiloquio duas diuisiones enunciationis ponit. Quarum vna est, quod enunciazione quædam est vna simplex, quædam est coniunctio vna. Sicut etiam in rebus quæ sunt extra animam, aliquid est vnum simplex, sicut in diuisibile vel continuo, aliquid est vnum colligatioem, aut compositionem, aut ordinem. Quia enim ens & vnum conuertuntur, necessè est sicut omnem rem, ita & omnem enunciationem aliqualem esse vnam. Alia vero subdiuisio enunciationis est, quod si enunciazione sit vna, aut sit affirmatiua, aut negatiua. Enunciazione autem affirmatiua, prior est negatiua, triplici ratione, secundum tria quæ supra posita sunt: vbi dictum est, quod vox est signum intellectus, & intellectus est signum rei. Ex parte igitur vocis, affirmatiua est prior negatiua, quia est simpliciter: negatiua n. enunciazione addit supra affirmatiua, particulam negatiua. Ex parte autem intellectus etiam affirmatiua enunciazione, quæ significat compositionem intellectus, est prior negatiua quæ significat diuisionem eiusdem intellectus. n. naturaliter posterior est compositione, nã non est diuisio nisi compositioni, sicut nõ est corruptio, nisi generationum. Ex parte autem rei affirmatiua enunciazione quæ significat esse, prior est negatiua quæ significat nõ esse: sicut habitus naturaliter prior est priuatione. Dicit ergo, quod oratio enunciativa vna, & prima est affirmatio. i. affirmatiua enunciazione. Et cõtra hoc quod dixerat prima, subdit Deinde negatio. i. negatiua oratio, quia est posterior affirmatiua, vt dictum est. Contra id autem quod dixerat vna simpliciter, subdit quod quædam alia sunt vna non simpliciter, sed coniunctione vna. Ex hoc autem quod hic dicitur, argumentatur Alexan. quod diuisio enunciationis in affirmationem, & negationem non est diuisio generis in species, sed diuisio nominis multiplicis in sua significata. Genus n. vniuoce prædicatur de suis speciebus, non secundum prius, & posterius. Vnde Aristor. noluit quod ens esset genus commune omnium, quia per prius prædicatur de substantia, quam de noue generibus accidentium: sed enunciazione prædicatur semper prius & posterius de affirmatione, & negatione, vt per hoc, quod dicitur primo, & deinde, ergo &c. Sed dicendum, quod vnum diuidentiu aliquid commune potest esse prius altero dupliciter. vno modo secundum proprias rationes, aut naturas diuidentium, alio modo secundum participationem rationis illius communis quod in ea diuiditur. Primum autem non tollit vniuoocationem generis, vt manifestum est in numeris, in quibus binarius secundum rationem propriam prior est ternario: sed tamen æqualiter participant rationem generis sui, scilicet numeri: ita enim est ternarius multitudine mensurata per vnum, sicut & binarius. Sed secundum impedit vniuoocationem generis, Et propter hoc, ens non potest esse genus substantiæ, & accidentis: quia in ipsa ratione entis, substantia, quæ est ens per se, prioritate habet respectu accidentis quod est ens per aliud, & in alio, sic ergo affirmatio prior est negatione secundum propriam rationem, tamen æqualiter participant rationem enunciationis quam supra posuit, videlicet

quod enunciazione est oratio, in qua verum vel falsum est. Deinde cum dicitur.

LECTIO VIII.

¶ ST itaq; vna prima enunciativa oratio affirmatio, deinde negatio. Ceteræ vero omnes, coniunctione sunt vna.

¶ Necessè est autem enunciativam omnem orationem ex verbo, aut casu verbi constare. Etenim quæ ipsa hominis ratio, nisi est, vel erat, vel erit, aut aliquid tale addideris, nondum est enunciativa sane oratio.

¶ Quia unum quid est, & non multa, animal gressibile bipes, non enim quia partibus coniunctis pronunciatum.

tium. Manifestat autem quod dixerat per hoc, quod non solum nomen vnum sine verbo non facit orationem perfectam enunciativam, sed nec etiam oratio imperfecta. Definitio enim oratio quædam est, & tamen si ad rationem hominis, id est definitionem non addatur est, quod est verbum, vel erat, vel fuit, quæ sunt casus verbi, aut aliquid huiusmodi aliud, id est aliquid aliud verbum, seu casus verbi, nondum est oratio enunciativa. Potest autem esse dubitatio cum enunciazione constet ex nomine, & verbo, quare non facit mentionem de nomine, sicut de verbo? Ad hoc tripliciter responderi potest. Vno modo, quia nulla oratio enunciativa inuenitur sine verbo vel casu verbi: inuenitur autem enunciazione sine nomine, puta cum nos vtimur infinitiuis verborum loco nominum, ut cum dicitur: currere est moueri. Secundo, & melius, quia, sicut supra dictum est, verbum est nota eorum quæ de altero prædicantur. Prædicatum autem est principior pars enunciationis, eo quod est pars formalis & completiua ipsius. Vnde vocatur apud grecos propositio categorica, id est prædicatiua. Denominatio autem sit a forma, quæ dat speciem rei. Et ideo fecit mentionem de verbo tanquam de principaliori, & formaliori. Cuius signum est, quia enunciazione categorica dicitur affirmatiua vel negatiua ratione verbi, quod affirmatur vel negatur, sicut conditionalis dicitur affirmatiua vel negatiua, eo quod affirmatur vel negatur coniunctio, a qua denominatur. Tertio potest dici adhuc melius, quod non erat intentio Aristotelis ostendere, quod nomen vel verbum non sufficiat ad enunciationem complendam: hoc enim supra manifestauit, tã de nomine, quàm de verbo. Sed quia dixerat quod quædam enunciazione est vna simpliciter, quædam autem coniunctione vna: posset aliquid quis dicere, quod illa quæ est vna simpliciter, careret omni compositione: sed ipse hoc excludit per hoc, quod in omni enunciazione oportet esse verbum, quod importat compositionem, quam nõ est intelligere sine compositione, sicut supra dictum est. Nomen autem nõ importat compositionem, & ideo non exigit præsens intentio, vt de nomine faceret mentionem, sed solum de verbo. Secundo ibi.

Lect. 7.

¶ Ostendit aliud quod est necessarium ad manifestationem propositi, scilicet, quod hoc quod dico animal gressibile bipes, quæ est definitio hominis, est unum, & non multa. Et eadem ratio est de omnibus definitionibus. Et huiusmodi rationem assignare, dicit esse alterius negotii. Pertinet enim ad Metaphysicum, ut in 7. & in 8. Metaph. ratio huius assignatur, quia scilicet differentia aduenit generi non per accidens, sed per se tanquam determinatiua ipsius, per modum quo materia determinatur per formam. Nam a materia sumitur genus, a forma autem differentia. Vnde sicut ex forma, & materia fit vere unum, & nõ multa, ita ex genere, & differentia, Excludit autem quandam dubitationem huius unitatis, quam quis posset suspicari, ut scilicet, de finitio dicitur unum, quia partes eius sunt propinquæ, id est sine aliqua interpositione coniunctionis vel moræ. Et quidem non interruptio locutionis necessaria est ad unitatem definitionis, quia si interponeretur coniunctio partibus definitionis, iam secunda non determinaret primam, sed significaretur ut actus multa in locutione: & ideo idem operatur interpositio moræ, quæ utitur

Lect. 12. & com. 14. Lect. 3. & com. 10.

est albus. Quarto modo, cum enunciat aliquid non esse quod in re est, quod pertinet ad negationem fallam, ut cum dicitur, Nix non est alba. Philosophus autem, ut a minoribus ad potiora procedat, falsis ueris praeponeat, inter quas negatiuas praemittit affirmatiuas: cum dicit, quod contingit enunciat quod est in re...

mare, quare manifestum est, quoniam omni affirmationi negatio est opposita: & omni negationi affirmatio.

Et fit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositae:

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem aequiuoce, & quaecumque caetera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

LECTIO X.

Voniã aut sunt haec quidẽ rerũ vniuersalia, illa vero singularia: Dico aut vniuersale, quod de pluribus natũ est predicari, singulare vero quod nõ, vt homo quidẽ vniuersale est, Plato vero eorum, quae singularia sunt.

Nam cum dicitur, coruus est albus, significatur quod non est esse, quamuis ipse coruus sit res existens. Et sicut quatuor differentiae enunciationum inueniuntur, in quibus ponitur uerbum praesentis temporis, ita etiam inueniuntur in enunciationibus in quibus ponuntur uerba praeteriti vel futuri temporis. Supra enim dixit, quod necesse est enunciationem constare ex uerbo vel ex casu uerbi. Et hoc est quod subdit. Quod similiter contingit, scilicet variari diuersi modo enunciationem circa ea, quae sunt extra praesens tempus: id est circa praeterita uel futura, quae sunt quodammodo extrinseca respectu praesentis, quia praesens est medium praeteriti & futuri. Equiãta est, contingit omne quod quis affirmauerit negare, & omne quod quis negauerit affirmare. quod quidem ostensum est in praemissis. Non enim potest affirmari nisi aliquid quod est in rerum natura secundum aliquid trium temporum, uel quod non est, & hoc totum conuenit negari, & e conuerso. Et quia affirmatio & negatio opposita sunt secundum se, utpote ex opposito contradictoria, consequens est, quod quilibet affirmatio habeat negationem sibi oppositam & e conuerso. Cuius contrarium illo solo modo potest contingere, si aliqua affirmatio affirmet aliquid, quod negatio negare non potest.

Deinde cum dicitur, Manifestat quae sit absoluta oppositio affirmationis & negationis. Et primo manifestat eam per nomen: Secundo, per definitionem. ibi. Dico autem. Dicit ergo primo, quod cum cuiuslibet affirmationi opponatur negatio, & e conuerso, oppositio in hõĩ imponatur nomen hoc, quod dicitur contradictio. Per hoc enim quod dicitur, & fit contradictio, datur intelligi, quod ipsum nomen contradictionis ipse imposuerit oppositioni affirmationis, & negationis, ut Amonius dicit.

Definit contradictionem. Quia uero, ut dictum est, contradictio est oppositio affirmationis & negationis, illa requiruntur ad contradictionem, quae requiruntur ad oppositionem affirmationis & negationis. Oportet autem opposita esse circa idem, & quia enunciatio constituitur ex subiecto & predicato, requiruntur ad contradictionem primo quidem, quod affirmatio & negatio sint eiusdem praedicati, si enim dicitur, Plato currit & non disputat: non est contradictio. Secundo requiruntur, quod sint de eodem subiecto. Si enim dicitur, Sortes currit, & Plato non currit & non disputat: non est contradictio. Tertio, requiruntur quod identitas subiecti & praedicati non sit solum secundum nomen, sed sit simul secundum rem & nomen. Nam si non sit idem nomen, manifestum est, quod non sit una & eadem enunciatio. Similiter autem ad hoc quod sit enunciatio una, requiruntur identitas rei, dictum est enim supra, quod enunciatio una est,

Lect. 8.

Lect. 8.

quae vnum de uno significat, & ideo subdit, non autem aequiuoce. id est, non sufficit idem nomen cum diuersitate rei, quae facit aequiuocationem. Sunt autem & quaedam alia in contradictione obseruanda, ad hoc quod omnis diuersitas, quae est affirmationis & negationis habeatur: non enim esset contradictio, si non omnino idem negaret negatio, quae affirmatio affirmaret. Haec autem diuersitas potest secundum quatuor considerari. Vno quidem modo, secundum diuersas partes subiecti, non enim est contradictio si dicitur, Aethiops est albus dente, & non est albus pede. Secundo si sit diuersus modus ex parte praedicati; non enim est contradictio si dicitur, Sortes currit tarde, & non mouerit velociter: vel si dicatur, Ouum est animal in potentia, & non est animal in actu. Tertio, si sit diuersitas ex parte mensurae, puta loci vel temporis. nõ enim est contradictio si dicitur, pluit in Gallia, & non pluit in Italia: aut pluit heri, hodie non pluit. Quarto, si sit diuersitas ex habitu ad aliquid extrinsecum, puta si dicatur, decem homines esse plures quod ad domum, nõ autem quod ad forum. Et haec omnia designantur cum subditur, Et quaecumque caetera talium determinauimus. id est determinare conuenimus in disputationibus contra sophisticas importunitates, id est contra importunas & litigiosas oppositiones Sophistarum, de quibus plenius facit mentionem in Primo Elenchorum.

Quare patet cuiuslibet affirmationi negationem, & cuiuslibet negationi affirmationem esse oppositam.

Atque hoc fit contradictio, affirmatio inquam & negatio, quae opponuntur.

Opponi autem eam dico, quae eiusdem de eodem & non aequiuoce, & quaecumque alia determinauimus ad Sophistarum molestias uitandas.

LECTIO X.

Vm autem rerum alia sunt vniuersales, alia particulares: Atque vniuersale dico quod de pluribus aptum est predicari, quale est homo: singulare autem id quod illam legem subire nequit, quale est Callias.

Via Philosophus dixerat oppositionem affirmationis & negationis esse contradictionem, quae est eiusdem de eodem, consequenter intendit distinguere diuersas oppositiones affirmationis & negationis, ut cognoscatur quae sit vera contradictio. Et circa hoc duo facit. Primo, praemittit quandam diuisionem enunciationum, necessariam ad praedictam differentiam oppositionum assignandam. Secundo, manifestat propositum, ibi. Si ergo vniuersaliter. Praemittit autem diuisionem enunciationum quae sumitur ex parte subiecti. Vnde circa primum duo facit. Primo, diuidit subiectum enunciationum. Secundo, concludit diuisionem enunciationum, ibi. Necesse est enunciatum. Subiectum autem enunciationis est nomen vel aliquid loco nominis sumptum. Nomen autem est vox significatiua ad placitum simplicis intellectus, quod est similitudo rei: & ideo subiectum enunciationis distinguit per diuisionem rerum, & dicit, quod rerum quaedam sunt vniuersalia, quaedam sunt singularia. Manifestat autem membra diuisionis dupliciter. Primo quidem per definitionem, quia vniuersale est quod est aptum natum de pluribus predicari, singulare vero quod non est aptum natum predicari de pluribus, sed de vno solo. Secundo, manifestat per exemplum cum subdit, quod homo est vniuersale, Plato autem singulare. Accidit autem dubitatio circa hanc diuisionem, quia sicut probat Philosophus in 7. Meta. Vniuersale non est aliquid extra res existens. Item, in praedicatione dicitur, quod secundae substantiae non sunt nisi in primis, quae sunt singularia. Non ergo videtur esse conueniens diuisio rerum per vniuersalia & singularia: quia nullae res videntur esse vniuersales, sed omnes sunt singulares. Dicendum est, quod hic diuiduntur res secundum quod significantur per nomina, quae subiaciuntur enunciationibus: dictum est enim supra, quod nomina non significant res nisi mediante intellectu: & ideo oportet quod diuisio ista rerum accipiat secundum quod cadit in intellectu, ea vero quae sunt coniuncta in rebus, intellectus potest distinguere, quando vnum eorum non cadit in ratione alterius

Lect. 12. text. cõ. 26.

Lect. 2. cõ. 28.

Lect. 14. cõ. 53.

Lect. 2.

LECTIO DECIMA.

Via Philosophus dixerat oppositionem affirmationis & negationis esse contradictionem, quae est eiusdem de eodem, consequenter intendit distinguere diuersas oppositiones affirmationis & negationis, ut cognoscatur quae sit vera contradictio. Et circa hoc duo facit. Primo, praemittit quandam diuisionem enunciationum, necessariam ad praedictam differentiam oppositionum assignandam. Secundo, manifestat propositum, ibi. Si ergo vniuersaliter. Praemittit autem diuisionem enunciationum quae sumitur ex parte subiecti. Vnde circa primum duo facit. Primo, diuidit subiectum enunciationum. Secundo, concludit diuisionem enunciationum, ibi. Necesse est enunciatum. Subiectum autem enunciationis est nomen vel aliquid loco nominis sumptum. Nomen autem est vox significatiua ad placitum simplicis intellectus, quod est similitudo rei: & ideo subiectum enunciationis distinguit per diuisionem rerum, & dicit, quod rerum quaedam sunt vniuersalia, quaedam sunt singularia. Manifestat autem membra diuisionis dupliciter. Primo quidem per definitionem, quia vniuersale est quod est aptum natum de pluribus predicari, singulare vero quod non est aptum natum predicari de pluribus, sed de vno solo. Secundo, manifestat per exemplum cum subdit, quod homo est vniuersale, Plato autem singulare. Accidit autem dubitatio circa hanc diuisionem, quia sicut probat Philosophus in 7. Meta. Vniuersale non est aliquid extra res existens. Item, in praedicatione dicitur, quod secundae substantiae non sunt nisi in primis, quae sunt singularia. Non ergo videtur esse conueniens diuisio rerum per vniuersalia & singularia: quia nullae res videntur esse vniuersales, sed omnes sunt singulares. Dicendum est, quod hic diuiduntur res secundum quod significantur per nomina, quae subiaciuntur enunciationibus: dictum est enim supra, quod nomina non significant res nisi mediante intellectu: & ideo oportet quod diuisio ista rerum accipiat secundum quod cadit in intellectu, ea vero quae sunt coniuncta in rebus, intellectus potest distinguere, quando vnum eorum non cadit in ratione alterius

terius, in qualibet autem re singulari est considerare aliquid quod sit illi proprium, in quantum est haec res, sicut Sorti vel Iarioni in quantum est hic homo, & aliquid est considerare in eo, in quo conuenit cum alijs quibusdam rebus, sicut quod Sortes est animal, aut homo, aut rationale, aut risibile, aut albus.

Quando igitur res denominatur ab eo quod conuenit illi soli rei, in quantum est haec res, hoc nomen dicitur significare aliquid singulare, quod autem denominatur res ab eo quod est commune sibi & multis alijs, nomen huiusmodi dicitur significare vniuersale, quia significat nomen huiusmodi naturam siue dispositionem aliquam, quae est communis multis. Quia igitur hanc diuisionem dedit de rebus non absolute secundum quod sunt extra animam, sed secundum quod referuntur ad intellectum, non distinet vniuersale & singulare secundum aliquid quod pertinet ad rem, puta si diceret, quod vniuersale extra animam, quod pertinet ad opinionem Platonis, sed per actum animae intellectus, qui est praedicari de multis vel de vno solo. Est autem considerandum, quod intellectus apprehendit rem intellectam secundum propriam essentiam, seu distinctionem: vnde & in 3. de Anima dicit quod obiectum proprium intellectus est quod quid est. Contingit autem quoad quod propria ratio alicuius formae intellectae non repugnat ei quod est esse in pluribus, sed hoc impeditur ab aliquo alio, siue sit aliquid accidentaliter adueniens, puta si omnibus hominibus morientibus vnus solus remaneret, siue sit propter conditionem naturae, sicut est vnus tantum sol, non quod repugnet rationi solari esse in pluribus secundum conditionem formae ipsius, sed quia non est alia materia susceptiua talis formae, & ideo non dicit quod vniuersale est quod praedicatur de pluribus, sed quod aptum natum est praedicari de pluribus. Cui autem omnis forma, quae nata est recipi in materia quantum est de se, communicabilis sit multis materijs, dupliciter potest contingere quod id quod significatur per nomen, non sit aptum natum praedicari de pluribus. Vno modo quod nomen significat formam secundum quod terminata est ad hanc materiam, sicut hoc nomen Sortes vel Plato, quod significat naturam humanam prout est in hac materia. Alio modo, secundum quod nomen significat formam, quae non est nata in materia recipi, vnde oportet quod per se remaneat vna & singularis, sicut albedo, si esset forma non existens in materia, esset vna sola, vnde esset singularis: & propter hoc Philosophus dicit in 7. Meta. quod si essent species rerum separatae, sicut posuit Plato, essent in diuidua. Potest autem obijci, quod hoc nomen Sortes vel Plato, est nomen de pluribus praedicari, quia nihil prohibet multos esse, qui vocentur hoc nomine. Sed ad hoc patet responsio, si attendantur uerba Arist. Ipse enim non diuisit nomina in vniuersale & particulare, sed res. Et ideo intelligendum est, quod vniuersale non solum dicitur quando nomen, potest de pluribus praedicari, sed etiam quando id, quod significatur per nomen, est natum in pluribus inueniri, hoc autem non contingit in praedictis nominibus, nam hoc nomen Sortes, vel Plato, significat naturam humanam secundum quod est in hac materia. Si vero hoc nomen imponatur alteri homini, significabit aliud: & pro hoc non esset vniuersale, sed aequiuocum. Deinde cum dicitur, b. Concludit diuisionem enunciationis, quia enim semper enunciat aliquid de aliquo, rerum autem quaedam sunt vniuersalia, quaedam singularia, necesse est quod quoad quod enunciat aliquid inesse vel non inesse alicui vniuersalium, quoad quod vero alicui singularium. Et est suspensio constructio vsq; huc, & est sensus, quoniam autem sunt quidam rerum &c. necesse est enunciatum &c. Est autem considerandum quod de vniuersali aliquid enunciat quatuor modis. Nam vniuersale potest vno modo considerari quasi separatam a singularibus, siue per se subsistens, vt Plato posuit, siue secundum sententiam Arist. secundum esse quod habet in intellectu. Et sic potest ei aliquid attribui tripliciter. Quandoque enim attribuitur ei aliquid sic considerato, quod pertinet ad solam operationem intellectus, vt si dicatur quod homo est praedicabile de multis, siue vniuersale, siue species. Huiusmodi enim intentiones format intellectus attribuens eas naturae intellectae, secundum quod

comparat ipsas ad res, quae sunt extra animam. Quandoque vero attribuitur vniuersali sic considerato, quod scilicet apprehenditur ab intellectu vt vnũ, tamen id quod attribuitur ei, non pertinet ad actum intellectus, sed ad esse, quod habet natura apprehensa in rebus, quae sunt extra animam, puta si dicitur, quod homo est dignissima creaturarum. Hoc enim conuenit naturae humanae etiam secundum quod est in singularibus. Nam quilibet homo singularis dignior est omnibus creaturis irrationalibus, sed tamen omnes homines singulares non sunt vnus homo extra animam, sed solum in acceptione intellectus, & per hunc modum attribuitur ei praedicatum scilicet vt vni rei. Alio autem modo attribuitur aliquid vniuersali, prout est in singularibus, & hoc dupliciter. Quandoque quidem ratione ipsius naturae vniuersalis, puta cum attribuitur ei aliquid quod ad essentiam eius pertinet: vel quod consequitur principia essentialia, vt cum dicitur, homo est animal, vel homo est risibilis. Quandoque autem attribuitur ei aliquid ratione singularis in quo inuenitur, puta cum attribuitur ei aliquid quod pertinet ad actionem indiuidui, vt cum dicitur, homo ambulat. Singulare autem attribuitur aliquid tripliciter, vno modo secundum quod cadit in apprehensione, vt cum dicitur, Sortes est singulare, vel praedicabile de vno solo. Quandoque autem ratione naturae communis, vt cum dicitur, Sortes est animal. Quandoque autem ratione sui ipsius, vt cum dicitur, Sortes ambulat. Totidem etiam modis negatiue variantur quia omne quod contingit affirmare, contingit negare, vt supra dictum est. Est autem haec tertia diuisio enunciationis quam ponit Philosophus. Prima namque fuit quod enunciationem quaedam est vna simpliciter, quaedam vero coniuuione vna. Quae quidem est diuisio analogi in ea, de quibus praedicatur secundum prius, & posterius: sic enim vnum diuiditur secundum prius in simplex & per posterius in compositum. Alia vero diuisio fuit in affirmationem & negationem. Quae quidem est diuisio generis in species, quia sumitur secundum differentiam praedicati ad quod fertur negatio, praedicatum autem est pars formalis enunciationis, & ideo huiusmodi diuisio dicitur pertinere ad qualitatem enunciationis, qualitatem inquam essentialem secundum quod differentia significat quale quid. Tertia autem est huiusmodi diuisio, quae sumitur secundum differentiam subiecti, quod praedicatur de pluribus vel de vno solo, & ideo dicitur pertinere ad quantitatem enunciationis, nam & quantitas consequitur materiam. Deinde cum dicitur, c. Ostendit quomodo enunciationes diuersimode opponuntur secundum diuersitatem subiecti. Et circa hoc duo facit. Primo distinguit diuersos modos oppositionum in ipsis enunciationibus. Secundo, ostendit quomodo diuersae oppositiones diuersimode se habent ad verum & falsum, ibi. Quo circa, has quidem impossibile est. Circa primum considerandum est, quod cum vniuersale possit considerari in abstractione a singularibus, vel secundum quod est in singularibus, secundum hoc diuersimode aliquid ei attribuitur, vt supra dictum est. Ad designandum autem diuersos modos attributionis, inuenta sunt quaedam dictiones, quae possunt dici determinationes vel signa, quibus designatur quod aliquid de vniuersali, hoc autem illo modo praedicetur. Sed quia non est ab omnibus communiter apprehensum, quod vniuersalia extra singularia subsistant, ideo communis vsus loquendi non habet dictiones ad designandum illum modum praedicandi, prout aliquid dicitur in abstractione a singularibus. Sed Plato, qui posuit vniuersalia extra singularia subsistere, adiuuenit aliquas determinationes, quibus designaretur, quomodo aliquid attribuitur vniuersali, prout est extra singularia, & vocabat vniuersale separatam subsistens extra singularia quantum ad speciem hominis per se hominem, & similiter in alijs vniuersalibus. Sed vniuersale secundum quod est in singularibus, cadit in apprehensione hominum, & ideo adiuuenit sunt quaedam dictiones ad significandum modum attribuendi aliquid vniuersali sic accepto, sicut autem supra dictum est: quoad quod aliquid attribuitur vniuersali ratione ipsius naturae vniuersalis, & ideo hoc dicitur praedicari de eo vniuersaliter, quia scilicet ei conuenit secundum totam multitudinem in qua

Lect. 9.

Lect. 11.

In qua inuenitur, & ad hoc designandum in affirmatiuis predicacionibus adinuenta est hæc dictio, Omnis, quæ designat quod prædicatum attribuitur subiecto vniuersali quantum ad totum id, quod sub subiecto continetur. In prædicatis autem negatiuis adinuenta est hæc dictio, Nullus, per quam significatur quod prædicatum remouetur a subiecto vniuersali secundum totum id quod continetur sub eo. Vnde nullus, dicitur quasi non vllus, & in græco dicitur, vtis, quia si nec vnus, quia nec vnum solum est accipere sub subiecto vniuersali a quo prædicatum non remouetur. Quandoq; autem attribuitur vniuersali aliquid vel remouetur ab eo ratione particularis, & ad hoc designandum, in affirmatiuis quidem adinuenta est hæc dictio, Aliquis, vel Quidam, per quæ designatur quod aliquid attribuitur subiecto vniuersali rone ipsius particularis, vnde dicitur in diuiduâ vagu. In negatiuis autem non est aliqua dictio posita, sed possumus accipere non ois, vt sicut Nullus, vniuersaliter remouetur, eo qd significat, quasi diceretur non vllus. i. non aliquis, ita et non ois particulariter remouetur, inquantum excludit vniuersale affirmatione. Sic igitur tria sunt genera affirmatiouum in quibus aliquid de vniuersali prædicatur. Vna quid est in qua de vniuersali prædicatur aliquid vniuersaliter, vt cum dicitur, Omnis homo est animal. Alia in qua aliquid prædicatur de vniuersali particulariter, vt cum dicitur, Quidam homo est albus. Tertia vero est in qua aliquid de vniuersali prædicatur absq; determinatione, vniuersalitatis vel particularitatis, vnde hmoi enunciatio solet vocari in definita. Totidem autem sunt negationes oppositæ. De singulari autem quauis aliquid diuersa rone prædicatur, vt supra dictum est: in totu referatur ad singularitatem ipsius, quia etiã natura vniuersalis in ipso singulari indiuiduâ, & ideo nihil refert quantum ad naturã singularitatis, vt tã aliquid prædicatur de eo rone vniuersalis naturæ, vt cum dicitur, Sortes est homo, vel conuenit ei rone singularitatis. Si igitur tribus prædictis enunciatibus addatur singularis, erunt quattuor modi enunciatouum ad quantitatem ipsius pertinentes. scilicet vniuersalis, singularis, indefinitis, & particularis. Sic igitur secundum has differentias Arist. assignat diuersas opposiciones adinuicem. Et primo sibi differentia vniuersali ad indefinitas. Secundo sibi differentia vniuersali ad particulares, ibi { Opponi autem affirmatione. } Circa primu tria facta cit. Primo agit de opposicione vniuersali adinuicem. Secundo, de opposicione indefinito, ibi { Quando autem in vniuersalibus. } Tertio, excludit dubitatione, ibi { In eo vero qd. } Dicit ergo primo, qd si aliquis enunciet de subiecto vniuersali vniuersaliter, scilicet secundum continentia suę vniuersalitatis, quonia est, i. affirmatiue, aut non est, i. negatiue, erunt contrariæ enunciatoues, vt si dicatur, Omnis homo est albus, Nullus homo est albus. Huius autem ratio est, quia contraria dicuntur quæ maxime a se distanc. non. n. dicitur aliquid nigrum ex hoc solum, qd non est albus, sed super hoc quod est non esse albus, quod significat communiter remotione albi, addit nigrum extrema distanciam ab albo. Sic igitur id quod affirmatur per hanc enunciatouem, Omnis homo est albus, remouetur per hanc negationem, Non omnis homo est albus. Oportet ergo quod negatio remoueat modu quo prædicatum dicitur de subiecto, quem designat hæc dictio, Omnis. Sed super hanc remotione addit hæc enunciatio Nullus homo est albus, totalem remotionem, quæ est extrema distanciam, quod primo pertinet ad rationem contrarietatis. Et ideo conuenienter hanc opposicionem dicit contrarietatem. Deinde cum dicitur, d { Ostendit qualis sit oppositio affirmatiouis, & negatiouis in indefinitis. Et primo proponit quod intendit. Secundo, manifestat per exemplum, ibi { Dico autem non vniuersaliter. } Tertio, assignat differentiam manifestiorem, ibi { cum enim vniuersale sit homo. } Dicit ergo primo, qd quando de vniuersalibus subiectis affirmatur aliquid vel negatur non tamen vniuersaliter, non sunt contrariæ enunciatoues, sed illa quæ significatur contingit esse contraria. Deinde cum dicitur,

e q Manifestat per exempla. Vbi considerandum est quod non dixerat quando in vniuersalibus particulariter, sed non vniuersaliter. Non enim intendit de particularibus enunciatouibus, sed de solis indefinitis. Et hoc manifestat per exempla quæ ponuntur, dicens fieri non vniuersalem enunciatouem in vniuersalibus subiectis, cum dicitur, Est albus homo. Non est albus homo. Et rationem huius expositionis ostendit, quia homo, qui subijcitur, est vniuersale, sed tamen prædicatum non vniuersaliter de eo prædicatur, quia non apponitur hæc dictio, Omnis, quæ non significat ipsum vniuersale, sed modum vniuersalitatis, prout scilicet prædicatum dicitur vniuersaliter de subiecto, & ideo addita subiecto vniuersali, semper significat quod aliquid de eo dicitur vniuersaliter. Tota autem hæc explicatio refertur ad hoc quod dixerat. { Quando in vniuersalibus non vniuersaliter enunciatoues, non sunt contrariæ. } Sed hoc quod additur, { Quæ autem significantur contingit esse contraria } non est expolitum, quamuis obsecratem continet. Et ideo a diuersis diuersimode exponitur. Quidam enim hoc referre voluerunt ad contrarietatem veritatis & falsitatis, quæ competit huiusmodi enunciatouibus. Conringit enim quandoq; has simul esse veras, Homo est albus, & Homo non est albus, & sic non sunt contrariæ, quia contraria mutuo se tollunt. Contingit tamen quandoq; vnam earum esse verã & alteram esse falsã, vt cum dicitur, Homo est animal, Homo non est animal, & sic ratione significati videntur habere quandam contrarietatem. Sed hoc non videtur ad propositionem pertinere veritatem, tum quia Philosophus nondum hic loquitur de veritate & falsitate enunciatouum, tum etiam quia hoc ipsum posset de particularibus enunciatouibus dici. Alij vero sequentes Porphyrium, referunt hoc ad contrarietatem prædicati. Conringit enim quandoq; quod prædicatum negatur de subiecto propter hoc quod inest ei contrarium, sicut si dicatur, Homo non est albus, quia est niger, & sic id quod significat per hoc quod dicitur, non est albus, potest esse contrarium, non tamen semper remouetur enim aliquid a subiecto, etiam si contrarium non inest, sed aliquid medium inter contraria, vt cum dicitur, Aliquis non est albus, quia pallidus, vel quia inest ei priuatio actus, vel habitus, seu potentia, vt cum dicitur, Aliquis non est videns, quia est carens potentia visu, aut habet impedimentum ne videat, vel etiam quia non est apertus natus videre, puta si dicatur, Lapis non videt. Sicut igitur illa, quæ significantur contingit esse contraria, sed ipse enunciatoues non sunt contrariæ, quia vt in fine huius libri dicitur, non sunt contrariæ opinioniones quæ sunt de contrariis, sicut opinio quod aliquid sit bonum, & illa quæ est, quod aliquid non est bonum. Sed nec hoc videtur ad propositum pertinere, quia non agit hic de contrarietate rerum vel opinionouum, sed de contrarietate enunciatouum: & ideo magis videtur hic sequenda expositio Alexandri, secundum quam dicendum est, quod in indefinitis enunciatouibus, non determinatur verum prædicatum attribuitur subiecto vniuersaliter, quod faceret contrarietatem enunciatouum, aut particulariter, quod non faceret contrarietatem enunciatouum. Et ideo huiusmodi enunciatoues indefinitæ dicuntur, secundum modum quo proferuntur, contingit tamen quandoq; ratione significati eas habere contrarietatem, puta, cum attribuitur ei, aliquid vniuersaliter ratione vniuersalis, quamuis non apponatur signum vniuersale, vt cum dicitur, homo est animal, Homo non est animal, quia hæc enunciatoues eandem habent vim ratione significati, ac si diceretur, Omnis homo est animal, Nullus homo est animal. Deinde cum dicitur,

Quando autem de vniuersalibus non vniuersaliter, non sunt contrariæ. Quæ autem significantur, est esse aliquid quando contraria.

Dico autem non vniuersaliter enunciatoues in his quæ sunt vniuersales, hoc modo, Homo albus est, Homo albus non est. Homo quidem est vniuersale, at ille non videtur vt vniuersali ipsa enunciatoues. Omnis enim, non significat ipsum vniuersale, sed vniuersalis prædicatiouis est nota.

Ei vero, quod vniuersaliter prædicatur, si vniuersalis prædicatiouis addideris notam, enunciatouem non

expolitio refertur ad hoc quod dixerat. { Quando in vniuersalibus non vniuersaliter enunciatoues, non sunt contrariæ. } Sed hoc quod additur, { Quæ autem significantur contingit esse contraria } non est expolitum, quamuis obsecratem continet. Et ideo a diuersis diuersimode exponitur. Quidam enim hoc referre voluerunt ad contrarietatem veritatis & falsitatis, quæ competit huiusmodi enunciatouibus. Conringit enim quandoq; has simul esse veras, Homo est albus, & Homo non est albus, & sic non sunt contrariæ, quia contraria mutuo se tollunt. Contingit tamen quandoq; vnam earum esse verã & alteram esse falsã, vt cum dicitur, Homo est animal, Homo non est animal, & sic ratione significati videntur habere quandam contrarietatem. Sed hoc non videtur ad propositionem pertinere veritatem, tum quia Philosophus nondum hic loquitur de veritate & falsitate enunciatouum, tum etiam quia hoc ipsum posset de particularibus enunciatouibus dici. Alij vero sequentes Porphyrium, referunt hoc ad contrarietatem prædicati. Conringit enim quandoq; quod prædicatum negatur de subiecto propter hoc quod inest ei contrarium, sicut si dicatur, Homo non est albus, quia est niger, & sic id quod significat per hoc quod dicitur, non est albus, potest esse contrarium, non tamen semper remouetur enim aliquid a subiecto, etiam si contrarium non inest, sed aliquid medium inter contraria, vt cum dicitur, Aliquis non est albus, quia pallidus, vel quia inest ei priuatio actus, vel habitus, seu potentia, vt cum dicitur, Aliquis non est videns, quia est carens potentia visu, aut habet impedimentum ne videat, vel etiam quia non est apertus natus videre, puta si dicatur, Lapis non videt. Sicut igitur illa, quæ significantur contingit esse contraria, sed ipse enunciatoues non sunt contrariæ, quia vt in fine huius libri dicitur, non sunt contrariæ opinioniones quæ sunt de contrariis, sicut opinio quod aliquid sit bonum, & illa quæ est, quod aliquid non est bonum. Sed nec hoc videtur ad propositum pertinere, quia non agit hic de contrarietate rerum vel opinionouum, sed de contrarietate enunciatouum: & ideo magis videtur hic sequenda expositio Alexandri, secundum quam dicendum est, quod in indefinitis enunciatouibus, non determinatur verum prædicatum attribuitur subiecto vniuersaliter, quod faceret contrarietatem enunciatouum, aut particulariter, quod non faceret contrarietatem enunciatouum. Et ideo huiusmodi enunciatoues indefinitæ dicuntur, secundum modum quo proferuntur, contingit tamen quandoq; ratione significati eas habere contrarietatem, puta, cum attribuitur ei, aliquid vniuersaliter ratione vniuersalis, quamuis non apponatur signum vniuersale, vt cum dicitur, homo est animal, Homo non est animal, quia hæc enunciatoues eandem habent vim ratione significati, ac si diceretur, Omnis homo est animal, Nullus homo est animal. Deinde cum dicitur,

Remouet quoddam quod posset esse dubium. Quia enim possetur quandam diuersitatem in opposicione enunciatouum ex hoc, quod vniuersale sumitur a parte subiecti vniuersaliter, vel non vniuersaliter, posset aliquis credere, quod similibus

similibus diuersitas nasceretur ex parte prædicati ex hoc scilicet, A quod vniuersaliter prædicari posset, vel non vniuersaliter, & ideo ad excludendum dubitationem dicit, quod in eo quod ponitur aliquid vniuersale prædicari, quod prædicetur vniuersale vniuersaliter non est verum. Cuius quidem duplex esse potest ratio. Vna quidem, quia talis modus prædicandi videtur repugnare prædicato secundum propriam rationem quam habet in enunciatouem: dicitur enim supra, quod prædicatum est quasi pars formalis enunciatouis, subiectum autem est pars materialis ipsius, cum autem aliquid vniuersale prædicatur vniuersaliter, ipsum vniuersale sumitur secundum habitudinem quam habet ad singularia, quæ sub se continet, sicut & quæ vniuersale prædicatur particulariter, sumitur secundum habitudinem quam habet ad aliquod contentorum sub se, & sic veraq; pertinent ad materiale determinationem determinatiouem, & ideo neq; signum vniuersale, neq; particulare prædicatur, sed magis subiecto, conuenientius enim dicitur, Nullus homo est asinus, quam, Omnis homo est nullus asinus, & similiter conuenientius dicitur, Aliquis homo est albus, quam Homo est aliquid albus. Inuenitur autem quandoq; a Philosophis signum particulare appositum prædicato, ad insinuandum quod prædicatum est in plusquam subiectum, & hoc præcipue cum habito genere inuestigant differentias completius speciei, sicut secundum de anima dicitur, quod Anima est actus quidam: alia vero potest accipi ex parte veritatis enunciatouis, quæ ratio specialiter habet locum in affirmatiouibus quæ falsæ sunt significata vniuersaliter prædicatur. Et ideo manifestans id quod possetur: subiungit, quod nulla affirmatio est in qua, scilicet vere de vniuersali prædicato vniuersaliter prædicatur, id est in qua vniuersali prædicato videtur ad vniuersaliter prædicandum, vt si diceretur, Omnis homo est omne animal. Oportet enim secundum prædicta, quod hoc prædicatum animal, secundum singula quæ sub ipso continentur prædicaretur de singulis quæ continentur sub homine, & hoc non potest esse veru, neq; si prædicatum sit plus, neq; si prædicatum sit conuertibile. Oportet enim, quod quilibet vnus homo esset animalia omnia, aut omnia risibilia, quæ repugnant rationi singularis, quod accipitur sub vniuersali. Nec est instantia si dicitur quod hæc est vera, Omnis homo est omnis disciplina susceptiuus. Disciplina enim non prædicatur de homine, sed susceptiuus disciplina, repugnat autem veritati si diceretur, Omnis homo est omne susceptiuum disciplina. Signum autem vniuersale negatiuum, vel particulare affirmatiuum, & si conuenientius ponatur ex parte subiecti, non tamen repugnat veritati etiam si ponatur ex parte prædicati. Contingit enim huiusmodi enunciatouem in aliqua materia esse veram: hæc enim est vera, Omnis homo nullus lapis est. Et similiter hæc est vera, Omnis homo aliquid animal est. Sed hæc, Omnis homo omne animal est, in quacumq; materia proferatur falsa est. Sunt autem quædam alie tales enunciatoues semper falsæ, sicut ista, Aliquis homo omne animal est, & alie similes sunt semper falsæ, in omnibus enim eadem ratio est. Et ideo per hoc quod Philosophus reprobat istam, Omnis homo omne animal est, dedit intel ligere, omnes conuimiles esse improbandas.

Sec. 1. & 6. mon. 6. & 9.

Lib. 2. Lec. 11.

Lec. 11.

L E C T I O X I.

Quam Philosophus determinauit de opposicione enunciatouum, comparando vniuersales enunciatoues ad indefinitas, hic nunc determinat de opposicione enunciatouum comparando vniuersales ad particulares. Circa quod notandū est, quod potest duplex oppositio in his notari. Vna quidem vniuersalis ad particularem, & hanc primo tangit. Alia vero vniuersalis ad vniuersalem, & hanc tangit secundo ibi { Contraria vero. } Particularis vero affirmatiua, & particularis negatiua, non habet proprie loquendo opposicionem, quia oppositio attenditur circa idem subiectum, subiectum autem particularis enunciatouis est vniuersale particulariter sumptu, non pro aliquo determinato singulari, sed indeterminate per quocumque, & ideo, cum de vniuersali particulariter sumptu aliquid affirmatiue vel negatiue, ipse modus enunciatouis non habet quod affirmatio & negatio sint de eodem, quod requiritur ad opposicione affirmatiouis & negatiouis, secundum præmissa. Dicit ergo primo, qd enunciatoues, quæ vniuersale significat, vniuersaliter opponitur contradictorie ei, quæ non significat vniuersaliter, sed particulariter, si vna earu sit affirmatiua, altera vero sit negatiua, siue vniuersalis sit affirmatiua, & particularis negatiua, siue e conuerso, vt cum dicitur, Omnis homo est albus, hoc enim quod dico, non omnis homo est albus, quod signi particularis negatiue, vnde equipollet ei quæ est, Quidam homo non est albus, sicut & nullus, quod idem significat, ac si diceretur, non vllus vel non quidam, est signum vniuersale negatiuum. Vnde hæc duæ, quidam homo est albus, quæ est particularis affirmatiua, nullus homo est albus, quæ est vniuersalis negatiua, sunt contradictoriæ. Cuius ratio est, quia contradictio consistit in sola remotione affirmatiouis per negationem. Vniuersalis autem affirmatiua remouetur per solam negationem particularis, nec aliquid aliud ex necessitate ad hoc existit. Particularis autem affirmatiua, remoueri non potest, nisi per vniuersalem negatiuam, quia iam dictum est, quod particularis affirmatiua non proprie opponitur particulari negatiue: vnde relinquatur, quod vniuersali affirmatiuae contradictorie, opponitur particularis negatiua, & particulari affirmatiuae, vniuersalis negatiua. Deinde cum dicitur,

L E C T I O X I.

Firmationem igitur, & negationem oppositi contradictorie quidem dico, cum vniuersaliter altera, altera non vniuersaliter significat de eodem, ut Omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

Contraria vero cum vniuersaliter utraque significat de eodem, ut Omnis homo albus est, nullus homo albus est.

Qua propter fieri quidem non potest, ut hæc simul sint vera. At si utris opposita, vera nonnunquam sint de eodem, ueluti, Non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.

Tangit opposicionem vniuersalium enunciatouum, & dicit, quod vniuersalis affirmatiua & vniuersalis negatiua sunt contrariæ sicut omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, quia scilicet, vniuersalis non solum remouet vniuersale affirmatiuam, sed etiam designat extremam distanciam, inquantum negat totum quod affirmatio ponit, & hoc pertinet ad rationem contrarietatis, & ideo particularis affirmatiua & negatiua se habent sicut medium, inter contraria. Deinde cum dicitur,

Ostendit quomodo se habeat affirmatio & negatio opposita ad verum & falsum. Et primo quantum ad contrarias. Secundo, quantum ad contradictorias, ibi { Quæcumque igitur contradictories, } Tertio, quantum ad ea quæ videntur contradictoria, & non sunt ibi { Quæcumque autem in vniuersalibus. } Dicit ergo primo, qd quia vniuersalis affirmatiua & vniuersalis negatiua sunt contrariæ, impossibile est qd sint simul vera. Contraria enim mutuo se expellunt. Sed particulares, qd contradictorie opponitur vniuersalibus contrariis, possunt simul verificari in eodem, sicut, Non omnis homo est albus, quæ contradictorie Peri her. Diu. Tho. B opponitur

Expo. 1.

opponitur huic, Omnis homo est albus, & quidam homo est albus, quæ contradictorie opponitur huic, Nullus homo est albus. Et huiusmodi etiam simile inuenitur in contrarietate rerum, nam album & nigrum nunquam simul esse possunt in eodem, sed remotiones albi & nigri possunt esse. Porcē enim ali-

Tex.c.27.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est alterā esse veram, vel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, vt Socrates albus est, non est Socrates albus.

Quæcunque autem vniuersalia non vniuersaliter, necesse est alterā esse veram, vel falsam. Simul enim verum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo pulcher, & quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher.

Si enim factus est, non est pulcher, & si fit aliquid, nondum est. Videbitur autem subito inconueniens esse. Iccirco, quoniam videtur significare non est homo albus simul etiam, quoniam nemo homo albus. Hoc autem neque idem significat, neque simul necessario sunt.

Offendit qualiter se habeat veritas & falsitas in his, quæ videntur esse contradictoria, sed non sunt. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo, probat propositum: ibi Si enim turpis non probus. Tertio, excludit id quod facere possit dubitationem: ibi Videbitur autem subito inconueniens. Circa primum considerandum est, quod affirmatio & negatio in indefinitis propositionibus videntur contradictorie opponi propter hoc, quod est vnum subiectum non determinatum per signum particulare, & ideo videtur affirmatio & negatio esse de eodem. Sed ad hoc remouendum Philosophus dicit, quod quæcunque affirmatiue & negatiue dicuntur de vniuersalibus non vniuersaliter sumptis, non semper oportet quod vnum sit verum, aliud sit falsum, sed possunt simul esse vera. Simul enim est verum dicere, quod homo est albus, & homo non est albus, & quod homo est probus, & homo non est probus. In quo quidem, vt Amonius refert, aliqui Arist. contraxerunt, ponentes quod indefinita negatiua, semper sit accipienda pro vniuersali negatiua. Et hoc asserunt, Primo quidem tali ratione, quia indefinita, cum sit indeterminata, se habet in ratione materię, materia autem secundum se considerata, magis trahitur ad id quod indignius est, dignior autem est vniuersalis affirmatiua, quam particularis affirmatiua, & ideo indefinitam affirmatiuam dicunt esse sumendam pro particulari affirmatiua, sed negatiuam vniuersalem, quæ eorum destruit, dicunt esse indigniorem particulari negatiua, quæ destruit partem, sicut vniuersalis corruptio peior est quam particularis: & ideo dicunt quod indefinita negatiua sumenda est pro vniuersali negatiua. Ad quod etiam inducuntur Philosophi, & ipse Arist. vtitur indefinitis negatiuis pro vniuersalibus, sicut dicitur in libro Phisic. quod non est motus præter res & in libro de Anima, quod non est sensus præter quinque. Sed istæ rationes non concludunt. Quod enim dicitur quod mate-

Le. 3. lib. 1. c. 4. Le. 1. tertii lib. c. 118

ria secundum se sumpta sumitur pro peiori, verum est secundū sententiam Platonis, qui non distinguebat priuationem a materia, non autem est verum secundum Arist. qui dicit in lib. Phisic. quod malum & turpe & alia huiusmodi ad defectum pertinet, non dicuntur de materia nisi per accidens. Et ideo non oportet quod indefinita semper sit pro peiori. Dato etiam, quod indefinita necesse sit sumi pro peiori, non oportet quod sumatur pro vniuersali negatiua, quia sicut in genere affirmatiuis, vniuersalis affirmatiua est potior particulari, vt potest particularē affirmatiuam continens, ita etiam in genere negatiuis vniuersalis negatiua potior est. Oportet autem in vno quoque genere considerare id quod est potius in genere illo, non autem id, quod est potius simpliciter. Vltimus etiam, dato quod particularis negatiua esset potior omnibus modis, non tamen adhuc ratio sequeretur: non enim ideo indefinita affirmatiua sumitur pro particulari affirmatiua, quia sit indignior, sed quia de vniuersali potest aliquid affirmari ratione simplicius, vel ratione contenti sub eo. Vnde sufficit ad veritatem eius, quod prædicatum vni parti conueniat, quod designatur per signum particulare, & ideo veritas particularis affirmatiua, sufficit ad veritatem indefinitæ affirmatiua, & simili ratione veritas particularis negatiua, sufficit ad veritatem indefinitæ negatiua, quia similiter potest aliquid negari de vniuersali vel ratione simplicius, vel rationis sue partis. Vtuntur autem quandoque Philosophi in definitis negatiuis pro vniuersalibus in his, quæ per se remouentur ab vniuersalibus, sicut videntur indefinitis affirmatiuis pro vniuersalibus in his, quæ per se de vniuersalibus prædicantur. Deinde cum dicitur.

Contradictiones igitur hæ, quæ vniuersalium vniuersaliter sunt, ita se habent, vt altera pars earum sit necessario vera, altera falsa. Eandem conditionem & in singularibus esse constat, vt Socrates est albus, Socrates non est albus.

At hæ quæ vniuersalium non vniuersaliter sunt, non ita se habent, vt semper altera pars ipsarum sit vera, altera falsa. Hæ nanque simul sunt veræ, homo albus est, homo albus non est, Homo probus est, homo probus non est.

Si enim factus sit homo, pulcher non est, & si quippiam fit, id profecto non est.

At enim absurdum illico cupiam hoc esse uidebitur, propterea quod hæ Homo albus non est, & nullus homo albus est, idem significare uidentur. At nec idem sane significari nec sunt simul necessario ueræ.

Probatur propositum per id, quod est ab omnibus concessum. Omnes enim concedunt quod indefinita affirmatiua verificatur, si particularis affirmatiua sit vera. Contingit autem accipi duas affirmatiuas indefinitas, quarum vna includit negationem alterius, puta cum sunt opposita prædicata. quæ quidem oppositio potest contingere dupliciter. Vno modo secundū perfectā contrarietatem, sicut turpis. i. inhonestus, opponitur probus. i. honestus, & factus. i. deiformis secundū corpus opponitur pulchro. Sed per quam rationem ista affirmatiua est vera, homo est probus, quodā homine existente probus, per eandem rationem ista est vera, Homo est turpis, quodā homine existente turpi. Sunt ergo istæ duæ veræ simul, homo est probus, homo est turpis: sed ad hanc, homo est turpis, sequitur homo non est probus, ergo istæ duæ sunt simul veræ, Homo est probus, homo non est probus: & eadem ratione istæ duæ, homo est pulcher, homo non est pulcher. Alia autem oppositio attenditur secundū perfectū & imperfectū, sicut moueri opponitur ad motū esse, & fieri ad tactum esse: vnde ad fieri sequitur non esse eius, quod sit in permanentibus, quorum esse est perfectum, secus autem est in successiuis quorum esse est imperfectum. Sic ergo hæc est vera, homo est albus, quodam homine existente albo, & pari ratione, quia quidam homo sit albus, hæc est vera, quidam homo sit albus, ad quam sequitur, homo non est albus, ergo istæ duæ sunt simul veræ, homo est albus, homo non est albus. Deinde cum dicitur.

Excludit id quod faceret dubitationem circa prædicta, & dicit quod subito, id est primo aspectu, videtur hoc esse inconueniens, quod dictū est, quia hoc quod dico, homo non est albus, videtur idem significare, cum hoc quod est, nullus homo est albus. Sed ipse hoc remouet dicens, quod neque idem significant, neque ex necessitate sunt vera, sicut ex prædictis manifestum est.

Offendit quæ sit affirmatio vel negatio vna, quod quidem iam supra dixerat, ubi habitum est quod vna est enunciatio, quæ vnum significat, sed quia enunciatio, in qua aliquid prædicatur de aliquo vniuersaliter, vel non vniuersaliter, multa sub se continet, intendit ostendere, quod per hoc non impedit veritas enunciatiois. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit

Le. 1. 5. 4. lib. 1.

LECTIO XII.

ostendit quæ sit affirmatio vel negatio vna, quod quidem iam supra dixerat, ubi habitum est quod vna est enunciatio, quæ vnum significat, sed quia enunciatio, in qua aliquid prædicatur de aliquo vniuersaliter, vel non vniuersaliter, multa sub se continet, intendit ostendere, quod per hoc non impedit veritas enunciatiois. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit

LECTIO XII.

Anifestum est autē, quoniam vna negatio vnius affirmationis est.

Hoc enim idē oportet negare negationē, quod affirmavit affirmatio, & de eodem, vel de aliquo singularium, vel de aliquo vniuersalium, vel vniuersaliter, vel non vniuersaliter.

Dico autē, vt est, Socrates est albus, non est Socrates albus. Si autē aliud aliquid de eodem vel de alio, idem non opposita erit ab ea diuersa. Huic autem quæ est, Omnis homo albus est, illa, non omnis homo albus est, & item huic, Aliquis homo albus est, illa, nullus homo albus est, & huic rursus, Homo albus est, illa, homo albus non est.

Quod igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictorie, & quæ sunt hæ dictum est. Et quod sunt aliæ contrariæ, & quæ sunt hæ dictum est & quod non omnis vera vel falsa contradictio, & quare & quādo vera vel falsa.

Vna autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, vel non vniuersaliter vt. Omnis homo albus est, non omnis homo albus est,

vniuersale vniuersaliter sumptum, sicut huic affirmationi. Omnis homo est albus, opponitur eius propria negatio, non omnis homo est albus, quæ æquipollet particulari negatiua. Tertio, ponit exemplum, quando affirmationis subiectum est vniuersale particulariter sumptum: & dicit quod huic affirmationi, Aliquis homo est albus, opponitur tanquam eius propria negatio, nullus homo est albus. Nam nullus dicitur, quasi non vllus, id est, non aliquis. Quarto, ponit exemplū quādo affirmationis subiectum est vniuersale indefinitè sumptum, & dicit quod isti affirmationi, Homo est albus, opponitur tanquam propria eius negatio, illa quæ est, non homo est albus. Sed videtur hoc esse contra id, quod supra dictum est, quod negatiua indefinita verificatur simul cum indefinita affirmatiua, negatio autem non potest verificari simul cum sua opposita affirmatione, quia non contingit de eodem affirmare & negare. Sed ad hoc dicendum, quod oportet quod hic dicitur, intelligi quādo negatio ad idem refertur quod affirmatio continebat, & hoc potest esse dupliciter. Vno modo, quando affirmatur aliquid in se homini ratione simplicius, quod est per se de eodem prædicari, & hoc ipsum negatio negat. Alio modo, quando aliquid affirmatur de vniuersali ratione singularis: & pro eodem de eo prædicatur. Deinde cum dicitur.

LECTIO XII.

Atet autem, & vnius affirmationis, vnam esse negationem.

Idem enim oportet negationem negare, quod affirmavit affirmatio ipsa & ab eodem, siue singulare sit, siue vniuersale, aut vniuersaliter, aut non vniuersaliter sumptum.

Quod si quippiam aliud ab eodem negauerit, aut idem ab alio, non erit hoc illi, sed alia sane opposita. Huic enim Socrates est albus, illa aduersatur profecto: Socrates non est albus, & huic, Omnis homo albus est, illa, non omnis homo albus est, & item huic, Aliquis homo albus est, illa, nullus homo albus est, & huic rursus, Homo albus est, illa, homo albus non est.

Dictum est igitur vnam affirmatio nem uni contradictorie opponi negationi, & quæ nam sint illæ, & contrarias alias esse, & quæ sint etiam illæ, & item omnis contradictionis alteram partem veram, alteram falsam esse. Et cur ita sit, & quando rursus vera est, aut falsa.

Ea autem una est affirmatio, & item, una negatio, quæ vnum de vno significat, siue sit, siue non sit vniuersaliter vniuersale, ut Omnis homo albus est, non omnis homo albus est. Homo albus est, homo albus

Epilogat quæ dicta sunt: & concludit manifestum esse ex prædictis, quod vni affirmationi opponitur vna negatio: & quod oppositarum affirmationum & negationum alia sunt contrariæ, alia contradictoria, & dictum est quæ sint vtreq. Tacet autem de subcontrariis, quia non sunt recte opposita, vt supra dictum est. Dictum est etiam, quod non omnis contradictio est vera vel falsa, & sumitur hic large contradictio pro qualicumque oppositione affirmationis & negationis, nam in his quæ sunt veræ contradictoriae, semper vna est vera, altera falsa. Quare autem in quibusdam oppositis hoc non verificatur, dictum est supra, quia scilicet, quædam non sunt contradictoriae, sed contrariae, quæ possunt simul esse falsæ. Contingit autem affirmationem & negationem non proprie opponi, & ideo contingit eas esse veras simul. Dictum est autem, quod altera semper est vera, altera autem falsa, quia scilicet, in his, quæ vere sunt contradictoria. Deinde cum dicitur.

Offendit quæ sit affirmatio vel negatio vna, quod quidem iam supra dixerat, ubi habitum est quod vna est enunciatio, quæ vnum significat, sed quia enunciatio, in qua aliquid prædicatur de aliquo vniuersaliter, vel non vniuersaliter, multa sub se continet, intendit ostendere, quod per hoc non impedit veritas enunciatiois. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit

Le. 1. 1.

Le. 1. 1.

Le. 1. 1.

quod vnitas enunciationis non impeditur per multitudinem, F quæ continetur sub vniuersali, cuius ratio vna est. Secundo, ostendit quod impeditur vnitas enunciationis per multitudinem, quæ continetur sub sola nominis vnitate: ibi ¶ Si vero duobus. ¶ Dicit ergo, quod vna est affirmatio, vel negatio cum vnum significatur de vno, siue illud vnum quod subiicitur sit vniuersale vniuersaliter sumptum, siue non sit aliquid tale, sed sit vniuersale particulariter sumptum vel indefinitum, aut etiam si subiectum sit singularare. Et exemplificat de diuersis, sicut vniuersalis ista affirmatiua est vna, Omnis homo est albus. Et similiter particularis negatiua quæ est eius negatio, scilicet, Nō est omnis homo albus. Et subdicit alia exēpla quæ sunt manifesta. In fine autem apponit quandam conditionem, quæ requiritur ad hoc quod quælibet harum sit vna ¶ si scilicet album, quod est predicatum significat vnum. ¶ Nam sola multitudo predicati impedit vnitatem enunciationis. Ideo autē vniuersalis propositio vna est, quamuis sub se multitudinē singularium comprehendat, quia predicatum non attribuitur multis singularibus, secundum quod sunt in se subdiuisa, sed secundum quod vniuntur sub vno communi. Deinde cum dicit.

¶ **O**stendit quod sola vnitas nominis non sufficit ad vnitatem enunciationis. Et circa hoc quatuor facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo, exemplificat: ibi ¶ Vt si quis ponat. ¶ Tertio, probat: ibi ¶ Nihil enim differt. ¶ Quarto, infert corollarium: ibi ¶ Quare nec in his. ¶ Dicit ergo primo, quod si vnum nomē imponatur duabus rebus, ex quibus nō fit vnus, non est affirmatio vna. Quod autem dicitur ex quibus non fit vnum, potest intelligi dupliciter, vno modo ad excludendum hoc quod multa continentur sub vniuersali, sicut homo & equus sub animali. Hoc enim nomen animal significat vtrunque, non secundum quod sunt multa differentia adinuicem, sed secundum quod vniuntur in natura generis. Alio modo & melius, ad excludendum hoc quod ex multis partibus fit vnum, siue sint partes rationis, sicut sunt genus & differentia, quæ sunt partes definitionis: siue sint partes integrales alicuius compositionis, sicut ex lapidibus & lignis fit domus. Si vero sit tale predicatum, quod attribuitur rei, requiritur ad vnitatem enunciationis quod illa multa quæ significantur, currant in vnum secundum aliquem dictorum modorum, vnde non sufficit sola vnitas vocis. Si vero sit tale predicatum, quod refertur ad vocem, sufficit vnitas vocis, vt si dicam, canis est nomen. Deinde cum dicit.

¶ **E**xemplificat quod dictum est, vt si aliquis hoc nomen tunica imponat ad significandum hominem, & equum; & sic si dicam, tunica est alba, non est affirmatio vna, neq; negatio. Deinde cum dicit.

¶ **P**robat quod dixerat tali ratione. Si tunica significat hominem & equum, nihil differt si dicatur tunica est alba, aut si dicatur homo est albus, & equus est albus: sed ista, homo est albus, & equus est albus significant multa, & sunt plures enunciationes. ergo etiam ista, tunica est alba, multa significat.

¶ **N**ihil enim differt hæc, quam dicere, est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæc multa significant, & sunt plures, manifestum est, quoniam & prima multa, vel nihil significat: neque enim aliquis est homo equus.

¶ **Q**uare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem veram esse, illam vero falsam.

LECTIO XIII.

¶ **I**n his ergo & quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem, vel negationem veram, vel falsam esse. In vniuersalibus quidē vniuersaliter, semper hæc quidē veram, illā

¶ **Q**uare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem veram esse, illam vero falsam.

¶ **Q**uare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem veram esse, illam vero falsam.

¶ **Q**uare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem veram esse, illam vero falsam.

Et hoc significat hominem & equum vt res diuersas: si vero significat hominem & equum, vt pote vnam rem, nihil significat, quia non est aliqua res quæ componatur ex homine & equo. Quod autem dicit quod non differt dicere, tunica est alba, & homo est albus, & equus est albus, non est intelligendum quantum ad veritatem & falsitatem. Nam hæc copulatiua, homo est albus, & equus est albus, non potest esse vera nisi vtraque pars sit vera: sed hæc tunica est alba, prædicta ratione facta, potest esse vera etiam altera existente falsa, alioquin non oporteret distinguere multiplices propositiones ad soluendum rationes sophisticas. Sed hoc est intelligendum, quantum ad vnitatem & multipliciter. Nam sicut cum dicitur, homo est albus, & equus est albus, non inuenitur aliqua vna res cui attribuat prædicatum, ita est nec cum dicitur tunica est alba. Deinde cum dicit.

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

¶ **V**eluti si quispiam nomen equo & homini posuerit nomen tunica, hæc oratio, Tunica est alba, non erit vna affirmatio, nec etiam vna negatio.

¶ **H**æc enim, homo & equus est albus, nihil ab illa differre videtur. At hæc nihil ab hisce differt, equus est albus, & homo est albus. Quod si hæc plura significant, & sunt plures, patet & primam illam, aut plura, aut nihil significare, non est enim aliquis homo equus.

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

LECTIO XIII.

¶ **I**n his igitur quæ sunt, & fuerint, necesse est affirmationem aut negationem veram vel falsam esse. Atque earum quidē, quæ vniuersaliter sunt, semper necesse est alteram veram, alteram falsam esse, &

LECTIO XIII.

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

Lecl. 12.

Lecl. 11.

Lecl. 11.

Com. 6.

Lecl. 8.

Lecl. sequ.

consideratis non similiter se habet iudicium de veritate & falsitate in omnibus. Vnde Philosophus dicit ex præmissis concludens quod si in his quæ sunt ¶ id est in propositionibus de præterito, & in his quæ facta sunt ¶ id est in enunciationibus de præterito, necesse est quod affirmatio vel negatio determinate sit vera vel falsa. Diuersificatur tamen hoc, secundum diuersam quantitatem enunciationis. Nam in enunciationibus, in quibus de vniuersalibus subiectis aliquid vniuersaliter prædicatur, necesse est quod semper vna sit vera, scilicet affirmatiua vel negatiua, & altera falsa, quæ scilicet ei opponitur. Dicitur enim supra, quod negatio enunciationis vniuersalis in qua aliquid vniuersaliter prædicatur, est negatiua non vniuersalis, sed particularis, & e converso, vniuersalis negatiua non est dicitur negatio vniuersalis affirmatiua particularis, & sic oportet secundum prædicta, quod vna earum semper sit vera & altera falsa in quacunque materia. Et eadem ratio est in enunciationibus singularibus, quæ etiam contradictione opponuntur, vt supra habitum est. Sed in enunciationibus, in quibus aliquid prædicatur de vniuersali non vniuersaliter, non est necesse quod semper vna sit vera & altera sit falsa, quia possunt ambe esse simul veræ, vt supra ostensum est. Et hoc quidem ita se habet quantum ad propositiones, quæ sunt de præterito vel de presenti: sed si accipiunt enunciationes, quæ sunt de futuro, etiam similiter se habent quantum ad oppositiones, quæ sunt de vniuersalibus vel vniuersaliter vel non vniuersaliter sumptis. Nam in materia necessaria omnes affirmatiuæ determinate sunt veræ, ita in futuris sicut in præteritis & presentibus, negatiuæ vero falsæ. In materia autem impossibili, e converso. In contingenti vero vniuersales sunt falsæ & particulares sunt veræ, ita in futuris sicut in præteritis & presentibus, in indefinitis autē, vtraque simul est vera in futuris sicut in præteritis vel presentibus, sed in singularibus & futuris, est quedam dissimilitudo. Nam in præteritis & presentibus necesse est quod altera oppositarum determinate sit vera & altera falsa in quacunque materia. Sed in singularibus quæ sunt de futuro hoc non est necesse, quod vna determinate sit vera & altera falsa. Et hoc quidem dicitur quantum ad materiam contingentem. Nam quantum necessariam, & impossibilem similis ratio est in futuris singularibus, sicut in presentibus & præteritis. Nec tamen Arist. mentionem fecit de materia contingenti, quia illa proprie ad singularia pertinet quæ contingenter eueniunt, quæ autem per se insunt vel repugnant, attribuantur singularibus secundum vniuersalium rationes. Circa hoc igitur versatur tota præfens intentio: vtrum in enunciationibus singularibus de futuro in materia contingenti necesse sit quod determinate vna oppositarum sit vera & altera falsa. Deinde cum dicit.

¶ **N**am si omnis affirmatio, vel negatio vera vel falsa est, & oē necesse est vel esse, vel non esse.

¶ **Q**uare si hic quidem dicat futurum aliquid, ille vero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est, quoniam necesse est verum dicere alterum ipsum, si omnis affirmatio vel negatio vera, vel falsa est. Vtrūque enim non erunt simul in talibus.

¶ **N**am si verum est dicere quoniam est album, vel non album, necesse est esse album, vel non album, & si est album, vel non album, verum est affirmare, vel negare, & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est, aut affirmationem, aut negationem veram esse, vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit neque a casu neque

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

non potest esse, quod vtraque veritate careat: ibi ¶ At vero neque quoniam ¶ Circa primum, ponit duas rationes, in quarum prima ponit quandam consequentiam, scilicet, quod si omnis affirmatio vel negatio determinate est vera vel falsa, ita in singularibus & futuris, sicut in aliis, consequens est quod omnia necesse sit vel determinate esse, vel non esse. Deinde cum dicit. ¶ Vel si itaq; hic quidem, vt habetur in græco, probat eō sequentiam prædictam. Ponamus enim, quod sint duo homines, quorum vnus dicat aliquid esse futurum, puta quod Sortes curreret, alius vero dicat hoc idem ipsum, non esse futurum: supposita præmissa positione, scilicet quod in singularibus & futuris contingit alteram esse veram, scilicet affirmatiuam vel negatiuam, sequitur quod necesse sit quod alter eorum verum dicat, non autem vterque: quia non potest esse, quod in singularibus propositionibus futuris vtraque sit simul vera, scilicet affirmatiua & negatiua: sed hoc habet locum solum in indefinitis. Ex hoc autem quod necesse est alterum eorum verum dicere, sequitur, quod necesse sit determinate vel esse vel non esse. Et hoc probat consequenter: quia ista duo conuertibiliter consequuntur, scilicet quod verum sit id quod dicitur, & quod ita sit in re. Et hoc est quod manifestat consequenter dicens.

¶ **N**am si omnis affirmatio, vel negatio vera est, aut falsa, & omne necesse est esse, aut non esse.

¶ **Q**uare si quispiam quidem dixerit quippiam fore, alius autem illud idem non fore dixerit, necesse est, ut patet, alterum ipsorum dicere verum, si omnis affirmatio vel negatio vera est aut falsa. In talibus enim, non simul ambe fuerint veræ.

¶ **N**am si vere quispiam dicit hoc album, aut non album esse, necesse est album aut non album esse. Et si est album, aut non album, verum utique dicit affirmando, aut negando, & si non est, falsum dicit, & si falsum dicit, non est. Quare necesse est affirmationem, aut negationem, veram vel falsam esse. Nihil ergo aut est aut fit a fortuna, neque est quicquam, quod aequè fieri, ac non fieri possit, neque erit aut non erit quicquam, sed omnia

¶ **Q**uare nec in his affirmationibus, necesse est alteram veram, alteram falsam esse.

Perih. Diu. Tho. B 3 exit

lect. 10. & com. 64.

erit vel non erit, sicut medicus de conualescente vere dicit, iste sanabitur, licet forte ex aliquo accidente eius sanitas impediatur. Vnde & Philosophus dicit in secundo de Generatione, quod futurum quis incedere non incedit. De eo enim qui habet propositum determinatum ad incedendum, vere potest dici, quod

ad vtrumlibet nec erit, nec non erit: sed ex necessitate omnia, & non vtrumlibet, aut enim qui dicit verum est, aut qui negat, similiter enim vel fieret, vel non fieret. Vtrumlibet enim nihil magis sic, vel non sic se habet, aut habebit.

e Amplius, si est album nunc, verum erat dicere prius, quoniam erit album, quare semper verum fuit dicere quodlibet eorum, quae facta sunt, quoniam erit vel erit. Quod si semper verum fuit dicere quoniam est, vel erit, non potest hoc non esse, vel non futurum esse: quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri, & quod impossibile est non fieri, necesse est fieri: omnia ergo, quae futura sunt, necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet, neque casu erit: nam si casu, non ex necessitate.

f At vero neque quonia neutrum verum est contingit dicere, vt quoniam neque erit, neque non erit.

g Primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non vera: & cum haec sit falsa, contingit affirmationem esse non veram.

h Ad haec si verum est dicere, quoniam album est, & magnum, oportet esse vtrumque, & si vero erit cras, oportet esse cras, si autem neque erit, neque non erit cras, non erit vtrumlibet, vt

significat cum eo quod est necesse fieri, vt in secundo plenius dicitur. Sequitur ergo ex praemissis, quod omnia, quae futura sunt, necesse est fieri. Ex quo sequitur vterius, quod nihil sit, neque ad vtrumlibet, neque a casu, quia illud quod accidit a casu, non est ex necessitate, sed vt in paucioribus: hoc autem relinquit pro inconuenienti. ergo & primum est falsum, scilicet quod omne quod est verum esse, verum fuerit determinate dicere esse futurum. Ad cuius euidentiā considerandum est, quod cum verum hoc significet, vt dicatur aliquid esse quod est, hoc modo est aliquid verum, quo habet esse. Cum autem aliquid quid est in presenti habet esse in seipso, & ideo vere potest dici de eo quod est: sed quando aliquid est futurum, non dum est in seipso, est autem aliquo aliter in sua causa. quod quidem contingit tripliciter. Vno modo, vt sic sit in sua causa vt ex necessitate ex ea proueniat, & tunc determinate habet esse in sua causa, vnde determinate potest dici de eo quod erit. Alio modo, aliquid est in sua causa, vt quae habet inclinationem ad suum effectum, quae tamen impediri potest, vnde & hoc determinatum est in sua causa, sed mutabiliter, & sic de hoc vere dici potest, hoc erit, sed non per omnimodam certitudinem. Tertio, aliquid est in sua causa pure in potentia, quae etiam non magis est determinata ad vnum quam ad aliud, vnde relinquitur quod nullo modo potest de aliquo eorum determinate dici quod sit futurum, neque quod sit vel non sit. Deinde cum dicitur, ostendit quod veritas non omnino deest in singularibus futuris vtriusque oppositorum, in primo proponit quod in eandem dicens, quod non est verum dicere quod in talibus alterum oppositorum non sit verum, vt si dicamus quod non erit, neque non erit. Secundo ibi.

necessario eueniunt, & nihil est quod aequae fieri ac non fieri possit. Nam aut is dicit verum, qui affirmat, aut is, qui negat. Quare non est quicquam omnino talis natura. Etenim esset quod aequae fieret, vel non fieret. Id enim quod aequae fieri, atque non fieri potest, non magis sic, aut sic sese habet, aut habebit.

Præterea, si est nunc aliquid album, vere quispiam prius asseruisset, si fore illud dixisset. Quare semper esset verum, si diceretur quoduis eorum quae facta sunt, esse vel fore. Quod si semper esset verum si diceretur, hoc esse vel fore, fieri non potest ut istud non sit, aut non oriatur. At quod fieri non potest, ut non oriatur, id impossibile est ut non fiat, sed quod impossibile est quod non fiat, id fieri necesse est. Vniuersa ergo futura, necesse est fieri. Quare nihil est omnino quod aequae fieri, atque non fieri potest. Nec a fortuna quicquam eueniet, sed omnia necessario fiunt: Nam, si fortuna quipiam euenierit, id non necessario erit.

At vero neque dicere quisquam potest neutrum esse verum, vel non fore, neque non fore.

Primo namque cum affirmatio vera non est, negatio vera non erit, & cum haec est falsa, sit ut affirmatio non sit vera.

Et insuper si vere quispiam dicit album, quidpiam esse simul & magnum, necesse esse vtrumque, & si vere dicit eras fore, oportet illud eras fore. Quod si neque erit cras, neque non erit, non erit id in ratione rerum, quae aequae

futurum, neque quod sit vel non sit. Deinde cum dicitur, ostendit quod veritas non omnino deest in singularibus futuris vtriusque oppositorum, in primo proponit quod in eandem dicens, quod non est verum dicere quod in talibus alterum oppositorum non sit verum, vt si dicamus quod non erit, neque non erit. Secundo ibi.

g Probat propositum duabus rationibus. Quarum prima talis est. Affirmatio & negatio diuidunt verum & falsum, quod patet ex definitione veri & falsi. Nam nihil aliud est verum quam esse quod est, vel non esse quod non est: & nihil aliud est falsum quam esse quod non est, vel non esse quod est, & sic oportet, quod si affirmatio sit falsa, quod negatio sit vera, & econuerso. Sed secundum praedictam positionem affirmatio est falsa, qua dicitur, hoc erit, neque tamen negatio est vera: & similiter negatio erit falsa, affirmatione non existente vera. ergo praedicta positio est impossibilis, scilicet quod veritas deest vtriusque oppositorum. Secundam rationem ponit ibi.

h Quae talis. Si verum est dicere aliquid, sequitur, quod illud sit, puta si verum est dicere quod aliquid sit magnum & album, sequitur vtriusque esse, & ita de futuro sicut de presenti. Sequitur enim esse cras, si verum est dicere quod erit cras: si ergo,

lect. 7.

lect. 11.

lect. 11.

lect. 15.

lect. 7. c. 6.

Stenderat superius Philosophus dicit de ad inconueniens quod non est simile determinate in altero oppositorum in singularibus, & futuris, sicut supra, de aliis enunciationibus dixerat, nunc autem ostendit inconuenientiam ad quae adduxerat esse impossibilia. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit impossibilia ea, quae sequebantur. Secundo, concludit quomodo circa haec se veritas habeat, ibi { Igitur esse quod est. } Circa primum tria facit. Primo, ponit inconuenientiam quae sequuntur. Secundo, ostendit haec inconuenientiam ex praedicta positione sequi, ibi { Nihil enim prohibet, } Tertio, ostendit esse impossibilia inconuenientia memorata, ibi { Quod si haec possibilia non sunt. } Dicit ergo primo ex praedictis rationibus concludens, quod haec inconuenientia sequitur, si ponatur quod necesse sit oppositorum enunciationum alteram determinate esse veram & alteram esse falsam, similiter in singularibus sicut in vniuersalibus, quod scilicet nihil in his, quae sunt sic ad vtrumlibet, sed omnia sunt & fiunt ex necessitate. Et ex hoc vterius inducit alia duo inconuenientia, quorum primum est, quod non oportet de aliquo consiliari. Probatum est enim in Tertio Ethicorum, quod consilium non est de his, quae sunt ex necessitate, sed solum de contingentiis, quae possunt esse & non esse. Secundum inconueniens est, quod omnes actiones humane, quae sunt propter aliquem finem, puta negociatio, quae est propter diuitias acquirendas erunt superfluae: quia si omnia ex necessitate eueniunt, siue operemur, siue non operemur, erit quod intendimus. Sed hoc est contra intentionem hominum, quia ea intentione videntur consiliari & negotiari vt si haec faciant, erit talis finis, si autem faciunt aliquid aliud, erit alius finis. Deinde cum dicitur.

LECTIO XIII.

nauale bellum: oportebit enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri.

LECTIO XIII.

Vt ergo contingunt inconuenientia haec sunt, & huiusmodi alia, si omnis affirmationis, & negationis, vel in his, quae de vniuersalibus dicuntur vniuersaliter, vel in his quae sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem veram esse, illam vero falsam: nihil autem vtrumlibet esse in his, quae sunt, sed omnia esse, & fieri ex necessitate. Quare non oportebit, neque consilium, neque negotiari, quoniam si hoc facimus, erit hoc, si vero non hoc, non erit.

b Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum vero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum: quod tunc ab eo verum erat dicere.

c At vero neque hoc differt, si alius quis dixerit contradictionem hoc, vel non dixerit. Manifestum est enim, quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille vero negauerit. Non enim propter negare, vel affirmare, erit vel non erit, nec in millesimum annum magis, quam in quantolibet tempore. Quare, si in omni tempore sic se habeat, vt vnum diceretur vere, necesse erat hoc fieri, & vnum quodque eorum quae sunt, sic semper se habeat, vt ex necessitate fieret. Quando enim vere dicit quis quoniam erit, non potest non fieri: & quod factum est, verum erat dicere semper, quoniam erit.

fieri, atque non fieri potest, veluti naturalis pugna. Oportet enim, neque fieri, neque non fieri pugnam naualem.

LECTIO XIII.

A igitur absurda, quae eueniunt, haec sunt, & istiusmodi cetera, si necesse est enunciationum oppositarum, tam in vniuersalibus vniuersaliter, quam in singularibus, alteram veram, alteram falsam esse: nihil inquam in his esse quae sunt, quod aequae fieri atque non fieri possit, sed esse, ac fieri necesse est cuncta. Quare nec consilium opus est, nec aggredi res agendas, veluti si hoc quidem fecerimus eueniet hoc, si hoc vero non fecerimus, non eueniet hoc.

Nihil enim prohibet & annos usque centies centum, vnum hoc fore, alterum non fore, dicere, vt necessario ipsorum eueniat alterum: quod quidem vere tunc diceretur.

At vero neque quicquam refert, si quippiam dixerit contradictionem ipsam, vel non dixerit. Patet enim ita res ipsas se habere, & si non alter quicquam affirmabit, alter negabit. Non enim quia affirmatio dicta est, aut negatio, ideo res erit, aut non erit, neque magis si ad annos usque centies centum, quam quanto tempore fore, aut non fore dicat. Quare si in omni tempore contradictio sic se habeat, ut altera pars ipsius sit vera, necesse erat hoc fieri, & vnum quodque eorum quae suere, sic semper sese habeat, ut necessario fiat. Nam si vere quispiam dixerit hoc fore, fieri nequit, ut non oriatur ipsum atque eueniat, & si euenit, atque est ortum, semper antea verum erat ipsum dicere fore.

eorum quae sunt, sic se habeat, vt ex necessitate fiat. Et huiusmodi consequentiam rationem assignat per hoc, quod si ponatur aliquem vere dicere quod hoc erit, non potest non futurum esse. Sicut supposito quod sit homo, non potest non esse animal rationale mortale. Hoc enim significatur, cum dicitur aliquid vere dici, scilicet quod ita sit vt dicitur. Eadem autem habitudo est eorum, quae nunc dicuntur, ad ea, quae futura sunt quae erant eorum, quae prius dicebantur, ad ea, quae sunt praesentia vel praeterita, & ita omnia ex necessitate accidunt, & accidunt, & accident, quia quod nunc factum est in presenti, in praeterito existens semper verum erat dicere, quoniam erit futurum. Deinde cum dicitur.

quāuis omnes dependēt a voluntate diuina, sicut a prima causa, quæ transcendit ordinem necessitatis & contingentie. Hoc autem non potest dici de uoluntate humana, nec de aliqua alia causa: quia omnis alia causa cadit in sub ordine necessitatis uel contingentie, & ideo oportet, quod uel ipsa causa possit deficere, uel effectus eius nō sit cōtingens, sed necessarius, voluntas autem diuina indeficiens est, tamen non omnis effectus eius sunt necessarii, sed quidā cōtingentes. Similiter autem aliam radicē contingentie quam hic Philosophus ponit ex hoc, quod sumus cōsiliarij, aliqui sub uertere nituntur, uolentes ostendere, quod uoluntas in eligēdo, ex necessitate mouetur ab appetibili. Cū .n. bonū sit obiectū uoluntatis, non potest (ut videtur) ab hoc diuertere quin appetat illud, quod sibi uidetur bonum, si cur nec ratio ab hoc potest diuertere quin assentiat ei, quod sibi uidetur uerum. Et ita uidetur, quod electio consilij consequens semper ex necessitate proueniat. & sic omnia, quorum nos principij sumus per consilium & electionem, ex necessitate proueniunt. Sed dicendum est, quod similis differentia attendenda est circa bonum, sicut circa uerum. Est autē quoddā uerum, quod est per se notum, sicut prima principia demonstrabilia, quibus ex necessitate intellectus assentit, sunt autem quædam uera non per se nota, sed per alia. Horum autem duplex est conditio: quædam .n. ex necessitate consequuntur ex principijs, ita scilicet, quod non possunt esse falsa principijs existentibus ueris, si cur sunt omnes conclusiones demonstrationum. Et huiusmodi ueris ex necessitate assentit intellectus, postquam perceperit ordinem eorum ad principium, non autem prius. Quædam autē sunt, quæ non ex necessitate consequuntur ex principijs, ita scilicet, quod possunt esse falsa principijs existentibus ueris, sicut sunt opinabilia, quibus non ex necessitate assentit intellectus, quāuis ex aliquo ueritate, magis inclinatur in unam partem quam in aliam. Ita etiam est quoddam bonum quod est propter se appetibile, sicut felicitas, quæ habet rationem ultimi finis, & huiusmodi bono ex necessitate inhaeret uoluntas, naturalis enim quædam necessitate omnes appetunt esse felices. Quædam uero sunt bona, quæ sunt appetibilia propter finem, quæ comparantur ad finem sicut conclusiones ad principium, ut patet per Philosophum in Secūdo Physicorum. Si igitur essent aliqua bona, quibus non existentibus non posset aliquis esse felix, hæc etiam essent ex necessitate appetibilia, & maxime apud eum, qui talem ordinem percipiat, & forte talia sunt esse, uiuere, & intelligere, & si qua alia similia. Sed particularia bona, in quibus humani actus consistunt, non sunt talia, nec sub ea ratione comprehenduntur, ut sine quibus felicitas esse non possit, puta, comedere hunc cibum, uel illum, aut abstinere ab eo, habent tamen in se unde moueant appetitum, secundum aliquod bonum consideratum in eis: & ideo uoluntas non ex necessitate inducitur ad hæc eligenda. Et propter hoc Philosophus signanter radicē contingentie in his quæ sunt a nobis assignauit ex parte consilij, quod est eorum, quæ sunt ad finem, & tamen non sunt determinata. In his enim in quibus media sunt determinata, non est opus consilio: ut dicitur in .iii. Ethicorum. Et hæc quidem dicta sunt ad saluandum radices contingentie, quas hic Arist. ponit, quāuis uideantur Logici negotij modum excedere.

L E C T I O X V.

Quidam esse quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse, non enim idem est omne quod est necessario esse quando est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autē & in eo quod non est.

Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem, uel non esse omne necesse est, & futurū esse, uel nō esse, non tñ cōtingit diuidenti dicere alterū necessarium. Dico autem, ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, uel non futurum esse: sed non futurum esse cras bellum nauale necesse est, uel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse, necesse est.

Impossibile est simul esse & nō esse: si enim aliquid est impossibile dum est, illud simul non esse, ergo necesse est tñ illud esse. Nam impossibile non esse, idem significat ei quod est necesse esse, ut in secundo dicitur. Et similiter, si aliquid non est, impossibile est illud simul esse, ergo necesse est non esse, quia etiam idē significant. Et ideo manifeste uerum est, quod omne quod est, necesse est esse quando est, & omne quod non est, necesse est nō esse pro illo tempore quando non est, & hæc est necessitas non absoluta, sed ex suppositione. Unde non potest simpliciter & absolute dici, quod omne quod est, necesse est esse, & omne quod non est necesse est non esse, quia non idem significant, quod omne ens quando est sit ex necessitate, & quod omne ens simpliciter sit ex necessitate, nam primū significat necessitatem ex suppositione, secundum autē necessitatē absolutam. Et quod dictum est de esse, intelligendū est similiter de non esse, quia aliud est simpliciter ex necessitate non esse, & aliud est ex necessitate non esse, quando non est. Et per hoc uidetur Arist. excludere id quod supra dictum est, quod si in his, quæ sunt, alterum determinate est uerum, quod etiam antequam fieret, alterum determinate esset futurum. Deinde cum dicitur:

Ostendit quō se habeat ueritas & necessitas circa res per cōparationē ad sua opposita: & dicit, quod eadē rō est in contradictione, quæ est in suppositione. Sicut enim illud quod non est absolute necessarium, sit necessarium ex suppositione eiusdem, quia necesse est esse quod est, ita etiam quod non est in se necessarium absolute, sit necessarium per disunctionem oppositi, quia necesse est de unoquoque quod sit uel non sit, & quod futurum sit aut non sit, & hoc sub disunctione. & hæc necessitas fundatur super hoc principium, quod impossibile est contradictoria simul esse uera uel falsa. Unde impossibile est neque esse, neque non esse, ergo necesse est uel esse, uel non esse. Non tamen si diuisim alterum accipiat, necesse est illud esse absolute. Et hoc manifestat per exemplum: quia necessarium est nauale bellum esse futurum cras, uel non esse: sed non est necesse nauale bellum futurum esse cras. Similiter etiam non est necessarium

Lec. 15. & com. 91.
Lec. 8. cap. 6.

Ostendit quō se habeat ueritas & necessitas circa res per cōparationē ad sua opposita: & dicit, quod eadē rō est in contradictione, quæ est in suppositione. Sicut enim illud quod non est absolute necessarium, sit necessarium ex suppositione eiusdem, quia necesse est esse quod est, ita etiam quod non est in se necessarium absolute, sit necessarium per disunctionem oppositi, quia necesse est de unoquoque quod sit uel non sit, & quod futurum sit aut non sit, & hoc sub disunctione. & hæc necessitas fundatur super hoc principium, quod impossibile est contradictoria simul esse uera uel falsa. Unde impossibile est neque esse, neque non esse, ergo necesse est uel esse, uel non esse. Non tamen si diuisim alterum accipiat, necesse est illud esse absolute. Et hoc manifestat per exemplum: quia necessarium est nauale bellum esse futurum cras, uel non esse: sed non est necesse nauale bellum futurum esse cras. Similiter etiam non est necessarium

L E C T I O X V.

Ecce est igitur id quod est quando est, esse, & id quod non est, quando non est, non esse, non tamen aut omne quod est esse, aut omne quod non est, non esse, necesse est. Non enim idem est omne quod est necessario esse, cum est, & simpliciter necessario esse, & de eo quod non est, simili modo.

Et in contradictione etiam ratio eadem est. Omne nanque necesse est esse, aut non esse, & item fore aut non fore, non tamen necesse est diuidenti alterum fore. Veluti necesse est quidem pugnam naualem cras fore, aut non fore, non tamen fore pugnam naualem cras necesse, neque rursus non fore, attamen fore, aut non fore, necesse est.

Impossibile est simul esse & nō esse: si enim aliquid est impossibile dum est, illud simul non esse, ergo necesse est tñ illud esse. Nam impossibile non esse, idem significat ei quod est necesse esse, ut in secundo dicitur. Et similiter, si aliquid non est, impossibile est illud simul esse, ergo necesse est non esse, quia etiam idē significant. Et ideo manifeste uerum est, quod omne quod est, necesse est esse quando est, & omne quod non est, necesse est nō esse pro illo tempore quando non est, & hæc est necessitas non absoluta, sed ex suppositione. Unde non potest simpliciter & absolute dici, quod omne quod est, necesse est esse, & omne quod non est necesse est non esse, quia non idem significant, quod omne ens quando est sit ex necessitate, & quod omne ens simpliciter sit ex necessitate, nam primū significat necessitatem ex suppositione, secundum autē necessitatē absolutam. Et quod dictum est de esse, intelligendū est similiter de non esse, quia aliud est simpliciter ex necessitate non esse, & aliud est ex necessitate non esse, quando non est. Et per hoc uidetur Arist. excludere id quod supra dictum est, quod si in his, quæ sunt, alterum determinate est uerum, quod etiam antequam fieret, alterum determinate esset futurum. Deinde cum dicitur:

Ostendit quō se habeat ueritas & necessitas circa res per cōparationē ad sua opposita: & dicit, quod eadē rō est in contradictione, quæ est in suppositione. Sicut enim illud quod non est absolute necessarium, sit necessarium ex suppositione eiusdem, quia necesse est esse quod est, ita etiam quod non est in se necessarium absolute, sit necessarium per disunctionem oppositi, quia necesse est de unoquoque quod sit uel non sit, & quod futurum sit aut non sit, & hoc sub disunctione. & hæc necessitas fundatur super hoc principium, quod impossibile est contradictoria simul esse uera uel falsa. Unde impossibile est neque esse, neque non esse, ergo necesse est uel esse, uel non esse. Non tamen si diuisim alterum accipiat, necesse est illud esse absolute. Et hoc manifestat per exemplum: quia necessarium est nauale bellum esse futurum cras, uel non esse: sed non est necesse nauale bellum futurum esse cras. Similiter etiam non est necessarium

Lec. 4.

nō esse futurum, quia hoc pertinet ad necessitatem absolutam, sed necesse est quod uel sit futurū cras uel non sit futurū: & hoc pertinet ad necessitatem quæ est sub disunctione. Deinde cum dicitur:

Quare quoniā similiter orationes uerę sunt quemadmodum & res, manifestum est quoniam quecumque sic se habent ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingant, necesse est similiter se habere & contradictionem. Quod contingit in his quæ non semper sunt, & non semper non sunt. Horum enim necesse est alteram partē contradictionis ueram esse, uel falsam, non tamen hoc uel illud sed utrumlibet, & magis quidem alteram ueram, non tamen iam ueram uel falsam.

Quare manifestū est quoniā nō est necesse oīs affirmationis, & negationis oppositarū, hanc quidem uerā, illam uero falsam esse. Neque .n. quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam & in his, quæ non sunt, possibilibus tñ esse uel non esse, sed quemadmodum dictū est.

Quare patet non omnium affirmationum, & negationum oppositarum alteram necessario ueram esse, alteram falsam. Non enim in his que sunt, sic res se habet, & in his que non sunt, sed possunt esse uel non esse, sed hoc modo se habet in utrisque sicut dictum est, quia sunt necesse determinate alterum esse uerum, & alterum falsum: quod non contingit in futuris quæ possunt esse & non esse. Et sic ter minatur primus liber.

Commentariorum D. Thomæ Aquinatis super Librum Primum Peri Hermenias, finis.

Adque sunt & quandoque non sunt. Et ulterius manifestat quomodo similiter se habeat in contradictionis enunciationibus: & dicit, quod harum enunciationum, quæ sunt de contingentibus, necesse est quod sub disunctione altera pars contradictionis sit uera uel falsa, non tamen hæc uel illa determinate, sed se habeat ad utrumlibet. Et si cōtingat quoddam altera pars contradictionis magis sit uera, sicut accidit in contingentibus quæ sunt ut in pluribus, non tamē ex hoc necesse est, quod ex necessitate altera earum determinate sit uera uel falsa. Deinde cum dicitur:

Quare cum orationes ita sunt uerę, quemadmodum se se habent res ipse, patet & contradictionem ipsam quæ circa res eas efficitur, quæ sic se habent, ut eque fieri, atque non fieri, & esse atque non esse possint, necesse perinde se se habent, atque res tales sese habent & eandem cum illis legem subire: quod quidem in hisce fit, quæ non semper sunt, aut non semper non sunt: Contradictionis enim uerum ipsam alteram quidem partem necesse est ueram esse uel falsam, non tamen hanc, uel hanc, sed utraque contigerit, siquæ ut altera magis sit uera, non tamen uera, uel falsa distincte, sicuti diximus.

Quare patet non omnium affirmationum, & negationum oppositarum alteram necessario ueram esse, alteram falsam. Non enim in his que sunt, sic res se habet, & in his que non sunt, sed possunt esse uel non esse, sed hoc modo se habet in utrisque sicut dictum est, quia sunt necesse determinate alterum esse uerum, & alterum falsum: quod non contingit in futuris quæ possunt esse & non esse. Et sic terminatur primus liber.

Quare patet non omnium affirmationum, & negationum oppositarum alteram necessario ueram esse, alteram falsam. Non enim in his que sunt, sic res se habet, & in his que non sunt, sed possunt esse uel non esse, sed hoc modo se habet in utrisque sicut dictum est, quia sunt necesse determinate alterum esse uerum, & alterum falsum: quod non contingit in futuris quæ possunt esse & non esse. Et sic terminatur primus liber.

Commentariorum D. Thomæ Aquinatis super Librum Primum Peri Hermenias, finis.

ARISTOTELIS PERI HERMENIAS

LIBER SECVNDVS.

Cum Sancti Thomæ clarissimis commentariis.

LECTIO PRIMA.

Quoniam Philosophus in primo libro determinauit de enunciatione simpliciter considerata. Hic determinat de enunciatione, secundum quod diuersificatur per aliquid sibi additum. Possunt autem tria in enunciatione considerari. Primo ipse dictiones, que predicantur vel subiiciuntur in enunciatione, quas supra distinxit per nomina & verba. Secundo, ipsa compositio, secundum quam est verum vel falsum in enunciatione affirmatiua vel negatiua. Tertio, ipsa oppositio vnius enunciationis ad aliam. Diuiditur ergo hæc pars in tres partes.

Lec. 4. & 5.

Lec. 8.

Lec. 5.

Lec. 5.

Primi libri
Lec. 8.

LECTIO I.

Voniam autem est affirmatio de aliquo significans aliquid: hoc autem oportet esse vel nomen, vel innominatum: vnum autem oportet esse & de vno id quod est in affirmatione.

Nomen autem dictum est & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodam modo infinitum nomen, quem admodum & non currit, non verbum dico, sed infinitum verbum.

Erit omnis affirmatio negatio vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine, & verbo.

Praeter verbum autem nulla affirmatio, vel negatio est. Est enim vel erit, vel fuit, vel sit, vel quæcunque alia huiusmodi verba, ex his sunt, quæ sunt posita: configificant enim tempus.

quia non homo non est nomen, sed est infinitum nomen, sicut non currit non est verbum, sed infinitum verbum. Interponitur autem quoddam, quod valet ad dubitationis remotionem, videlicet, quod nomen infinitum quodam modo significat vnum. Non enim significat simpliciter vnum, sicut nomen finitum, quod significat vnam formam generis vel speciei, aut etiam indiuidui, sed in quantum significat negationem formæ alicuius, in qua negatione multa conueniunt, sicut in quodam vno secundum rationem. Vnum autem eodem modo dicitur aliquid, sicut & ens, vnde sicut ipsum non ens dicitur ens, non quidem simpliciter, sed secundum quid, id est secundum rationem, vt patet in 4. Mera ita etiam negatio est vnum secundum quid, scilicet secundum rationem. Introducit autem hoc, ne aliquis dicat quod affirmatio, in qua subiicitur nomen infinitum, non significet vnum de vno, quasi nomen infinitum non significet vnum. Deinde cum dicit.

Quædam est affirmatio, quæ constat ex nomine & verbo, quædam autem est quæ constat ex infinito nomine & verbo. Et hoc sequitur ex hoc quod supra dictum est, quod hoc de quo affirmatio aliquid significat, vel est nomen, vel innominatum. Et eadem differentia potest accipi ex parte negationis, quia de quocunque contingit affirmare, contingit & negare, vt in primo habitum est. Deinde cum dicit.

Ostendit quod differentia enunciationum non potest sumi ex

quia verbum est proprie nota eorum que de altero predicantur, consequens est vt illud de quo aliquid dicitur, pertinet ad nomen: nomen autem est vel finitum vel infinitum: & ideo, quasi concludens subdit, quod quia affirmatio significat aliquid de aliquo, consequens est vt hoc, de quo significatur aliquid de aliquo, scilicet subiectum affirmationis, sit vel nomen, scilicet finitum, quod proprie dicitur nomen, vt in primo dictum est, vel innominatum, id est infinitum nomen: quod dicitur innominatum, quia ipsum non nominat aliquid cum aliqua forma determinata, sed solum remouet determinationem formæ. Et ne aliquis diceret, quod id quod in affirmatione subiicitur est simul nomen & innominatum, ad hoc excludendum subdit, quod id quod est, scilicet primum in affirmatione, scilicet vna, de qua nunc loquimur, oportet esse vnum & de vno subiecto, & sic oportet quod subiectum talis affirmationis sit vel nomen, vel nomen infinitum.

Lec. 4. primi libri.

LECTIO I.

Voniam autem affirmatio enunciatio est, quæpiam de quopiam significans, hoc autem nomen est, aut id quod nomen caret: vnum vero id esse, atque de vno dici, quod est in affirmatione, oportet.

Dictumque est antea, quid nam sit ipsum nomen, & quid etiam id quod nomine caret ipsum enim non homo non nomen, sed infinitum nomen appellato infinitum enim nomen vnum quoadmodum significare videtur quem admodum & non ualet, non verbum, sed infinitum nomen ex parte verbum.

Omnia affirmatio profecto, aut ex nomine, & verbo, aut ex infinito nomine verboque constabit.

Absque namque uerbo nulla est affirmatio sane, neque nulla negatio. Est enim uel erat, uel fuit, uel erit, & quæcunque alia sunt huiusmodi uerba, ex numero sunt corum, quæ posita sunt, significat. n. in super se ipso.

Lec. 4. primi libri.

Lec. 2. & 3. comm. 3.

Lec. 9.

Lec. 8. pri-

mi ex parte verbi. Dicitur enim supra, quod præter verbum, nulla est affirmatio vel negatio. Potest enim præter nomen esse aliqua affirmatio vel negatio, videlicet si ponatur loco nominis infinitum nomen: loco autem verbi in enunciatione, non potest poni infinitum verbum, duplici ratione. Primo quidem, quia in finitum verbum constituitur per additionem infinitæ particule, quæ quidem addita verbo per se dicitur, id est extra enunciationem posito, remouet ipsum absolute, sicut addita nomen, remouet formam nominis absolute: & ideo extra enunciationem potest accipi verbum infinitum per modum vnius dictionis, sicut & nomen infinitum. Sed quando negatio additur verbo in enunciatione posito, negatio illa remouet verbum ab aliquo, & sic facit enunciationem negatiuam: quod non accidit ex parte nominis. Non enim enunciatio efficitur negatiua nisi per hoc, quod negatur compositio, quæ importatur in verbo: & ideo verbum infinitum in enunciatione positum, sit verbum negatiuum. Secundo, quia in nullo variatur veritas enunciationis, siue utramque negatiua particula vt infinitate verbum, vel vt faciente negatiuam enunciationem: & ideo accipitur semper in simplici intellectu, prout est magis in promptu. Et inde est, quod non diuersificauit affirmationem per hoc, quod sit ex verbo vel infinito verbo, sicut diuersificauit per hoc, quod sit ex nomine vel infinito nomine. Est autem considerandum, quod in nominibus & in verbis præter differentiam finiti & infiniti est differentia recti, & obliqui. Casus enim nominum etiam verbo addito, non constituunt enunciationem significantem verum vel falsum, vt in primo habitum est: quia in obliquo nomine non includitur ipse rectus, sed in casibus verbi includitur ipsum verbum præsentis temporis. Præteritum enim & futurum, quæ significant casus verbi, dicuntur per respectum ad præsens. Vnde, si dicatur, hoc erit, idem est ac si diceretur, hoc est futurum: hoc fuit, hoc est præteritum. Et propter hoc, ex casu verbi & nomine sit enunciatio. Et ideo subiungit, quod siue dicatur est, siue erit, siue fuit, vel quæcunque alia huiusmodi verba, sunt de numero prædictorum verborum, sine quibus non potest fieri enunciatio: quia omnia configificant tempus, & alia tempora dicuntur per respectum ad præsens. Deinde cum dicit.

Lec. 4.

LECTIO II.

Vando autem est tertium adiacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones.

Dico autem vt est iustus homo, est tertium adiacere nomen vel verbum in affirmatione.

Quare prima est affirmatio, atque negatio, homo est, homo non est: deinde, non homo est, non homo non est. Rursus, omnis homo est, non omnis homo est: omnis homo est, non omnis non homo est. Et in extrinsecis temporibus eadem est ratio.

LECTIO SECVNDA.

Quoniam Philosophus distinxit enunciationes, in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur solum ex parte subiecti, hic accedit ad distinguendum illas enunciationes, in quibus nomen finitum vel infinitum ponitur ex parte prædicati, & ex parte prædicati. Et circa hoc duo facit. Primo distinxit huiusmodi enunciationes. Secundo, manifestat quædam quæ circa eas dubia esse possent.

Quare prima est affirmatio, atque negatio, homo est, homo non est: deinde, non homo est, non homo non est. Rursus, omnis homo est, non omnis homo est: omnis homo est, non omnis non homo est. Eadem est ratio & de tempore exacto atque futuro.

Lec. 4.

LECTIO II.

Vm autem ipsum est tertium insuper prædicatur hoc patet: homo iustus est, dupliciter iam ipsa oppositiones dicuntur.

Vbi ipsum est tertium, dico componi nomen, aut verbum in affirmatione.

Lec. 3.

te subiecti consideratam. Primo namque agit de enunciationibus, in quibus subiicitur nomen finitum non vniuersaliter sumptum. Secundo de illis, in quibus subiicitur nomen finitum vniuersaliter sumptum, ibi. Similiter autem se habet. Tertio de illis, in quibus subiicitur nomen infinitum, ibi. Alia autem habent ad id quod est non homo. Circa primum tria facit. Primo, proponit diuersitatem oppositionis talium enunciationum, Secundo, concludit earum numerum, & ponit earum habitudinem, ibi. Quare quatuor. Tertio, exemplificat, ibi. Intelligimus vero. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, Secundo, exponit quoddam quod dixerat, ibi. Dico autem. Circa primum duo oportet intelligere. Primo quidem, quid est hoc quod dicit, est tertium adiacens prædicatur. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod quandoque in enunciatione prædicatur est, secundum se, vt cum dicitur Sortes est, per quod nihil aliud intendimus significare, quam quod Sortes sit in rerum natura. Quandoque vero non prædicatur per se, quasi principale prædicatum, sed quasi coniunctum principali prædicato ad conueniendum ipsum subiecto sicut cum dicitur, Sortes est albus, non est intentio loquentis vt asserat Sortem esse in rerum natura, sed vt attribuat ei albedinem mediante hoc verbo est, & ideo in talibus, est, prædicatur vt adiacens principali prædicato. Et non dicitur esse tertium, quia sit tertium prædicatum, sed quia est tertia dicitio posita in enunciatione, que simul cum nomine prædicato facit vnum prædicatum. vt sic enunciatio diuidatur in duas partes & non in tres. Secundo, considerandum est quid est hoc quod dicit, quod quando est eo modo quo dictum est tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Circa quod considerandum est, quod in præmissis enunciationibus, in quibus nomen ponebatur solum ex parte subiecti, secundum quodlibet subiectum erat vna oppositio, puta si subiectum erat nomen finitum non vniuersaliter sumptum, erat sola vna oppositio, scilicet est homo, non est homo. Sed quando est tertium adiacens prædicatur, oportet esse duas oppositiones eodem subiecto existente secundum differentiam nominis prædicati, quod potest esse finitum vel infinitum, sicut hæc est vna oppositio, homo est iustus, homo non est iustus, alia vero oppositio est, homo est non iustus, homo non est non iustus. Non enim negatio fit nisi per oppositionem negatiue particule ad hoc verbum est, quod est nota prædicationis. Deinde cum dicit.

Exponit quod dixerat, est tertium adiacens, & dicit, quod cum dicitur homo est iustus, hoc verbum est, adiacet scilicet, prædicato tanquam tertium nomen vel verbum in affirmatione.

Potest enim ipsum est, dici nomen, prout quælibet dicitio nomen dicitur, & sic est tertium nomen, id est tertia dicitio. Sed quia secundum communem usum loquenti dicitio, significans tempus, magis dicitur verbum quam nomen, propter hoc addit vel verbum, quasi dicat, ad hoc quod sit tertium, non refert

Lec. 5.

Lec. 5.

fert

fert, vtrum dicatur nomen vel verbum. Deinde cum dicitur. **C** Concludit numerum enunciationum. Et primo ponit conclusionem numeri. Secundo, ponit earum habitudinem, ibi **Quarum duarum quidem**. Tertio, rationem numeri exemplificat, ibi **Dico autem quoniam est**. Dicit ergo primo, quod quia duae sunt oppositiones, quando est, tertium adiacet praedicatur: cum omnis oppositio sit inter duas enunciationes, consequens est, quod sint quatuor enunciationes, illae in quibus est, tertium adiacens praedicatur, subiecto finito non vniuersaliter sumpto. Deinde cum dicitur, **Quarum duarum quidem**. Ostendit habitudinem praedictarum enunciationum ad inuicem, & dicit quod duae de earum enunciationum se habent ad affirmationem, & negationem secundum consequentiam, sive secundum correlationem, aut analogiam, vt in graeco habetur, sicut priuationes, aliae vero duae minime. Quod quia breuiter & obscure dictum est, diuersimode a diuersis expositum est. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod tripliciter nomen potest praedicari in huiusmodi enunciationibus. Quandoque enim praedicatur nomen finitum, secundum quod adsumuntur duae enunciationes, vna affirmatiua, & altera negatiua, scilicet, homo est iustus, & homo non est iustus, quae dicuntur simplices. Quandoque vero praedicatur nomen infinitum sicut etiam assumuntur duae aliae, scilicet, homo est non iustus, homo non est non iustus, quae dicuntur infinitae. Quandoque vero praedicatur nomen priuatiuum, secundum quod etiam sumuntur duae aliae, scilicet, homo est iniustus, homo non est iniustus, quae dicuntur priuatiuae. Quidam ergo sic exposuerunt, quod duae enunciationes earum, quas praemisit, scilicet illae, quae sunt de infinito praedicto, se habent ad affirmationem & negationem, quae sunt de praedicto finito secundum consequentiam vel analogiam, sicut priuationes, id est, sicut illae, quae sunt de praedicto priuatiuo. Illae enim duae, quae sunt de praedicto infinito se habent secundum consequentiam ad illas, quae sunt de finito praedicto secundum transpositionem quandam, scilicet affirmatio ad negationem, & negatio ad affirmationem. Nam homo est non iustus, quae est affirmatio de infinito praedicto, responderet secundum consequentiam negatiuae de praedicto finito, huic scilicet, homo non est iustus. Negatiua vero de infinito praedicta eo scilicet, homo non est non iustus, affirmatiua de finito praedicto, huic scilicet, homo est iustus. Propter quod Theophrastus vocabat eas, quae sunt de infinito praedicto transpositas. Et similiter etiam affirmatiua de priuatiuo praedicto responderet secundum consequentiam negatiuae de finito praedicto, scilicet haec, homo est iniustus, ei quae est, homo non est iustus. Negatiua vero priuatiuae, scilicet, homo non est iustus, ei quae est, homo est iustus. Disponatur ergo in figura. Et in prima quidem linea ponantur illae, quae sunt de finito praedicto, scilicet, homo est iustus, homo non est iustus. In secunda autem linea, negatiua de infinito praedicto sub affirmatiua de finito, & affirmatiua sub negatiua: vt patet in subscripta figura.

Homo est iustus. Homo non est iustus.
Homo non est non iustus. Homo est non iustus.

Sic ergo duae, scilicet, quae sunt de infinito praedicto se habent ad affirmationem & negationem de finito praedicto, sicut priuationes, id est, sicut illae, quae sunt de priuatiuo praedicto. Sed duae aliae, quae sunt scilicet, de infinito subiecto scilicet, non homo est iustus, non homo non est iustus, manifestum est, quod non habent similem consequentiam. Et hoc modo exposuit Hermelius, hoc quod dicitur, Duae vero, minime, referens hoc ad illas, quae sunt de infinito subiecto. Sed hoc manifeste est contra litteram. Nam cum praemisisset quatuor enunciationes, duas scilicet, de finito praedicto & duas de infinito, subiungit quasi illas subdividens, quarum duae quidem &c. **D** Duae vero, minime. **V**bi datur intelligi quod vtrique duae intelligantur in praemissis. Illae autem quae sunt de infinito subiecto non includuntur in praemissis, sed de his postea dicitur. Vnde manifestum est, quod de eis nunc non loquitur. Et ideo, vt Amoenius dicit, alii aliter exposuerunt, dicentes, quod praedictarum quatuor propositionum duae scilicet, quae sunt de infinito praedicto, sic se habent ad affirmationem, & negationem, id est ad ipsam speciem affirmationis & negationis, vt priuationes, id est priuatiuae affirmationes, seu negationes. Haec

enim affirmatio, homo est non iustus, non est simpliciter affirmatio, sed secundum quid, quasi secundum priuationem affirmatio, sicut homo mortuus non est homo simpliciter, sed secundum priuationem, & idem dicendum est de affirmatiua, & de negatiua, quae sunt de finito praedicto, quod non se habent ad speciem affirmationis & negationis, secundum priuationem, sed simpliciter.

Quare quatuor ob id ipsum erunt haec, quorum duo quidem sic se habebunt ad affirmationem negationemque similitudine rationis, ut ipse priuationes.

In ista le. Cap. 43.
fuis conuenit verbis Aristot. Dixit enim infra **H**aec igitur quaedam in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita. **V**bi nihil inuenitur ad hunc sensum pertinens. Et ideo Amoenius ex his, quae in fine primi Priorum dicuntur de propositionibus, quae sunt de finito vel infinito, vel priuatiuo praedicto, alium sensum accipit. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod sicut ipse dicit, enunciatio aliqua virtute se habet ad illud, de quo totum id quod in enunciatione significatur vere praedicari potest: sicut haec enunciatio, homo est iustus, se habet ad omnia illa, de quorum quolibet vere potest dici, quod est homo iustus, & similiter haec enunciatio, homo non est iustus se habet ad omnia illa, de quorum quolibet vere dici potest, quod non est homo iustus. Secundum ergo hunc modum loquendi, manifestum est quod simplex negatiua in plus est quam affirmatiua infinita, quae ei correspondet. Nam, quod sit homo non iustus, vere potest dici quod de quolibet homine, qui non habet habitum iustitiae, sed quod non sit homo iustus, potest dici non solum de homine non habente habitum iustitiae, sed etiam de eo qui penitus non est homo, haec enim est vera, lignum non est homo iustus. Tamen haec est falsa, lignum est homo non iustus, & ita negatiua simplex est in plus quam affirmatiua infinita, sicut etiam animal est in plus quam homo, quia de pluribus verificatur. Simili etiam ratione, negatiua simplex est in plus quam affirmatiua priuatiua, quia de eo quod non est homo, non potest dici quod sit homo iniustus. Sed affirmatiua infinita est in plus quam affirmatiua priuatiua: potest enim dici de puero, & de quocumque homine nondum habente habitum virtutis, aut viti, quod sit homo non iustus, non tamen de aliquo eorum vere dici potest, quod sit homo iniustus. Affirmatiua vero simplex in minus est quam negatiua infinita, quia quod non sit homo non iustus potest dici non solum de homine iusto, sed etiam de eo quod penitus non est homo. Similiter etiam negatiua priuatiua in plus est quam negatiua infinita. Nam, quod non sit homo iniustus potest dici non solum de homine habente habitum iustitiae, sed de eo quod penitus non est homo, de quorum quolibet potest dici, quod non sit homo non iustus: sed vltimus potest dici de omnibus hominibus, qui nec habent habitum iustitiae, neque habitum iniustitiae. His igitur visis, facile est exponere praesentem litteram, hoc modo. Quarum scilicet, quatuor enunciationum praedictarum, duae quidem scilicet, infinitae se habent ad affirmationem & negationem, id est ad duas simplices, quarum vna est affirmatiua, & altera negatiua secundum consequentiam, id est, in modo consequendi ad eas, vt priuationes, id est, sicut duae priuatiuae: quia scilicet, sicut ad simplicem affirmatiuam sequitur negatiua infinita, & non conuertitur, eo quod negatiua infinita est in plus, ita etiam ad simplicem affirmatiuam sequitur negatiua priuatiua, quae est in plus, & non conuertitur. Sed sicut simplex negatiua sequitur ad infinitam affirmatiuam, quae est in minus, & non conuertitur, ita etiam negatiua simplex sequitur ad priuatiuam affirmatiuam, quae est in minus, & non conuertitur, ex quo patet, quod eadem est habitudo in consequendo infinitarum ad simplices, quae est etiam priuatiuarum. Sequitur **D**uae autem **S**cilicet simplices, quae relinquuntur remotis duabus, scilicet, infinitis a quatuor praemissis **minime**, id est, ita se habent ad infinitas in consequendo, sicut priuatiuae se habent ad eas, quia videlicet, ex vna parte simplex affirmatiua est in minus quam negatiua infinita, sed negatiua priuatiua est in plus quam negatiua infinita: ex alia vero parte, negatiua simplex est in plus quam affirmatiua infinita, sed affirmatiua priuatiua est in minus quam affirmatiua infinita. Sic ergo patet, quod simplices, non ita se habent ad infinitas in consequendo, sicut priuatiuae sed habent ad infinitas. Quamuis autem secundum hoc, littera Philosophi subtiliter exponatur, tamen videtur esse aliquantulum expositio extorta. Nam littera Philosophi videtur sonare diuersas habitudines non esse attendendas respectu diuersorum, sicut in praedicta

In ista le. Cap. 43.

Leq. 9.

Homo est iustus	angulares contrapositae	Homo non est iustus
angulares subiectae		angulares subiectae
Homo non est non iustus	angulares contrapositae	Homo est non iustus

Commentariorum D. Thomae Aquinatis, quae ob eius mortem incompleta manserant, finis.

praedicta expositione, primo accipitur similitudo habitudinis et simplicis, & postea similitudo habitudinis respectu infinitarum. Et ideo simplicior & magis conueniens littera Arist. est expositio Porphyrii quam Boethius ponit, secundum quam expositionem attenditur similitudo & dissimilitudo secundum consequentiam affirmatiuarum ad negatiuas. Vnde dicitur. **Q**uatuor scilicet quatuor praemissarum, duae quidem, scilicet affirmatiuae, quarum vna est simplex & alia infinita, se habent secundum consequentiam ad affirmationem & negationem, vt scilicet ad vnam affirmatiuam sequatur altera negatiua. Nam ad affirmationem simplicem, sequitur negatiua infinita: & ad affirmatiuam infinitam, sequitur negatiua simplex. Duae vero, scilicet negatiuae, minime, id est, non ita se habent ad affirmatiuas, vt scilicet ex negatiuis sequantur affirmatiuae, sicut ex affirmatiuis sequebantur negatiuae, & quantum ad vtrunque similiter, se habent priuatiuae sicut infinitae. Deinde cum dicitur. **M**anifesta quoddam quod supra dixerat, scilicet quod sint quatuor praedictae enunciationes. loquimur enim nunc de enunciationibus, in quibus hoc verbum est, solum praedictatur secundum quod est adiacens alicui nomini finito, vel infinito: puta secundum quod adiacet iusto, vt cum dicitur homo est iustus, vel secundum quod adiacet non iusto, vt cum dicitur, homo est non iustus. Et quia in neutra harum negatio apponitur ad verbum, consequens est, quod veraque sit affirmatiua, Omni autem affirmationi opponitur negatio, vt supra in primo ostensum est relinquatur ergo, quod praedictis duabus enunciationibus affirmatiuis respondent duae aliae negatiuae. Et sic consequens est quod sint quatuor simplices enunciationes. Deinde cum dicitur

Nam ipsum est, aut iusto adiacetur, aut non iusto, quare et negatio similiter eiusdem addetur, quatuor igitur erunt.

Intelligimus autem id quod dicitur ex hijs quae hic subscribuntur. homo iustus est, huius negatio est, homo non iustus est, huius negatio est, homo non iniustus non est, hic enim ipsum est, & iten non est iusto, & non iusto adiacetur, haec igitur quemadmodum in Resolutoriis dictum est, sic sunt disposita.

in resolutoriis id est in primo Priorum. Alia littera habet. Dico autem, quoniam est, aut homini, aut non homini adiacet, & in figura, est hic loco homini & non homini, adiacet iusto & non iusto. Quod quidem non est intelligendum, vt homo, & non homo accipitur ex parte subiecti, non enim nunc agitur de enunciationibus quae sunt de infinito subiecto. Vnde oportet quod homo & non homo accipiantur ex parte praedicti. Sed quia Philosophus explicat de enunciatione in quibus ex parte praedicti ponitur iustum & non iustum: visum est Alexandro, quod praedicta littera sic corrupta. Quibusdam aliis videtur quod possit sustineri, & quod signanter Arist. nomina in exemplis variauerit, vt ostenderet quod non differt in quibusdam nominibus ponatur ex epla.

Leq. vlt.

Manifesta quod supra dictum est per quandam figuralem descriptionem. Dicit enim, quod id quod in supra dictis dicitur est, intelligi potest ex sequenti subscriptione. Sit enim quaedam quadrata figura, in cuius vno angulo describatur haec enunciatio, homo est iustus, & ex opposito describatur ei negatio quae est, homo non est iustus, sub quibus scribatur duae aliae infinitae, scilicet homo est non iustus, homo non est non iustus: in qua descriptione apparet, quod hoc verbum est, affirmatiuum vel negatiuum adiacet iusto, & non iusto. Et secundum hoc diuersificatur quatuor enunciationes. Vltimo autem concludit quod praedictae enunciationes disponantur secundum ordinem consequentiae, prout dictum est

D I V I
T H O M A E A Q V I N A T I S
I N P R I M V M E T S E C V N D V M L I B R O S

POSTERIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS

EXPOSITIO

LECTIO PRIMA.

SICVT dicit Philosophus in primo Metaphy. hominum genus arte & rationibus vivit: in quo videtur Philosophus tangere quoddam hominis proprium in quo a ceteris animalibus differt. Alia enim animalia quodam naturali instinctu ad suos actus aguntur: homo autem rationis iudicio in suis operibus dirigitur. Et inde est, quod ad actus humanos facilius & ordinate perficiendos, diuersae artes deferuntur. Nihil enim aliud ars esse videtur, quam certa ordinatio rationis qua per determinata media ad debitum finem actus humani perueniunt. Ratio autem non solum dirigere potest inferiorum partium actus sed etiam actus sui directiva est. Hoc enim est proprium intellectus partis, ut in se ipsa reflectatur. Nam intellectus intelligit seipsum, & similiter ratio de suo actu ratiocinari potest. Sicut igitur ex hoc quod ratio de actu manus ratiocinatur adiuuenta est ars aedificatoria, vel fabrilis, per quas homo facilius & ordinate huius actus exercere potest: eadem ratione ars quaedam necessaria est, quae sit directiva ipsius actus rationis, per quam scilicet homo in ipso actu rationis ordinare, & facilius, & sine errore procedat. Et haec est ars logica, id est rationalis scientia. Quae non solum rationalis est ex hoc quod est secundum rationem, quod est omnibus artibus commune: sed etiam ex hoc, quod est circa ipsum actum rationis sicur circa propriam materiam. Et ideo videtur esse ars artium, quia in actum rationis nos dirigit, a quo omnes artes procedunt. Oportet igitur Logicae partes accipere, secundum diuersitatem actuum rationis. Sunt autem rationis tres actus: quorum primi duo sunt rationis, secundum quod est intellectus quidam. Vna enim actio intellectus, est intelligentia indiuisibilium, siue in complexorum: secundum quam concipit quid est res. Et haec operatio a quibusdam dicitur informatio intellectus, siue imaginatio per intellectum. Et ad hanc operationem rationis ordinatur doctrina, quam tradit Aristot. in lib. Praedicamentorum. Secunda vero operatio intellectus, est compositio vel diuisio intellectus, in qua est iam verum vel falsum. Et huic rationis actui deferuntur doctrina, quam tradit Aristot. in lib. Perihermias. Tertius vero actus rationis, est secundum id quod est proprium rationis, scilicet discurre ab vno in aliud, ut per id quod est notum deueniat in cognitionem ignoti. Et huic actui deferuntur reliqui libri Logicae. Attendendum est autem, quod actus rationis sunt similes, quantum ad aliquid actibus naturae. Vnde & ars imitatur naturam in quantum potest. In actibus autem naturae inuenitur triplex diuersitas. In quibusdam enim natura de necessitate agit: ita quod non potest deficere. In quibusdam vero, natura ut frequentius operatur, licet quandoque possit deficere a proprio actu. Vnde in his necesse est esse duplicem naturam, aliam, quando natura deficit ab eo quod est sibi conueniens: sicut cum ex femine generatur aliquod monstrum, propter corruptionem alicuius principii. Et haec etiam tria inueniuntur in actibus ra-

tionis. Est enim aliquis rationis processus necessitate inducens: in quo non est possibile esse veritatis defectum, & per huius rationis processum, scientiae certitudo acquiritur. Est autem alius rationis processus, in quo ut in pluribus verum concluditur, nec tamen necessitate habens. Tertius vero rationis processus est in quo ratio a vero deficit propter alicuius principii defectum, quod in ratiocinando erat obseruandum. Pars autem logicae quae prima dicitur, pars Iudicativa dicitur, eo quod iudicium est cum certitudine scientiae. Et quia iudicium certum de effectibus haberi non potest, nisi resoluen- do in prima principia: ideo pars haec Analytica vocatur, id est resolutoria. Certitudo autem iudicii, quae per resolutionem habetur est, vel ex ipsa forma syllogismi tantum, & ad hoc ordinatur liber. Priorum analyticorum, qui est de syllogismo simpliciter, vel etiam cum hoc ex materia, quia sumuntur propositiones per se & necessariae, & ad hoc ordinatur liber Posteriorum analyticorum, qui est de syllogismo demonstratio. Secundo autem rationis processum, de seruit alia pars Logicae, quae dicitur Inuentiva. Nam Inuentio non semper est cum certitudine. Vnde de his quae inuenta sunt, iudicium requiritur, ad hoc quod certitudo habeatur. Sicut autem in rebus naturalibus, in his quae ut in pluribus agunt, gradus quidam naturatur (quia quanto virtus naturae est fortior, tanto rarius deficit a suo effectu) ita & in processu rationis, qui non est cum omnimoda certitudine, gradus aliquis inuenitur: secundum quod magis & minus ad perfectam certitudinem acceditur. Per huiusmodi enim processum, quandoque quidem & si non fiat scientia, fit tamen fides, vel opinio, vel probabilitas, propter probabilitatem propositionum ex quibus proceditur: quia ratio totaliter declinat in vnam partem contradictionis, licet cum formidine alterius, & ad hoc ordinatur Topica siue Dialectica. Nam syllogismus dialecticus ex probabilibus est, de quo agit Aristot. in libro Topicorum. Quandoque vero, non fit complete fides, vel opinio, sed suspitio quaedam, quia non totaliter declinat ad vnam partem contradictionis, licet magis declinetur in hanc, quam in aliam. Et ad hoc ordinatur Rhetorica. Quandoque vero sola existimatio declinat in aliquam partem contradictionis, propter aliquam representationem, ad modum quo fit homini abominatio alicuius cibi, si representetur ei sub similitudine alicuius abominabilis. Et ad hoc ordinatur Poetica. Nam poeta est inducere ad aliquod virtuosum, per aliquam praecedentem representationem. Omnia autem haec ad Rationalem Philosophiam pertinent. Inducere enim ex vno in aliud, rationis est. Tertio autem processui rationis, deferuntur pars Logicae, quae dicitur Sophistica, de qua agit Aristot. in libro Elenchorum. Alis igitur partibus Logicae praetermissis, ad praesens attendendum est circa partem iudicativam, prout traditur in lib. Posteriorum analyticorum: qui diuiditur in duas partes. In prima ostendit necessitatem demonstratiui syllogismi: de qua est iste liber. In 2. parte de ipso syllogismo determinat: ibi scire autem opinamur, & necessitas

A R I S T O T E L I S

S T A G I R I T A E,

P E R I P A T E T I C O R V M P R I N C I P I S

P O S T E R I O R V M A N A L Y T I C O R V M

L I B E R P R I M V S.

ANTIQA TRANSLATIO.

IOAN. ARGIROPOLI TRANSLATIO.

MNIS doctrina, & omnis disciplina intellectiva, ex praexistente fit cognitione. Manifestum est autem hoc, speculantibus in omnes.

MNIS doctrina, omnisque disciplina intellectiva: ex antecedenti cognitione fieri solet. Id est, si omnes quo fiunt pacto considerabimus, manifestum profecto fiet.

logismi tantum, & ad hoc ordinatur liber. Priorum analyticorum, qui est de syllogismo simpliciter, vel etiam cum hoc ex materia, quia sumuntur propositiones per se & necessariae, & ad hoc ordinatur liber Posteriorum analyticorum, qui est de syllogismo demonstratio. Secundo autem rationis processum, de seruit alia pars Logicae, quae dicitur Inuentiva. Nam Inuentio non semper est cum certitudine. Vnde de his quae inuenta sunt, iudicium requiritur, ad hoc quod certitudo habeatur. Sicut autem in rebus naturalibus, in his quae ut in pluribus agunt, gradus quidam naturatur (quia quanto virtus naturae est fortior, tanto rarius deficit a suo effectu) ita & in processu rationis, qui non est cum omnimoda certitudine, gradus aliquis inuenitur: secundum quod magis & minus ad perfectam certitudinem acceditur. Per huiusmodi enim processum, quandoque quidem & si non fiat scientia, fit tamen fides, vel opinio, vel probabilitas, propter probabilitatem propositionum ex quibus proceditur: quia ratio totaliter declinat in vnam partem contradictionis, licet cum formidine alterius, & ad hoc ordinatur Topica siue Dialectica. Nam syllogismus dialecticus ex probabilibus est, de quo agit Aristot. in libro Topicorum. Quandoque vero, non fit complete fides, vel opinio, sed suspitio quaedam, quia non totaliter declinat ad vnam partem contradictionis, licet magis declinetur in hanc, quam in aliam. Et ad hoc ordinatur Rhetorica. Quandoque vero sola existimatio declinat in aliquam partem contradictionis, propter aliquam representationem, ad modum quo fit homini abominatio alicuius cibi, si representetur ei sub similitudine alicuius abominabilis. Et ad hoc ordinatur Poetica. Nam poeta est inducere ad aliquod virtuosum, per aliquam praecedentem representationem. Omnia autem haec ad Rationalem Philosophiam pertinent. Inducere enim ex vno in aliud, rationis est. Tertio autem processui rationis, deferuntur pars Logicae, quae dicitur Sophistica, de qua agit Aristot. in libro Elenchorum. Alis igitur partibus Logicae praetermissis, ad praesens attendendum est circa partem iudicativam, prout traditur in lib. Posteriorum analyticorum: qui diuiditur in duas partes. In prima ostendit necessitatem demonstratiui syllogismi: de qua est iste liber. In 2. parte de ipso syllogismo determinat: ibi scire autem opinamur, & necessitas

r. Physic. t. c. 22.

lect. 3.

Tex. c. 12. 13. & 14. ex. 4.

Tex. c. 6. 17. lect. 4. ex. 4.

L I B E R P R I M V S.

17

lect. 4.

Necessitas autem cuiuslibet rei ordinatae ad finem, ex suo fine sumitur, finis autem demonstratiui syllogismi est scientiae acquisitio. Vnde, si scientia non possit acquiri per syllogismum vel argumentum, nulla esset necessitas demonstratiui syllogismi. Posuit autem Plato, quod scientia non causatur in nobis ex syllogismo, sed ex impressione formarum idealium in animas nostras, ex quibus etiam effluere dicebat formas naturales in rebus naturalibus, quas ponebat esse participationes quaedam formarum a materia separatarum. Ex quo sequeretur quod genera naturalia non causarentur formas in rebus inferioribus: sed solum materiae preparabant ad participationem formarum separatarum. Et similiter ponebat, quod per studium, & exercitium non causabatur in nobis scientia: sed tantum remouebantur impedimenta, & reductur homo quasi in memoriam eorum, quae naturaliter sunt in impressione formarum separatarum. Sententia autem Aristot. est contraria quantum ad vtrumque. Ponebat enim, quod formas naturales reducuntur in actum a formis, quae sunt in materia, scilicet a formis naturalium agentium. Et similiter ponit, quod scientia sit in nobis actu, per aliquam scientiam in nobis praexistentem. Et hoc est fieri in nobis scientiam per syllogismum, aut argumentum quodcumque. Nam, ex vno in aliud argumentando procedimus.

B Mathematicae enim scientiarum per hunc modum fiunt: & aliarum vnaqueque artium.

C Similiter autem & circa orationes, quae per syllogismos, & quae per inductionem. Vtreqque enim per prius nota, faciunt doctrinam, haec quidem accipietes tanquam a notis: ille vero demonstrantes vniuersale per id, quod manifestum est singulare.

D Similiter autem & rhetorice persuadent. Aut enim per exempla, quae est inductio, aut per enthymema, quod vere est syllogismus.

LECTIO II.

Vpliciter autem necessarium est praecognoscere. Alia namque quia sunt, prius opinari necesse, alia vero, quid est quod dicitur intelligere oportet, quaedam autem vtraque. Vt quonia

Manifestat idem in rethoricis, in quibus persuasio fit per enthymema, aut per exemplum non per syllogismum, aut inductionem completam, propter incertitudinem materiae circa quam versatur, scilicet circa actus singulares hominum: in quibus vniuersales propositiones non possunt vere assumi.

Mathematica namque scientia illo comparatur modo, & quaeque ceterarum artium.

Sane circa quoque rationes, cum per ratiocinationes, aut inductionem proceditur: idem seruari modus videtur. In utrisque namque per antea nota, doctrina nimirum fit, quippe cum in altera tanquam a cognoscentibus propositiones accipiantur, in altera per singularia iam notum ipsum ostendatur vniuersale.

Simili profecto modo, & oratoria rationes suadet. Aut enim exemplis, quod est inductio, aut enthymematibus, quod quidem est ratiocinatio, facultas ipsae solet oratoria suadere.

LECTIO II.

Vpliciter autem oportet praecognoscere. Quaedam enim esse, quaedam quid dicitur significent, quaedam vtroque modo antea percipiamus oportet. Veluti de quoniam quidem affirmationem, aut negationem dici verum

LECTIO SECUNDA

Ostendam ostendit Philosophus, quod dicitur omnis disciplina ex praexistente fit cognitione: nunc ostendit quid sit modus praecognitionis. Et circa hoc duo facit. Primo determinat modum praecognitionis, quantum ad illa quae oportet cognoscere: vnde dicitur conclusio cogniti, cuius scientia quaeritur. Secundo, determinat modum praecognitionis ipsius conclusionis: cuius scientia per demonstrationem quaeritur: ibi. Antequam sit inducere. In praecognitione autem, duo includuntur. Cognitio, & cognitiois ordo. Primo ergo determinat modum praecognitionis, quantum ad ipsam cognitionem. Secundo, quantum ad cognitionis ordinem: ibi. Est autem cognoscere. Circa primum sciendum est, quod id cuius scientia per demonstrationem quaeritur, est conclusio aliqua in qua propria passio de aliquo subiecto predicatur: quae quidem conclusio inferitur ex aliquibus principiiis. Et quia cognitio sit ipse praecedit cognitionem compositam, necesse est quod antequam habeatur cognitio conclusio, cognoscatur aliquo modo subiectum & passio. Et similiter oportet, quod cognoscatur principium, ex quo conclusio inferitur: cum ex cognitione principii conclusio innoscatur. Horum autem trium, scilicet principii, subiecti, & passionis, est duplex modus praecognitionis. scilicet quia est, & quid est. Ostensum autem est in 7. Metaph. quod completa non diffiniuntur. Hominis, n. albi non est aliqua diffinitio, & multominus enunciationis alicuius. Vnde, si principium sit enunciatum quaedam, non potest praecognosci de ipso quod est: sed solum quia verum est. De passione autem potest quidem sciri quid est, quia ut in eodem libro ostenditur, accidentia quodammodo diffinitionem habent. Passiois autem esse & cuiuslibet accidentis est inesse subiecto: quod quidem in demonstratione concluditur. Non ergo de passione praecognoscitur quia est, sed solum quid est. Subiectum autem diffinitionem habet, & eius esse a passione non dependet: sed suum esse proprium praecognoscitur ipse esse passionis in eo. Et ideo de subiecto oportet praecognoscere & quid est, & quia est: praesertim cum ex diffinitione subiecti & passionis, sumatur medium demonstrationis. Propter hoc ergo dicit Philosophus, quod dupliciter necessarium est praecognoscere: quia duo sunt quae praecognoscuntur de his, quorum praecognitionem habemus, scilicet quia est, & quid est. Et alia sunt de quibus necesse est primo cognoscere quia sunt, sicut principia de quibus postea exemplificat, ponens in

Posteriorum Dicitur Tho. C. exemplo

exemplo primum omnium principiorum, scilicet, quod de vnoquoque est affirmatio vel negatio vera. Alia vero sunt, de quibus oportet praeintelligere quid est quod dicitur, id est, quid significatur per nomen scilicet de passionibus. Et non dicit quid est simpliciter, sed quid est quod dicitur, quia antequam sciat de aliquo an sit, non potest sciri proprie de eo quid est. Non enim tunc sunt definitiones. Vnde questio, an est, praecedat questionem quid est. Sed non potest ostendi de aliquo an sit, nisi prius intelligatur quid significatur per nomen. Propter quod etiam Philosophus in 4. Metaphys. in disputatione contra negantes principia, docet incipere a significatione nominum. Exemplificat autem de triangulo, de quo oportet praescire quoniam nomen eius hoc significat, quod scilicet in sua definitione continetur. Cum autem accidentia quodam ordine ad subiecta referantur, non est inconueniens id, quod est accidens in respectu ad aliquid, esse etiam subiectum respectu alterius. Sicut superficies est accidens respectu substantiae corporalis; quae tamen superficies est primum subiectum coloris. Id autem quod est subiectum, ita quod nullus est accidens, substantia est. Vnde in illis scientiis, quorum subiectum est aliqua substantia, id quod est subiectum, nullo modo potest esse passio: sicut est in philosophia prima, & in scientia naturalis, quae est de subiecto mobili. In his autem scientiis, quae sunt de aliquibus accidentibus: nihil prohibet id quod accipitur ut subiectum, respectu alius passionis, accipi etiam ut passio respectu anterioris subiecti. Hoc tamen non in infinitum procedit. Est enim deuenire ad aliquod primum in scientia illa, quod ita accipit ut subiectum, quod nullo modo ut passio, si cut patet in Mathematicis scientiis, quae sunt de quantitate continua vel discreta. Supponunt enim in his scientiis ea, quae sunt prima in genere quantitatis: sicut unitas, & linea, & superficies, & alia huiusmodi. Quibus suppositis per demonstrationem quaeruntur

Tex. c6. 17.
Lec. 7.

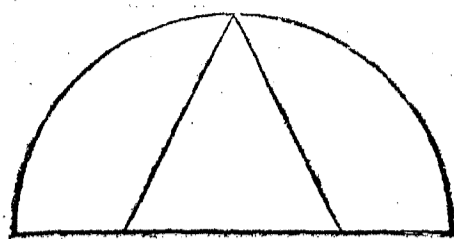
In probe.
phy.

vt passio, in secundo se habet ut subiectum. Vnde Philosophus hic exemplificat de triangulo, vt passio est, non ut est subiectum: cum dicit { De triangulo oportet praescire, quoniam hoc significat. } Dicit etiam quod quaedam sunt, de quibus oportet praescire vtrumque, scilicet quid est, & quia est. Et exemplificat de unitate quae est principium in omni genere quantitatis. Et si enim aliquo modo sit accidens respectu substantiae, tamen in scientiis mathematicis, quae sunt de quantitate, non potest accipi ut passio, sed ut subiectum tantum, cum in hoc genere non habeat prius. Rationem huiusmodi diuersitatis ostendit, quia non est similis modus manifestationis praedictorum, scilicet principii, passionis, & subiecti. Non enim est eadem ratio cognitionis in ipsis. Nam principia cognoscuntur per actum componentis & diuidentis. Subiectum autem & passio, per actum apprehendentis quod quid est. Quod quidem non similiter comparatur subiecto & passioni, cum subiectum diffiniatur absolute: quia in definitione eius non ponitur aliquid, quod sit extra essentiam ipsius. Passio autem diffinitur cum dependentia ad subiectum: quod in eius definitione ponitur. Vnde ex quo non

eodem modo cognoscuntur, non est mirum si eorum diuersa praecognitio sit. Deinde cum dicit.

Triangulus in semicirculo.

b ¶ Determinat modum praecognitionis ex parte ipsius ordinis, quem quidem praecognitio importat. Est enim aliquid prius altero: secundum tempus, & secundum naturam. Et hic duplex ordo in praecognitione considerandus est. Aliquid enim praecognoscitur prius, sicut prius notum tempore. Et

de his dicit, quod alia contingit cognoscere aliquem cognoscens eam prius tempore, quam illa quibus praecognosci dicuntur. Quaedam vero cognoscuntur simul tempore: sed sunt prius natura. Et de his dicit, quod quorundam praecognitionum simul tempore est accipere notitiam, & illorum, quibus praecognoscuntur. Quae autem sunt ista, manifestat subdens, quod huiusmodi sunt, quae cumque continentur sub aliquibus vniuersalibus, quorum habent cognitionem, id est de quibus notum est ea sub talibus vbius contineri. Et hoc vltimus manifestat per exemplum. Cum enim ad conclusionem attendenda duae propositiones requirantur, maior & minor: scita propositione maiori, nondum habetur conclusionis cognitio. Maior ergo propositio praecognoscitur conclusioni: non solum natura, sed tempore. Rursus autem si in minori propositione inducatur, siue assumatur aliquid contentum sub vniuersali propositione, quae est maior, de quo manifestum non sit quod sub hoc vniuersali continetur, nondum habetur conclusionis cognitio, quia nondum erat certa veritas minoris propositionis. Si autem in minori propositione assumatur terminus, de quo manifestum sit quod continetur sub vniuersali in maiori propositione: patet veritas minoris propositionis, quae id quod accipit sub vniuersali, habet eius cognitionem, & sic statim habetur conclusionis cognitio. Vt si sic demonstraret aliquis, Omnis triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis: ista cognita, nondum habetur conclusionis cognitio: sed cum postea accipitur, haec figura in semicirculo descripta, est triangulus, statim scit quod habet tres angulos aequales duobus rectis. Si autem non esset manifestum, quod haec figura in semicirculo descripta esset triangulus, nondum statim inducta assumptione sciretur conclusio: sed oportet vltius aliquid medium quaerere, per quod demonstraretur hanc figuram esse triangulum. Exemplificans autem Philosophus de his quae cognoscuntur ante conclusionem prius tempore, dicit quod aliquis per demonstrationem conclusionis cognitionem accipiens, hanc propositionem praescit etiam secundum tempus, scilicet quod omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis aequales. Sed inducens hanc assumptionem, quod hoc quod est in semicirculo sit triangulus, supple tempore, simul cognouit conclusionem, quia hoc inductum habet notitiam vniuersalem, sub quo continetur, ut non oporteat vltius medium quaerere. Et ideo subdit, quod { quorundam est hoc modo disciplina, } id est eorum accipitur

comen. 4.

ostendit Philosophus quomodo oportet praecognoscere quaedam alia, antequam de conclusione cognitio sumatur, nunc vult ostendere, quomodo ipsam conclusionem contingit praecognoscere, antequam cognitio sumatur de ea per syllogismum, vel inductionem. Et circa hoc duo facit. Primo namque determinat veritatem, dicens quod antequam inducatur inductio, vel syllogismus ad faciendum cognitionem de aliqua conclusione, illa conclusio quodammodo scitur, & quodammodo non: simpliciter enim nescitur: sed solum secundum quid. Sicut si debeat probari ista conclusio, triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis, antequam demonstraretur, ille, qui per demonstrationem accipit scientiam eius, nesciuit simpliciter, sed scit secundum quid. Vnde quodammodo praesciuit, simpliciter autem non. Cuius quidem ratio est, quia sicut iam ostensum est oportet principia conclusionis praecognoscere. Principia autem se habent ad conclusiones in demonstrationibus: sicut causae actiuae in naturalibus ad suas effectus. Vnde in secundo Physicorum propositiones syllogismi ponuntur in genere causae efficientis. Effectus autem antequam producat in actu, praexistit quidem in causis actiuis virtute: non autem actu, quod est simpliciter esse. Et similiter antequam ex principii demonstrationis deducatur conclusio, in ipsis principii quidem praecognitis praecognoscitur conclusio virtute, non tamen actu. Sic enim in ois praexistit. Et sic patet quod non praecognoscitur simpliciter, sed secundum quid est. Secundo ibi b ¶ Excludit ex veritate determinata quaedam dubitationem, quam Plato ponit in libro Menonnis, sic intitulato ex nomine sui discipuli. Est autem dubitatio talis. Inducit enim quendam, omnino imperitum artis Geometricae interrogatum ordinat de principii per se notis: ex quibus geometrica conclusio concluditur, incipiendo ex principii per se notis: ad quae omnia illa, ignarus geometricae, id quod verum est respondit: & sic deducendo quaestiones vsque ad conclusionem per singula verum respondit. Ex hoc igitur vult habere, quod & illi, qui videntur imperiti aliarum artium, antequam de eis instruantur, earum notitiam habent. Et sic sequitur, quod vel

Lec. praecedenti.

Tex. 31.

Lec. 5.

Tex. vlt.

LECTIO III.

Ntequam sit inducere aut accipere syllogismum, quodammodo fortasse dicendum est scire, modo autem alio non. Quod enim nesciuit si est simpliciter, hic quodammodo scit. Et quod duos rectos habet hoc nesciuit simpliciter, sed manifestum est quod sic, quidem scit, simpliciter autem non scit.

LECTIO III.

LECTIO III.

Notitia vero, quam sit inductio vel ratiocinatio facta, partim fortasse dicendum est scire, partim nescire. Quod enim non scit si scit simpliciter, id quoquo modo scit. Duobus rectis aequales habere simpliciter: at patet hoc pacto quidem scire, quia vniuersaliter scit simpliciter vero nescire.

Quod nisi ita sit, eueniet ea profecto, quae est in Menone dubitatio. Aut enim nihil quisquam discet, aut ea quae scit.

Non enim ita dicendum est, ut quidam soluere enuntiant, scis ne omnem dualitatem esse parem? Annuenti vero interrogato, offerunt ei dualitatem quandam, quam quidem non putabat esse, quare nec parem esse. Soluunt igitur non omnem se scire, dicentes esse parem dualitatem, sed eam, quam sciunt esse dualitatem.

Et tamen sciunt quidem id cuius habent demonstrationem, & acceperunt. Acceperunt autem non omnem eius, quod sciunt esse triangulum, aut numerum, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo, demonstrationem. Nulla enim huiusmodi propositio sumitur, quem tu scis numerum, aut quam scis rectarum linearum figuram, sed absolute de quolibet.

tia pars senarii, concluderetur quod sciret tertiam partem senarii esse numerum parem, quod erat ei incognitum, sed per demonstrationem inductam addidit. Et sic videtur sequi, quod vel non hoc addidit, vel addidit quod prius scit. Vt igitur hanc dubitationem euitarent, soluebant dicentes, quod illa interrogatus, qui respondet se scire quod omnis dualitas sit numerus par, non dixit se cognoscere omnem dualitatem simpliciter: sed illam, quam sciuit esse dualitatem. Vnde cum ista dualitas, quae est illata fuerit ab eo penitus incognita, siue ignota, nullo modo sciuit quod haec dualitas esset numerus par. Et sic sequitur, quod apud cognoscentem principia nullo modo conclusio sit praecognita, neque simpliciter, neque secundum quid, Tertio ibi.

Linea recta.

¶ Improbatur hac solutione hoc modo. Illa scitur, de quo demonstratio habetur, vel de quo de nouo accipitur demonstratio. Et hoc dicitur propter addiscentes, qui incipit scire. Addiscentes autem non accipiunt demonstrationem de omni dualitate de qua sciunt: sed de omni simpliciter, & similiter de omni numero, aut de omni triangulo. Non ergo verum est, quod sciat de omni numero, quem scit esse numerum, aut de omni dualitate, quam scit esse dualitatem: sed de omni simpliciter. Quod autem non sciat de omni numero, quae scit esse numerum, sed de omni simpliciter, probatibi { Neque enim vna propositio scit. } Conclusio cum praemissis conuenit in terminis. Nam subiectum Poster. Diui. Tho. C 4 & praedi

¶ 7. Reducatur conclusio sunt maior & minor extremas in præmissis. Sed in præmissis non accipitur aliqua propositio de numero, aut de recta linea, cum hac additione, quam tu non habes, sed simpliciter de omni. Neque ergo conclusio demonstrationis est, cum additione prædicta: sed simpliciter de omni.

Quarto ibi. d. ¶ Ponit veram solutionem dubitationis prædictæ secundum prædeterminatam veritatem dicēs, quod illud quod quis addidit, nihil prohibet primo quodammodo scire, & quodammodo ignorare. Non enim est inconueniens, si aliquis quodammodo præsciat id, quod addidit, sed esse inconueniens, si hoc modo præcognosceret, secundum quod addidit. Adidit enim proprie est, scientiam in aliquo generari. Quod autem generatur, ante generationem non fuit omnino ens: sed quodammodo ens, & quodammodo non ens. Ens quidem in potentia, non ens vero actu. Et hoc est generari, reduci de potentia in actum. Unde nec id quod quis addidit, erat omnino prius notum, ut Plato posuit, nec omnino ignotum, ut secundum solutionem supra improbata ponebatur. Sed erat notum potentia, sive virtute in principis præcognitionis vniuersalibus, ignotum autem actu, secundum propriam cognitionem. Et hoc est addidit reduci de cognitione potentiā, seu virtuali, aut vniuersali, in cognitionem propriam & actualem.

LECTIO IIII.

¶ Scire autem opinamur unumquodque simpliciter sed non sophisticiter quod est secundum accidens.

b Cum causam arbitramur cognoscere, propter quam res est: & quoniam illius causa est, & non est contingere hoc aliter se habere.

c Manifestum igitur est, quod huiusmodi aliquid scire scit. Et tanque non scientes. & scientes, hi quidem opinantur ipsi sic se habere: scientes autem & eam habent.

LECTIO QVARTA.

¶ Quam ostendit Philosophus necessitatem syllogismi demonstratiui, hic iam incipit de ipso: syllogismo demonstratiuo determinare. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de syllogismo demonstratiuo procedit. Et hoc in secundo libro: ibi ¶ Quæstions sunt æquales numero. ¶ Prima diuiditur in duas. In prima determinat de syllogismo demonstratiuo absolute. In secunda comparando demonstrationem vniuersalem ad demonstrationem particularem: ibi ¶ Cum autem demonstratio sit alia quidem vniuersalis. ¶ Prima in duas diuiditur. In prima determinat de syllogismo demonstratiuo. In secunda, ostendit quod non sit in demonstrationibus in infinitum procedere: ibi ¶ Est autem omnis syllogismus per tres terminos. ¶ prima diuiditur in duas. In prima determinat de syllogismo demonstratiuo per quem acquiramus scientiam. In secunda ostendit quomodo etiam in nobis per syllogismum acquiritur ignorantia: ibi ¶ Ignorantia autem secundum negationem. ¶ Circa primum tria facit. Primo determinat de syllogismo demonstratiuo ostendendo quid sit. Secundo, determinat de materia syllogismi demonstratiui: ostendendo quæ & qualia sint, ex quibus est: ibi ¶ Quoniam autem impossibile est. ¶ Tertio determinat de forma ipsius: ostendendo in qua figura præcipue fiat: ibi ¶ Figuratum autem magis faciens scire. ¶ Circa primum tria facit. Primo, ostendit de demonstratione syllogismo, quid est. Secundo notificat quædam, quæ in definitione syllogismi demonstratiui ponuntur, ibi ¶ Est autem principium demonstrationis. ¶ Tertio, excludit quosdam errores, qui ex præmissis circa demonstrationem oriri possunt: ibi ¶ Quibusdam quidem igitur. ¶ Circa primum sciendum est, quod in omnibus quæ sunt propter finem, definitio quæ est per causam finalem, est ratio definitionis, quæ est per causam materiale, & medium probans ipsam: propter hoc enim oportet ut donus fiat ex lapidibus &

Tex. 1. Lec. 37. Lec. 31. Lec. 27. Lec. 9. Lec. 5. Lec. 7.

lignis, quia est experimentum protegens nos a frigore & estu. Sic igitur de demonstratione datur hic duas definitiones: quarum una sumitur a fine demonstrationis, quod est scire. Et ex hac concluditur altera, quæ sumitur a materia demonstrationis. Unde circa hoc tria facit. Primo, diffinit ipsam scire. Secundo, diffinit demonstrationem per finem eius, qui est ipsum scire: ibi ¶ Dicimus autem scire. ¶ Tertio, ex utraque diffinitione concludit diffinitionem demonstrationis, quæ sumitur per comparationem materia demonstrationis, ibi ¶ Significatur est scire ut posuimus. ¶ Circa primum quinq; facit. Primo enim, determinat cuiusmodi scire sit, quod diffinitur intendit. Circa quod sciendum est, quod aliquid dicimus scire simpliciter, quando scimus id in seipso. Dicimus scire aliquid secundum quid, quando scimus illud in alio, in quo est, vel sicut pars in toto. Si cur scientes domum, dicimus scire partem. Vel sicut accidens in subiecto, si cur scientes Coriscum, dicemus scire

Sed nihil (ut arbitror) obstat, ut id sciat, quod discit, sed si hoc pacto velut ea ratione, qua discit, eodem modo.

LECTIO IIII.

¶ Scire autem unamquamque rem simpliciter, sed non ut sophisticiter per accidens, arbitramur.

Cum causam, ob quam res est illius causam esse, & fieri non posse, ut res aliter se se habeat, cognoscere arbitramur.

¶ Potest igitur ipsum scire tale quid esse. Nam & hi qui nesciunt, & hi qui sciunt ita se se habere putant, quorum ipsi scientes, & ita se se etiam habent.

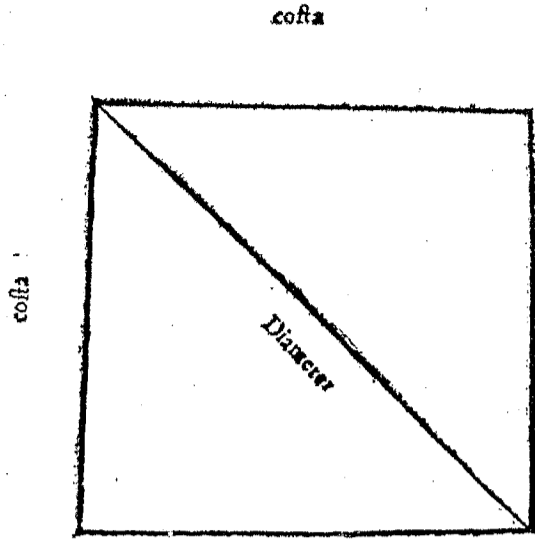
re venientem. Vel sicut effectus in causa, sicut dictum est supra, quod conclusioem percipimus in principiis. Vel quocumque simili modo. Et hoc est scire per accidens, quæ scito aliquo per se, dicimus scire id quod accidit ei quocumque modo. Intendit igitur Philosophus diffinitio scire simpliciter, non autem scire secundum accidens. Hic enim modus sciendi est sophisticus. Vtuntur enim sophisticæ tali modo arguendi. Cognosco Coriscum: Coriscus est veniens, ergo cognosco venientem. Secundo cum dicit.

b ¶ Ponit diffinitionem ipsius scire simpliciter. Circa quod considerandum est, quod scire aliquid est perfecte cognoscere ipsum, hoc autem est perfecte apprehendere ipsum veritatem. Eadem enim sunt principia esse rei, & veritatis ipsius: ut patet ex 2. Metæ. Oportet ergo scientem si est perfecte cognoscere, quod cognoscat causam rei scire. Et propter hoc dicit ¶ Cum causam arbitramur. ¶ Si autem cognosceret causam tantum, non idem cognosceret effectum in actu, quod non est scire simpliciter, sed virtute tantum: quod est scire secundum quid, & quasi per accidens. Et ideo oportet scientem simpliciter, cognoscere etiam applicationem causæ ad effectum. Et propter hoc dicit ¶ Et quoniam illius causa est. ¶ Quia vero scientia est etiam certa cognitio rei, quod autem contingit aliter se habere, non potest aliquid per certitudinem cognoscere: ideo ulterius oportet quod id quod scitur non possit aliter se habere. Quia igitur scientia est perfecta cognitio, ideo dicit ¶ Cum causam arbitramur cognoscere. ¶ Quia vero est actualis cognitio, per quam scimus simpliciter, addit ¶ Et quoniam illius est causa. ¶ Quia vero est certa cognitio, subdit ¶ Et non est contingere aliter se habere. ¶ Tertio ibi.

c ¶ Manifestat positam diffinitionem propter hoc, quod tam scientes, quam non scientes, æstimantes tamen se scire, hoc modo accipiunt scire sicut dictum est. Non scientes enim qui æstimant se scire, opinantur sic se habere in cognoscendo, sicut dictum est. Scientes autem vere, sic se habent. Est ratio hæc recta manifestatio diffinitionis. Diffinitio enim est ratio, quam significat nomen, ut dicitur in quarto Metaphys. Significatio autem nominis accipienda est ab eo, quod intendunt communiter loquentes: id est, nomen in eodem significare. Unde & in 2. Topicorum dicitur, quod nominibus vtendum est, ut plures vtantur. Si quis etiam recte consideret, per hanc notificationem magis ostenditur quid significet nomen, quod dicitur aliquid significetur. Non enim notificat scientiam, de qua proprie posset diffinitio

Lec. 25. Lec. 27. Lec. 28. Lec. 29. Lec. 30. Lec. 31. Lec. 32. Lec. 33. Lec. 34. Lec. 35. Lec. 36. Lec. 37. Lec. 38. Lec. 39. Lec. 40. Lec. 41. Lec. 42. Lec. 43. Lec. 44. Lec. 45. Lec. 46. Lec. 47. Lec. 48. Lec. 49. Lec. 50. Lec. 51. Lec. 52. Lec. 53. Lec. 54. Lec. 55. Lec. 56. Lec. 57. Lec. 58. Lec. 59. Lec. 60. Lec. 61. Lec. 62. Lec. 63. Lec. 64. Lec. 65. Lec. 66. Lec. 67. Lec. 68. Lec. 69. Lec. 70. Lec. 71. Lec. 72. Lec. 73. Lec. 74. Lec. 75. Lec. 76. Lec. 77. Lec. 78. Lec. 79. Lec. 80. Lec. 81. Lec. 82. Lec. 83. Lec. 84. Lec. 85. Lec. 86. Lec. 87. Lec. 88. Lec. 89. Lec. 90. Lec. 91. Lec. 92. Lec. 93. Lec. 94. Lec. 95. Lec. 96. Lec. 97. Lec. 98. Lec. 99. Lec. 100.

Præfati. Lec. 25. finitio assignari, cum sit species alicuius generis, sed notificat ipsum scire. Vnde & a principio dicitur ¶ Scire autem opinamur &c. ¶ & non dicit. Scire est aliquid tale. Quarto ibi d. ¶ Cōcludit corollarium quoddam ex diffinitione. s. quod illud, de quo simpliciter est scia, oportet esse necessarium. Quinto ibi. e. ¶ Respondet tacite quæstioni, utrum sit aliquid aliud modus sciendi a prædicto. Quod permittit se dicturum in sequentibus. Est. n. scire per effectum: ut infra patebit. Dicimus etiam aliquo modo scire ipsa principia indemonstrabilia: quorum non est accipere causam. Sed proprius & perfectus sciendi modus est, qui prædictus est. f. ¶ Diffinit syllogismum demonstratiuum per operationem ad finem suum: qui est scire. Circa quod tria facit. Primo ponit quod scire est finis syllogismi demonstratiui, sive effectus eius, cum scire nihil aliud esse videatur, quam intelligere veritatem alicuius conclusionis per demonstrationem. Secundo ibi. g. ¶ Diffinit syllogismum demonstratiuum per huiusmodi finem: dicens, quod demonstratio est syllogismus scientialis, id est, factus scire. Tertio exponit hoc, quod dixerat scientialem: ibi. h. Dicens quod scientialis syllogismus dicitur, secundum quæ scimus: in quantum ipsum habemus, ne forte aliquid syllogismi scientialis intelligere, quo aliqua scientia veretur. Deinde cum dicit. i. ¶ Concludit ex prædictis diffinitionem syllogismi demonstratiui ex materia sumptam. Et circa hoc duo facit. Primo, concludit. Secundo, manifestat: ibi ¶ Verum quidem igitur oportet scire. ¶ Circa primum tria facit. Primo, proponit consequentiam: qua demonstrationis materialis diffinitio concluditur ex præmissis: dicens, quod si scire hoc significat quod diximus, causam rei cognoscere &c. necesse est quod demonstratiua scientia, id est, quæ per demonstrationem acquiritur, procedat ex propositionibus veris, primis, & immediatis, id est quæ non per aliquod medium demonstratur, sed per se ipsas sunt manifestæ. Quæ quidem immediatæ dicuntur, in quantum carent medio demonstrante: primæ autem in ordine ad alias propositiones, quæ per eas probantur. Et iterum ex notioribus, & prioribus, & causis conclusionis. Secundo ibi. k. ¶ Excusat se ab additione alterius particulæ, quæ videbatur apponenda: quod scilicet demonstratio ex propriis principis procederet. Sed ipse dicit, quod hoc intelligitur per ea, quæ dicta sunt. Nam quia propositiones demonstratiuæ sunt causæ conclusionis, necesse est quod sint propria principia eius. Oportet enim esse causas proportionatas effectibus. Tertio ibi. l. ¶ Manifestat præmissæ consequentiæ necessitatem: dicens, quod licet syllogismus non requirat præmissas conditiones in propositionibus, ex quibus procedit: requirit tamen eas demonstrationis. Aliter enim non faceret scientiam. Deinde cum dicit.

m ¶ Manifestat positam diffinitionem: manifestans etiam quod immediatæ dixerat, scilicet quod nisi præmissæ conditiones demonstrationis adessent, scientiam facere non posset. Primo ergo, ostendit, quod semper procedit ex veris ad hoc quod scientia faciat: quæ quod non est, non contingit scire: sicut diametrum esse symmetricum, id est commentum surabilem lateri quadrati. Dicitur enim quantitates incommensurabiles, quarum non est proportio ad inuicem sicut numeri ad numerum, quod quidam contingit de diametro quadrati & eius lateris: ut patet ex 10. Euclidis. Quæ autem non est veritas, non est. Nam esse, & esse verum conuertitur. Oportet ergo, id quod scit esse verum. Et sic conclusio demonstrationis, quæ facit scire, oportet esse veram, & per consequens eius propositiones. Non enim contingit verum sciri ex falsis, & sic conclusio possit ex eis: ut infra ostendit. Secundo ibi. n. ¶ Ostendit quod demonstratio sit ex primis & immediatis, sive indemonstrabilibus. Non enim contingit aliquid habere scientiam, nisi habeat demonstrationem eorum, quorum potest esse demonstratio, & hoc dico per se, & non per accidens. Et hoc id dicit, quæ possibile esset scire aliquam conclusionem, quæ habet demonstrationem præmissarum, & si essent demonstrabilia: quæ scire ea per alia principia, & hoc esset per accidens. Dicitur ergo quod aliquid demonstrator syllogizet ex demonstrabilibus, sive

manifestans etiam quod immediatæ dixerat, scilicet quod nisi præmissæ conditiones demonstrationis adessent, scientiam facere non posset. Primo ergo, ostendit, quod semper procedit ex veris ad hoc quod scientia faciat: quæ quod non est, non contingit scire: sicut diametrum esse symmetricum, id est commentum surabilem lateri quadrati. Dicitur enim quantitates incommensurabiles, quarum non est proportio ad inuicem sicut numeri ad numerum, quod quidam contingit de diametro quadrati & eius lateris: ut patet ex 10. Euclidis. Quæ autem non est veritas, non est. Nam esse, & esse verum conuertitur. Oportet ergo, id quod scit esse verum. Et sic conclusio demonstrationis, quæ facit scire, oportet esse veram, & per consequens eius propositiones. Non enim contingit verum sciri ex falsis, & sic conclusio possit ex eis: ut infra ostendit. Secundo ibi. n. ¶ Ostendit quod demonstratio sit ex primis & immediatis, sive indemonstrabilibus. Non enim contingit aliquid habere scientiam, nisi habeat demonstrationem eorum, quorum potest esse demonstratio, & hoc dico per se, & non per accidens. Et hoc id dicit, quæ possibile esset scire aliquam conclusionem, quæ habet demonstrationem præmissarum, & si essent demonstrabilia: quæ scire ea per alia principia, & hoc esset per accidens. Dicitur ergo quod aliquid demonstrator syllogizet ex demonstrabilibus, sive

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere. Si quidem igitur & alius sciendi modus, posterius dicetur. Dicimus autem, quia scire per demonstrationem est intelligere. Demonstrationem autem dico, syllogismum apodicticon, id est facientem scire. Sed scientialem syllogismum dico, secundum quem in habendo ipsum scimus. Si igitur est scire ut posuimus, necesse est, & demonstratiuam scientiam ex veris esse, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis. Sic enim erunt & principia propria eius, quæ demonstratur. Syllogismus quidem erit & si ne his, demonstratio autem non erit. Non enim faciet scientiam. Verum quidem igitur oportet esse, quoniam non est scire quod non est, ut quod diametros sit symmetricus. Ex primis autem indemonstrabilibus est, quia non scientiam non habens demonstrationem ipsum. Scire enim est habere demonstrationem, quorum demonstratio est, non secundum accidens.

Quare cuius simpliciter est scientia, id ut aliter se se habeat, fieri omnino non potest. Si igitur & alius sciendi sit modus, posterius explicabimus. At dicimus, per demonstrationem etiam scire. Demonstrationem autem dico rationationem eam, qua scientia efficit. Eam vero scientiam efficere dico, qua scimus, eam ipsam habendo. Si igitur ipsum scire tale est, quod posuimus, necesse est & demonstratiuam scientiam ex veris, & primis, medioque uacantibus, & ex notioribus & prioribus ipsa conclusione causis que eiusdem esse. Sic enim erunt & ipsa principia propria eius, quod demonstratur. Nam ratiocinatio quidem sine his erit: demonstratio uero non erit, scientiam enim non faciet. Vera igitur esse oportet, quia fieri nequit, ut id, quod non est, sciatur: ueluti diametrum commensurabilem esse. Ex primis autem, & indemonstrabilibus esse, quia non scientiam non habens demonstrationem ipsum. Scire enim non per accidens ea, quorum est demonstratio, nihil aliud est sane, quam demonstrationem habere.

2. Metæ. te. com. 4. le. 2. te. ex pri.

Lec. 15. ex. po. 2.

Post. Diu. Tho. C 3 mediatis;

Lec. 13. vsq; ad 36. ex iuuue.

Cap. 1.

mediatis: aut ergo habet illorum demonstrationem, aut non habet: si non habet, ergo non scit premissas, & ita nec conclusionem propter premissas. Si autem habet, cum in demonstrationibus non sit procedere in infinitum, vt infra ostendit, tandem erit deuenire ad aliqua immediata & indemonstrabilia. Et sic demonstratio oportet quod procedat ex immediatis: vel statim, vel per aliqua media. Vnde & in primo libro Topicorum dicitur, quod demonstratio est ex propriis, & veris. aut his, quae per ea fide samplerunt. Tertio ibi.

o Causas quoque notiores oportet esse, & primas causas: quoniam tunc scimus, cum causas cognoscimus. Et priores, si verae sunt causa, & notiores, non solum altero modo intelligendo, sed in sciendo, quoniam sunt. Priora autem, & notiora dupliciter sunt. Non enim idem est natura, & ad nos prius: neque notius natura, & nobis notius. Dico autem priora ad nos, & notiora, proxima sensui: simpliciter autem priora, & notiora quae longius sunt. Sunt autem quidem longiora vniuersalia, maxime autem propinquiora sensui, singularia. Et opponuntur haec adinuicem. Ex primis autem est, quod ex propriis principis est. Iam enim dico idem primum & principium.

LECTIO V.

St autem principium demonstrationis propositio immediata. Immediata autem est, qua non est altera prior.

In principi, co. 3.

Tex. c. 2.

Videtur autem contrarium huius haberi in 1. Physic. ubi dicitur, quod vniuersalia sunt priora quo ad nos, & posteriora secundum naturam. Sed dicendum est, quod hic loquitur de ordine singularis ad vniuersale simpliciter, quorum ordinem oportet accipere secundum ordinem cognitionis sensitiuae, & intellectiuae in nobis. Cognitionis autem sensitiuae est in nobis prior intellectuua, quia intellectualis cognitio ex sensu procedit in nobis. Vnde & singulare est prius & notius quo ad nos, quam vniuersale. In 1. autem Physic. non ponitur ordo vniuersalis ad singulare simpliciter, sed magis vniuersalis ad minus vniuersale, vt puta, animalis ad hominem, & sic oportet quod quo ad nos, vniuersalia sit prius, & magis notum. In omni enim generatione, quod est in potentia, est prius tempore, & posteriori natura. Quod autem est completum in actu, est prius natura, & posteriori tempore. Cognitionis autem generis, est quae si potentialis, in comparatione ad cognitionem speciei, in qua actu sciuntur omnia, essentialia rei. Vnde & in generatione scientiae nostrae, prius est cognoscere magis commune quam minus commune. Item, in libro Physic. dicitur quod innata est nobis via ex nobis notioribus. non ergo demonstratio sit ex his quae sunt priora simpliciter, sed quo ad nos. Sed dicendum, quod hic loquitur secundum quod, id quod est in sensu, est notius quo ad nos, eo quod est in intellectu. Ibi autem secundum quod id, quod est notius quo ad nos, est etiam in intellectu. Ex singularibus autem quae sunt in sensu, non sunt demonstrationes, sed ex vniuersalibus tantum, quae sunt in intellectu. Vel dicentur

dum, quod in omni demonstratione, oportet quod procedatur ex his, quae sunt notiora quo ad nos, non tamen singularibus, sed vniuersalibus. Non enim aliquid potest fieri nobis notum, nisi per id, quod est magis notum nobis. Quandoque autem id quod est magis notum quo ad nos, est etiam magis notum simpliciter, & secundum naturam, sicut accidit in mathematicis, in quibus propter abstractionem a materia, non sunt demonstrationes nisi ex principis formalibus. Et in talibus sunt demonstrationes ex his, quae sunt notiora simpliciter. Item, quandoque id, quod est notius quo ad nos, est notius simpliciter, sicut accidit in naturalibus, in quibus essentiae & virtutes rerum, per hoc quod materia sunt, sunt occultae, sed innotescunt nobis per ea, quae exteriora de ipsis apparent. Vnde in talibus sunt demonstrationes vt plurimum per effectus, quae sunt notiores quo ad nos, & non simpliciter. Nunc autem non loquitur de hoc modo demonstrationum, sed de primo. Quia vero in hac manifestatione hoc etiam omiserat manifestare, quod demonstratio esset ex propriis principis, consequenter subdit, quod dicitur etiam ex premissis. Per hoc enim quod dicitur, quod demonstratio est ex primis, habetur quod sit ex propriis principis, sicut & superius dictum est. Idem enim videtur esse primum & principium. Nam primum in vnoquoque genere & maximum, est causa omnium eorum, quae sunt post, vt dicitur in secundo Metaphysic.

Causa etiam sint oportet, & notiora, ac priora. Causae, quia tunc scimus, cum cognoscimus causam. Priora siquidem, & causa sunt, & antea cognita, non illo modo solum, quid significant, sed altero etiam modo. Dupliciter autem sunt priora notiora. Non enim idem est prius natura & nostra ex parte prius, neque notius & nobis etiam notius. Atque ea quidem ad nos priora, notiora dicitur. Quae propinquiora sensui sunt, ea vero simpliciter priora notiora: quae a sensu longius distant. Sunt autem remotissima quidem ea, quae sunt vniuersalia maxime. Propinquissima vero, singularia ipsa. Atque haec inter se opponuntur. Ex primis autem esse, nihil aliud est, quam ex propriis principis esse. Idem enim primum, atque principium dico.

LECTIO V.

St autem demonstratio principium propositio medio vacans. Ea vero medio vacat, qua nulli est alia prior.

hoc enim quod dicitur, quod demonstratio est ex primis, habetur quod sit ex propriis principis, sicut & superius dictum est. Idem enim videtur esse primum & principium. Nam primum in vnoquoque genere & maximum, est causa omnium eorum, quae sunt post, vt dicitur in secundo Metaphysic.

LECTIO QVINTA.

Via superius Philosophus dixerat quod demonstratio est ex primis, & immediatis, & haec ab ipso nondum manifestata erant, ideo intendit ista manifestare. Et diuiditur in tres partes. In prima parte ostendit quid sit propositio immediata. In secunda, ostendit quod oportet huiusmodi propositiones esse notiores conclusioni, ibi. Quoniam autem oportet credere & scire. In tertia excludit quosdam errores, qui ex praedictis occasione habebant, ibi. Quibusdam quidem igitur. Circa primum duo facit. Primo ostendit, quid sit propositio immediata. Secundo diuidit eam: ibi. Immediata autem principij. Circa primum hoc modo procedit. Primo nanque resumit quod supra dictum est, scilicet quod principium demonstrationis sit propositio immediata. Nam etiam supra dixerat, quod demonstratio est ex primis & immediatis. Secundo, ibi. Immediata autem. Diffinitur immediatam propositionem, & dicit quod immediata propositio est, qua non est altera prior. Cuius quidem notificationis ratio ex praedictis patet. Dicitur enim supra, quod demonstratio ex prioribus est. Quandoque igitur aliqua propositio est mediata, id est habens medium, per quod demonstratur praedicatum de subiecto, oportet quod priores ea sint propositiones, ex quibus demonstratur. Nam praedicatum conclusionis per prius inest medio, quam subiecto, cui etiam per prius inest medio, quam praedicatum. Relinquitur ergo, quod illa propositio, quando est altera prior, sit immediata. Tertio ibi.

Ostendit

T.c. 4. le. expo. prima.

Lect. p. 9. te. ex. 9.

Lec. imm. seq. lec. 7.

Lect. 4.

Lect. 4. et expo. 8.

h. ¶ Ostendit quid sit propositio, quae ponitur in diffinitione immediatae propositionis. Et circa hoc tria facit. Primo nanque diffinitur propositionem simpliciter, quod propositio est altera pars enunciationis, in qua praedicatur vnum de vno. Habet enim enunciatio duas partes, affirmationem & negationem.

b Propositio autem est enunciatio altera pars, vnum de vno.

c Dialectica similiter est accipiens quamlibet. Demonstratio alterum determinate, quoniam verum est.

d Enunciatio autem contradictionis quamlibet partem. Contradictio autem est oppositio, cuius non est medium secundum se inuenire. Pars autem contradictionis, quae quidem aliquod de aliquo, affirmatio est, quae vero aliquid ab aliquo, negatio est.

e Immediati autem principij syllogisticae positionem quidem dico, quam non est demonstrare, neque est necesse habere docendum quemlibet, dignitatem, vel maximam propositionem. Sunt enim quaedam huiusmodi. Hoc enim maxime in huiusmodi nomen consueuimus dicere.

f Positionis autem, quae est quilibet partium enunciationis accipiens, vt dico aliquid esse,

etiam, & in proponendo accipit vtraque partem contradictionis, & querendo vtraque ponit. Demonstratio autem propositio accipit alteram partem determinate, quia nunquam habet demonstratio viam, nisi ad verum demonstrandum. Vnde etiam semper proponendo, accipit vtram partem contradictionis. Propter hoc etiam non interrogat, sed sumit quod demonstrat, quasi notum. Tertio ibi.

¶ Diffinitur enunciationem quae ponitur in diffinitione propositionis, dicens, quod enunciatio complectitur vtraque partem contradictionis, vt ex dictis patet. Quid autem sit contradictio, consequenter ostendit, dicens, quod contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se. Quamuis enim in priuatione, & in habitu, & in contrariis immediatis, non sit medium circa determinatum subiectum, tamen est medium simpliciter, nam lapis neque cecus, neque videns, & album, neque par, neque impar est. Hoc etiam quod habent, de immediatione circa determinatum subiectum, habent inquam aliquid participant contradictionis. Nam priuatio est negatio in subiecto determinato. Et alterum etiam contrarium immediatorum est habens aliquid contradictionis. Sed contradictio simpliciter in omnibus caret medio. & hoc non habet ab alio, sed ex seipsa, & propter hoc dicit quod eius non est medium secundum se. Exponit etiam consequenter quid sit pars contradictionis. est enim contradictio oppositio affirmationis & negationis. Vnde altera pars eius est affirmatio, quae praedicat aliquid de aliquo, altera vero negatio, quae remouet aliquid ab aliquo. Deinde cum dicit.

¶ Diuidit immediatam principium. Et circa hoc duo facit. Primo diuidit. Secundo subdiuidit, ibi. Positionis autem quaedam. Dicit ergo primo, quod immediatam principium syllogistici est duplex. Vnum quidem quod dicitur propositio, quam non contingit demonstrare, & ex hoc immediata dicitur, neque; tamen aliquem docendum, id est qui doceri debet in demonstratiua scientia, necesse est habere, id est in ente conspiciere, siue ei assentire. Aliud vero est, quod dicitur dignitas, vel maxima propositio, quam necesse est habere in mente, & ei assentire, quemlibet qui doceri debet. Et manifestum est quod quaedam principia talia sunt, vt probatur quarto Metaphysic. de hoc principio, quod affirmatio & negatio non sunt simul vera, quorum contrarium nullus creditur mente potest, & si ore proferat. Et in talibus vtrumque nomine praedicto, scilicet dignitatis, vel maximae propositionis, propter huiusmodi principiorum certitudinem ad manifestandum alia. Ad huius autem diuisionis manifestationem sciendum est, quod quilibet propositio, cuius praedicatum est in ratione subiecti, est immediata, & per se nota, quantum est de se. Sed quarundam propositioum termini sunt tales, quae sunt in notitia omnium, sicut ens, & vnum, & alia, quae sunt entis inquantum ens. Nam ens est prima conceptio intellectus. Vnde oportet quod tales propositiones non solum in se, sed etiam quod ad nos, quasi per se nota habeantur. Sicut quod non contingit idem esse & non esse, & quod totum sit maius sua parte, & similia. Vnde & huius principia omnes scientiae accipiunt a metaphisica, cuius est considerare ens simpliciter, & ea, quae sunt entis. Quaedam vero propositiones sunt immediatae, quarum termini non sunt apud omnes notati. Vnde, licet praedicatum sit de ratione subiecti, tamen quia diffinitio subiecti non est omnibus nota, non est necessarium quod tales propositiones ab omnibus concedantur. Sicut haec propositio. Omnes recti anguli sunt aequales, quantum est in se, est per se nota, siue immediata, quia aequalitas cadit in diffinitione anguli recti. Angulus enim rectus est, quem facit linea recta, super aliam lineam rectam cadens: ita quod ex vtraque parte anguli reddantur aequales. Et ideo, cum quadam positione recipiuntur huiusmodi principia. Est & alius modus, quo aliquae propositiones, dicuntur suppositiones. Sunt enim quaedam propositiones, quae non possunt probari nisi per principia alterius scientiae, & ideo oportet quod in illa scientia supponantur, licet probentur per principia alterius scientiae. Sicut a punctum, est rectam lineam ducere, supponit geometria, & probat naturalis: ostendens quod inter quolibet duo puncta sit linea recta media. Deinde cum dicit.

citur dignitas, vel maxima propositio, quam necesse est habere in mente, & ei assentire, quemlibet qui doceri debet. Et manifestum est quod quaedam principia talia sunt, vt probatur quarto Metaphysic. de hoc principio, quod affirmatio & negatio non sunt simul vera, quorum contrarium nullus creditur mente potest, & si ore proferat. Et in talibus vtrumque nomine praedicto, scilicet dignitatis, vel maximae propositionis, propter huiusmodi principiorum certitudinem ad manifestandum alia. Ad huius autem diuisionis manifestationem sciendum est, quod quilibet propositio, cuius praedicatum est in ratione subiecti, est immediata, & per se nota, quantum est de se. Sed quarundam propositioum termini sunt tales, quae sunt in notitia omnium, sicut ens, & vnum, & alia, quae sunt entis inquantum ens. Nam ens est prima conceptio intellectus. Vnde oportet quod tales propositiones non solum in se, sed etiam quod ad nos, quasi per se nota habeantur. Sicut quod non contingit idem esse & non esse, & quod totum sit maius sua parte, & similia. Vnde & huius principia omnes scientiae accipiunt a metaphisica, cuius est considerare ens simpliciter, & ea, quae sunt entis. Quaedam vero propositiones sunt immediatae, quarum termini non sunt apud omnes notati. Vnde, licet praedicatum sit de ratione subiecti, tamen quia diffinitio subiecti non est omnibus nota, non est necessarium quod tales propositiones ab omnibus concedantur. Sicut haec propositio. Omnes recti anguli sunt aequales, quantum est in se, est per se nota, siue immediata, quia aequalitas cadit in diffinitione anguli recti. Angulus enim rectus est, quem facit linea recta, super aliam lineam rectam cadens: ita quod ex vtraque parte anguli reddantur aequales. Et ideo, cum quadam positione recipiuntur huiusmodi principia. Est & alius modus, quo aliquae propositiones, dicuntur suppositiones. Sunt enim quaedam propositiones, quae non possunt probari nisi per principia alterius scientiae, & ideo oportet quod in illa scientia supponantur, licet probentur per principia alterius scientiae. Sicut a punctum, est rectam lineam ducere, supponit geometria, & probat naturalis: ostendens quod inter quolibet duo puncta sit linea recta media. Deinde cum dicit.

Propositio altera enunciationis est pars, vnum de uno complectens

Differendi quidem, quae vtramuis accipit. Demonstrandi vero, quae definit alterum, quod est vnum,

Enunciatio est contradictionis vtraque pars. Contradictio est oppositio, cuius nullum per se medium est. Contradictionis partium, ea quidem quae quippiam cuppiam adiungitur, affirmatio dicitur. Ea vero, quae quippiam a quopiam semouetur, negatio nuncupatur.

Principiorum autem ratiocinandi uacantium medio, id quod quidem, fieri nequit, ut demonstratur, quodque non necesse est eum habere, qui discendo, quoduis est percepturus: propositio nominatur. Quod vero necesse est habere docendum quemlibet, dignitatem, vel maximam propositionem. Sunt enim quaedam huiusmodi. Hoc enim maxime in huiusmodi nomen tribuere consueuimus.

Rursus ea quidem positionum, quae vtramuis enunciationis accipit partem esse inquam quippiam, aut

physica, cuius est considerare ens simpliciter, & ea, quae sunt entis. Quaedam vero propositiones sunt immediatae, quarum termini non sunt apud omnes notati. Vnde, licet praedicatum sit de ratione subiecti, tamen quia diffinitio subiecti non est omnibus nota, non est necessarium quod tales propositiones ab omnibus concedantur. Sicut haec propositio. Omnes recti anguli sunt aequales, quantum est in se, est per se nota, siue immediata, quia aequalitas cadit in diffinitione anguli recti. Angulus enim rectus est, quem facit linea recta, super aliam lineam rectam cadens: ita quod ex vtraque parte anguli reddantur aequales. Et ideo, cum quadam positione recipiuntur huiusmodi principia. Est & alius modus, quo aliquae propositiones, dicuntur suppositiones. Sunt enim quaedam propositiones, quae non possunt probari nisi per principia alterius scientiae, & ideo oportet quod in illa scientia supponantur, licet probentur per principia alterius scientiae. Sicut a punctum, est rectam lineam ducere, supponit geometria, & probat naturalis: ostendens quod inter quolibet duo puncta sit linea recta media. Deinde cum dicit.

¶ Subdiuidit alterum membrum primae diuisionis, scilicet positionem: dicens, quod quaedam positio est, quae accipit aliquam partem enunciationis, scilicet affirmationem, vel negationem, quod significat, cum dicit, vt dico esse aliquid, aut non esse. Et haec positio, suppositio, dicitur, quia tanquam veritatem

Posterior. Diu. Tho. C. 4. habens

T.c. 9. le. 6. tex. 3.

habens supponitur. Alia autem est positio, quae non significat esse, vel non esse, sicut definitio, quae positio dicitur. Ponitur enim ab arithmetico definitio unitatis, tanquam quoddam principium, scilicet, quod unitas est indivisibilis secundum quantitatem. Sed tamen definitio non ponitur suppositio. Illud enim proprie supponitur, quod verum vel falsum significat. Et ideo subdit, quod non idem est, quod quid est unitas, & quod neque verum, neque falsum significat, & esse unitatem, & quod significat verum, vel falsum. Sed potest queri cum definitio non sit propositio significans esse vel non esse, quomodo ponatur in subdiuisione immediatae propositionis. Sed dicendum, quod in subdiuisione non sumitur immediateam propositionem ad subdiuidentium, sed immediateam principium. Principium autem syllogismi dici potest non solum propositio, sed etiam definitio. Vel potest dici, quod licet definitio in se non sit propositio in actu, est tamen in virtute, quia cognita definitione apparet diffinitionem de subiecto vere praedicari.

LECTIO VI.

¶ Vniam autem oportet credere, & scire rem in huiusmodi habendum syllogismum, quem vocamus demonstrationem, est autem hoc quod est scire ea, ex quibus est syllogismus, necesse est non solum praecognoscere prima, aut omnia, aut quaedam, sed etiam magis.

b Semper enim, propter quod vnumquodque & illud magis est, ut propter quod amamus, illud amicum magis est. Quare si quidem scimus per prima, & credimus, illa scimus & credimus magis, quoniam propter illa, & posteriora.

LECTIO VI.

¶ Ostendam ostendit Philosophus quae sunt immediata principia, hic de eorum cognitione determinat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod immediata principia sunt magis nota conclusione. Secundo ostendit, quod falsitas contrariorum debet esse notissima, ibi Non solum autem &c. Circa primum tria facit. Primo, proponit intentionem, dicens, quod quia omnia nos credimus alicui rei conclusae, & scimus ea per hoc, quod habemus syllogismum demonstratiuum, & hoc quidem est in quantum scimus syllogismum demonstratiuum, necesse est non solum praecognoscere prima principia conclusionis, sed etiam ea magis cognoscere, quam conclusionem. Addidit autem, aut omnia, aut quaedam, quia quaedam principia probatione indigent, ad hoc quod sint nota, & antequam probentur, non sunt magis nota conclusione. Sicut, quod angulus exterior trianguli valeat duos aequales intrinsecos sibi oppositos, antequam probetur, ita ignotum est, sicut quod triangulus habet tres angulos aequales duobus relictis. Quaedam vero principia sunt, quae statim posita, sunt magis nota conclusione. Vel aliter, quaedam conclusiones sunt, quae sunt notissime, ut puta per sensum sumptae, sive acceptae, sicut quod sol eclipsetur. Vnde principium per quod probatur non est notum magis simpliciter, scilicet quod luna interponatur inter solem & terram, licet sit magis notum in via rationis, praecedens ex causa in effectum. Vel aliter hoc ideo dicit, quia etiam

dixerat supra, quod quaedam principia tempore prius cognoscuntur, quam conclusio, quaedam vero simul tempore nota sunt cum conclusione. Secundo, ibi. ¶ Probat propositum dupliciter. Primo ratione ostensua, magis, sicut si amamus aliquem, & propter alterum, ut si Magistrum propter discipulum, discipulum autem amamus magis. Sed conclusiones scimus & eis credimus propter principia. Ergo multo magis scimus principia, & magis eis credimus, quam conclusioni. Attendendum est autem circa hanc rationem, quod causa semper est prior effectu suo. Quando ergo causa & effectus conueniunt in nomine, tunc illud nomen magis praedicatur de causa, quam de effectu, sicut ignis est magis calidus, quam ea, quae per ignem calefit. Quandoque vero causa, & effectus non conueniunt in nomine, & tunc licet nomen effectus non conueniat cause, tamen conuenit ei aliquid dignius, sicut & si in sole non sit calor, est tamen virtus in eo quaedam, quae est principium caloris. Deinde, ¶ Probat idem per rationem ducentem ad impossibile, quae talis est. Principia praecognoscuntur conclusione, ut supra habetur, & sic quaedam principia cognoscuntur, nondum conclusio est cognita. Si igitur principia non essent magis cognita quam conclusio, sequeretur quod homo, vel plus, vel aequaliter cognosceret ea, quae non nouit, quam ea quae nouit, quod impossibile est. Ergo impossibile est quod principia non sint magis nota conclusione. Litera sic exponitur. ¶ Neque sciens, neque alius melius dispositus in cognoscendo, quam sciens, si contingeret aliquem esse talem, & quod dicitur propter intelligentem principia, de quo adhuc non est manifestum, & non potest magis credere quae non contingunt sciri ab eo, his, quae iam scit. Accidit autem hoc, nisi aliquis de numero credentium conclusionem per demonstrationem praecognouerit, & idem magis nouerit principia. In greco planius habetur sic. Non est autem possibile credere magis his, quae nouit, qui non existit, nec sciens, neque melius dispositus, quam si contingeret, sciens. Tercio, ibi. ¶ Exponit quod dixerat, dicens, quod hoc, quod dictum est, quod magis necesse est credere principia, aut omnibus, aut quibusdam quam conclusioni, intelligendum est de illo, qui debet accipere disciplinam per demonstrationem. Si enim aliunde conclusio esset nota, sicut per sensum, nihil prohiberet principia non esse magis nota conclusione in via illa. Deinde, cum dicitur

LECTIO VI.

¶ Vniam autem credere, scireque rem oportet talem rationem habendo, quam demonstrationem uocamus, haec uero sunt, quia sunt ea, ex quibus extruitur ratio, necesse est non solum antea prima ipsa, uel omnia uel aliqua cognoscantur, sed etiam magis noscantur.

Semper enim illud est tale magis, ob quod unumquodque est tale. Vel ut magis, id est dilectum, atque amatum, ob quod amamus, atque diligimus. Quare si ob prima scimus, ac credimus, illa scimus ac credimus magis, quoniam ob illa & ipsa scimus posteriora.

Fieri autem non potest, ut ea magis quisquam, quae nescit, & circa quae non melius dispositus est, quam si scierit, quam ea, quae cognoscit, credat atque assentiat. At euenit id profecto, si non prius cognouerit principia quae sunt, quam ea, quae per demonstrationem creduntur.

Magis enim principia, aut omnibus, aut quibusdam credere, quam conclusioni necesse est ei, qui per demonstrationem, scientiam est habiturus.

¶ Principia non sunt magis nota conclusione. Litera sic exponitur. ¶ Neque sciens, neque alius melius dispositus in cognoscendo, quam sciens, si contingeret aliquem esse talem, & quod dicitur propter intelligentem principia, de quo adhuc non est manifestum, & non potest magis credere quae non contingunt sciri ab eo, his, quae iam scit. Accidit autem hoc, nisi aliquis de numero credentium conclusionem per demonstrationem praecognouerit, & idem magis nouerit principia. In greco planius habetur sic. Non est autem possibile credere magis his, quae nouit, qui non existit, nec sciens, neque melius dispositus, quam si contingeret, sciens. Tercio, ibi. ¶ Exponit quod dixerat, dicens, quod hoc, quod dictum est, quod magis necesse est credere principia, aut omnibus, aut quibusdam quam conclusioni, intelligendum est de illo, qui debet accipere disciplinam per demonstrationem. Si enim aliunde conclusio esset nota, sicut per sensum, nihil prohiberet principia non esse magis nota conclusione in via illa. Deinde, cum dicitur

Lect. 6.

Lect. 6. ex. 2. & 3.

Idem su. pr. sent. le. 1. primo.

d Ostendit quod non solum magis oportet cognoscere principia, quam conclusionem demonstratiuam, sed etiam nihil debet esse certius, quam quod opposita principia sint falsa. Et hoc ideo, quia oportet scientem non esse incredibilem principia, sed firmissime eis assentire. Quicumque autem dubitat de falsitate vnius oppositorum, non potest firmiter inhareere opposito: quia se per formidat de veritate alterius oppositi.

LECTIO VII.

¶ Ostendam ostendit Philosophus de cognitione principiorum demonstrationis, hic excludit errores ex praedeterminata veritate exortos. Et circa hoc tria facit. Primo ponit errores. Secundo, rationes errantium: ibi Supponentes quidem igitur. Tercio, excludit rationum radices: ibi Nos autem dicimus. ¶ Dicit ergo primo quod ex vna veritate superius determinata, duo errores contrarii sunt exorti. Determinatum est enim supra, quod oportet principia demonstrationis praecognoscere, immo quod oportet etiam magis scire. Sed primum horum sufficit ad propositum. Propter hoc autem videtur quibusdam, quod nullius rei sit scientia. Quibusdam autem videtur quod sit scientia, & quod omnium possit haberi scientia per demonstrationem. Neutri autem istorum est verum, nec necessario sequitur ex rationibus eorum. Deinde cum dicitur

¶ Vniam autem credere, scireque rem oportet talem rationem habendo, quam demonstrationem uocamus, haec uero sunt, quia sunt ea, ex quibus extruitur ratio, necesse est non solum antea prima ipsa, uel omnia uel aliqua cognoscantur, sed etiam magis noscantur.

LECTIO VII.

¶ Vniam autem credere, scireque rem oportet talem rationem habendo, quam demonstrationem uocamus, haec uero sunt, quia sunt ea, ex quibus extruitur ratio, necesse est non solum antea prima ipsa, uel omnia uel aliqua cognoscantur, sed etiam magis noscantur.

b Supponentes quidem enim non esse omnino scire, hi ad infinitum volunt reduci, tanquam non sint utique scientes posteriora, propter priora, quorum non esse prima recte dicentes. Impossibile enim est, in infinita transire. Et si stent, & si sint principia, haec ignota esse, cum demonstratio ipsorum non sit, quod vere dicunt esse scire solum. Si vero non est prima scire, neque que sunt ex ipsis est scire simpliciter, neque proprie, sed ex conditione, si illa sint.

c Quidam autem quod ipsum quidem scire sit consentitur per demonstrationem solum esse, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibet. Contingit enim circulariter fieri demonstrationem, & hoc ex his, quae sunt adinuicem.

d Nos autem dicimus, neque omnem scientiam demonstratiuam esse, sed scientiam immediatorum indemonstrabilem: Et hoc quod necessarium sit, manifestum est. Si enim necesse est quidem scire priora, ex quibus est demonstratio, stant autem quaedamque immediata: haec quidem priora indemonstrabilia

A principia ignorentur, oportet iterum posteriora non scire simpliciter, nec proprie: sed solum sub hac conditione, si principia sint. Non enim potest aliquid per aliquod ignorum cognosci, nisi sub hac conditione, si illud primum quod est, ignorum sit. Sic ergo sequitur utroque modo, siue principia stent, siue procedatur in eis in infinitum, quod nulli rei est scientia. Secundo, cum dicitur ¶ Ponit rationem dicentium omnium esse scientiam per demonstrationem: quia praemissa radice, scilicet, quod non esset scire nisi per demonstrationem, addebat aliam, scilicet, quod posset circulariter demonstrari. Sic enim sequebatur, quod et si in principia demonstrationis esset status, prima tamen principia erant scita per demonstrationem: quia illa principia dicebant demonstrari ex posterioribus. Nam circulariter demonstrare, est demonstrare ex inuicem, id est quod primo fuit principium, postmodum sit conclusio, & econuerso. Deinde cum dicitur

LECTIO VII.

¶ Vniam autem credere, scireque rem oportet talem rationem habendo, quam demonstrationem uocamus, haec uero sunt, quia sunt ea, ex quibus extruitur ratio, necesse est non solum antea prima ipsa, uel omnia uel aliqua cognoscantur, sed etiam magis noscantur.

¶ Qui nanque scientiam non esse omnino ponunt, hi censent ascendendum esse infinitum, propterea quod posteriora non sciuntur ob ea priora, quorum prima non sunt, recte quidem dicentes. Fieri enim non potest, ut infinita quisquam pertransseat. Quod si statueretur, ac principia sunt, haec incognita dicuntur esse, cum ipsorum non sit demonstratio, quod quidem solum inquit esse scire. Quod si fieri non potest ut prima sciatur: neque fieri possit ut ea, quae proficiuntur ex illis sciatur simpliciter, proprie, sed ex conditione, si illa sint.

¶ At secundi de modo quidem scientiam consentiunt, per demonstrationem enim solum esse scientiam dicunt, verum omnium demonstrationem esse nihil inquit prohibere. Fieri enim potest ut demonstratio circuli modo veretur, omniaque mutuo demonstrentur.

¶ Nos autem dicimus, nec omnem scientiam esse demonstratiuam, sed eorum, quae medijs vacant indemonstrabilem esse. Quod quidem necessarium esse patet. Nam si necessarium quidem est ut priora sciatur, & ea ex quibus conficitur demonstratio: stant autem tandem in hisce, quae vacant medijs, haec indemonstrabilia necesse est esse. Hoc igitur ita sese ha-

aliquando contingit reducere in aliqua immediata, alias oportet dicere quod inter duo extrema, scilicet subiectum & praedicatum essent infinita media in actu. Et plus, quod non esset aliqua duo accipere, inter quae non essent infinita media. Quae

litera quae

POSTERIORVM ANALYTICORVM

iterumq; autem media assumatur, est accipere aliquid alteri...

neceffe est esse. Et hoc igitur sic dicimus, & no solum scientia, sed & principium scientia esse quoddam dicimus.

LECTIO VIII.

In circulo quoque q impossibile sit demonstrare simpliciter, manifestum est, si vere ex prioribus oportet demonstrationem & notioribus.

Accidit autem dicentibus, circulo demonstrationem esse, non solum quod nunc dictum est, sed nihil aliud dicere, q quoniam hoc est, si hoc est.

LECTIO VIII.

ostquam Philosophus excludit vna falsam radicem, ostendens quod non omnis scientia est per demonstrationem, hic excludit aliam, ostendens quod non contingit circulariter demonstrare.

Idem suale. 4. expo. vlc.

Lect. 4. tex. ex. 2.

prioribus simpliciter, postea vero ex prioribus quo ad nos: sequeretur quod non esset bene determinatum superius, quid est scire.

bere dicimus, vt non solum scientiam, sed & principium scientia quoddam esse asserimus, quo terminos ipsos cognoscimus.

LECTIO VIII.

Etiam patere dicimus fieri non posse, ut circuli modo demonstratio simpliciter conuertatur, si demonstrationem ex prioribus oportet ac notioribus esse.

Euenit autem hisce, qui dicunt de demonstrationem uersari, non solum id, quod nunc est dictum, sed etiam nihil aliud dicere, quam hoc est, si hoc est.

Nam quando cum A sit, est necessario B, & hoc cum sit, est necessario C, tum cum A sit, necessario C ipsum erit.

facere quilibet poterit, tam sciens quam ignorans. Et sic per demonstrationem non acquiritur scientia: quod est contra definitionem demonstrationis.

Per

Per formam arguendi premissam ostendit quod in circulo A demonstratione concluditur idem per idem, sumptis duobus terminis tantum.

Si igitur cu sit A, necesse est B, esse, hoc autem cum sit erit, A Hoc autem erat circulo. Ponatur enim A, in quo est C, B, igitur cum sit A, esse dicere, est ipsum C, dicere.

At vero nec hoc possibile est nisi in his, quacunque alternatiue se sequuntur: sicut sunt propria. Vno quidem posito ostensum est, quod nequaquam est aliquid esse alterum.

Tex. c6. 7.

Li. pri. c. 3. Li. 2. c. 2.

Li. c. 2. 5.

LECTIO IX.

Quoniam autem impossibile est aliter se habere illud, cuius est scientia simpliciter, necessarium utique

Sumantur tres termini conuertibiles, scilicet risibile, animal rationale mortale, & homo, & fillogizetur sic. Omne animal rationale mortale, est risibile.

Si igitur cum A, sit necesse est B, esse, & cum B, sit, necesse est esse A, hoc enim erat circuli modo uersari: ponatur A, eo in loco, quo ipsum est C.

At vero nec id ipsum fieri potest nisi in hisce, que mutuo se sequuntur: quemadmodum ipsa propria. Demonstratum est igitur prius, vno quidem posito, nunquam necessario aliquid aliud esse, uno inquam, aut termino, aut positione.

LECTIO IX.

Im autem fieri nequeat: ut id aliter se habeat, cuius est absolute scientia, id necessarium est profecto, quod demonstratum

ra talis circularis syllogismus pot fieri, per que vtraq; premissa rui concludatur, nisi in primo modo: in quo solo concluditur vniuersalis affirmatiua.

LECTIO NONA.

Ostquam Philosophus ostendit quid sit syllogismus demonstratiuus, in parte ista incipit ostendere ex quibus & qualibus sit.

Li. 2. c. 6.

Tex. c6. 8.

Lec. 13.

Lec. 4. r. ex. secunda.

determinabimus. 3. determinat propositum, scilicet ex quibus sit syllogismus demonstratiuus: ibi 3. Si igitur est demonstratiua. 3. Dicit ergo primo, quod quia dictum est supra, quod impossibile est aliter se habere in diffinitione eius quod est scire, necessarium erit id, quod scitur secundum demonstrationem esse necessarium.

Quid autem sit quod est secundum demonstrationem scire ex ponit, & dicit quod demonstratiua scie tia est qua habemus in habendo per demonstrationem. i. qua acquirimus ex demonstratione. Et sic habetur, quod demonstratiua conclusio sit necessaria. Quibus autem necessariis possit syllogizari ex contingetibus, non tamen de necessario potest haberi scientia per medium contingens, vt infra probabitur.

Lec. 13.

Er it id esse scibile, quod est secundum demonstratiua scientiam. Demonstratiua autem est, quam habemus in habendo demonstrationem. Ex necessariis itaque, syllogismus est demonstratiua. Accipiendum igitur ex quibus, & quibus demonstratiua nes fiunt. b Primum autem determinabimus quid dicimus de omni, & quid per se, & quod vniuersale. c De omni quidem hoc dico, quod vti que est non in quoda quidem sic, in quodam autem non, neque aliquando quidem sic, aliquando vero non: vt de omni homine animal. Si. n. verum est dicere hominem, verum est dicere animal: & si alterum, & alterum. Et si in omni linea, punctum similiter inest. d Signum autem est, nanque instantias sic proferimus, sicut de omni interrogamus, aut si in quoda non, aut si aliquando no.

Tex. c. 9.

LECTIO X. Er se autem sunt, quae cum sunt in eo quod quid est, vt triangulo inest linea, & in linea punctum, substantia enim ipsorum ex his est:

Li. primo. c. primo.

Lec. sequens.

Lect. 20.

Lect. 11.

Lib. 1. c. pri.

Er se autem sunt, quae cum sunt in eo quod quid est, vt triangulo inest linea, & in linea punctum, substantia enim ipsorum ex his est: primo determinandum est, quid intelligimus cum dicimus de omni, & per se, & vniuersale. Cognoscere enim ista, est necessarium ad sciendum ex quibus est demonstratio. Hoc namque oportet obseruari in demonstrationibus. Oportet enim in propositionibus demonstrationis, aliquid vniuersaliter praedicari, quod significat dici de omni, & per se: & primo, quod significat vniuersale. Haec autem tria ex additione se habent adinuicem. Nam omne quod per se praedicatur, praedicatur vniuersaliter: & non e converso. Similiter quod primo praedicatur, praedicatur per se, sed non conuersitur. Vnde etiam apparet ratio ordinis istorum. Differentia etiam & numerus istorum trium apparet ex hoc, quod aliquid praedicari dicitur de omni siue vniuersaliter per comparationem ad ea, quae continentur sub subiecto. Tunc enim dicitur aliquid de omni, vt habetur in libro Priorum, quando nihil est sumere sub subiecto, de quo praedicatum non dicatur. Per se autem dicitur aliquid praedicari, per comparationem ad ipsum subiectum: quia ponitur in eius diffinitione, vel e converso, vt infra patebit. Primo vero dicitur aliquid praedicari de altero per comparationem ad ea, quae sunt priora subiecto continentia ipsum. Nam habere tres angulos, non praedicatur primo de isochele: quia prius praedicatur de priore, scilicet de triangulo. Secundo ibi. c. Determinat propositum. Et diuiditur in tres. Primo ostendit, quid sit dici de omni. Secundo quod sit dici per se: ibi 3. Per se autem. 3. Tertio quid sit vniuersale: ibi 3. Vniuersale autem dico. 3. Circa primum duo facit. Primo dicit, quid sit dici de omni. Ad hoc sciendum est, quod dici de omni, prout hic sumitur, addit supra dicitur de omni, prout sumitur in libro Priorum. Nam in libro Priorum sumitur dici de omni communiter, prout vtiur eo dialecticus & demonstrator. Et ideo, non plus ponitur in diffinitione eius, quam quod praedicatum inest cuilibet eorum quae conti-

nentur sub subiecto. Hoc autem contingit, vel vt nunc, & sic vtiur quandoque dici de omni dialecticus, vel simpliciter, & secundum omne tempus, & sic solum vtiur eo demonstrator. Et ideo in diffinitione dici de omni, duo ponit: quorum vnum est, vt nihil sit sumere sub subiecto cui praedicatum non inest.

Er hoc significat cum dicit. 3. Non in quodam quidem sic, in quodam autem nouo. 3. Aliud est, quod non sit accipere aliquod tempus, in quo praedicatum non conueniat. Et hoc designat cum dicit. 3. Non aliquid quando sic, aliquando non. 3. Et ponit exemplum. Sicut de omni homine praedicatur animal, & de quocumque; verum est dicere, quod sit homo, verum est dicere, quod sit animal, & quocumque est homo, est animal. Et similiter se habet de linea, & de puncto. Nam punctum est in linea qualibet & semper. Secundo ibi. d. Manifestat positam diffinitionem per signum ab instantiis sumptum. Non enim insertur instantia circa vniuersalem propositionem, nisi quia deficit aliquid eorum, quod per eam significatur. Cum autem interrogamus, an aliquid praedicetur de omni demonstratiua, tunc dupliciter ferimur in statu, vel quia in quoda eorum quae continentur sub subiecto non est verum, vel quia aliquando non est verum. Vnde manifestum est, quod dici de omni vnumquodque eorum significat.

Atque primo determinemus quid de omni, quid per se, quid vniuersaliter dicimus.

Id itaque de omni dicimus, quod non cuiquam inest, cuiquam non inest, nec interdum inest, interdum non competit. Nam si animal omni de homine dicitur: si verum est hunc dicere hominem, verum est eum & animal dicere. Ac si nunc verum est & alterum dicere, & si alterum dicere. Et si in omni linea, punctum inest similiter.

Atque huius signum est id, quod facimus. Hoc enim pacto solemus infirmitates asserere, cum interrogamur de omni: aut si de aliquo non dicatur, aut si interdum non inest.

LECTIO X.

Er se autem dicimus ea, quae sunt in ratione quid est dicente, ut triangulo linea, & linea punctum inest. Ex his enim ipsorum substantia constat & haec insunt

LECTIO DECIMA.

ostquam determinauit Philosophus de dici de omni, hic determinat de per se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo dicitur aliquid per se. Secundo ostendit, qualiter his modis demonstratur: vtatur ibi 3. Quae ergo dicuntur? Circa primum sciendum, quod haec praepositio per, designat habitudinem causae. designat etiam in eandem & situm, sicut dicitur esse aliquis per se, quando est solitarius. Causae autem habitudinem designat, aliquando quidem formalis, sicut dicitur, quod corpus viuunt per animam. Quandoque autem, habitudinem causae materialis, sicut dicitur, quod corpus est coloratum per superficiem: quia scilicet proprium subiectum coloris est superficies. Designat etiam habitudinem causae extrinsecae & praecipue efficietis sicut cum dicitur, quod aqua calefit per ignem. Sicut autem haec praepositio per, designat habitudinem causae, quando aliquid extrinsecum est causa eius, quod attribuitur subiecto, ita quando subiectum, vel aliquid eius est causa eius, quod attribuitur ei, & hoc significat per se. Primum ergo modus dicendi per se, est quando id, quod attribuitur alicui, pertinet ad formam eius. Et quia diffinitio significat formam & essentiam rei, primus modus eius quod est per se, est quando praedicatur de aliquo diffinitio, vel aliquid in diffinitione positum. Et hoc est quod dicit, quod per se sunt quaecumque insunt in eo, quod quid est, id est in diffinitione indicante quid est, siue ponatur in recto, siue in obliquo, sicut in diffinitione trianguli ponitur linea. Vnde linea per se inest triangulo. Et similiter in diffinitione lineae, ponitur punctum. Vnde punctum per se inest lineae. Rationem autem quare ista ponantur in

Tex. c. 3.

tur in diffinitione subiungit dicens. 3. Substantia autem. 3. id est A essentia, quam significat diffinitio ipsorum, id est trianguli & linea, est ex his, scilicet ex linea, & punctis. Quod non est in intelligendum, quod linea ex punctis componatur: sed quod punctum sit de ratione lineae, sicut linea de ratione trianguli. Et haec dicit ad excludendum ea, quae sunt partes materiae, & non speciei, quae non ponuntur in diffinitione, sicut semicirculus non ponitur in diffinitione circuli, nec digitus in diffinitione hominis, vt dicitur 7. Meta. Et subiungit quod quocumque; vt in sunt in ratione dicere quid est, per se attribuantur alicui. Secundo modus dicitur endi per se est, quod haec praepositio per, designat habitudinem causae materialis, prout scilicet id cui aliquid ponitur, est propria materia, & proprii & subiecti ipsius. Oportet autem quod proprii subiectum ponatur in diffinitione accidentis quadoquequid est in obliquo, sicut quando accidens in abstracto diffinitur, cum dicimus quod si mitas est curuitas nasi, quandoque vero in recto, vt cum accidens diffinitur in concreto, vt dicimus quod simus est nasus curuus. Cuius quidem ratio est, quod cum esse accidentis dependeat a subiecto, oportet etiam quod diffinitio eius significans esse eius contineat in se subiectum. Vnde secundus modus dicendi per se est, quando subiectum ponitur in diffinitione praedicati, quod est proprii accidentis eius. Et hoc est quod dicitur 3. p se dicuntur quaecumque eorum 3. id est de numero eorum 3. quae insunt ipsis 3. id est subiectis accidentium, & ipsa subiecta insunt in ratione demonstrante quid est ipsum accidens, id est in diffinitione accidentis. Sicut rectum & circulare insunt lineae per se: nam linea ponitur in diffinitione eorum. Et eadem ratione par et impar per se insunt numero, quia numerus in eorum diffinitione ponitur. Nam par, est numerus medium habens. Et similiter primum & compositum per se praedicatur de numero, & numerus in diffinitione eorum ponitur. Est. n. primum in numeris, numerus qui nullo alio numero me-

Et quae insunt in ratione dicente quid est.

Isocheles seu aequicus habens duolatera aequalia tantum.

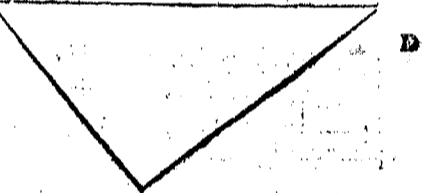

Et quibuscumque eorum quae insunt ipsis: ipsa in ratione insunt quid est demonstrante, vt rectum in est lineae, & circulare, & impar & par numero, & primum compositum, & isopleuros, quod est aequilaterum, & scalenon, id est altera parte longior.

Equilaterus seu isopleuros habens tria latera aequalia.

gius, quae in omnibus his insunt in ratione quid est dicente, huic quidem linea, huic vero Scalenon seu gradatus habens tria latera inaequalia.

ro numerus. Similiter & in aliis huiusmodi vniciuique per se esse dico. Quaecumque vero neutraliter insunt, accidentia sunt, vt musicum: aut album animal,

b Amplius quod non de subiecto dicitur alio quodam, vt ambulans: cum altera quodam sit ambulans, & album. Subiecta autem, & quaecumque hoc aliquid significant, non alterum aliquid sunt, quod vere sunt. Quae quidem igitur non de subiecto sunt, per se dico: quae vero de subiecto, accidentia.

c Item, alio modo quod quidem propter ipsum inest vniciuique; p

furatur, sed sola vnitate, vt binarius. Compositus autem est numerus, quem etiam alius numerus mensurat, sicut nouenarius. Et similiter isopleuros, id est aequilaterus, & scalenon, id est trium in aequalium laterum, & altera parte longior, per se insunt triangulo, & triangulus in diffinitione eorum ponitur.

Et ideo subiungit, quod omnia subiecta, insunt omnibus praemissis accidentibus in ratione dicente quid est id est diffinitione, sicut alicui praedicatum accidentis inest linea, alicui vero numerus, & similiter in aliis: vniciuique in qua ipsorum subiectum, per se in esse dico: suum accidentis. Quae vero praedicata neutrae insunt, id est neque ita quod ponatur in diffinitione subiectorum; neque substantia in diffinitione eorum sunt accidentia, id est per accidentis praedicantur. Sicut musicum & album praedicantur per accidentis de animalibus. Deinde cum dicitur b. Ponit aliu modum eius, quod est per se, prout per se significat aliquid solitarium, sicut dicitur quod per se est aliquid particulare, quod est in genere substantiae, quod non praedicatur de aliquo subiecto. Et huius ratio est, quia cum dico ambulans, vel album, non significo album, vel ambulans, quasi per se aliquid solitarium existens, cum intelligatur aliquid aliud esse quod sit ambulans, vel album. Sed in his, quae significant hoc aliquid, scilicet in primis substantiis, hoc non contingit. Cum enim dicitur Sortes, vel Plato, non intelligitur, quod sit aliquid alterum, quam id quod vere ipsa sunt, quod scilicet sit subiectum eorum. Sic igitur hoc modo quod non praedicatur de subiecto sunt per se quae dicuntur de subiecto, sicut in subiecto existens, accidentia sunt. Nam quae dicuntur de subiecto, sicut vniuersalia de inferioribus, non semper accidentia sunt. Scientium autem est, quod iste modus non est modus praedicandi, sed modus existendi. Vnde etiam in principio dixit, per se sunt, & non per se dicuntur. Deinde cum dicitur c. Ponit quartum modum, secundum quem haec praepositio, per,

Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur villo. Ambulans enim aliquid aliud est: quod ambulans est, atque album. At substantia, & quaecumque; hoc aliquid significant, non sunt aliud, quam id quod sunt. Ea igitur, quae de subiecto non dicuntur, per se ea vero, quae de subiecto dicuntur, accidentia dico.

Insuper, alio modo id quidem per se dicimus, quod vniciuique; competunt

iste modus non est modus praedicandi, sed modus existendi. Vnde etiam in principio dixit, per se sunt, & non per se dicuntur. Deinde cum dicitur c. Ponit quartum modum, secundum quem haec praepositio, per,

per, designat habitudinem causae efficientis, vel cuiuscumque al-

se: quod vero non propter ipsum accidens est. Ut si ambulante coruscavit, accidens est. Non enim propter id quod ambulat coruscavit: sed quod accidens est, dicimus hoc. Si vero propter ipsum, per se est, ut si aliquid interfectum interierit secundum interfectionem, quoniam propter id quod interfectum est, sed non quod accidat, interfectum interire.

Quae ergo dicuntur in simpliciter scibilibus, per se sic sunt, si cut inesse praedicantibus, aut inesse propter ipsa, quae sunt ex necessitate. Non enim contingunt non inesse, aut simpliciter aut opposita, ut lineae aut rectum aut obliquum, & numero par, aut impar. Est enim contrarium, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere: ut par vel impar in numeris, secundum quod sequitur. Quare si necesse est affirmare aut negare, necesse est & quae sunt per se, inesse.

De omni quidem igitur & per se, determinatum fit hoc modo.

LECTIO XI.

Universale autem dico, quod, cum de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum est.

Manifestum igitur est, quaeque sunt universalia, ex necessitate insunt rebus.

Per se autem, & secundum quod ipsum est idem est, ut per se linea inest punctum & rectitudo, & nanque secundum quod linea est. Et triangulo secundum quod est triangulus duo recti, & enim per se triangulus duobus rectis equalis est.

Inter quodam corollarium ex dictis: dicens, quod ex quo universale est, quod per se inest, quae autem per se insunt ex necessitate insunt: ut supra ostensum est, manifestum est quod universalia praedicata prout hic sumuntur de necessitate insunt rebus, de quibus praedicantur. Tertio ibi.

Tex. c. 10.

Tex. c. 11.

Obstquam Philosophus determinavit de omni & per se, hic determinavit de universali. Et dividitur in duas partes. In prima ostendit quid sit universale.

Ob ipsum: id autem quod hanc conditionem egreditur, accidens. Veluti si ambulante quippiam coruscaverit, id accidens dicimus. Non enim ob id ipsum coruscavit quia ambulaverit, sed id dicimus accidisse. At si cum ingularetur, quippiam mortem obierit, ingulatione ve, id per se dicimus. Ob id ipsum enim, quia ingulabatur, mortuus est, sed non accidit eum cum ingularetur, mortem oppetisse.

Quae igitur in hisce, quae sub scientiam simpliciter cadunt, per se dicuntur, vel eo pacto, ut sint in praedicatis subiecta, vel eo rursus, ut ipsa sint in subiectis, ea ob ipsa & necessaria sunt. Nam fieri non potest ut non competant, aut simpliciter, aut opposita, veluti linea rectum: aut obliquum, & numero par, aut impar. Est enim contrarium, aut priuatio, aut contradictio, genere in eodem, seu par est id quod est non impar in numeris: ubi sequitur. Quare si necesse est affirmare, aut negare, necesse est & ea quae per se insunt, competere.

Id igitur quod de omni, & id quod per se dicimus, hoc fit modo determinatum.

LECTIO XI.

Universaler autem id competere dico, quod de omni dicitur: & per se: atque hoc plane quo ipsum est.

Patet igitur ea necessario rebus inesse, quae ipsi universaler competunt.

Atque per se, & hoc quo ipsum est, eadem esse dico, veluti linea per se punctum inest rectum ve. Ea nanque ratione qua linea est, & triangulo hoc, tres anguli competunt, duobus rectis equalis, quo triangulus est. Per se enim triangulus, duobus rectis equalis angulos habet.

Inest quoddam corollarium ex dictis: dicens, quod ex quo universale est, quod per se inest, quae autem per se insunt ex necessitate insunt: ut supra ostensum est, manifestum est quod universalia praedicata prout hic sumuntur de necessitate insunt rebus, de quibus praedicantur. Tertio ibi.

Ne aliquis crederet aliud esse quod in definitione universalis dixerat, per se, & secundum quod ipsum est, ostendit quod per se, & secundum quod ipsum est, idem est. Sicut lineae per se inest punctum primo modo, & rectitudo. 2. modo. Nam vtrunque inest ei secundum quod linea est. Et similiter triangulo secundum quod triangulus est insunt duo recti, id est quod valet duos rectos, quod per se, triangulo inest. Deinde cum dicit.

Lec. 11.

Lec. 10. tex. vii.

T. com. 12.

Ostendit quid addat universale supra dici de omni, & per se. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod tunc est universale praedicatum, cum non solum in quolibet est de quo praedicatur: sed & primo demonstratur inesse ei, de quo praedicatur. Secundo ibi.

Vniuersale autem est tunc, cum in quolibet, & primo demonstratur.

Quadrangulus.

Ut duos rectos habere, neque cuiuslibet figurae inest vniuersaliter, & tamen est demonstrare de figura quod duos habet, sed non cuiuslibet figurae est neque vtriusque qualibet figurae demonstrans. Quadrangulus enim figura quidem est, non autem habet duos rectos aequales. Sed isocheles habet quidem fortasse duos rectos aequales, sed non primum, sed triangulus prius. Quod igitur quodlibet primum monstrat duos rectos habere, aut quodcumque aliud, huic primo inest vniuersaliter.

Et demonstratio per se huius vniuersaliter est, aliorum autem quodammodo non per se. Neque isocheles non est vniuersaliter, sed frequentius.

LECTIO XII.

Portet autem non latere, quoniam multoties contingit peccare, & non esse, quod demonstratur, primum vniuersale, secundum quod videtur demonstrari vniuersale primum.

Oberramus autem hanc deceptionem, cum aut nil sit accipere a superiori extra singularia, quam singularia, aut si sit quidem, sed innominatum sit indifferenter specie rebus aut tunc in quo monstratur. Eis. n. quae sunt in parte, inest quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamen non huiusmodi primi vniuersaliter demonstratio. Dico enim primi, secundum quod est demonstratio, cum sit primi vniuersalis.

LECTIO DVODECIMA.

Ostquam notificauit Aristoteles quid sit vniuersale, hic ostendit, quomodo in acceptione vniuersalis error contingat. Et circa hoc tria facit. Primo dicit, quod aliquando circa hoc peccare contingit. Secundo assi-

gnat, quot modis, ibi { Oberramus, } Tertio, dat documentum, quomodo possit cognosci, vtrum vniuersale acceptum sit vniuersale, ibi { Vtrum autem secundum quod. } Dicit ergo primo, quod ad hoc quod non accidat in demonstratione peccatum, oportet non latere, quod multoties videtur demonstrari vniuersale, quod non demonstratur. Deinde cum dicit.

Tunc autem quippiam vniuersaliter inest, cum de quouis, & primo ostenditur.

Velut aequales duobus rectis habere, non vniuersaliter inest figurae: & tamen de figura duorum rectorum angulorum, aequalitatem licet ostendere. Sed non de quavis figura: nec ostendens figura quavis vniuersaliter. Quadrangulum enim est quidem figura, non tamen habet tres angulos duobus rectoris aequales, is etiam triangulus, qui duorum est aequalium laterum: habet quidem quatuor duobus rectoris aequales, sed non primum, sed triangulus prior. Qui igitur demonstratur primus duobus rectoris aequales habere, vel quoduis aliud, ei primo vniuersaliter competunt.

Et demonstratio per se eius vniuersaliter est: ceterorum vero quodammodo non per se. Nec eius vniuersaliter est, qui duorum est aequalium laterum, sed superat, & ad plura se se extendit.

LECTIO XII.

Portet autem non latere errorem persepe fieri, & non esse id, quod ostenditur, primum vniuersale, quemadmodum esse videtur.

Decipimur autem hac deceptione, cum aut prater singulare, vel singularia nihil est, quod accipitur superius: aut est quidem, sed nomine caret in diuersis specie rebus, aut est, ut pars totum, id de quo demonstratur. Partii nanque accommodabitur quidem demonstratio, & de qualibet erit, atamen non erit huiusmodi primi vniuersaliter demonstratio. Atque huiusce modi ut hoc est, demonstratio dicitur, cum est primi vniuersaliter.

malis non esset nomen impositum, & sensibile quod est proprium animalis assignatur ut vniuersale primum, his quae sub animali continentur, vel diuisum, vel coniunctum. Tertius modus est, quando id, de quo demonstratur aliquid, ut vniuersale primum, se habet ad quod demonstratur de eo, sicut totum ad partem. Sicut

Lec. 4. tex. c. 18.

Sicut si posse videre assignaretur animal... Non enim omne animal potest videre.

Tex. c. 6. 13.

Si igitur aliquis demonstrabit quod recte lineae non intercedant... Et si triangulus non esset aliud, quam isosceles...

Quo circa si quis vnumquemque triangulum, eum inquam, qui ex equalibus lateribus omnibus...

gulis praedictorum diuisum, non demonstratur vniuersale. Non enim commutatim proportionari inest numeris...

ben octo ad quattuor, ita quattuor ad duo. Pater ergo quod in proportione duo termini se habent...

Si igitur quispiam ostenderit rectas duas lineas non concurrere, inter quas eadem in parte sunt anguli recti...

Et si similitudo rationum mutata ordine, numeris, ut numeri sunt, lineis in lineis, solidis, ut solida...

Quo circa si quis vnumquemque triangulum, eum inquam, qui ex equalibus lateribus omnibus...

gulis praedictorum diuisum, non demonstratur vniuersale. Non enim commutatim proportionari inest numeris...

Tex. 14.

is speciebus demonstratur aliquod, quod est vniuersale praedicatum communis in nominati...

g Quando igitur non nouit vniuersaliter, & quando nouit simpliciter? Manifestum est: quod si idem inerat triangulo esse...

h Vtrum autem secundum quod est triangulus, sit secundum quod est isosceles...

Tex. 25.

LECTIO XIII. Igitur est demonstratio scientia: ex necessitate scilicet principii...

b Quae autem per se sunt, necessario insunt rebus. Hec quidem sunt in eo quod quibusdam...

g Assignat rationem praedictorum, quaerens quando aliquis cognoscit vniuersaliter...

non est primum vniuersale illius. Sicut remoto isosceles vel in co-triangulo, remanet quod habeat tres angulos...

Quando igitur non sit vniuersaliter, & quando simpliciter scilicet, manifestum est: quod si idem inerat...

Pater autem vtrum id illi competat, si triangulus est, an in duorum aequalium laterum...

LECTIO XIII. Igitur est demonstratio scientia: ex necessitate scilicet principii...

Quae autem per se sunt, necessario insunt rebus. Hec quidem sunt in eo quod quibusdam...

Assignat rationem praedictorum, quaerens quando aliquis cognoscit vniuersaliter...

Lec. 13.

Lec. 14.

Lec. 15.

Lec. 16.

Lec. 17.

Lec. 18.

Lec. 19.

Lec. 20.

Lec. 21.

Lec. 22.

Lec. 23.

Lec. 24.

Lec. 25.

Lec. 26.

Lec. 27.

Lec. 28.

Lec. 29.

Lec. 30.

Lec. 10. tex expo. 4.

Tex. cō. 16.

Tex. cō. 17.

quedam sunt subiecta, quae ponuntur in quod quid est praedicantibus de ipsis; id est in definitione suorum praedicatorum. Quae quidem si sint opposita, necesse est quod alterum eorum subiecto insit; sicut par vel impar numero, ut superius ostensum est. Sed manifestum est, quod ex quibusdam principiis huiusmodi scilicet per se; syllogismus demonstratiuus quod probat per hoc, quod omne quod praedicatur, praedicatur aut per se, aut per accidens, & ea quae praedicatur per accidens non sunt necessariae; ex his autem, quae sunt per accidens, non fit demonstratio; sed magis sophistica syllogismus. Unde relinquitur, quod demonstratio fit ex necessariis. Sed eundem autem est, quod cum in demonstratione probatur passio de subiecto, per medium, quod est definitio; oportet, quod prima propositio, cuius praedicatum est passio, & subiectum est definitio, quae continet principia passionis; sit per se in quarto modo. Secunda autem, cuius subiectum est ipsum subiectum, & praedicatum ipsa definitio, in primo modo. Conclusio vero in qua praedicatur passio de subiecto per se, in secundo modo. Secunda ratio ponitur ibi.

C Quae est talis: Demonstratio circa necessarium est; & demonstratum est, id est demonstratio conclusio non potest aliter se habere. Et hoc accipiendum est tanquam principium ad ostendendum propositum, scilicet quod demonstratio ex necessariis procedit. Cuius quidem principii veritas apparet, ut iam dictum est. Ex hoc autem principio sic argumentatur. Conclusio necessaria non potest fieri nisi ex principiis necessariis; sed demonstratio facit scire conclusionem necessariam, ergo oportet, quod sit ex principiis necessariis. In quo differre demonstratio ab aliis syllogismis. Sufficit enim in aliis syllogismis, quod syllogizetur ex veris. Nec est aliud aliud genus syllogismi, in quo oportet, quod procedat ex necessitate; sed in demonstratione oportet, quod obferuatur. Et hoc est in principio demonstrationis, ex necessariis procedere. Deinde cum dicitur, **P**robat id per signum hoc modo. Contra rationem aliquam non infertur in instantia, nisi per hoc quod deficit aliquid eorum, quae in illa ratione obferuata sunt; sed contra est, quod opinatur sit demonstrare, scimus in instantia, quod non fit necessitas, ex quibus procedit esse vera; si opinemur ea contingere aliter se habere, siue talis instantia inferatur rationi, id est in disputatione causa, ergo demonstratio debet procedere ex necessariis. Deinde cum dicitur, **I**nfertur conclusio ex dictis, dicens, quod manifestum est, ex hoc, quod oportet demonstrationem ex necessariis concludere, quod

stulti sunt illi, qui opinati sunt bene se principia demonstrationis accipere, si solum propositio accepta sit probabilis, vel vera; ut sophista faciunt. **I** qui apparent scientes, & non sunt. Nescire non est nisi per hoc, quod scientia habetur; si ex demonstratione. Ex hoc autem quod aliquid est probabile vel improbabile non habetur, quod sit primum vel non primum; sed tunc oportet illud, circa quod fit demonstratio, esse primum in genere aliquo; & esse verum. Non tamen omnino primum accipit demonstratio; sed primum illi generi, circa quod demonstratur, si cur arithmeticus non accipit primum, quod est circa magnitudinem, sed circa numerum. Attendendum autem est, quod sophista non sumitur hic; sicut in libro Eleventhorum, qui procedunt ex his, quae videtur probabilis & non sunt, aut videtur syllogizari, non tamen syllogizari. Sicut enim sophista dicitur, i. apparet & non existens, in quantum deficit a dialectica argumentatione; ita tamen rationes si apparet demonstratiue probare, & non probat, philosophice sunt, in quantum videntur facere argumentatione scientes, & non sunt. Deinde cum dicitur, **I**nfertur quod supponatur. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit, quod conclusio necessaria non potest fieri ex principiis non necessariis. Secundo, quod si non potest fieri conclusio necessaria, non potest fieri conclusio necessaria, nisi per hoc, quod illud est demonstratum non sit necessarium, ut plane qui saltem rationem extrinsecam, non sit propter quid est, quippe cum non sit illud ob ipsum medium. Nam ipsum quidem fieri potest, ut non sit conclusio autem est necessaria. Praeterea si quis nunc nescit, rationem habens, & saluus est, re salua; neque oblitus is neque prius sciebat. Sed ratio, quae infero, ostendit propter quid. Quod exemplificatur in terminis communibus. Ponatur enim quod haec conclusio sit necessaria. Omne C est A, & demonstratum per hoc medium B, quod non fit necessarium medium, sed contingens; puta quod haec propositio sit contingens, quod omne B est A, vel quod omne C est B, aut per hoc, quod contingens, quod est B non potest fieri de conclusione necessaria, quae est C est A, propter quod. Quod sic probatur. Remota causa propter quam est aliquid, oportet, quod remaneat effectus; sed hoc medium sit contingens contingit remanere, conclusio autem remanere non contingit, cum sit necessaria; relinquatur ergo quod non potest fieri conclusio necessaria per medium contingens. Secunda ratio ponitur ibi. **Q**uod talis est. Si aliquis nunc nescit cum tamen habeat eandem rationem, quam prius habuit, & saluus est, & non oblitus est, id est re scita & non corrupta, iterum ipse

non est oblitus; manifestum est quod etiam ipse non prius sciuit. In hoc autem Philosophus innuit quatuor modos, quibus aliquis amittit scientiam, quam prius habuit. Unus modus est, quando excidit a mente eius ratio, per quam prius sciebat. Alius modus est, per corruptionem ipsius scientiae. Alius, per corruptionem scite, sicut si scientia scit te sedere, dum sedes, te non sedere, perit. Quartus est, per obliuionem. Unde nullo istorum modorum existente, si aliquis nullo modo sciat aliquid, nec prius sciuit. Sed ille, qui habet conclusionem necessariam per medium contingens, corrupto medio contingens, nescit medio non existente, & tamen eandem rationem habet, & salua est res, & non est oblitus, ergo non prius sciuit, quando medium non erat corruptum. Quod autem medium, quod est contingens corruptum, probatur. Quia id quod non est necessarium, oportet, quod aliquando corruptum. Si dicatur quod medium nondum est corruptum, quia tamen non necessarium, manifestum est quod contingit ipsum corruptum. Posito autem contingenti, illud quod accidit non est impossibile; sed possibile & contingens. Quod autem sequitur, erit impossibile, scilicet quod aliquid scientiam habet, & aliquid non habet, quod postea nescit manentibus conditionibus supra positis: quod tamen sequitur ex hoc, quod est medium contingens esse corruptum, quod & si non sit verum, est tamen contingens, ut dictum est. Deinde cum dicitur, **O**stendit, quod licet per medium contingens non possit fieri conclusio necessaria, concluditur tamen conclusio necessaria, ex medio non necessario. Dicitur ergo, quod nihil prohibet conclusionem necessariam esse per medium non necessarium, per hoc, quod ostenditur syllogismus dialectico non demonstratiuo, qui facit scire. Contingit enim, necessarium syllogizari ex non necessariis, sicut contingit syllogizari verum ex non vero, non tamen contingit occurrere. Quia cum medium est necessarium, & conclusio necessaria erit. Sicuti ex veris praemissis semper concluditur verum, & contingens. Sed est impossibile sic se habentem scire.

Cum quidem igitur conclusio ex necessitate est, nihil prohibet medium non necessarium esse, propter quod demonstratum est. Est enim necessarium non ex necessariis syllogizari, sicut & verum non ex veris. Cum autem medium ex necessitate est, & conclusio ex necessitate, sicut ex veris verum semper. Sit enim A de B ex necessitate, & hoc de C, necesse ergo est & A de necessitate inesse: sed cum non necessaria sit conclusio, neque medium necessarium esse possibile est. Sit enim A in C non ex necessitate esse, in B autem A ex necessitate, & hoc igitur in C ex necessitate, & A ergo in C ex necessitate erit. Sed non concessum est.

I Quoniam igitur, si scit demonstratiue, oportet habere demonstratiue, aut non sciet, neque propter quid, neque quae necesse est illud esse, sed opinabitur nesciens, si accipiat tantquam necessarium, non necessarium; aut neque opinabitur similiter, siue quia sciet per media, siue propter quid, & per immediata.

Tex. cō. 18.

Lec. 15. tex. expo. 2.

Lec. 4. tex. expo. 2.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

LECTIO XIII.

Accidentium autem non per se, quomodo determinatum est, per se quidem esse, non est scientia demonstratiua. Non enim ex necessitate est demonstrare conclusionem. Accidens enim contingit non esse. De tali nam dico accidente.

Accidentium autem non per se, eo modo, quo determinata sunt ea, quae per se competunt, non est demonstratiua scientia. Non enim fit, ut necessario conclusio demonstretur. Fit enim ut accidens ipsum non insit. De tali namque accidente loquor.

Ostendit Philosophus quod demonstratio est ex necessariis; consequenter ostendit, quod est de his, quae sunt per se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod demonstratio est de his, quae sunt per se. i. quod conclusio demonstrationis non sunt per se. Secundo, mouet dubitationem, & soluit ibi. Et tunc opponit. Tertio ostendit, quod demonstratio est ex his, quae insunt per se. i. quod principia demonstrationis oportet per se esse ibi. Quoniam autem ex necessitate. Dicit igitur primo, quod demonstratiua scientia non

Ari. Quod autem ex necessariis semper concludat necessarium, sic probat. Sit. n. A de omni B necessaria, i. si haec propositio necessaria, Omne B est A. Et hoc de C, si haec etiam necessaria, Omne C est B; ex his. n. duobus necessariis, sequitur tertium necessarium: scilicet conclusio, quod omne C est A. Ostensum est. n. in lib. Prioru, quod ex duabus propositionibus de necessitate, sequitur conclusio ex necessitate. Ostendit et consequenter, quod si conclusio non esset necessaria, nec medium posset esse necessarium. Ponat. n. quod haec conclusio. Oe C est A, sit non necessaria, pmittat autem quod sunt necessariae, em id quod primo positum est: sequitur quod conclusio sit necessaria, cum tamen contrarium sit positum, scilicet quod conclusio non sit necessaria. Deinde cum dicitur: **I**nter ex praemissis, quod oportet demonstrationem haberi per medium necessarium: alioquin nescitur, quod conclusio sit necessaria: neque propter quid, neque quia, cum necessarium non possit fieri per non necessarium, ut ostensum est. Sed si quis habeat rationem per medium non necessarium, dupliciter potest esse dispositus. Aut. n. cum ipse sit non sciens, opinabitur tamen scire, & accipiat in opinione sua medium non necessarium, tanquam necessarium: aut etiam non opinabitur se scire, & scilicet credat non se habere medium necessarium. Et hoc vniuersaliter intelligendum est, tam de scientia quia, qua scitur aliquid per mediatam, quam de scientia propter quid, qua scitur aliquid per immediata. Horum autem differentia posterioris ostenditur.

Lib. r. cō. 8. 9. & 10.

Lec. 23. 24. 25.

Poster. Diui. Tho. D 2 potest

Lec. 10. tex. expo. pri. potest esse accidentium, que non sunt per se...

b Et tñ opponet fortassis aliquis, cuius causa hic oportet interrogare...

LECTIO XV.

Tex. c. 10.

Lec. pcedē.

On ergo est ex alio genere descendente demonstrare...

b Tria enim sunt in demonstrationibus. Vnum quidem quod demonstratur conclusio...

inest subiecto, esse accidens per se. Illa ergo, quæ non sunt per se, non ex necessitate insunt...

tingentibus quasi conclusio sit necessaria absolute propter interrogata...

Quamquam fortasse quispiam dubitabit, cuius nam gratia de his, hæc interrogare oportet...

At enim interrogare oportet, non ut per interrogata necessariam quocumque sequatur...

Cum igitur ea, quæ per se insunt, necessario circa vnum quodque competant...

LECTIO XV.

On igitur fieri potest, ut ex alio genere quisquam in aliud transiens...

Tria namque sunt, qm in demonstrationibus insunt...

ruptibile, propter hoc, quod videtur ipsum antiquari...

LECTIO XV.

ostquam ostendit Philosophus quod demonstratio est ex his quæ sunt per se...

Lec. 18.

Lec. 18.

Lec. 16.

vs

vel procedentem ex vno genere in aliud genus: sicut non contingit...

Hoc autem est, quod inest alicui generi per se. Vnum autem dignitates...

c Ex quibus igitur demonstratio fit, contingit eadem esse. Quorum autem genus alterum...

d Quare aut simpliciter necesse est genus idem esse, aut sic, si debet demonstratio descendere...

e Ex eodem enim genere necesse est vltima & media esse. Si namque non sunt per se...

f Propter hoc geometriæ non est monstrare quod contrarium eadem est scientia...

Lec. 25. tex. expo. a.

Lec. 18.

Lec. 18.

Lec. 16.

vs

vifuale est extraneum a genere linee: & sonus a genere numeri. Numerus ergo...

est id, quod alicui per se generi competit. Aliud dignitates. Dignitates autem ea sunt...

B. Fieri igitur potest, ut ea quidem sint eadem, e quibus fit demonstratio. At quarum genus diversum est...

Quare si transire, migrareque debeat demonstratio, aut idem genus simpliciter, aut aliqua ex parte...

Ex eodem enim genere ipsa extrema, & media, necesse est esse.

Quocirca, fieri non potest, quo geometriæ contrarium unam scientiam esse, vel duos cubos cubum esse...

huiusmodi aliquid, palam est, quod per accidens inest triangulo. Vnde patet...

f. Infert duas conclusiones ex premissis. Quarum prima est, quod nulla scientia...

Lec. pcedē.

Lec. pcedē.

D 3

est numerus cubus, surgit enim ex ductu binarii in seipsum bis. Bis enim duo bis, sunt octo. Et eade ratione viginti septem est numerus cubicus, & radix eius est tria, quia ter tria ter, faciunt viginti septem. Si ergo ducatur octo in viginti septem, confutur numerus cubicus, id est ducenta & sexdecim, cuius radix est sex: quia sexies sex sexies, sunt, cxxvi.

Hoc ergo habet probare arithmeticus, non geometra. Et si militer, quod est vnius scientia, non habet probare alia scientia: nisi forte vna scientia sit sub alia, sicut se habet perspectiva ad geometriam: & consonantia vel harmonica. I. musica, ad arithmetica. Secunda conclusio ponit ibi.

Et est, quod scientia de proprio subiecto non probat quod liber accidens, sed accedens sui generis. Sicut si aliquid inest lineis, non secundum quod sunt lineae, neque secundum propria principia linearum, hoc non demonstrat geometra de lineis. Sicut quod recta linea sit pulcherrima omnium linearum, aut si linea recta est contraria circulari, vel non. Hec enim non sunt secundum proprium genus lineae: sed secundum aliquid commune.

Tex. com. 21.

LECTIO XVI.

Manifestum est autem, & si sint propositiones vniuersales, ex quibus est syllogismus, quod necesse est conclusionem esse perpetuam huiusmodi demonstrationis. Non est ergo demonstratio corruptibilium, nec scientia simpliciter: sed sic, sicut est secundum accidens.

Tex. co. 22.

Quod autem vniuersaliter ipse non est: sed aliquando sic. Cum autem sit, necesse alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilem quidem, quare & conclusionem cum sit, non vniuersalem aut quantum hoc quidem erit, hoc autem non erit, ex quibus est. Quare non est vniuersalem syllogizare, sed quoniam nunc est.

Similiter se habet & de definitione, quoniam est quidem, aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut conclusio quaedam demonstrationis.

Lec. 9. tex. 2.

efficientis: nam omne agens agit propter finem: oportet ergo quod definitio quae sumitur a fine, sit ratio, & causa probatiua aliarum definitionum, quae sumuntur ex aliis causis. Ponamus ergo duas definitiones domus: quarum vna sumitur a causa materiali, quae est talis. Domus est cooperimentum constitutum ex lapidibus, & cemento, & lignis. Alia sumitur a causa finali: quae talis est. Domus est operimentum prohibens nos a pluuio, frigore, & calore. Potest ergo prima definitio demonstrari ex secunda, sic. Omne cooperimentum prohibens nos a pluuio, & frigore, & calore, oportet quod sit constitutum ex lignis, cemento & lapidibus: domus est huiusmodi. Ergo &c. Patet ergo quod definitio, quae sumitur a fine, est principium demonstrationis. Illa autem quae sumitur a materia, est conclusio demonstrationis. Potest tamen vtraque coniungi, ut sit vna definitio: hoc modo. Domus est cooperimentum constitutum ex djctis, defendens a pluuia, frigore, & calore. Talis autem definitio continet totum, quod est in demonstratione. I. medium & conclusionem. Et ideo, talis definitio est demonstratio positione

est enim supra, quod dicitur de omni, duo continet. Scilicet non in quodam modo sic & in quodam modo non: & iterum, quod non aliquid sic: & aliquid non. In omnibus autem corruptibilibus, inuenitur aliquando sic, aliquando non. Unde patet quod in corruptibilibus non inuenitur dicitur de omni: sicut quod est vniuersaliter. Sed ubi conclusio non est vniuersalis, debet aliquid praemissarum esse non vniuersalis.

Conclusio ergo corruptibilis, oportet quod sequatur ex praemissis: quarum altera non sit vniuersalis. Cum ergo huic coniunxerimus, quod demonstratio semper debet esse simpliciter ex vniuersalibus, sequitur quod demonstratio non possit habere conclusionem corruptibilem: sed sempiternam. Deum de cum dicit.

Ostendit quod etiam definitio non est corruptibile, sed sempiternorum, tali ratione. Demonstratio quantum ad principia & conclusiones est sempiternorum, & non corruptibilium: sed definitio vel est principium, vel conclusio demonstrationis, vel demonstratio positione differens. Ergo definitio non est corruptibile, sed sempiternorum. Ad intellectum autem huius litterae, sciendum est, quod contingit dare definitiones diuersas eiusdem rei, sumptas ex diuersis causis. Cautem autem adinuicem ordinem habent. Nam ex vna sumitur ratio alterius. Ex forma enim sumitur ratio materiae. Talis enim oportet esse materia, qualem forma requirit. Efficiens autem est ratio formae: quia enim agens agit simile sibi, oportet quod secundum modum ageris, sit etiam modus formae, quae ex actione consequitur. Ex fine autem sumitur ratio

LECTIO XVI.

At autem si propositiones sint vniuersales, ex quibus sit ratiocinatio, necessario conclusionem quoque perpetuam esse demonstrationis talis: & demonstratio non omnino. Non est igitur eorum, quae intereunt demonstrationi, neque scientia simpliciter: sed tanquam per accidens.

Quia non est ipse vniuersaliter, sed aliquo in tempore, & quodam etiam modo. Atque cum est, necesse est alteram propositionem non vniuersalem esse: atque caducam. Caducam, quoniam & ipsa conclusio talis cum illa est. Non vniuersalem, quoniam quoddam non erit eorum, quae subiecti subeunt rationem. Quare fieri nequit vniuersaliter ratiocinatio: sed hoc in tempore tantum.

Similiter res se habet & in definitionibus ipsis, quippe cum definitio principium sit demonstrationis: aut demonstratio positione differens, aut quaedam demonstrationis conclusio.

Lec. 8. Lec. 9. ex.

Lec. 8. p. 11.

Lec. 11. r.

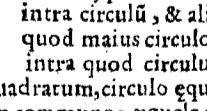
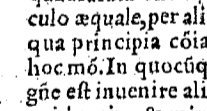
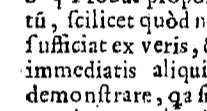
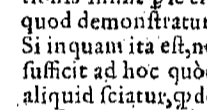
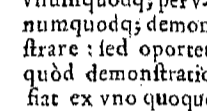
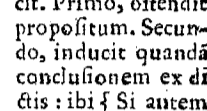
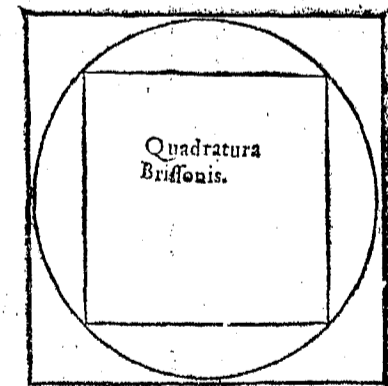
positione differens: quia in hoc solo differat a demonstratione, quia non est ordinata in modo, & figura. Sciendum est autem, quod quia demonstratio non est corruptibile, sed sempiternorum, neque definitio, Plato fuit coactus ponere ideas. Cum enim ista sensibilia sint corruptibilia, videbatur quod eorum non possit esse demonstratio, neque definitio. Et ideo videbat, quod oporteret ponere quaedam substantias incorruptibiles: de quibus demonstrationes, & definitiones darentur. Et has sempiternas substantias, vocat species, vel ideas. Sed huic opinioni occurrit Aristoteles superius dicens, quod demonstratio non est corruptibilis, nisi per accidens. Et si sensibilia corruptibilia sunt in particulari, tamen in vniuersali sunt sempiternitatem habent. Cum ergo demonstratio detur de istis sensibilibus in vniuersali, non in particulari: sequitur quod demonstratio non sit corruptibilis nisi per accidens, sempiterni autem per se. Deinde cum dicitur, ostendit quomodo eorum, quae sunt ut frequenter, possit esse demonstratio, dicens: quod eorum quae sepe sunt, sunt etiam demonstrationes, & scientiae: sicut de defectu lunae, qui tamen non semper est. Non enim semper luna deficit: sed aliquando. Hec autem quae sunt frequenter, secundum quod huiusmodi sunt, id est secundum quod de eis demonstratio datur, sunt sempiternae: sed secundum quod non sunt sempiternae, sunt particularia. De particularibus autem non potest esse demonstratio, ut ostensum est: sed solum de vniuersalibus. Unde patet quod huiusmodi secundum quod de eis est demonstratio, sunt sempiternae. Et sicut est de defectu lunae, ita de omnibus aliis similibus. Consideranda tamen est differentia inter ea. Quaedam enim non sunt sempiternae tempore, sunt autem semper per comparisonem ad causam: quia nunquam deficit, quin posita tali causa, sequatur effectus: sicut de defectu lunae. Nam quae non deficit, quin semper sit luna eclipsis, quae tamen terra diametraliter interponitur inter solem & lunam. In quibusdam vero contingit, quod non semper sunt. etiam per comparisonem ad causam: quia videlicet causae impediri possunt. Non enim sem-

per ex semine hominis generatur homo duas manus habens: sed quandoque fit defectus, ut propter impedimentum causa agentis vel materiae. In vniuersalibus autem ordinandae sunt sic demonstrationes, ut ex vniuersalibus propositionibus, inferatur conclusio vniuersalis: remouendo illa, in quibus potest esse defectus, vel ex parte temporis, vel ex parte cause.

Patet etiam demonstrationes, atque scientias eorum, quae sepe sunt, ut Luna defectus. Manifestum est quidem, quod d secundum quod huiusmodi sunt. In quantum autem non semper, secundum partem sunt. Sicut autem defectus, similiter est in aliis.

Vniuersaliter autem manifestum est quod vniuersaliter demonstrare non est. sed autem ex vno quoque principiorum si id quod demonstratur, sit secundum quod est illud, non est scire hoc quidem, si ex veris, & indemonstrabilibus, medioque uacantibus ostendatur.

Est enim sic monstrare, sicut Brisso tetragonismum. Secundum commune enim demonstratio rationes huiusmodi. & quod alteri inest, unde & in aliis conueniunt haec rationes, non tantum proximis. Non itaque secundum quod illud est scire, sed secundum accidens. Non enim conuenit demonstrare & in aliud genus. Vnumquodque autem secundum quod est ex principis illius, in quantum illud est. ut in duobus rectis aequales habere, cui per se competit id ipsum ex principis huius. Quare si illud competit ei per se, cui competit, medium necesse est in eadem esse propinquitate.

Posterior. Diu. Thio. D 4 tur

tur secundum aliquod commune: quia medium alteri inest, quam ei de quo sit demonstratio. Et ideo huiusmodi rationes conueniunt alijs, & non conueniunt istis, de quibus dantur, tanquam proximis. Vnde patet, quod qui scit per huiusmodi rationes, non scit secundum illud, quod est, id est per se: sed per accidens tantum. Si enim esset secundum se, non conueniret demonstratio in aliud genus. Vnquodque enim scimus secundum accidens, cum non cognoscimus illud secundum quod est ex principiis illius, id est secundum quod est ex principiis per se. Sicut habere tres angulos equales duobus rectis inest triangulo per se, id est secundum quod est ex principiis illius. Quare si per se inest medium acceptum conclusioni, necesse est in eadem proximitate esse, id est proximum esse secundum genus conclusioni.

Tertio ibi.
c Excludit quandam dubitationem. Coniungit enim ali quando medium demonstrationis non esse in eodem genere cum demonstratione. Quod qualiter coniungat, ostendit dicens. Si vero non sit medium in eadem proximitate conclusioni, sed hoc modo si cut demonstratur aliquid in harmonica, id est in musica per arithmetica: verum quidem est, quod huiusmodi etiam similiter demonstratur. Fit enim demonstratio in inferiori scientia per principia superioris scientie: vt ostensum est, sicut & in scientia superiori per principia superioris. Sed in hoc differt, quod alterius scientie, scilicet inferioris est tantum scire quia: genus enim subiectum inferioris scientie est alterum a genere subiecto superioris scientie, ex qua sumuntur principia. Sed scire propter quid, est superioris scientie, cuius per se sunt illæ passionēs. Cum enim passio in se subiecto propter medium, illa scientia considerabit propter quid, ad quam pertinet medium: cuius per se est passio, quæ demonstratur. Si vero subiectum sit ad aliam scientiam pertinet, illius scientie non erit propter quid, sed quia tantum. Nec tali subiecto per se conueniet passio demonstrata de ipso, sed per medium extraneum. Si vero medium & subiectum pertineat ad eandem scientiam, tunc illius scientie erit scire propter quid, & quia. Remota autem dubitatione, ulterius conclusionem intentam principaliter inducit dicens. Quod ex predictis patet, quod non est demonstrare vnumquodque simpliciter, id est quocumque modo: sed secundum hoc, quod demonstratur ex propriis principiis vniuscuiusque. Sed & principia propria singularum scientiarum habent aliquod commune prius eis. Deinde cum dicit.

d Inducit quandam conclusionem sequentem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo inducit conclusionem dicens, quod si hoc verum est, scilicet quod demonstrationes in singulis scientiis non sunt ex communibus principiis, & iterum quod principia scientiarum habent aliquid prius, quod est commune manifestum est, quod non est vniuscuiusque scientie demon-

strare principia sua propria. Illa enim priora principia, per quæ possunt probari singularum scientiarum propria principia, sunt communia principia omnium, & illa scientia, quæ consideratur huiusmodi principia communia, est propria omnibus, id est ita se habet ad ea, quæ sunt communia omnibus, sicut se habet alij scientie particulares ad ea, quæ sunt propria: sicut cum subiectum arithmetice sit numerus, id arithmetica considerat ea, quæ sunt propria numeri. Similiter prima philosophia, quæ considerat omnia principia, habet per subiecto ens, quod est commune ad omnia: & ideo considerat ea, quæ sunt propria entis, quæ sunt omnibus communia: tanquam propria sibi. Secundo cum dicit.

e Ostendit præminentiam huiusmodi scientie, quæ considerat principia communia, scilicet primam philosophiam ad alias. Semper enim oportet illud, per quod aliquid probatur, esse magis scitum vel notum. Qui enim scit aliquid ex superioribus causis, oportet, quod sit magis intelligens illas causas, quæ scit ex prioribus simpliciter, cum non sciat ex causatis causis. Quando enim aliquis scit ex causatis causis, tunc non intelligit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter: sed ex magis notis, & prioribus quo ad nos. Cum autem principia inferioris scientie probantur ex principiis superioribus, non proceditur ex causatis in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientie, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior. Tertio ibi.

f Redit ad principale conclusionem: & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus, nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometrie procedit ad scientias inferiores, sicut sunt artes mechanicæ, quæ vtuntur mensuris: aut speculatiuæ, sicut scientie quæ sunt de visu, vt perspective, quæ sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, & musicam,

principia sunt proxima illis, quæ debent demonstrari: quæ hic dicitur prima, sicut & supra dicebatur extrema, vel oportet proxima esse primis principiis indemonstrabilibus. Secundo ibi.

b Determinat de principiis propriis & communibus. Et circa hoc duo facit. Primo enim, determinat de principiis propriis & communibus. Secundo ostendit, quæ liter ad huiusmodi principia se habeant huiusmodi demonstratione: scilicet ibi. Non contingere autem. Circa primum duo facit. Primo dicit quod principia adinueniuntur: sunt autem quibus. Circa primum duo facit. Primo ostendit quæ sunt principia, & dicit quod principia in vnoquoque genere sunt illa, quæ cum sint vera, tamen non conueniunt ea demonstrare in illa scientia, in qua sunt principia. Dicit autem cum sint vera, ad differentiam falsorum, quæ non demonstrantur in aliqua scientia. Secundo ibi.

c Ostendit conuenientiam & differentiam inter principia & non principia. Conueniunt enim principia cum non principis in hoc, quod de vtriusque oportet accipere, quasi supponendo quid significent, & prima, id est principia, & quæ sunt ex his, id est quæ ex principiis sumuntur, quia quod quid est, proprie pertinet ad scientiam, quæ est de substantia, scilicet ad philosophiam primam, & quæ omnes alie hoc accipiunt. Sed in hoc differunt principia, & quæ sunt ex principiis, quia de principiis oportet accipere supponendo, quod sunt. De alijs autem quæ sunt ex principiis, oportet demonstrare, quia sunt. Sicut in mathematicis accipitur supponendo, & quod est veritas, quod est principium, & quid est rectum, & quid est triangulus, quæ non sunt principia, sed passionēs. Sed quod veritas sit, aut quod magnitudo sit, accipit mathematicus quasi principia: alia vero demonstrat, scilicet quæ sunt ex principiis. Demonstrat enim triangulum æquilaterum, & angulum rectum, & etiam hanc lineam rectam esse. Deinde cum dicit.

d Distinguit principia a lineis. Et primo principia propria a communibus. Secundo, communia adinueniuntur: non est autem suppositio. Prima diuiditur in duas. Primo diuidit principia propria, & communia. Secundo, manifestat quod dicitur, quod poterat esse dubium: ibi. Quasdam tamen scientias. Circa primum tria facit. Primo ponit diuisionem dicens, quod principia, quibus vtuntur in demonstrationibus scientiis, alia sunt propria vniuscuiusque scientie: alia vero communia. Et quia pos-

set videri contrarium ei, quod supra ostensum est, quia scientie demonstrationes non procedunt ex communibus, ideo subiungit, quod principia communia accipiuntur in vnaquoque scientia demonstratione secundum analogiam, id est secundum quod sunt proportionata illi scientie. Et hoc est, quod subdit ex ponens, quod dicitur utile est accipere. Huiusmodi principia in scientiis, in quantum pertinent ad genus subiecti, quod continentur sub illa scientia. Secundo ibi.

e Exemplificat de vtriusque dicens, quod propria principia sunt vt lineam esse huiusmodi, vel rectum. Tam enim subiecti, quam passionis distinctio, in scientiis, pro principio habetur. Communia vero principia sunt, vt si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, & alie communēs animi conceptiones. Tertio ibi.

f Ostendit quomodo præmissis principiis scientie demonstratiue vtantur. Et primo quidem de communibus dicit, quod sufficiens est accipere vnumquodque istorum & communium, quantum pertinet ad genus subiectum, de quo est scientia. Idem enim facit & geometria, si non accipiat præmissum principium commune in sua communitate, sed solum in magnitudinibus, & arithmetica solum in numeris. Ita enim poterit concludere geometria, si dicat, si ab æqualibus magnitudinibus æquales auferas magnitudines, quæ remanent sunt æquales, sicut si diceret, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia. Et similiter dicendum est de numeris. Secundo ibi.

g Ostendit qualiter demonstratiue scientie vtuntur propriis principiis, & dicit quod propria principia sunt, quæ supponuntur esse in scientiis, scilicet subiecta, circa quæ scientia speculatur ea, quæ per se in sunt eis. Sicut arithmetica considerat veritatem, & geometria considerat signa, id est puncta & lineas. Prædictæ enim supponunt esse, & hoc esse, id est supponunt de eis, & quia sunt & quod sunt. Sed de passionibus supponit, quid significet vnaqueque, sicut arithmetica supponit, quid est par, & quid est impar, aut quid est numerus quadratus, aut cubus. Et geometria supponit quid est rationale in lineis. Dicitur enim rationalis linea, de qua potest rationari per lineam datam. Huiusmodi autem est omnis linea commensurabilis lineæ datæ, quæ vero est incommensurabilis ei, vocatur irrationalis vel surda. Similiter & geometria supponit, quid est reflexum aut curuum. Sed prædictæ scientie demonstrant de omnibus prædictis passionibus quod sunt,

Lec. præc.

c Si vero non, sed si cut harmonica per arithmetica: huiusmodi demonstrantur quidem similiter, sed differunt. Ipsum enim quia aliter quidem scientia est, subiectum enim alterum genus est, sed propter quid superioris est, cuius per se passionēs sunt. Quare ex his manifestum est, quod non sit demonstrare vnumquodque simpliciter, sed secundum quod principia habent commune.

d Si autem hoc, manifestum est quod non est vniuscuiusque principia monstrare. Erunt enim illa omnium principia: & scientia illorum propria omnibus.

e Et namque sciuit magis intel ligens ex superioribus causis. Ex prioribus enim sciuit, cum non ex causatis sciat causas. Quare si magis sciuit, & maxime, & scientia illa erit, & magis, & maxime.

f Sed demonstratio non conuenit in aliud genus, sed aut sicut dictum est geometricæ in mechanicas, vel machinatiuas, aut speculatiuas, & arithmeticæ in harmonicas.

Quod si non sit ita: at perinde erit atque cum musica per arithmetica demonstratur. Atque talia demonstrantur quidem similiter, differentia tamen est. Nam ipsum quidem esse, ad aliam scientiam atinet. Subiectum enim genus diuersum est. Ipsum autem propter quid superioris nimirum est, cuius per se sunt ipsi affectus. Quare patet ex hisce fieri non posse, quo demonstraretur quod que simpliciter nisi ex principiis vniuscuiusque, sed horum principia habent commune.

Quod si id constat, patet fieri non posse, quo quisquam priorum principiorum exhibeat demonstrationem, Erunt enim illa omnium principia, & ipsorum scientia domina omnium erit.

Etenim is sciuit magis, qui superioribus ex causis scit. Sciuit enim tum ex prioribus, cum ex causis scit: quæ non effectus subeunt rationem. Quare si magis scit, & maxime: & si est illa scientia, magis profecto, maximeque scientia est.

Demonstratio vero non ad aliud genus accommodatur, nisi eo modo, quo tam ad demonstrationem facultatis machinarum extruendarum, vel ad prospectiuas geometricas, quam ad musicam arithmetica demonstrationes accomodantur, ut diximus.

Sunt autem quibus vtuntur in demonstrationibus scientiis, alia cuiusque scientie propria, alia communia scientie, alia vero communia. Communia autem secundum analogiam: quoniam utile est in eo, quod est sub scientia genere.

Propria principia quidem, vt lineam esse huiusmodi & rectum: communia autem, vt ab æqualibus æqualia si auferas, æqualia quidem reliqua sunt.

Sufficiens autem est vnumquodque istorum, quantumcunque in genere est. Idem enim faciet Geometria, & si non de omnibus accipiat, sed in magnitudinibus solum: Arithmetica autem in numeris.

Sunt autem propria quidem & quæ accipiuntur esse, circa quæ scientia speculatur, quæ sunt per se: vt Arithmetica veritates. Geometria autem signa & li-

Sunt autem quibus in demonstrationibus vtuntur scientiis, alia cuiusque scientie propria, alia communia sunt. Communia tamen similitudine rationis: quippe cum usus eorum tantum se se extendat ut in quacumque scientia, quantum cuiusque subiecto generi congruit.

Propria sunt, ut lineam esse talem, rectum ue. Communia, ut si ab æqualibus æqualia demas, ea, quæ restant, æqualia sunt.

Atque horum vnumquodque, cuiusque satisfacti ad cuiusque genus accommodatum. Idem enim hoc faciet, & si non de omnibus ipsum accipiet geometria: sed de magnitudinibus tantum, & arithmetica de numeris solum.

Sunt etiam & ea propria, circa quæ scientia considerat: ea quæ per se illis insunt. Atque hæc & esse, & quod sunt, scientia sumunt. Vt veritates Arithmetica: puncta sive lineæ Geometria.

Lec. præc.

LECTIO XVIII.

LECTIO XVIII.

Difficile autem noscere est, si sciuit aut non. Difficile enim noscere

Sed in hoc differt, quod alterius scientie, scilicet inferioris est tantum scire quia: genus enim subiectum inferioris scientie est alterum a genere subiecto superioris scientie, ex qua sumuntur principia. Sed scire propter quid, est superioris scientie, cuius per se sunt illæ passionēs. Cum enim passio in se subiecto propter medium, illa scientia considerabit propter quid, ad quam pertinet medium: cuius per se est passio, quæ demonstratur. Si vero subiectum sit ad aliam scientiam pertinet, illius scientie non erit propter quid, sed quia tantum. Nec tali subiecto per se conueniet passio demonstrata de ipso, sed per medium extraneum. Si vero medium & subiectum pertineat ad eandem scientiam, tunc illius scientie erit scire propter quid, & quia. Remota autem dubitatione, ulterius conclusionem intentam principaliter inducit dicens. Quod ex predictis patet, quod non est demonstrare vnumquodque simpliciter, id est quocumque modo: sed secundum hoc, quod demonstratur ex propriis principiis vniuscuiusque. Sed & principia propria singularum scientiarum habent aliquod commune prius eis. Deinde cum dicit.

d Inducit quandam conclusionem sequentem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo inducit conclusionem dicens, quod si hoc verum est, scilicet quod demonstrationes in singulis scientiis non sunt ex communibus principiis, & iterum quod principia scientiarum habent aliquid prius, quod est commune manifestum est, quod non est vniuscuiusque scientie demon-

Tuero difficile admodum est se se percipere quempiam, si sciat nec ne. Est enim

in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientie, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior. Tertio ibi.

f Redit ad principale conclusionem: & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus, nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometrie procedit ad scientias inferiores, sicut sunt artes mechanicæ, quæ vtuntur mensuris: aut speculatiuæ, sicut scientie quæ sunt de visu, vt perspective, quæ sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, & musicam,

Ostquam ostendit, quod demonstratio non procedit ex principiis communibus, sed ex propriis, hic ad eundem præmissum, determinat de principiis propriis & communibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit necessitatem huiusmodi determinationis, dicens, quod difficile est cognoscere, vtrum sciamus ex propriis principiis, quod solum est vere scire, aut non ex propriis. Opinatur enim, multi se scire, si habeant syllogismum ex aliquibus veris, & primis. Sed hoc non est verum: immo oportet quod ad hoc, quod nos sciamus, quod principia

Tuero difficile admodum est se se percipere quempiam, si sciat nec ne. Est enim

in causas, sed e conuerso. Vnde oportet quod talis processus sit ex prioribus, & ex magis notis simpliciter. Oportet ergo magis esse scitum, quod est superioris scientie, ex quo probatur quod est inferioris, & maxime esse scitum id, quo omnia alia probantur, & ipsum non probatur ex aliquo priori. Et per consequens scientia superior erit magis scientia, quam inferior. Tertio ibi.

f Redit ad principale conclusionem: & dicit quod demonstratio non procedit in aliud genus, nisi sicut dictum est, quod demonstratio geometrie procedit ad scientias inferiores, sicut sunt artes mechanicæ, quæ vtuntur mensuris: aut speculatiuæ, sicut scientie quæ sunt de visu, vt perspective, quæ sunt de visu. Similiter est arithmetica in comparatione ad harmonicam, & musicam,

Ostquam ostendit, quod demonstratio non procedit ex principiis communibus, sed ex propriis, hic ad eundem præmissum, determinat de principiis propriis & communibus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit necessitatem huiusmodi determinationis, dicens, quod difficile est cognoscere, vtrum sciamus ex propriis principiis, quod solum est vere scire, aut non ex propriis. Opinatur enim, multi se scire, si habeant syllogismum ex aliquibus veris, & primis. Sed hoc non est verum: immo oportet quod ad hoc, quod nos sciamus, quod principia

Sunt autem quibus vtuntur in demonstrationibus scientiis, alia cuiusque scientie propria, alia communia scientie, alia vero communia. Communia autem secundum analogiam: quoniam utile est in eo, quod est sub scientia genere.

Propria principia quidem, vt lineam esse huiusmodi & rectum: communia autem, vt ab æqualibus æqualia si auferas, æqualia quidem reliqua sunt.

Sufficiens autem est vnumquodque istorum, quantumcunque in genere est. Idem enim faciet Geometria, & si non de omnibus accipiat, sed in magnitudinibus solum: Arithmetica autem in numeris.

Sunt autem propria quidem & quæ accipiuntur esse, circa quæ scientia speculatur, quæ sunt per se: vt Arithmetica veritates. Geometria autem signa & li-

Lec. præc.

Tex. c6, 24. Lec. 15.

T. c6m. 25.

Lec. sequ. imme.

... sunt, per principia communia. i. ex illis principiis, quæ demõ-

neas. Hæ enim recipiunt esse, & hoc esse. Horum autem passio-

h Quædam tamẽ scientias nihil prohibet quædam eorum de-

LECTIO XIX.

Non est autem suppositio, neque petitio, quæ

LECTIO XIX.

Quædam autem suppositio, neque petitio, quæ

nes animi conceptiones a petitionibus, siue suppositionibus,

At horum per se affectuum, quid quidem quisque significat, sumunt, ut

Nihil tamen prohibet, scientiarum nonnullas, horum præterire nonnulla

LECTIO XIX.

Non est autem id suppositio, sane, quod necesse est esse

Quod igitur demonstrari quidem potest, non demonstratum autem a

Lec. 17.

runt. Hoc quidem commune est eis, quæ cum sint demonstrabilia,

lum, si vero neque vnus opinionis, aut contrariæ esse idem

d Neque geometra falsa supponit, sicut quidam affirmant

e Amplius petitio, & suppositio omnis, aut sicut totum est,

f Species quidem igitur esse, aut vnus aliquid extra multa,

LECTIO XX.

Non contingere autem simul affirmare & negare, neque vna recipi

Lec. 16. tex. expo. a.

A particularia, manifestum est quod de his lineis non demonstrat

La prorsus discenti de hoc opinio, vel etiam contraria insit.

B Diffinitiones igitur, cum affirmationes, aut negationes non sint,

Neque geometra falsa supponit, quemadmodum nonnulli putarunt,

Formas igitur, aut vnus quid præter ipsa multa non necesse est

LECTIO XX.

Vlla autem demonstratio simul fieri non posse, ut simul

hic ostendit qualiter demonstratiue scientiæ se habeant ad

LECTIO XX.

Ostquam determinauit Philosophus de principijs proprijs & communibus,

Lec. 16. tex. expo. a.

Lec. sequ. immo.

principia inter communia se habent. Secundo, quomodo se habeant communiter circa omnia principia communia...

Tex. c6. 9.

Lec. 6. rex. expo. a.

geat monstrare conclusionem, sic ostenditur, quod accipientibus primum de medio quod verum sit affirmare, negare autem non verum. Medium autem nihil differt esse, & non esse accipere; similiter autem & tertium. Si enim assignetur, de quo homine verum est dicere animal, sed si solum hominem animal esse omnem, non animal autem non, erit id verum dicere Calliam & non Calliam: non animal autem non, erit id verum dicere Calliam & non Calliam: non animal autem non, erit id verum dicere Calliam & non Calliam...

Tex. c6. 27.

Quia si acciperet affirmationem & negationem ex parte medii, nihil differt verum sic vel sic esse, & eadem ratio est de tertio, id est de minori extremitate per coparationem ad medium. Verbi gratia. Sit animal primum, Homo medium, & Callias tertium. Si quis vellet ut praedicatio principio in demonstratione, oporteret sic arguere. Omnis homo est animal & non est non animal: Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal. Cum enim dicat omnis homo est animal, nihil differt, verum etiam haec sit vera, non homo est animal, vel non sit vera. Et similiter in conclusione non differt, ex quo Callias est animal, & non est non animal. Et huius causa est, quia primum non oportet dici de solo medio, sed potest dici etiam de aliquo quodam, quod est diuersum a medio, quod significatur per negationem medii, propter hoc quod primum dicitur de pluribus quandoque quam medium, sicut animal de pluribus quam homo. Vnde dicitur de equo qui non est homo. Vnde si accipitur medium idem, & non idem, id est si accipitur medium affirmatiuum, & negatiuum, ut cum dico, homo & non homo est animal, nihil facit ad conclusionem. Cum autem accipitur affirmatio & negatio ex parte maioris extremitatis, differunt quidem quantum ad conclusionem, & etiam quantum ad veritatem praemissarum. Si enim homo esset non animal, non...

d Sed dialectica de omnibus, & si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia, ut quidem omne affirmare, aut negare, aut quod est aequalia ab aequalibus, aut taliu quolibet. Sed dialectica non est sic diffinitorum quorundam, neque generis aliquis vnus. Non enim interrogaret. Non est enim interrogare demonstrantem, propter id, quod oppositorum esse non demonstrat idem. Ostensum autem est hoc, in his quae de syllogismo...

Conueniunt autem inter se scientia omnes in hisce, quae communia sunt: non in hisce, de quibus demonstrant, nec in his etiam quae demonstrant. Communia autem ea dico, quibus sic vniuersum ex ipsis demonstrant.

esse verum, quod homo est animal, neque sequeretur, quod Callias esset animal. Tamen nihil plus certificatur, cum dicitur: homo est animal, & homo non est non animal, quam cum dicitur, solum homo est animal. Idem enim intelligitur per vtranque. Et sic manifestum est, quod demonstrationes non videntur hoc principio, scilicet quod affirmatio & negatio non sunt simultaneae, neque ex parte praedicati, neque ex parte subiecti. Deinde, cum dicitur...

paeto conclusio demonstratur. Quod quidem fuerit, si sumptis affirmare quidem primum de medio esse verum; negare autem verum non esse. Nihil autem refert medium esse atque non esse refert, & tertium pari modo. Nam si datum est id, de quo hominem dicere verum est; dabitur et id ei quo non hominem dicere verum est. Sed si tantum hoc totum sumatur, hominem inquam animal, non autem non animal esse, erit etiam verum Calliam dicere, & non Calliam animal, non autem non animal. Causa autem est, quia primum non solum de medio, sed etiam de alio dicitur, propterea quod ad plura se extendit. Quare nihil ad conclusionem refert, & si medium et ipsum non ipsum est.

Hoc autem omne inquam affirmandum, aut negandum esse, ea demonstratio sumi, qua deducitur ad id quod fieri nequit. Nec tamen semper vniuersaliter, sed quo ad satis est generi, circa quod genus demonstrationes afferuntur, sicut et prius est dictum.

Conueniunt autem inter se scientia omnes in hisce, quae communia sunt: non in hisce, de quibus demonstrant, nec in his etiam quae demonstrant. Communia autem ea dico, quibus sic vniuersum ex ipsis demonstrant.

Diferendi quoque, facultas cum omnibus conuenit, & si qua vniuersaliter ipsa communia ostendere nitatur, uelut omne quoduis affirmetur aut negetur oportet, uel ab aequalibus dempms aequalibus, aequalia sunt ea, quae restant, uel talium aliqua. Atque ipsa diferendi facultas non est sic diffinitorum quorundam, neque generis cuiusdam. Non enim interrogaret. Demonstrantem nanque non licet interrogare, propterea quod ex oppositis non ostenditur idem. Hoc autem demonstratum est in hisce, quae de ratiocinatione sunt pertractata.

Scientia se habeant communiter ad alia principia communia. Et circa hoc duo facit. Primo dicit quod omnes scientiae in principis communibus communicant hoc modo, quod omnes videntur eis, sicut ex quibus demonstrant, quod est uti eis ut principis. Sed non videntur eis, ut de quibus aliquid demonstrant, ut de subiectis, neque sicut quod demonstrant. In conclusionibus. Secundo, ibi...

Tex. c. 8. l. 7. t. expo. 6. & t. c. 9. l. 6. t. ex. 3.

Tex. c. 6. l. 6. t. expo. 3.

communibus, & aliqua alia scientia est de communibus, sicut philosophia prima, cuius subiectum est ens, & considerat quae consequuntur ens, ut proprias passiones entis. Scindum tamen, quod alia ratione est de communibus Logica & philosophia prima. Philosophia enim prima est de communibus, quia eius confideratio est circa ipsas res communes, scilicet licet circa ens & partes eius. Et quia circa omnia quae sunt, habet negotiari ratio, Logica autem est de operationibus rationis, Logica etiam erit de his, quae communia sunt omnibus, id est de intentionibus rationis, quae ad omnes res se habent. Non autem ita, quod ipsa Logica sit de ipsis rebus communibus, sicut de subiectis. Considerat enim Logica sicut subiectum, syllogismum, & enunciationem, praedicatum, aut aliquid huiusmodi. Pars autem Logicae, quae demonstratiua est, & si circa omnes intentiones ueretur, docendo quomodo hinc demonstratiuae scientiae, non tamen procedendo ex communibus intentionibus ad aliquid ostendendum de rebus, quae sunt subiecta aliarum scientiarum. Sed hoc Dialectica facit, quia ex communibus intentionibus probat arguendo ad ea quae sunt aliarum scientiarum: siue sint propriae, siue sint communia, maxime tamen ad communia. Sicut argumentatur quod odium est in concupiscibili, in qua est amor, & ex hoc, quod contraria sunt circa idem. Est ergo Dialectica de communibus, non solum quia pertractat intentiones communes rationis, quod tota Logica est commune, sed etiam quia circa communia rerum argumentatur. Quocirca autem scientia argumentatur circa communia rerum, oportet quod argueretur circa principia communia, quia veritas principiorum communium est manifesta ex cognitione terminorum communium, ut entis & non entis, totius & partis, & similia. Dicit autem signanter { & si aliqua scientia tentet, } quia philosophia prima non demonstrat principia communia, sunt enim in demonstratione simpliciter, sed aliqui errantes tentauerunt ea demonstrare, ut patet in 4. Metaphy. Vel etiam quia & si non possunt demonstrari simpliciter, tamen Philosophus primus tentat monstrare eo modo, quo est possibile, scilicet contradicendo negantibus ea, per ea quae oportet ab eis concedi, non per ea, quae sunt magis nota. Scindum est etiam, quod primus Philosophus hoc modo non solum demonstrat ea, sed etiam aliquid de eis monstrat, sicut de subiectis, sicut quod impossibile est mente concipere opposita eorum, ut patet in 4. Metaphy. Cum ergo disputet circa haec principia & Philosophus primus & dialecticus, tamen aliter & aliter. Dialecticus enim non procedit ex aliquibus principis demonstratiuis, neque assumit alteram partem contradictionis tantum, sed se habet ad vtranque. Contingit enim vtranque, quandoque, vel probabilem esse, vel ex probabilibus ostendi, quae accipit dialecticus. Et propter hoc interrogat: Demonstratur autem non interrogat, quia non se habet ad opposita. Et haec est differentia vtriusque; quae posita est in his, quae de syllogismo sunt, id est in libro Priorum in principio. Philosophia, ergo prima procedit circa communia per modum demonstrationis, & non per modum dialecticae disputationis.

LECTIO XXI.

I autem idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis (propositiones autem sunt secundum vnamquamque scientiam, ex quibus est syllogismus) secundum vnamquamque vtiue erit interrogatio scibili, ex quibus quidem secundum vnamquamque scientiam propriam sit syllogismus. Manifestum itaque, quod non omnis interrogatio geometrica vtiue erit neque medicinalis. Similiter autem est & in aliis.

b Sed ex quibus, aut demonstratur aliquid eorum, de quibus Geometria est, aut ex eisdem demonstratur geometricae: sicut in speculatiua. Similiter autem & in aliis.

c Et de his quidem rationem ponendam esse ex Geometricis principis & conclusionibus: sed principiorum rationem non ponendam esse Geometriae secundum quod est Geometria. Similiter autem, & in aliis scientiis

LECTIO XXI. Ostendam ostendit Philosophus qualiter scientia demonstratiua se habeant circa principia communia, hic ostendit qualiter se habeant circa propria. Et diuiditur in duas partes. In prima, ostendit quod in qualibet scientia sunt propriae interrogationes, & disputationes. In secunda ostendit, quomodo in qualibet scientia sunt propriae interrogationes, & disputationes: ibi { Quoniam autem sunt geometricae, } seq. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod in qualibet scientia sunt interrogationes propriae. In secunda, quod in qualibet scientia sunt res propriae, & disputationes: ibi { Neque omnem interrogationem vtiue } Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod in qualibet scientia sunt interrogationes propriae. Secundo, quae sunt istae: ibi { Sed ex quibus aut demonstratur. } Primo sic ostendit. Idem est & in ceteris intelligendum.

LECTIO XXI.

Vbi si eadem est interrogatio ratiocinativa & propositio contradictionis (sunt autem in vnaquaque scientia propositioes, ex quibus vniuersumque propriam conficitur ratiocinatio) erunt porro quaedam interrogationes, ad singulas scientias atinentes, ex quibus sit cuiusque propria ratiocinatio. Patet ergo, non omnem interrogationem geometricam esse, nec ad medendi artem omnem accommodari, & pari modo de ceteris.

Sed aut ea, ex quibus aliquid ostenditur: de quibus est ipsa Geometria, aut ea, quae ex eisdem demonstrantur ex quibus Geometria demonstratur, quae sunt per se ipsa. Idem est & in ceteris intelligendum.

Atque de his ipsis reddenda quod est ratio ex geometricis principis, conclusionibusque: sed de principis non est reddenda ratio geometrica, ut est professor geometricae. Eadem sunt & in ceteris scientiis obseruanda.

propositio in syllogismo aliquo. In vnaquaque autem scientia sunt propriae propositiones, ex quibus sit syllogismus. Ostendit enim, quod qualibet scientia ex propriis procedit. Ergo in qualibet scientia, sunt propriae interrogationes. Non ergo quaelibet interrogatio est geometrica, vel medicinalis, & sic de aliis scientiis. Scindum tamen est, quod interrogatio aliter est in scientiis demonstratiuis, & aliter est in dialectica. In dialectica enim non solum interrogatur de conclusione, sed etiam de praemissis. Demonstratur autem non interrogat de praemissis, sed sumit quasi per se notas, vel per alia principia probat. Sed interrogat solum de conclusione. Et cum eam demonstrauerit, vtiue ea, sicut alia propositio, ad demonstrandum aliquam aliam conclusionem. Deinde cum dicitur: b { Primo, ostendit quae interrogationes sunt propriae vniuersumque scientiae. Et primo in quantum assumuntur ut propositiones: ex quibus demonstratur procedit. Secundo, in quantum sumuntur, ut conclusiones, ibi { Et de his quidem, } Dicit ergo primo, quod interrogationes geometricae sunt ex quibus demonstratur aliquid circa illa, de quibus est Geometria, aut illa, quae demonstrantur ex principis Geometriae eiusdem. Sicut illa, ex quibus demonstratur aliquid in speculatiua scientia, id est per se ipsa, quae procedit ex principis Geometriae. Et quod dictum est de Geometria, intelligendum est de aliis scientiis: quia scilicet propositio, vel interrogatio dicitur proprie cuius scientiae, ex qua demonstratur in ipsa scientia, vel in scientia subalternata. Deinde cum dicitur: c { Notificat geometricam interrogationem, prout est conclusio. Et dicit, quod de interrogationibus geometricis ponenda est ratio, demonstratur de scilicet veritatem ipsarum ex principis geometricis, & conclusionibus: quae per ipsa principia demonstrantur. Non enim cuiuslibet demonstrationis geometricae, ratio redditur ex primis geometricae principis, sed interdum ex his, quae per prima principia sunt conclusa. Interrogationum autem, quae semper sunt conclusiones in demonstratiuis scientiis, ratio reddi potest in eisdem, sed principiorum ratio

Lec. imme. seq.

Lec. 18. te. expo. 7.

non potest reddi a geometra, secundum quod geometra est. Et similiter in aliis scientiis est. Nulla enim scientia probat sua prima principia, secundum quod ostensum est supra. Et dicitur secundum quod geometra est, quia contingit in aliqua scientia probari principia illius scientie, in quantum, scilicet illa scientia assumit principia alterius scientie, sicut geometra probat sua principia secundum quod assumit forma Philosophi primi. Metaphy. Deinde cum dicitur.

d. ¶ Ostendit, quod in qualibet scientia sunt propriae responsiones & disputationes. Et primo, quod sint propriae responsiones. Secundo, quod sint propriae disputationes: ibi ¶ Si autem disputat. ¶ Dicit ergo, quod ex predictis patet, quod ¶ non contingit vnuquodque scientie de qualibet questione interrogare. ¶ Vnde etiam patet, quod non contingit de quolibet interrogato respondere: sed solum de his, quae sunt secundum propriam scientiam: eo quod ad eandem scientiam pertinet interrogatio & responsio. Et quia ex interrogazione & responsione fit disputatio: consequenter ostendit, quod in qualibet scientia est propria disputatio, dicens: quod si disputet geometra cum geometra, secundum quod geometra. i. de his, quae ad Geometriam pertinent, manifestum est, quod bene procedit disputatio. Si tamen non solum fiat disputatio de eo, quod est geometriae, sed etiam ex principis geometricis procedatur. Si vero non sic fiat disputatio in geometria: non bene disputatur. Si vero aliquis disputet cum geometra non de geometricis: manifestum est, quod non arguitur, id est quod non convincitur, nisi per accidens: puta si sit disputatio in musica, & contingat geometram per accidens esse musicum. Vnde manifestum est, quod non est in non geometricis de Geometria disputandum: quia non poterit iudicari per principia illius scientie, verum bene vel male disputetur. Et similiter se habet in aliis scientiis.

LECTIO XXII.

Tex. c. 28. Vide in an. not.

Voniam autem sunt geometricae interrogationes, nonne sunt & non geometricae? Et secundum vnam quaque scientiam, quae secundum geometriam quamlibet, geometricae sunt. Et vtrum secundum ignorantiam syllogismus sit, qui est ex oppositis syllogismus, aut paralogismus.

b. Secundum Geometriam autem, aut quae ex alia arte, vt musica est, interrogatio non geometrica.

c. De geometria autem parallax subire opinari: geometrica quodammodo est, & non geometrica alio modo. Duplitem enim hoc est, sicut arithmeton, id est quod est sine ritmo. Altera quidem non geometrica est in non habendo sicut arithmeton, altera vero in prae habendo. Et ignorantia haec, quae est ex huiusmodi principis contraria est.

LECTIO XXII.

¶ Ostendit Philosophus, quod in qualibet scientia sunt propriae interrogationes, responsiones, & disputationes. hic ostendit quod in qualibet scientia sunt propriae deceptions & ignorantiae. Et dividitur in duas partes. In prima, mouet quasdam quaestiones.

In secunda soluit: ibi ¶ Secundum geometriam vero. ¶ Ponit ergo primo tres quaestiones, quarum prima est. Cum sint quasdam interrogationes geometricae, vt supra ostensum est, nonne sunt etiam quaedam non geometricae? Et quod de Geometria dicitur, potest etiam de qualibet scientia quaeri. Secunda quaestione ponit: ibi ¶ Et secundum vnam quaque scientiam, quae sunt secundum ignorantiam, quae est in vnaquaque scientia, possunt dici geometricae, & similiter alicui scientiae alii propriae? Dicuntur autem interrogationes secundum ignorantiam alicuius scientiae, quando de his interrogatur, quae sunt contra veritatem scientiae illius. Tertiam quaestionem ponit: ibi ¶ Et vtrum secundum ignorantiam ¶ quae talis est. In vnaquaque scientia contingit decipi per aliquem syllogismum, quem vocat secundum ignorantiam. Contingit autem per aliquem syllogismum deceptionem accipere dupliciter. Vno quidem modo, quando peccat in forma, non seruando debitam formam syllogismi & modum. Alio modo, quando peccat in materia, procedens ex falsis. Et est differentia inter hos modos duos: quia ille qui peccat in materia, syllogismus est, cum obseruetur oia, quae ad formam syllogismi pertinent. Ille autem, qui peccat in forma, syllogismus quidem non est, sed paralogismus. i. apparet syllogismus. In dialecticis quidem vtroque modo contingit fieri deceptionem. Vn & in. 1. Top. Arist. facit mentionem de litigioso, qui est syllogismus, & de peccate in forma, qui non est syllogismus, sed apparet. Est ergo quaestio, vtrum syllogismus ignorantiae, qui fit in scientiis demonstratiuis, sit syllogismus ex oppositis scientiae, id est ex falsis procedens, aut paralogismus, scilicet peccans in forma: qui non est syllogismus, sed apparet. Deinde cum dicitur.

¶ Soluit praedictas quaestiones. Et primo soluit primam. Secundo, secundam: ibi ¶ De Geometria autem. ¶ Tertio, tertiam: ibi ¶ In doctrinis autem. ¶ Dicit ergo primo, quod ¶ in interrogatio omnino non geometrica est illa, quae omnino fit ex alia arte, sicut ex Musica. ¶ Vt si quaeratur in geometria, vtrum tonus possit diuidi in duos semitonos aequales, talis interrogatio est omnino non geometrica: quia est ex his, quae nullo modo ad geometriam pertinent. ¶ Soluit secundam quaestionem dicens, quod ¶ est interrogatio de Geometria, id est de his, quae pertinent ad geometriam vt cum

LECTIO XXII.

Vm autem interrogationes sint geometricae, sunt ne & ingeometricae? Et interrogationum haec quae ab ea prodeit ignorantiae, quae est dispositio, geometricae ne sunt, & in quacunque facultate similiter? Praeterea vtra rationationum ab ignorantia proficitur, vtrum ea, quae ex oppositis constat, an ea, quae constructa est vniuersae?

¶ Soluit tertiam quaestionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod in demonstratiuis scientiis non fit paralogismus in dictione. Secundo, quod non fit extra dictionem: ibi ¶ Non oportet autem.

¶ Cum autem secundum sex locos sophisticos fiat paralogismus in dictione, ex his accipit vnum paralogismum: qui fit secundum equiuocationem, ostendens, quod talis paralogismus in scientiis demonstratiuis esse non potest: de quo tamen magis videtur. Dicit ergo, quod ¶ in doctrinis non fit paralogismus, scilicet syllogismus peccans in forma, sicut in dialecticis. In demonstratiuis enim oportet medium idem semper esse dupliciter: id est ad duo extrema comparari. Quia & de medio maior extremitas vniuersaliter praedicatur: & medium vniuersaliter de minori extremitate. Sed quod praedicatur, non dicitur omne idem signum vniuersale non ponitur ad praedicatum. In fallacia vero equiuocationis est quidem idem medium secundum vocem, non autem secundum rem. Et idem quando in voce proponitur, latet. Sed si ad sensum demonstratur, non potest esse aliqua deceptio. Sicut hoc nomen circulus equiuocet de figura dicitur, & de poemate. Similiter & in rationibus, id est in argumentationibus latet, id est deceptio potest accidere, vt si dicitur. Omnis circulus est figura, poema Homeri est circulus, ergo poema Homeri est figura. Si vero scribatur ad sensum circulus, nulla potest esse deceptio: manifestum enim erit, quod carmina non sunt circulus. Sicut autem haec deceptio excluditur per hoc, quod medium demonstratur ad sensum, ita & in demonstratiuis excluditur per hoc, quod medium demonstratur ad intellectum. Cum enim aliquid diffinitur, ita se habet ad intellectum: sicut id quod sensibilibus describitur, se habet ad visum. Et ideo dicit, quod haec scilicet diffinita demonstratiuis scientiis, sunt, quae videntur in intellectu. In demonstratiuis autem procedit semper ex diffinitionibus. Vnde non potest ibi esse deceptio equiuocationis, & multo minus secundum

Lec. p. 1. imae.

Tex. c. 23.

vt cum interrogatur de aliquo aliquis, quod est contra veritatem geometricam. Sicut si fiat quaestio, de hoc quod est ¶ parallax subire, id est lineas quae distantes concurrere ¶ est quodammodo geometrica, & quodammodo non geometrica. Sicut enim arithmeton, id est, quod est sine ritmo ¶ vel sono dupliciter dicitur.

¶ Vno quidem modo, quod nullo modo habet sonum, vt lana, alio autem modo, quod non habet bene sonum, sicut campana non bene sonans: ita interrogatio non geometrica dicitur dupliciter. Vno modo, quia est omnino non geometrica, quasi nihil habens geometriae, sicut quaestio de Musica proposita. Alio modo, quia prae habet id quod est geometriae, quia videlicet habet contrarium geometricae veritatis. Ita ergo interrogatio quae est de circulo linearum aequidistantium, non est non geometrica primo modo, cum sit de rebus geometricis, sed secundum modum: quia prae habet id, quod est geometriae. Et ignorantia haec, scilicet, quae est in prae habendo principis geometricae, est contra veritatem geometricae. Deinde cum dicitur.

¶ Soluit tertiam quaestionem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod in demonstratiuis scientiis non fit paralogismus in dictione. Secundo, quod non fit extra dictionem: ibi ¶ Non oportet autem.

f. Contingit autem quosdam non syllogistice dicere propter id, quod accipiunt vtriusque inherencia. vt & Ceneus facit quod ignis in multiplicata analogia fit. Nanque ignis cito generatur, sicut dicit, & hoc analogia.

Cap. 1.

alias fallacias in dictione. Deinde cum dicitur. ¶ Ostendit, quod non potest fieri paralogismus in demonstratiuis, secundum fallaciam extra dictionem. Et quia huiusmodi paralogismus frequenter obuiatur ferendo instantiam, per quam ostenditur defectus in forma syllogizandi, ideo primo ostendit, qualiter ferenda est instantia in demonstratiuis. Secundo ostendit, quod in eis non potest esse paralogismus secundum fallaciam extra dictionem: ibi ¶ Contingit autem quosdam. ¶ Dicit ergo primo, quod ¶ non oportet in demonstratiuis ferre instantiam in ipsam ¶ in aliquem paralogismum, sumendo aliquam propositionem inducendam, id est particularem. Nam inductio ex particularibus procedit, sicut syllogismus ex vniuersalibus. Et hoc ideo est, quia in demonstratiuis non sumitur propositio, nisi quae est in pluribus. Nisi enim sit in pluribus, non est in omnibus. Oportet autem syllogismum demonstratiuum ex vniuersalibus procedere. Vnde manifestum est, quod neque instantia potest esse in demonstratiuis, nisi vniuersalis, quae est de sumo propositiones & instantiae. Tamen in dialecticis quam in demonstratiuis, illud quod sumitur vt instantia, postea sumitur vt propositio, ad syllogizandum contrarium eius quod probat. Deinde cum dicitur.

In mathematicis autem non similiter fraudis situm dicitur: quia medium est semper duplex. Nam alter extremorum de hoc omni: & hoc rursum, id est eundem de altero dicitur, atque praedicatum non dicitur omne. Haec autem licet quasi cernere mentis perceptione, in discernendi vero facultatis disceptionibus latent. Est ne omnis circulus figura? si designauerit, patet. Sed quidnam vltra? Carmina ne sunt circulus? Continuo patet non esse.

Atque non oportet inficiationem ad ipsum afferre: si sit propositio inducenda. Vt enim neque propositio est ea, quae non ad plura se extendit: (non enim erit de omnibus) ex vniuersalibus autem ex vniuersalibus, sic patet nec eam inficiationem esse, quae vniuersalis non est. Et enim eadem sunt propositiones, inficiatione sunt. Nam quam affert quipiam inficiationem, ea vel discedit vel demonstrandi propositio fieri potest.

¶ Ostendit, quod in demonstratiuis non accidit deceptio per paralogismos extra dictionem. Et sicut ostendit supra, quod non erit paralogismus in dictione in demonstratiuis, ostendit de vno paralogismo, qui fit secundum fallaciam equiuocationis: ita hic ostendit, quod in demonstratiuis non est paralogismus extra dictionem, ostendendo de vno, qui fit secundum fallaciam consequentis. Patet enim quod secundum alias fallacias extra dictionem non potest fieri paralogismus in demonstratiuis. Neque enim secundum accidens, cum demonstrationes procedant ex his quae sunt per se. Neque secundum quid, & simpliciter, cum ea quae in demonstratiuis sumuntur, sint vniuersaliter, & semper, & non secundum quid. Circa ergo hoc duo facit. Primo ostendit, qualiter fiat paralogismus secundum fallaciam consequentis. Secundo, quod ex hoc modo non accidit deceptio in demonstratiuis: ibi ¶ Aliquando quidem. ¶ Dicit ergo primo, quod ¶ quosdam non contingit syllogistice dicere. Id est non seruare formam syllogismi, propter hoc, quod accipiunt vtranque instantiam, id est quia accipiunt medium affirmatiue praedicatum de vtroque extremo, quod est syllogizare in secunda figura ex duabus propositionibus affirmatiuis, quod facit fallaciam consequentis. Sicut facit quidam Philosophus nomine Ceneus, ad ostendendum, quod ignis sit in multiplicata analogia, id est quod in maiori quantitate generatur ignis, quam fuerit corpus ex quo generatur: hoc quod ignis cum sit rarissimum corpus, per rarefactionem ex aliis corporibus generatur. Vnde oportet, quod materia prioris corporis sub maioribus dimensionibus extendatur, formatum ignis assumens. Ad hoc autem probandum vtebatur tali syllogismo: Quod generatur ex multiplicata analogia, cito generatur: sed

Lec. p. 1.

ignis cito generatur, ergo ignis generatur ex multiplicata ana...

g. Ostendit, quod per hunc modum syllogizandi non acci...

h. Si autem esset impossibile ex falso verum monstrare, vtique...

i. Conuertuntur autem magis quae sunt in mathematicis, quo...

k. Augentur autem non per media, sed in post assumendo vt A...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

h. Ostendit, quod in demonstratiuis scientiis contingit pra...

diffinitiones, quae sunt demonstrationis principia, vt ostend...

In interdum igitur fieri nequit, ut ex iis, quae sumuntur...

Quod si fieri non posset, ut verum ostendatur ex falsis, facile...

Conuertuntur autem ea magis, quae in mathematicis sunt, quia...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

Accrescit etiam ratiocinatio non per media, sed assumendo...

stratio est syllogismus faciens scire, & quod demonstratio ex causis...

Sed quae est propter quid scientia secundum primam causam...

Vt quod prope sunt planetae per id, quod non scintillant...

Contingit autem & per alterum alterum monstrare, & erit...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

quod non scintillant. Non enim non scintillant, sed causa quod...

quid est per primam sit causam. Alio vero modo, si per eam quidem...

Velut vagas stellas esse prope, quia non micant...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Item sic lunam demonstrant, quia per incrementa circularis...

Tex. c. 30.

Left. 13. re. expo. 8.

Le. ime. fe.

Post. Diui. Tho. E. Non

Non enim ideo est circularis luna, quia sic augetur: sed quia circularis est, ideo talia augmenta recipit. Sic ergo Luna in quo C, id est minor extremitas, augmentum in quo B, id est medius terminus, circulariter augetur in quo A, id est maior extremitas. Et hoc intelligendum in syllogismo quia. Econuerso autem in syllogismo propter quod. Deinde cum dicitur: *ostendit quod sit demonstratio quia, per effectum non conuenibilem, dicens quod illis etiam syllogismis in quibus media non conuertuntur cum extremitatibus, & accipitur ut notius quo ad nos, scilicet loco medii, quod non est causa, sed magis effectus, demonstratur quidem quia, sed non propter quid.* Et quidem si tale medium conuertatur cum maiori extremitate, & excedat minorem manifestum est, quod conueniens sit syllogismus. Sicut si probetur de venere quod sit prope, quia non scintillat. Si autem econuerso minor terminus esset in plus quam medium: non esset conueniens syllogismus. Non enim potest de stella vniuersaliter concludi, quod sit prope, propter hoc quod non scintillat. In comparatione autem ad maiorem terminum, est econuerso. Nam si medium sit in minus quam maior terminus, conueniens sit syllogismus. Sicut si per hoc, quod est motus in motu progressiuo, probetur de aliquo quod habeat animam sensibilem. Si autem sit in plus non sit conueniens syllogismus. Nam ab effectu, qui a pluribus causis procedere potest, non potest vna illarum concludi. Sicut non potest concludi, quod aliquis habeat febre, ex excitatione pulsus.

In quibus autem media, non conuertuntur, sed transcendent, & est notius quod non est causa quia demonstratur quidem, sed propter quid, non.

LECTIO XXIII.

Mplius in quibus medium extra ponitur, & in his enim ipsius quod non propter quid demonstratio est. Non enim dicitur causa.

At quare non respirat paries, quia non est animal. Si enim hoc causa est non respirandi, oportet animal causam esse respirandi. Ut si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio est esse. Sicut si sine mensura esse calida & frigida non sanandi causa est, & cum mensura esse sanandi causa est. Similiter autem est si affirmatio ipsius esse, & negatio non esse. In his autem sic demonstratis, non contingit quod dictum est. Non enim dicitur animal.

Syllogismus autem fit huiusmodi cause in media figura. Ut sit A animal, in quo B respirare, in quo C paries. In B quidem igitur omni est A, omne enim respirans animal est, in A autem nullo. Quare B in C nullo est. Non igitur respirat paries.

Comparatur huiusmodi causarum secundum excellentiam.

LECTIO XXIII.

Ostendam manifestavit Philosophus per exempla, qualiter demonstratur quia per effectum, hic ostendit qualiter demonstratur quia per non immediatam. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum. Secundo ostendit, qualiter in huiusmodi demonstrationibus media se habeat ad conclusiones: ibi Comparatur autem huiusmodi &c. Circa primum tria facit. Primo proponit intentum. Secundo, manifestat per exempla: ibi *Ut quod non respirat.* Tertio, ordinat in forma syllogistica: ibi *Syllogismus autem.* Dicit ergo primo, quod solum in his quod probatur per effectum demonstratur quia, & non propter quid: sed etiam in quibus medium extraponitur. Dicitur autem medium extraponi, quod est diuersum a maiori termino, ut accidit in syllogismo negatiuis.

Vel medium extraponi dicitur, quod medium est quasi cibus, & non conuertitur cum maiori termino. Quod autem per tale medium, non potest demonstrari propter quid, probat ex hoc, quod demonstratio propter quid, est per causam. Tale autem medium non est per causam, proprie loquendo. Deinde cum dicitur:

acerescit, per spicuum est luna esse rotunda. Atque hoc quidem modo ea facta, est rotatio: quia ipsum esse ostenditur. At si medium contra ponatur, extrahitur ipsum propter quod est rotatio. Non enim ob excretionem tales, rotunda est luna, sed quia est figura rotunda, ideo talia sunt scriptura incrementa. Atque si in C luna: rotunda in B sit accrescere ponatur in A.

In quibus autem ipsa media non conuertuntur, & est id notius, quod non est causa, ostenditur quidem esse ipsum autem propter quid est, non demonstratur.

LECTIO XXIII.

Reterea in his, quibus medium extra ponitur, & in his enim ipsius esse ipsum, esse se non propter quid, est demonstratio. Non enim dicitur causa ipsa.

Veluti propter quid paries non respirat, quia non animal est. Nam si hoc non respirandi causa est, oportet animal respirandi causam esse. Cuius si negatio causa est non essendi, affirmatio causa est essendi. Et si calidum, ac frigidum, in temperatio sanantem non habendi causa est, eorumdem temperatio sanantem habendi causa est. Pariter quoque modo, si affirmatio essendi causa est. Ad hoc autem, hanc hoc pacto assignata, non accommodatur id, quod est dictum. Non enim animal omne perspirat.

Atque ratiocinatio causa talis in media sit figura. A namque sit animal B respirare, paries C. Igitur ipsum A cuiuslibet quidem B competit, omne namque quod respirat animal est, nulli autem inest C. Quare neque B cuiuspiam competit C. Paries igitur non respirat.

Tales vero cause similes sunt his que per experientiam dicuntur.

Ostendit, quomodo media se habeant ad conclusionem, dicens, quod huiusmodi cause remota comparantur dictis secundum excellentiam, quia excedunt communiter conclusionis probandae.

probanda. Et huiusmodi medium contingit dicere, quod est multum dilans. Ut patet in probatione Anacharsidis, qui probat, quod apud Scythas non sunt sibilatores, propter hoc, quod non sunt ibi vites. Hoc enim est medium valde remotum. Propter quod enim esse, non habere vinum, & adhuc propinquius, non bibere vinum, ex quo sequitur letitia cordis quae mouet ad cantandum; ut sic sibilatio pro cantu intelligatur. Vel melius potest dici, quod sibilus hic accipitur non pro quolibet cantu: sed pro cantu videntium, quod vocatur celeuma. Deinde cum dicitur:

Epilogat quod dixerat, dicens: quod haec sunt differentia syllogismi quia, ad syllogismum, qui est propter quid, in eadem scientia, & secundum eorumdem positionem, & idem eorum qui habet eundem ordinem. Quod dicitur ad remouendum illud, quod post dicitur, quod vna scientia est subaltera.

LECTIO XXV.

Lio autem modo dicitur propter quid ab ipso quia, quod est per aliam scientiam utrumque specularem.

Huiusmodi autem sunt quaecumque sic se habent adinuicem, quod alterum sub altero est: ut Speculatiua ad Geometriam: & Machinatiua ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmetica: & Apparentia ad Astrologiam.

LECTIO XXV.

Ostendam manifestavit Philosophus, quomodo demonstratio propter quid, in eadem scientia, hic ostendit, quomodo differat in diuersis scientiis. Et circa hoc duo facit. Primo proponit intentum, dicens, quod alio modo a dictis differat propter quid, ab ipso quia, propter hoc quod in diuersis scientiis considerantur, id est quod ad vnam scientiam pertinet propter quid, & ad aliam scientiam quia. Secundo cum dicitur:

Manifestat propositum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum in scientiis, quarum vna est sub altera. Secundo ostendit, quomodo in predictis scientiis ad vnam eorum pertinet quia, & ad aliam propter quid: ibi Hoc enim ipsum &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit, quomodo predictae scientiae se habeant adinuicem secundum ordinem. Secundo ostendit, qualiter se habeant adinuicem secundum conuenientiam ibi. Fere autem vniocae. Dicit ergo primo, quod huiusmodi scientiae sunt, scilicet ad quarum vnam pertinet quia: ad aliam autem propter quid, quaecumque sic se habent adinuicem, quod altera est sub altera. Hoc autem contingit dupliciter. Vno quidem modo, quod subiectum vnius scientiae, est species subiecti superioris scientiae: sicut animal est species corporis naturalis, & ideo scientia de animalibus est sub scientia naturali. Alio autem modo, quando subiectum inferioris scientiae, non est species subiecti superioris scientiae: sed subiectum inferioris scientiae, comparatur ad subiectum superioris, sicut materiale ad formale. Et hoc modo accipit hic vnam scientiam esse sub altera, sicut per calculum, i. per seipsum te habet ad geometriam. Geometria enim est de linea & alius magnitudinibus. Per seipsum autem est circa lineam determinatam ad materiam, id est circa lineam visualem. Linea autem visualis: non est species lineae simpliciter, si-

cut nec triangulus ligneus est species trianguli. Non enim ligneum est differentia trianguli. Et similiter Machinatiua, id est scientia de faciendis machinis, se habet ad Stereometriam, id est ad scientiam quae est de mensurationibus corporum. Et haec scientia dicitur esse sub scientia per applicationem formalis ad materiale. Nam mensurae corporum simpliciter comparantur ad mensuras linearum & aliarum materiarum, quae requiruntur ad machinas per applicationem formalis ad materiale. Et similiter se habet harmonica, id est musica, ad arithmetica. Nam musica applicat numerum formalem, quem considerat arithmetica ad materia, id est ad sonos. Et similiter se habet apparentia, id est scientia naualis, quae considerat signa apparentia serenitatis vel tempestatis, ad astrologiam, quae considerat motus & situs astrorum. Deinde cum dicitur:

Hoc autem est medium id dicere, quod superat causam, cuius generis est Anacharsidis illud in Scythia modulatores non sunt, nam neque vites.

In eadem igitur scientia, & in maiorum possessione, haec sunt differentiae ratiocinationis ipsius esse, & ad ipsius propter quid est ratiocinationem.

LECTIO XXV.

Lio vero modo differunt se, & propter quid est, quod per aliam, a que aliam utrumque consideratur.

Tales autem sunt haec, quae ita se habent ut altera sub altera collocetur, ut ad Geometriam Perspectiua: & ad solidorum scientiam, machinatum facultas extruendarum, & ad Arithmetica Musica: & ad Astrologiam se se habet eorum scientia, quae apparentia.

Atque harum nonnullae scientiarum nomine, ratione se conueniunt, eae astrologia est, & ipsa mathematica & nauigandi scientia, & musica, ea est, quae mathematica, & quae auditum oblectat.

Hic enim ipsum quidem esse ad eos pertinet scire qui sensu utuntur, ipsum autem propter quid est ad

dam autem per applicationem principiorum mathematicorum ad res materiales, sicut astrologia dicitur mathematica & naturalis scientia, & similiter harmonica, id est musica dicitur mathematica, & quae est secundum auditum, id est practica musica, quae cognoscit ex experientia auditus, sonos. Vel potest dici, quod sunt vniocae, quia etiam in nomine speciei conueniunt. Nam & naualis dicitur astrologia, & practica musica, dicitur musica. Dicit autem fere, quia hoc non contingit in omnibus, sed in pluribus. Manifestat, quomodo in predictis scientiis ad vnam scientiam pertinet quia, & ad aliam propter quid. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod scientiae, quae sub se continent alias, habent dicere propter quid. Secundo, quomodo scientiae, quae sub eis continentur, habent dicere propter quid, respectu aliarum scientiarum: ibi *Habet autem se.* Sciendum ergo est circa primum, quod in omnibus praenominatis scientiis, illae quae continentur sub aliis, applicant principia mathematicae ad sensibilia. Quae autem sub se continent alias, sunt magis mathematicae. Et ideo dicit primo Philosophus, quod scire quia, est sensibilem, id est scientiarum inferiorum, quae applicant ad sensibilia: sed scire propter quid, est mathematicorum, id est scientiarum, quarum principia non applicantur ad sensibilia. Huiusmodi autem habent demonstrare ea, quae sumuntur ut cause in inferioribus scientiis. Et quia potest aliquis dicere, quod qui sciret propter quid, sciret & de necessitate quia, conuenienter hoc remouet dicens, quod multoties illi, qui sciunt propter quid, nesciunt quia. Et hoc manifestat per exempla. Sicut dicitur vlt, multoties nesciunt quaedam singularia, propter hoc, quod non intendunt per considerationem. Sicut qui scit omnem mulam esse sterilem, nescit de ista, quam non considerat. Et similiter

mathematicus qui demonstrat propter quid, nescit quandoq; quia, quia non applicat principia superioris scientiae ad ea, quae demonstrantur in inferiori scientia. Et quia dixerat quod scire propter quid, est mathematicum, vult ostendere cuiusmodi genus causae a mathematicis sumatur. Vnde dicit, quod istae

habent causarum demonstrationes, & multoties nesciunt ipsum quia. Sicut vniuersale considerans multoties quaedam singularium nesciunt, propter id quod non intendunt. Sunt autem haec quaecunque alterum quiddam sunt secundum substantiam: & vtuntur speciebus. Mathematicae enim circa species sunt, non enim de subiecto aliquo. Si enim & de subiecto aliquo geometricae sunt, sed non secundum quod de subiecto sunt,

e. Habet autem se scientia de iride ad perspectiuam, sicut haec ad geometriam: & alia ad istam, vt est id, quod est de iride. Ipsum quidem, quia physici est scire: sed propter quid perspectiuam aut simpliciter, aut secundum doctrinam.

f. Multae autem & non sibi inuicem scientiarum, habent se sic vt medicina ad geometriam, quae enim vulnera circularia tardius sanantur medici est scire quia: propter quid autem, geometria.

LECTIO XXVI.

Figurarum autem magis faciens scire, maxime prima est. Mathematicae enim scientiarum per hanc primam figuram demonstrationes ferunt, vt Arithmetica, & Geometria. & Perspectiua, & fere dicere est quaecunque propter quid faciunt speculationem. Aut enim omnino, aut sicut frequetius, & in pluribus per hanc figuram, qui est propter quid, fit syllogismus. Quare & per hanc erit faciens scire, propter quid speculari.

quid. Sed sicut perspectiua subalternatur geometriae, ita scientia de iride subalternatur perspectiuae. Applicat enim principia, quae perspectiua tradit simpliciter, ad determinatam materiam. Vnde ipsius physici qui tractat de iride, est scire quia: sed perspectiuam, est scire propter quid. Dicit enim Physicus conuersionem visus ad nubem aliquo modo dispositam ad solem, esse causam iridis. Propter quid autem, sumit a perspectiuo.

Deinde cum dicit, ostendit, quomodo quia, & propter quid, in diuersis scientiis non subalternis differunt. Et dicit, quod multae scientiarum, quae non sunt subinuenit, sic se habent ad inuicem, scilicet quod ad vnam pertinet quia, & ad alteram pertinet propter quid. Sicut patet de medicina & geometria. Non enim subiectum medicinae sumitur sub subiecto geometriae, sicut subiectum perspectiuae. Sed tamen ad aliquam conclusionem in

medicina consideratam, applicabilia sunt principia geometriae. Sicut quod vulnera circularia tardius sanantur, medici est scire quia, qui hoc experitur, sed propter quid scire, est geometria, ad quem pertinet cognoscere, quod circulus est figura sine angulo. Vnde partes circularis vulneris, non appropinquant sibi,

vt possint de facili coniungi. Sciendum autem est, quod illa differentia quia, & propter quid, quae est secundum diuersas scientias, continetur sub altero dicto, rum modorum, scilicet licet quando fit demonstratio per causam remoram.

vt autem perspectiua se habet ad geometriam: sic alia se habet ad perspectiuam, veluti de iride. Nam ipsum quidem esse ad naturalem pertinet scire, ipsum autem propter quid est, ipsum est perspectiuam: aut simpliciter, aut eius, qui completitur mathematicam.

Copluere est scientiarum, quae non sunt ita dispositae, vt altera sub altera sit collocata, pari modo se habet vt medicina, atque geometria. Nam scire vlcerrum, ea quae orbis subeunt formam, tardius ceteris curari, ad medicum spectat, propter quid autem ad geometriam.

LECTIO XXVI.

Prima autem ratiocinationis figura, maxime ad scientiam ipsam accomodatur. Mathematicae scientiae namque vt Arithmetica, Geometria, & perspectiua, per hanc, vt patet, suas afferunt demonstrationes, atque omnes fere, quae ipsis propter quid est, faciunt considerationem. Aut enim omnino, aut persepe & in plurimis, hac in figura ipsius propter quid est, exterior ratiocinatio. Quare propter hoc etiam ipsum maxime ad scientiam erit accomodata. Propriussumus enim sciendi modus est, contemplari ipsum propter quid est.

scientiam vt Arithmetica, & geometria, & quaecunque aliae propter quid demonstrant, vt plurimum figura prima vtuntur. Ergo prima figura est maxime faciens scire & maxime accomodata demonstrationibus. Causa autem, quare demonstratio propter quid maxime fit in prima figura, est haec. Nam in prima figura, medius terminus subicitur maiori extremitati, quae est praedicatum conclusionis: & praedicatur de minori termino, qui est subiectum conclusionis. Oportet autem in demonstrationibus propter quid, medium esse causam passionis, quae praedicatur in conclusione de subiecto. Et vnus modus dicendi per se, est quando subiectum est causa praedicati, vt interfectus interit, sicut supra dictum est, & hoc competit primae figurae, in qua medium subicitur maiori extremitati, vt dictum est. Secundam rationem ponit ibi,

lect. 16. te, expo. 5.

Quae talis est. Quod quid est, potissimum locum in demonstrationibus scientiis habet, quia sicut dictum est, diffinitio aut est principium demonstrationis, aut conclusio, aut demonstratio positione differens. Ad inuestigandum autem diffinitionem, sola prima figura conuenit. Nam in sola prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, quae sola competit ad scientiam quod quid est. Nam quod quid est, per affirmationem cognoscitur. Praedicatur enim diffinitio de diffinito affirmatiue, & vniuersaliter. Non enim quidam homo est animal bipes, sed omnis homo. Ergo prima figura maxime est faciens scire, & accomodata demonstrationibus. Tertiam rationem ponit ibi.

Quae talis est. Aliae figurae in demonstrationibus indigent prima: prima autem non indiget prima. Ergo prima figura efficacius facit scire, quam aliae. Quod autem aliae figurae indigent prima, ex hoc manifestum est, quod oportet ad perfectam scientiam habendam, quod propositiones mediae, quae sumuntur in demonstrationibus ad immediatam reducuntur. Quod quid est sic dupliciter, scilicet denotando media, & augmentando quidem: quando medium acceptum coniungitur mediae vtrique extremo, vel alteri. Vnde quando accipiuntur media alia, inter medium primum, & extrema, fit quasi quaedam condensatione mediorum. Sicut si acciperetur primo sic. Omne E est C: omne C est A, & deinde inter C & B, sumatur medium D, & inter C & A, medium B. Augmentando autem, quando medium est immediatum minori extremitati, & mediatum maiori. Tunc enim oportet accipere plura media alia, supra medium primo acceptum. Vt si dicatur. Omne E est D, omne D est A, etiam postea supra D accipiantur alia media. Haec autem condensatione, & augmentatio mediorum fit solum per primam figuram: tum, quia solum in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, tum, quia solum in prima figura medium sumitur inter extrema. In secunda autem medium accipitur extra extrema, quasi praedicatum de eis. In tertia vero figura, infra extrema, quasi subiectum de eis. Deinde cum dicit,

Ostendam, Philosophus determinat de forma ipsius, ostendens in qua figura praecipue fit syllogismus demonstratiuus. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, quod syllogismus demonstratiuus, maxime fit in prima figura. Et quia in prima figura proceditur etiam ex negatiuis, & oportet demonstrationem ex immediatis procedere, ostendit in secunda parte, quomodo contingit propositionem negatiuam esse immediatam: ibi. Si autem esse A in B & c. Primum ostendit tribus rationibus. Quarum prima talis est. In quacunque figura maxime fit syllogismus propter quid, figura ista maxime est faciens scire, & propter hoc est magis accomodata demonstrationibus, cum demonstratio fit syllogismus faciens scire. Sed in prima figura maxime fit syllogismus propter quid. Quod patet ex hoc, quod mathematicae scientiae vt Arithmetica, & geometria, & quaecunque aliae propter quid demonstrant, vt plurimum figura prima vtuntur. Ergo prima figura est maxime faciens scire & maxime accomodata demonstrationibus. Causa autem, quare demonstratio propter quid maxime fit in prima figura, est haec. Nam in prima figura, medius terminus subicitur maiori extremitati, quae est praedicatum conclusionis: & praedicatur de minori termino, qui est subiectum conclusionis. Oportet autem in demonstrationibus propter quid, medium esse causam passionis, quae praedicatur in conclusione de subiecto. Et vnus modus dicendi per se, est quando subiectum est causa praedicati, vt interfectus interit, sicut supra dictum est, & hoc competit primae figurae, in qua medium subicitur maiori extremitati, vt dictum est. Secundam rationem ponit ibi,

Sicut autem esse A in B contingit indiuidualiter, sic & non esse conceditur. Dico autem indiuidualiter esse, aut non esse, cum nihil est eorum medium.

Cum igitur aut A quidem, aut B in toto quodam sint, autambo, non contingit A in B primo non esse. Sit enim A in toto C, igitur si B non est in toto C, potest enim A esse quidem in quodam toto: sed B non esse in hoc, syllogismus erit quod non sit A in B. Si enim in A quidem omni est C, in B autem nullo est C, in nullo B est A. Similiter autem est & si B in toto quodam est vt in D. D autem in omni B est: A autem in nullo B erit per syllogismum. Eodem autem modo demonstrabitur, & si vtraque in quodam toto sunt.

Quod autem contingit B non esse in quo toto est A: aut iterum A, in quo est B: manifestum ex coordinationibus est,

quodq; sic in quodam toto, vt si sit A linea C, quantitas, B albedo, & D qualitas, potest syllogizari in secunda figura, & in prima. In secunda figura sic, Omnis linea est quantitas, nulla albedo est quantitas, ergo nulla albedo est linea. In prima figura sic, Nulla qualitas est linea, omnis albedo est qualitas, ergo nulla albedo est linea. Est autem intelligendum, propositionem negatiuam esse mediatam, vtroque terminorum existentem in quodam toto, non quidem in eodem, sed in diuersis. Si enim sint in eodem toto, erit propositio immediata, sicut nullum rationale est irrationale, vel nullum bipes est quadrupes. Deinde cum dicit,

Manifestat quod supposuerat, scilicet quod altero extremorum existente in aliquo toto, alterum non sit in eodem, dicens, quod sicut contingit omne A esse in B indiuidualiter, id est immediate: sic & conceditur non esse, id est ita potest concedi, quod propositio significans A non esse in B sit immediata. Vnde exponit, quid est, indiuidualiter esse, vel non esse, scilicet quando affirmatiua, vel negatiua non habet medium per quod probetur. Secundo ibi.

lect. 16.

Manifestat propositum. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit, quomodo propositio negatiua fit mediatam. Secundo, quomodo immediata: ibi. Si vero neutrum &c. Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum. Secundo ostendit, quomodo quod supposuerat: ibi. Quod autem contingit B non esse &c. Dicit ergo primo quod est A, id est maior terminus, aut B, id est minor terminus sunt in quodam toto, sicut species in genere, aut etiam ambo sunt sub aliquo genere diuerso: non contingit A non esse in B primo, id est non contingit quod haec propositio, nullum B est A, sit immediata. Et primo manifestat hoc, quod A scilicet est in quodam toto, scilicet in C: B autem in nullo. Vt patet si A sit homo, C autem substantia, B quantitas, potest syllogizari fieri ad probandum, quod A nullum B in sit per hoc, quod C omni A inest, B autem nullum C, vt si fiat syllogismus in secunda figura. Omnis homo est substantia, nulla quantitas est substantia, ergo nulla quantitas est homo. Et similiter est, si B, id est terminus minor sit in quodam toto, vt in D: A autem non sit in aliquo toto, syllogizari poterit, quod A sit in nullo B. Vt sit A substantia, B linea, D quantitas, & fiat syllogismus in prima figura sic. Nulla quantitas est substantia, omnis linea est quantitas, ergo nulla linea est substantia. Eodem autem modo poterit demonstrari conclusio negatiua: si vnum

Deinde hac tantum figura ipsius quid est, venari scientiam possumus. In figura namque media, nulla fit affirmatiua ratiocinatio: scientia vero ipsius quid est, affirmatiua nimirum est. In vltima vero sit quidem, at non est vniuersalis, vt patet: ipsum autem quid est, vniuersalium esse constat. Non enim aliquis ex parte homo animal bipes.

In super, haec figura ceterarum non indiget figurarum, at indigent huius ille profecto. Nam hac denotantur, atque accrescunt, quouque ad ea perueniant, quae medio vacant. Patet igitur primam figuram exactissimam, atque accommodatissimam ad scientiam esse.

Quaedam modum autem sit, vt A indiuidue copetatur ipsi B: sic etiam vt idem de non copetatur fieri potest. Atque tunc indiuidue copetere, vel non copetere dico, cum inter ipsa nullum medium est. Sic enim non erit vltimum per aliud inesse vel non inesse.

Cum itaque uel A uel B in toto quodam est, uel etiam utrunque, tum etiam fieri nequit, ut A primo non copetatur ipsi B. Sit enim A ipsum in toto C: si igitur B non sit in aliquo toto C, fieri namque potest ut A, quidem in toto quodam sit, B uero in hoc eodem non sit, tum ratiocinatio fiet, ac ipsum A non inesse B, per C medium concludetur. Nam si C cui libet quid copetatur A de nullo uero B praedicatur A sane nulli copetatur B. Idem fiet & si B in toto quodam sit uel in D. Nam ipsi D cui libet quidem copetatur B: de nullo uero dicitur A. Quare sit ut A per ratiocinationem nulli copetatur B. Eadem ostenditur, & si utraque ita A quam B in toto quodam sit.

At uero fieri posse ut B non sit in eo, in quo toto est ipsum A, aut rursus ut A non sit in eo in quo toto est ipsum B, patet ex dispositionibus rerum,

quodq; sic in quodam toto, vt si sit A linea C, quantitas, B albedo, & D qualitas, potest syllogizari in secunda figura, & in prima. In secunda figura sic, Omnis linea est quantitas, nulla albedo est quantitas, ergo nulla albedo est linea. In prima figura sic, Nulla qualitas est linea, omnis albedo est qualitas, ergo nulla albedo est linea. Est autem intelligendum, propositionem negatiuam esse mediatam, vtroque terminorum existentem in quodam toto, non quidem in eodem, sed in diuersis. Si enim sint in eodem toto, erit propositio immediata, sicut nullum rationale est irrationale, vel nullum bipes est quadrupes. Deinde cum dicit,

Manifestat quod supposuerat, scilicet quod altero extremorum existente in aliquo toto, alterum non sit in eodem, dicens, quod manifestum est ex coordinationibus praedicamentorum diuersorum, quae non commutantur adinueniunt, quia scilicet, id quod est in vno praedicamento, non est in altero. Manifestum est, quod contingat B esse non in

Poster. Diu. Tho. B 3 toto,

& supra, propter hoc quod B in nullo est C, sicut in toto: sed quod hanc propositionem A C possit esse vera, altera existente falsa, probat in terminis. Sic enim: ita quod A in B & C indiuidualiter, id est immediate, sicut genus propriis speciebus, vt color albedini & nigredini. Manifestum est enim secundum hoc, quod maior erit vera, si...

LECTIO XXVIII.

Vae vero est ipse non esse, in prima, & media figura est. Primum igitur dicamus quot modis in prima sit, & quomodo se habentibus propositionibus.

Contingit quidem igitur vtrique falsis, vt si A & in C, & in B sit indiuidualiter. Si enim accipitur A quidem in C nullo, C autem in omni B, falsae sunt propositiones.

Contingit autem & altera: falsa & hac quacunque contingente. Potest enim quae est A C vera esse, quae vero B C falsa esse. Sed quae est A C, quidem vera: quoniam non omnibus, quae sunt inest A, sed quae est B C falsa, quoniam impossibile est esse in B C in quo nullo est A. Non enim vera erit, quae est A C propositio. Similiter autem & si sint vtraque vera, conclusio erit vera.

Sed & eam, quae est C B contingit veram esse, cum altera sit

talibus syllogismus in prima figura ex duabus falsis. Secundo, quomodo hanc ex altera vera, & altera falsa: ibi. Contingit autem & altera. Dicit ergo primo, quod praedictus syllogismus fieri potest ex vtriusque falsis. Quod patet si A sit & in C & in B indiuidualiter, id est immediate. Est autem immediate genus in proximis speciebus, in quas primo diuiditur, sicut color in albedine & nigredine. Genus enim per se praedicat de specie, quia primo ponitur in eius definitione, & immediate praedicatur de specie proxima, quia immediate in eius definitione ponitur. Non autem ex hoc, quod ponatur in definitione, alicuius partis definitionis, sicut se habet genus remotum ad speciem proximam. Sint ergo termini color, albedo, nigredo. Si ergo accipitur A quidem in nullo, C esse, vt potest fieri, cum nullo albedo est color, C autem in omni B, vt puta si dicamus, omnis nigredo est albedo: falsae sunt ambae propositiones, & falsa est conclusio: scilicet, nulla nigredo est color. Deinde cum dicitur, Oportet quomodo possit esse in praedicto syllogismo, altera vera & altera falsa. Et primo ostendit, quomodo possit esse maior vera & minor falsa. Secundo, quomodo contingit e conuerso, ibi. Sed & ea quae est...

Deceptio igitur ascendit per haec, atque hoc modo fit solum. Non enim alia in figura ratiocinatio erat esse.

LECTIO XXVIIII.

On essendi vero, & in prima sit, & in media. Atque primum dicamus quot modis, & quomodo se habentibus ipsi propositionibus, fit in prima figura.

Fieri itaque potest, ut ambae falsae propositiones sumantur, veluti si ipsa. A tam C quam B sine medio competat. Nam si sumatur A quidem nullum esse C, ipsum autem C cuiuslibet competere B erit vtraque propositio falsa.

Fieri quoque potest, vt altera propositio vera, vtriusque falsa sumatur. Nam esse potest A C quidem vera: C B vero falsa: A C quidem vera, quia A non omnibus inest quae sunt: C B vero falsa, tum quia fieri nequit, vt C cuiuslibet A nulli competat, ipsi competit B, nam A C propositio non erit vera, tum quia si ambae sint verae, erit ipsa conclusio vera.

A C B, etiam vera esse potest, aliter sumpta, falsa, cum sit B, & in A.

Dicit ergo primo, quod contingit syllogismus ignorantiae negatiuum fieri in prima figura, & existente altera propositionum, in alio tempore falsae, quaeque sunt, si fallat. Potest enim contingere, quod hanc propositio A C, quae est maior, sit vera, & propositio B C, quae est minor, sit falsa, & quod propositio maior possit esse vera, probat per hoc, quod hanc est vera & immediata: omne B est A, si ergo aliquid vniuersaliter praedicatur de B, ita quod huiusmodi sit vera, omne B est A, non potest esse, quod de illo vniuersaliter negatur. Sed ita in hoc propositio, nullum C est A, non erit vera, quae est maior. Si enim omne B est A, vt supponitur, & omne B est C, vt assumitur, sequitur in tertia figura, quod datur C est A, quae est contradictoria maiori. Falsa ergo erit ista, nullum C est A. Si ergo hanc sit vera, quae est maior, necessarium est, quod hanc sit falsa, quae est minor. Omnis B est C, & omne C est A, quae sunt duae veris non potest concludi falsam, vt supra probatum est. Deinde ostendit, quomodo sit vera, nullum C est A, si ergo dicitur, quod sit vera, omne B est C, sequitur quod conclusio sit vera, nullum B est A, quod tamen est inconueniens in syllogismo ignorantiae, quia debet concludere falsam, quae tamen supponitur esse falsam, & vt potest contraria huiusmodi datur propositio, omne B est A. Deinde cum dicitur, Oportet quomodo minor sit vera, maior sit mente falsa. Est dicitur quod sit propositio C B, scilicet minor potest esse vera, cum maior sit falsa. Quia enim haec propositio, omne B est A, cuius contraria debet concludi, est immediata, necesse est, quod sit in A sit pars in tota, sicut albedo in colore. Potest autem accipi aliquid aliud, in quo etiam sit B sit in toto, non tamen

men immediate, & illud sit qualitas, quae sit C. Necessarium est ergo, secundum praedicta, quod horum duorum, scilicet A & B, alterum sit sub altero, id est color sub qualitate. Si ergo aliquid accipiat A in nullo C esse, vt puta si dicatur, nulla qualitas est color, falsa erit propositio. Minor autem erit vera, scilicet omnis albedo est qualitas. Conclusio autem erit falsa, & immediate contraria, scilicet nulla albedo est color. Si ergo manifestum est, quod potest fieri syllogismus ignorantiae negatiuum in prima figura, & altera propositione falsa, & vtriusque. Deinde cum dicitur, Oportet quomodo possit esse in praedicto syllogismo, ignoratiue negatiuum, scilicet in secunda figura. Et primo, quando vtraque est falsa. Et tunc ibi. Similiter autem & si sumatur A quidem in nullo, C esse, vt potest fieri, cum nullo albedo est color, C autem in omni B, vt puta si dicamus, omnis nigredo est color, & omnis nigredo est albedo: falsae sunt ambae propositiones, & falsa est conclusio: scilicet, nulla nigredo est color. Deinde cum dicitur, Oportet quomodo possit esse in praedicto syllogismo, altera vera & altera falsa. Et primo ostendit, quomodo possit esse maior vera & minor falsa. Secundo, quomodo contingit e conuerso, ibi. Sed & ea quae est...

Contingit autem & altera: falsa & hac quacunque contingente. Potest enim quae est A C vera esse, quae vero B C falsa esse. Sed quae est A C, quidem vera: quoniam non omnibus, quae sunt inest A, sed quae est B C falsa, quoniam impossibile est esse in B C in quo nullo est A. Non enim vera erit, quae est A C propositio. Similiter autem & si sint vtraque vera, conclusio erit vera.

Similiter autem alteram falsam, & quolibet contingit. Quod enim inest cuiuslibet A id B, quae est maior propositio, vera, sed B C quae est minor, sit falsa. Si igitur accipitur in A toto esse E, in B autem toto non esse, quae quidem C A vera erit: sed quae C B est falsa. Iterum quod in B nullo est: neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B, sed non erat. Si igitur accipitur C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. Quod enim inest cuiuslibet A id B, quae est maior propositio, vera, sed B C quae est minor, sit falsa. Si igitur accipitur in A toto esse E, in B autem toto non esse, quae quidem C A vera erit: sed quae C B est falsa. Iterum quod in B nullo est: neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B, sed non erat. Si igitur accipitur C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. Quod enim inest cuiuslibet A id B, quae est maior propositio, vera, sed B C quae est minor, sit falsa. Si igitur accipitur in A toto esse E, in B autem toto non esse, quae quidem C A vera erit: sed quae C B est falsa. Iterum quod in B nullo est: neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B, sed non erat. Si igitur accipitur C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

praedicatur de animali & de homine. Si vero accipitur C esse in omni A, puta, si accipiamus omne animal esse masculinum, & accipiamus C in nullo B esse, puta si dicamus, nullus homo est masculus: vtraque propositio est falsa, non tamen totaliter, sed particulariter. Et eadem ratio est, si conuerso maior sit negatiua, & minor affirmatiua. Vt si dicamus, nullum animal est masculinum, omnis homo est masculus. Deinde cum dicitur, Oportet quomodo possit esse in praedicto syllogismo, ignorantiae negatiuum, scilicet in secunda figura. Et primo, quando vtraque est falsa. Et tunc ibi. Similiter autem & si sumatur A quidem in nullo, C esse, vt potest fieri, cum nullo albedo est color, C autem in omni B, vt puta si dicamus, omnis nigredo est color, & omnis nigredo est albedo: falsae sunt ambae propositiones, & falsa est conclusio: scilicet, nulla nigredo est color. Deinde cum dicitur, Oportet quomodo possit esse in praedicto syllogismo, altera vera & altera falsa. Et primo ostendit, quomodo possit esse maior vera & minor falsa. Secundo, quomodo contingit e conuerso, ibi. Sed & ea quae est...

Contingit autem & altera: falsa & hac quacunque contingente. Potest enim quae est A C vera esse, quae vero B C falsa esse. Sed quae est A C, quidem vera: quoniam non omnibus, quae sunt inest A, sed quae est B C falsa, quoniam impossibile est esse in B C in quo nullo est A. Non enim vera erit, quae est A C propositio. Similiter autem & si sint vtraque vera, conclusio erit vera.

Similiter autem alteram falsam, & quolibet contingit. Quod enim inest cuiuslibet A id B, quae est maior propositio, vera, sed B C quae est minor, sit falsa. Si igitur accipitur in A toto esse E, in B autem toto non esse, quae quidem C A vera erit: sed quae C B est falsa. Iterum quod in B nullo est: neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B, sed non erat. Si igitur accipitur C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. Quod enim inest cuiuslibet A id B, quae est maior propositio, vera, sed B C quae est minor, sit falsa. Si igitur accipitur in A toto esse E, in B autem toto non esse, quae quidem C A vera erit: sed quae C B est falsa. Iterum quod in B nullo est: neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B, sed non erat. Si igitur accipitur C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. Quod enim inest cuiuslibet A id B, quae est maior propositio, vera, sed B C quae est minor, sit falsa. Si igitur accipitur in A toto esse E, in B autem toto non esse, quae quidem C A vera erit: sed quae C B est falsa. Iterum quod in B nullo est: neque in A omni erit. Si enim in A est, & in B, sed non erat. Si igitur accipitur C in toto quidem A esse, in B autem nullo: B C propositio vera est, altera vero falsa.

quod potest esse minor vera, & maior falsa. Manifestum est enim secundum praedicta, quod id, quod vniuersaliter praedicatur de B, non remouetur vniuersaliter ab omni A, quia quod vniuersaliter praedicatur de B, ad minus oportet in quodam A esse. Si ergo accipitur C medium, quod vniuersaliter praedicatur de B, puta rationale, vel viuum, & vniuersaliter negetur de A, minor propositio erit vera. Omnis homo est rationale, vel viuum. Maior autem, Nullum animal est rationale, est falsa in parte. Nullum animal est viuum, est falsa in toto. Deinde epilogando concludit, quod syllogismus deceptiuus potest fieri in immediatis, vtrisque propositionibus existentibus falsis, vel altera tantum.

LECTIO XXIX.

Philosophus ostendit, quomodo syllogismus ignorantiae fit in propositionibus immediatis, hic ostendit, quomodo fit in propositionibus mediatis. Er primo, quomodo concludatur propositio negatiua falsa, quae opponitur affirmatiuae verae. Secundo, quomodo concludatur affirmatiua falsa, quae opponitur negatiuae verae, ibi. Si vero sit affirmatiua. Circa primum duo facit. Primo ostendit hoc, si prima figura. Secundo in secunda: ibi. Sed per mediam figuram. Circa primum tria facit. Primo ostendit, quomodo fit syllogismus ignorantiae in propositionibus mediatis, per medium proprium. Secundo, quomodo fit per medium quidem non proprium, sed tamen simile habitudinem habens ad terminos, sicut medium proprium: ibi. Similiter autem est, & si ex alia ordinatione. Tertio, ostendit quomodo fit praedicatus syllogismus per medium extraneum, ibi. Si vero non per proprium medium, sed in propositionibus, quae non sunt indiuidua, id est immediatae, si accipitur proprium medium, vnde fit syllogismus: non potest esse vtraque propositio esse falsa, sed solum maiorem. Et exponit, quid non inet proprium medium. Ex quo enim propositio, cuius contraria syllogizatur est mediata, oportet quod praedicatur syllogizetur de subiecto per aliquod medium. Potest ergo illud idem medium accipi ad concludendum oppositum: puta, haec est propositio mediata, Omnis triangulus ha-

nullo est A, neque in B vlllo erit. Si igitur accipitur C in toto quidem A non esse, in B autem toto esse, quae quidem est A C, propo vera est, altera autem falsa. Et iterum, quod in omni B est, in nullo accipere A non esse, falsum est. Necessse est enim si in omni B est: & in quodam A esse. Si igitur accipitur in omni quidem B esse C, in A autem nullo, quae quidem est B C vera erit, quae autem est C A, falsa. Manifestum igitur est, quod vtrisque falsis, & altera tantum, erit syllogismus deceptiuus in indiuiduis.

LECTIO XXIX.

In his autem, quae non indiuidua sunt, cum quidem per proprium medium fiat falsitatis syllogismus, non possibile est vtrisque falsas esse propositiones: sed solum quae est ante maius vltimum. Di co autem proprium medium, per quod fit contradictionis syllogismus. Sit enim A in B per medium C. Quoniam igitur necesse est quae est C B affirmatiua accipi syllogismo facto, manifestum est, quod semper haec est vera, non enim conuertitur, sed quae est A C falsa. Haec enim conuersa, e contrario fiet syllogismus.

Similiter autem est, & si ex alia ordinatione accipitur medium ut D, quoduis in toto A sit, & de B predicetur omni. Necessse enim est quae quidem B D propositio manere, alteram autem conuerti. Quare haec quidem semper vera, illa vero semper falsa. Et fere huiusmodi deceptio eadem est ei, quae fit per proprium medium.

Si vero non per proprium medium fiat syllogismus, cum quidem sub A sit medium, in B autem non per proprium medium, si vero non per proprium medium, sed in propositionibus, quae non sunt indiuidua, id est immediatae, si accipitur proprium medium, vnde fit syllogismus: non potest esse vtraque propositio esse falsa, sed solum maiorem. Et exponit, quid non inet proprium medium. Ex quo enim propositio, cuius contraria syllogizatur est mediata, oportet quod praedicatur syllogizetur de subiecto per aliquod medium. Potest ergo illud idem medium accipi ad concludendum oppositum: puta, haec est propositio mediata, Omnis triangulus ha-

bet tres angulos aequales duobus rectis. Medium autem per quod syllogizatur praedicatum de subiecto, est figura habens triangulum extrinsecum, aequalem duobus interioribus sibi oppositis. Si ergo volumus probare, quod nullus triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis, per idem medium, erit syllogismus falsitatis per proprium medium. Et ideo dicitur, quod medium proprium est, per quod fit syllogismus contradictionis, id est ad oppositum: puta, in praedicto exemplo. Sit A triangulus, habere tres B, medium C, sit figura talis. In prima autem figura, necesse est, minor esse affirmatiua, & ideo oportet, quod illa, quae erat minor in syllogismo vero, maneat non conuersa nec transmutata in suam oppositam, in syllogismo falsitatis. Vnde oportet, quod semper sit vera. Sed maior propositio veri syllogismi, conuertitur in negatiuam, contrariam, & ideo oportet, quod maior sit falsa. Puta si dicamus, Nulla figura habens etc, habet tres &c. omnis triangulus est figura &c. Deinde cum dicitur, Ostendit, quomodo fit praedictus syllogismus, per medium extraneum, & non proprium, sed simile proprio. Et dicitur, quod similiter syllogizabitur, si medium accipitur ex alia ordinatione. Puta si A demonstratur de B per B, & accipiamus in syllogismo falsitatis medium, non C, sed D, ita tamen quod D, eadem contineatur sub A: vniuersaliter, & praedicatur vniuersaliter de B, puta, si accipiamus pro medio figuram contentam tribus lineis rectis, quia hic etiam necesse est minor esse propositio in falsitate: D B manere, dicitur, in syllogismo concludente verum, & quoduis per proprium medium: Maior autem propositio nempe necesse est transmutari in contrariam: & ideo, semper minor erit vera, & maior semper erit falsa. Et quatenus idem non arguendi, ista deceptio est similis ei, quae fit per proprium medium. Deinde cum dicitur, Ostendit quomodo fit syllogismus falsitatis per medium extraneum, & dissimile proprio. Potest autem huiusmodi medium accipi, ut continetur vniuersaliter sub A, & de sub B praedicatur. Et in hoc casu oportet, ut vtraque propositio esse se falsa, quia oportet, ut hoc quod fit syllogismus in prima figura, accipere propositiones e contrario, ut scilicet accipiamus

LECTIO XXIX.

Ed cum propositiones affirmatiuae vel negatiuae medio non vacantes falso per medium proprium concluduntur, fieri non potest, ut propositiones ambae falsae sumantur: sed ea tantum sumitur falsa, quae est versus extremum maius. Atque proprium id medium dico, per quod fit ea ratiocinatio, quae opponitur falsa. A nanque per C medium competat ipsi B. Cum igitur C B propositio affirmatiua oportet sumi, si prima in figura ratiocinatio fieri debeat, patet hanc quidem perpetuo veram esse, non enim ipsam uertere licet. A C autem esse falsam. Idem efficitur, & si medium aliter ex serie sumatur. Si enim D sit in toto A, & de omni B praedicetur. Et enim D B quidem intacta maneat propositio: altera vero ueritas necesse est. Quibus efficitur, ut illa quidem perpetuo vera, haec autem semper falsa sumatur. Atque talis error, concurrens cum eo, qui per medium efficitur proprium, ac fere idem est.

Si vero non per medium proprium extrahitur ratiocinatio, cum hoc tale est, ut ipsi quidem subiciatur A de sub B, ut si dicatur, Nullus homo est viuus, & quod unusquisque animalium est viuus, concluditur, nullus animalium est viuus. Quae sunt propositioes, quae non sunt indiuidua, id est immediatae, si accipitur proprium medium, vnde fit syllogismus: non potest esse vtraque propositio esse falsa, sed solum maiorem. Et exponit, quid non inet proprium medium. Ex quo enim propositio, cuius contraria syllogizatur est mediata, oportet quod praedicatur syllogizetur de subiecto per aliquod medium. Potest ergo illud idem medium accipi ad concludendum oppositum: puta, haec est propositio mediata, Omnis triangulus ha-

bet tres angulos aequales duobus rectis. Medium autem per quod syllogizatur praedicatum de subiecto, est figura habens triangulum extrinsecum, aequalem duobus interioribus sibi oppositis. Si ergo volumus probare, quod nullus triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis, per idem medium, erit syllogismus falsitatis per proprium medium. Et ideo dicitur, quod medium proprium est, per quod fit syllogismus contradictionis, id est ad oppositum: puta, in praedicto exemplo. Sit A triangulus, habere tres B, medium C, sit figura talis. In prima autem figura, necesse est, minor esse affirmatiua, & ideo oportet, quod illa, quae erat minor in syllogismo vero, maneat non conuersa nec transmutata in suam oppositam, in syllogismo falsitatis. Vnde oportet, quod semper sit vera. Sed maior propositio veri syllogismi, conuertitur in negatiuam, contrariam, & ideo oportet, quod maior sit falsa. Puta si dicamus, Nulla figura habens etc, habet tres &c. omnis triangulus est figura &c. Deinde cum dicitur, Ostendit, quomodo fit praedictus syllogismus, per medium extraneum, & non proprium, sed simile proprio. Et dicitur, quod similiter syllogizabitur, si medium accipitur ex alia ordinatione. Puta si A demonstratur de B per B, & accipiamus in syllogismo falsitatis medium, non C, sed D, ita tamen quod D, eadem contineatur sub A: vniuersaliter, & praedicatur vniuersaliter de B, puta, si accipiamus pro medio figuram contentam tribus lineis rectis, quia hic etiam necesse est minor esse propositio in falsitate: D B manere, dicitur, in syllogismo concludente verum, & quoduis per proprium medium: Maior autem propositio nempe necesse est transmutari in contrariam: & ideo, semper minor erit vera, & maior semper erit falsa. Et quatenus idem non arguendi, ista deceptio est similis ei, quae fit per proprium medium. Deinde cum dicitur, Ostendit quomodo fit syllogismus falsitatis per medium extraneum, & dissimile proprio. Potest autem huiusmodi medium accipi, ut continetur vniuersaliter sub A, & de sub B praedicatur. Et in hoc casu oportet, ut vtraque propositio esse se falsa, quia oportet, ut hoc quod fit syllogismus in prima figura, accipere propositiones e contrario, ut scilicet accipiamus

Lec. praeced.

maioem negatiuam, & dicamus, Nullus D est A & minorem affirmatiuam, & dicamus, Omne B est D: sic patet vtraque esse falsas. Et haec quidem habitu terminorum inueniri non potest in conuertibilibus, sicut in subiecto, & passione, quae per aliquod medium de subiecto concluditur. Manifestum est enim, quod non potest accipi aliquid, de quo passio vniuersaliter praedicatur, quod a subiecto vniuersaliter remoueat. Sed haec habitudo potest inueniri, quando propositio est mediata, ex hoc quod superius genus, vel passio superioris generis praedicat de vltima specie, puta si dicamus, Omnis homo est viuus, Vinum enim potest concludi de homine per mediū, quod est animal. Si ergo accipiamus aliquid, de quo viuū vniuersaliter praedicatur, sicut est oliua, quae vere remouet ab homine vniuersaliter, erit habitu terminorum, quae quidem erit falsa, Nulla oliua est viuua & minor erit similiter falsa, omnis homo est oliua, & similiter conclusio erit falsa, nullus homo est viuus, quod est contrarium propositi verae mediatae. Contingit etiam maiorem esse veram, & minorem esse falsam. Puta si accipiamus pro medio aliquid, quod non contineatur sub A, puta lapidem. Tunc enim maior, quae est A B erit vera. Nullus lapis est viuus, quia lapis non continetur sub viuo: sed minor erit falsa scilicet, Omnis ho est lapis. Si enim esset haec vera, prima existente falsa, sequeretur, quod conclusio esset vera, cum tamen dictum sit, quod sit falsa. Non autem potest esse conuerso, quod minor sit vera si sit medium extraneum, quia medium extraneum non poterit vniuersaliter praedicari de B. Oportet autem semper minorem affirmatiuam accipere in prima figura. Deinde cum dicitur, Ostendit quomodo fit syllogismus ignorantiae negativus in secunda figura. Er dicitur, quod non potest contingere in secunda figura, quod vtraque propositio sit falsa totaliter. Si enim debeat concludi haec falsa, Nullus B est A, contraria verae, oportet quod A vniuersaliter praedicetur de B. Vnde non poterit aliquid inueniri, quod vniuersaliter praedicetur de vno, & vniuersaliter negetur de altero, sicut supra dictum est, cum agebatur de syllogismo ignorantiae in immediatis. Potest tamen altera tan-

tem nullo est: necesse est vtraque falsas esse. Recipiendae enim vti quae e contrario sunt, quam se habent propositiones, si debet syllogismus fieri. Sic enim accipit in toto D, D autem in nullo B. Conuersis enim his syllogismus quidem erit: & vtraque propositioes falsae. Cum vero non sit sub A medium, vt D, quae quidem est A D vera erit, quae vero est D B, falsa, quia si esset vera, & conclusio esset vera. Sed erat falsa.

Sed per mediam figuram facta deceptionem, vtraque quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cum enim sit B quidem sub A, nihil contingit in hoc omni quidem, in illo autem nullo esse, sicut dictum est prius. Altera vero falsa potest esse, & quaecunque contingit. Si enim C & in A & in B. est, si accipitur C in A quidem esse, in B vero non esse, quae quidem est A C vera erit, altera autem falsa. Iterum autem si in B quidem accipitur C esse, in A autem nullo, quae quidem est C B vera erit, altera autem falsa. Si quidem igitur sit priuatiuus deceptionis syllogismus, dictum est quado, & p quae erit deceptio.

Si vero sit affirmatiuus, tunc quidem per proprium medium impossibile vtraque esse falsas. Necessse enim est quae est B C manere: si quidem erit syllogismus, sicut dictum est prius. Quare A C semper erit falsa. Haec enim est conuersa.

Si vero non per proprium medium extrahitur ratiocinatio, cum hoc tale est, ut ipsi quidem subiciatur A de sub B, ut si dicatur, Nullus homo est viuus, & quod unusquisque animalium est viuus, concluditur, nullus animalium est viuus. Quae sunt propositioes, quae non sunt indiuidua, id est immediatae, si accipitur proprium medium, vnde fit syllogismus: non potest esse vtraque propositio esse falsa, sed solum maiorem. Et exponit, quid non inet proprium medium. Ex quo enim propositio, cuius contraria syllogizatur est mediata, oportet quod praedicatur syllogizetur de subiecto per aliquod medium. Potest ergo illud idem medium accipi ad concludendum oppositum: puta, haec est propositio mediata, Omnis triangulus ha-

tum esse totaliter falsa, quaecunque sit illa. Et manifestum est primo in secundo modo secundae figurae, in quo maior est affirmatiua, & minor negatiua. Sic ergo medium sic se habens ad extrema, vt vniuersaliter praedicatur de vtroque, sicut vniuersaliter viuū de animali praedicatur, & de homine. Si ergo accipitur maior affirmatiua, vt dicamus, omne animal est viuum, & accipiat minor negatiua, vt dicatur, Nullus homo est viuus, maior erit vera, & conclusio falsa. Similiter est si accipiamus in primo modo secundae figurae maiorem negatiuam, vt si dicamus, Nullum animal est viuum, & minorem affirmatiuam, vt dicamus, Omnis homo est viuus, erit maior falsa, & minor vera, & conclusio falsa. Ex his dicitur, epilogando concludit dictum esse, quando, & per quae potest fieri deceptio, si syllogismus deceptiuus sit priuatiuus. Deinde cum dicitur, Ostendit quomodo fiat affirmatiuus syllogismus deceptionis in propositionibus mediatis. Er primo, quado fit per propriū mediū. Secundo, quado fit per medium simile proprio: ibi. Similiter autem & si ex alio &c. Tertio, quado fit per medium extraneum: ibi. Cum vero sit per non proprium. Dicit ergo primo, quod si fiat syllogismus deceptiois affirmatiuus in propositionibus mediatis, si accipiat proprium medium, vt supra expostum est, impossibile est, quod vtraque sit falsa. Quia cuiuslibet syllogismus non potest fieri nisi in prima figura, vtraque existente affirmatiua, necesse est, quod minor propositio maneat hoc modo, sicut erat in vero syllogismo. Vnde oportet maiorem propositioem esse mutata. scilicet de negatiua in affirmatiuam, & oportet quod sit falsa. Puta si velimus concludere, quod omnis homo sit quantitas, quod est contrarium huic, Nullus homo est quantitas, cuius proprium medium est substantia, accipiamus istam falsam, Omnis substantia est quantitas, & hanc veram, Omnis homo est substantia. Deinde cum dicitur, Ostendit, quomodo fit syllogismus ignorantiae, quando accipitur medium non proprium, quod non sit eiusdem ordinis, sed ex alia ordinatione. Puta si dicemus, Omne agens est quantitas: omnis homo est agens, ergo omnis homo est quantitas. Oportet enim minorem manere, maiorem autem mutari de

ri de

de negatiua in affirmatiuam. Vnde & hæc deceptio similis est priori deceptio, sicut dicebatur in syllogismo priuatiuo.

Deinde cum dicitur, g. Ostendit quomodo fiat syllogismus deceptiois affirmatiuus per medium extraneum, & dicit quod si accipitur tale me-

g Cum vero sit no per propriu, si quidem sit D sub A, hæc quidem erit vera, altera autem falsa. Potest enim A in pluribus esse, quæ non sunt subinueniem. Si vero non sit D sub A, hæc quidem semper manifestu est quonia erit falsa: affirmatiua enim accipitur. Quæ vero est D B, contingit veram & falsam. Nihil enim prohibet A quidem in D nullo esse, D autem in omni B, vt animal, scientia, musica. Non autem iterum neque A in nullo D, neque D in nullo B. Manifestum igitur est, quoniam cum non sit medium sub A, & vtræque possunt falsæ esse, & quæcunque contingit. Quor quidem igitur modis, & p quæ possunt fieri p syllogismu deceptions, & in his, quæ sunt sine medio, & in his, quæ sunt per demonstrationem, manifestum est.

LECTIO XXX.

Manifestum autem est, & si aliquis sensus defecerit, necesse est & scientiam aliquam deficere: quam impossibile est accipere.

b Siquidem addicimus, aut per inductionem, aut per demonstrationem. Est autem demonstratio quidem, ex vniuersalibus, inductio autem ex his, quæ sunt secundum partem. Impossibile est autem vniuersalia speculati, nisi per inductionem: quoniam, & quæ ex abstractione dicuntur, est per inductiones nota facere, quia insunt in vno quoque genere quædam, & si non separabilia sint, secundum quod huiusmodi vnumquodq; est. Inducere autem non habent sensum, impossibile est. Singularium sensus est enim: non enim contingit accipere ipsorum scientiam. Neque enim ex vniuersalibus est sine inductione, neq; p inductione sine sensu.

A sit in nullo D, & D in nullo B vt dictum est. Sic igitur patet quod quando medium non continetur sub maiori extremitate, possunt esse vtræque falsæ, & altera earum quæcunque contingit, quia maior & minor pot esse falsæ: maior autem non potest esse vera, sic se habentibus terminis, vt supra dictum est. Vltimo autem epilogando concludit, manifestu esse ex predictis, quor modis, & per quas propositiones veras vel falsas possunt fieri deceptiones per syllogismum, tam in propositionibus immediatis, quam in propositionibus mediatis, quæ demonstratione probantur.

LECTIO XXX.

ostquam Philosophus determinauit de ignorantia dispositionis, quæ sit per syllogismum: hic determinat de ignorantia simplicis negationis, quæ sit absque syllogismo. Et primo

Sed cum non per proprium rationem conficitur medium, si D quidem collocatur sub A, propositio quidem A D erit vera, D B autem falsa. Fieri nanque potest, ut A cuidam insit, cuidam non insit: quorum neutrum sub altero collocatur. Si vero D non subiicitur ipsi A, tum A D quidem semper est falsa: quippe cum affirmatiuam eam esse oporteat, D B vero fieri potest ut nunc vera, nunc falsa sumatur. Nihil enim vetat, ut A quidem nulli D competat, D vero cui libet insit B. Animal enim, nulli scientiæ competit: At scientiæ musicæ, cui libet inest. Neque rursus prohibet quicquam, ut neque A cuiquam D, neq; D cuiquam insit B. Patet igitur fieri posse, ut amba atque altera sit falsa: cum medium non collocatur sub A. Per spicuum igitur est, quomodo per rationem error, & per quæ fieri pot circa propositiones uacantes medio, & in eas, quæ demonstrari possunt.

LECTIO XXX.

Manifestum est etiam, si sensus quispiam defuerit, necesse est & scientiam aliquam accessu, quam quidem confes qui non possumus.

Siquidem discimus, uel inductione, uel demonstratione. Est autem demonstratio quidem ex vniuersalibus, inductio uero ex particularibus. Fieri uero non potest, ut vniuersalia percipiuntur, nisi per inductionem, quoniam ea, quæ abstracta dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis nota uoluerit facere in se inquam non nulli generi cuique & si non separabilia sunt, & unumquodque est tale. In inductionem autem eum, qui sensu caret, conficere unum eorum esse constat, quæ nullo pacto fieri possunt. Ipsorum namque singularium, est ipse sensus. Non enim fieri potest, ut ipsorum accipiantur scientia. Neque enim ex vniuersalibus absque inductione: neque per inductionem sine ui sentiendi.

modi, quia demonstratio procedit ex vniuersalibus. Inductio, autem procedit ex particularibus. Si ergo vniuersalia ex quibus procedit demonstratio, cognosci possent absq; inductione, sequeretur quod homo posset accipere scientiam eorum, quorum non habet sensum. Sed impossibile est vniuersalia speculati absq; inductione. Et hoc quidem in rebus sensibilibus est, magis manifestum, quia in eis per experientiam quam habemus circa singularia sensibilia, accipimus noticiam vniuersalem, sicut manifestatur in 1. Metaphy. Sed maxime videtur hoc de

Circa priuatiuum.

Tex. c. 34.

bium in his, quæ dicuntur secundum abstractionem sicut in mathematicis. Cum enim experientia a sensu ortum habeat, vt dicitur in 1. Meta. videtur quod hoc locum non habeat in his, quæ sunt abstracta a materia sensibili. Et ideo ad hoc excludendum dicit quod etiam ea, quæ dicuntur secundum abstractionem, contingit nota

LECTIO XXXI.

St autem omnis syllogismus per tres terminos. Et hoc quidem demonstrare possibile est: quonia est A in C propter id, quod est in B & hoc in C. Sed priuatiuus est alteram quidem propositionem habens quoniam est aliud in alio: altera aut quonia non est.

b Manifestum igitur est quod principia, & dicta suppositiones hæc sunt. Accipientes enim hoc, sic necesse est demonstrare vt quia A sit in C per B. Iterum autem quia A sit in B per aliud medium, & q B sit in C similiter.

c Secundum quidem igitur opinionem syllogizantibus, & solum dialecticæ: manifestum est quod hic solum intendendum sit, ex quibus contingit verisimilis fiat syllogismus: quare & si est aliquid in veritate eorum quæ sunt A B medium, videtur autem non per hoc syllogizans, syllogizatus est dialecticæ. Ad veritatem autem ex his, quæ sunt oportet intendere.

d Hebet autem se sic. Quonia autem est quod ipsum quidem de alio prædicatur, non secundum

Lec. vlti. re. eom. 49.

Lec. priu.

Lec. priu. expo. 6.

LECTIO XXXI.

ostquam Philosophus determinauit de syllogismo demonstrationis: ostendit ex quibus & qualibus procedat, & in qua figura demonstrationes fieri possunt: hic inquit, vtrum demonstrationes possint in infinitum procedere. Et primo mouet questionem. Secun-

do determinat eam ibi: { Quod quidem igitur non contingit media &c. } Circa primu duo facit. Primo præmittit quædam antecedentia: quæ sunt necessaria ad intellectum questionis. Secundo mouet questionem: ibi { Sic igitur C huiusmodi &c. } Circa primu duo facit. Primo præmittit de forma syllogistica, quam oportet in demonstrationibus obseruare. Secundo resumit qualis debeat esse demonstratio materia, ibi { Manifestum igitur est quod principia. } Circa primu tria tangit. Quorum primum est commune omni syllogismo scilicet, quod omnis syllogismus est per tres terminos: vt manifestum est in libro Priorum. Secundo autem pertinet ad syllogismum affirmatiuum: cuius forma talis est, quod dicitur A esse in C propter id, quod A est in B, & B est in C: & hæc est forma syllogistica in prima figura, in qua sola potest concludi affirmatiua vniuersalis: quæ maxime queritur in demonstrationibus. Tertium est, quod pertinet ad syllogismum negatiuum, qui de necessitate vnam propositionem habet affirmatiuam, aliam autem negatiuam, differenter tamē in prima figura, & in secunda: vt patet per ea, quæ in libro Priorum sunt ostensa. Deinde cum dicitur, b Resumit, quæ sit materia demonstrationum. Et circa hoc tria facit. Primo enim proponit materiam. Secundo ostendit differentiam huius materie ad materiam syllogismi dialecticæ: ibi { Secundum quidem igitur opinionem. } Tertio, differentiam positam manifestat: ibi { Habebat autem sic se. } Dicit ergo primo, quod cum syllogismus habeat tres terminos, ex quibus formantur duæ propositiones concludentes tertiam: manifestum est, quod hæc propositiones, ex quibus proceditur in syllogismo demonstratio secundum formam prædictam, sunt principia, & suppositiones, de quibus in præcedentibus dictu est. Qui, n accipit hmoi principia, sic demonstrat per ea, sicut expositu est in forma syllogistica, vt. { quia A sit in C propter B: & si propositio A B sit iterum mediata, & A sit in B demonstratur per aliquod medium, & simile est si propositio minor, scilicet B C sit mediata. Deinde cum dicitur, c Ostendit quantum ad prædicta differentiam inter syllogismu demonstratiu & syllogismu dialecticæ: quæ n. syllogismu dialecticæ ad hoc tendit, vt opinionem faciat, hoc solum est de intentione dialecticæ, vt præcedat ex his, quæ sunt maxime opinabilia, & hæc sunt ea, quæ videtur, vel plurius, vel maxime sapientibus. Et ideo si dialectico in syllogismo ad hoc occurrit aliqua propositio, quæ sit veritate habeat medium, quæ possit pbari, sed tñ non videat habere medium: sed pp sui probabilitate videat p se nota, hoc sufficit dialectico, nec inquit aliud medium: licet propositio sit mediata, & ex illa syllogizans, sufficienter perficit dialecticū syllogismu. Sed syllogismu demonstratiu, ordinat ad scientiæ veritatis: id ad demonstrationem pertinet, vt præcedat ex veris, quæ sunt & rei veritate immediata. Et si occurrit ei mediata propositio, necesse est, quæ pber eam p medium propriu, quoniam deniat ad ipm mediata, nec e cõtentus probabilitate propositio. Deinde cum dicitur, d Manifestat quod dixerat: dicens quod hoc quod dictu est, quod demonstrator ad veritatem ex his, quæ sunt procedit, sic se habet,

Lec. sequē.

LECTIO XXXI.

Mnis autem ratiocinatio tribus ex terminis constat. At que alia est affirmatiua quæ quidem ostendere potest A competere ipsi C ex eo, quia A competit ipsi B, & B competit ipsi C: alia est negatiua, quæ quidem alteram propositionem habet affirmatiuam, alteram negatiuam.

Patet igitur hæc esse principia: & ea quæ suppositiones dicuntur. His enim sumptis necesse est demonstrare A per B medium ipsi competere C. Et rursus A per medium aliud: ipsi inesse B. Et item B per aliud quippiam, ipsi competere C.

Siquitur probabiliter, solum que desiderandi modo ratiocinari volumus, id tantu, ut patet considerandum est, si ratiocinatio, ex quam maxime probabilius verisimilibusque conficitur. Atque si per A B propositione, quæ quidem, tametsi uere non uacat medio, videtur tamē eodē uacare, ratiocinatione quispiam fecerit, is est vt ad desiderentem pertinet ratiocinatus. Sim uero nō illo pacto, sed ad ueritate ratiocinationes extruere libet tñ id considerandum est, vt ex hisce q̄ cõpetit, ratiocinatio semp cõficiatur. Res aut ita se habet. Quoniam est id, quod de alio non per accidens prædicatur: atque per accidens dico, ueluti cum dicimus,

Lib. primo Cap. 22.

Lib. 1. ca. 3. Lec. 4.

Lec. 5.

bet vt dicitur. Inuenitur enim aliquid, quod de alio predicatur, non secundum accidens, & exponit per affirmatiuam. dicens, quid predicetur secundum accidens. Dupliciter enim aliquid predicatur secundum accidens. Vno modo quando subiectum predicatur de accidente, puta cum dicimus, Album est homo. Alio modo dissimiliter, quando accidens predicatur de subiecto, sicut est dicitur, Homo est albus. Et differt hic modus a primo: quoniam hic, quando accidens predicatur de subiecto, dicitur, Homo est albus, non quia aliquid alterius sit album, sed quia ipse homo est albus: & tamen est propositio per accidens, quia album non conuenit homini secundum propriam rationem. Neque enim ponitur in definitione eius, neque econuerso. Sed quando dicitur, Album est homo, non dicitur, quia esse hominem inest subiecto albi, cui scilicet accidit esse album. Vnde hic modus est magis remotus a predicatioue p se, quam primus. Sunt autem quedam quae neutro istorum modorum per accidens predicantur, & ista dicuntur p se. Et talia sunt ex quibus demonstrator procedit. Sed hoc dialecticus non requirit, & ideo quaestio, quae ita proponitur de huiusmodi quae per se predicantur, non habet locum in syllogismis dialecticis: sed solum in syllogismo demonstratiuo. Deinde cum dicit.

Mouet. 3. q. Prima. 9.

Sit igitur C huiusmodi quod ipsum quidem non fit in alio: in hoc autem B fit primo, & non est aliud medium. Iterum F in E fit similiter, & hoc in B, nunquid igitur hic necesse est stare, aut contingit in infinitum ire?

Et iterum si de A quidem nihil predicatur per se. A autem in C est primo, medium autem in nullo priori, & item C fit in I, & hoc in B, nunquid & in hoc stare necesse est, aut in hoc contingit in infinitum abire? Differt autem hoc a priori: quoniam hoc quidem est, nunquid contingit incepturum ab huiusmodi, quod in nullo est altero, sed aliud in illo in sursum in infinitum abire, alterum autem incepturum ab huiusmodi quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil predicatur, in deorsum intendere, si contingit in infinitum ire?

Amplius media nunquid contingit infinita esse determinatis terminis. Dico autem, vt si A in C sit, medium autem ipsorum fit B, ab ipso autem B ad A alterum, sed horum alia, nunquid & hoc in infinitum contingit abire, aut impossibile est?

Est autem hoc intendere idem esse, & si demonstrationes in infinitum veniunt, & si est demonstratio omnis rei, aut adinueniuntur includantur.

Et iterum si de A quidem nihil predicatur per se. A autem in C est primo, medium autem in nullo priori, & item C fit in I, & hoc in B, nunquid & in hoc stare necesse est, aut in hoc contingit in infinitum abire? Differt autem hoc a priori: quoniam hoc quidem est, nunquid contingit incepturum ab huiusmodi, quod in nullo est altero, sed aliud in illo in sursum in infinitum abire, alterum autem incepturum ab huiusmodi quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil predicatur, in deorsum intendere, si contingit in infinitum ire?

Fgo quaestio: vt rum iste ascensus alicubi stet, ita quod sit deuenire ad aliquid quod predicatur de aliis vniuersaliter, & nihil aliud predicatur de ipso. Aut hoc non fit necesse, sed contingat ascendere in infinitum. Secundo ibi.

Mouet quaestionem ex parte minoris termini, vt rum scilicet sit ire in infinitum descendendo. Et in hac quaestione supponitur aliquid primum predicatum vniuersale quod de aliis predicatur, & nihil sit vniuersale eo, quod predicatur de eo. Sit ergo A tale, quod nihil de eo predicatur, sicut totum vniuersale de parte, A vero de C predicatur: & primo & immediate C de I, & I de B. Est ergo quaestio: vt rum necesse sit hoc in C descendendo stare, aut contingat in infinitum ire? Et ostendit consequenter differentiam harum duarum quaestionum, quia in prima quaestione quaerebatur, si aliquid incipiat a particulari subiecto, quod nulli inest per modum quo totum vniuersale est in parte, sed alia insunt ei, vt contingat procedere in infinitum ascendendo? Secunda vero quaestio est, si aliquid incipiat ab vniuersalissimo predicato, quod predicatur de aliis, sicut totum vniuersale de parte, & nihil hoc modo predicatur de illo, vt rum contingat descendendo procedere in infinitum. Tertio ibi.

Sit itaque C tale, vt ipsum quidem nulli competat rei, B autem huic competat primo, vt non sit inter ipsa medium vllum, & rursus D ipsi B, & E ipsi D, & F idem ipsi D competat E. Quae rursus est igitur, si necesse est hoc stare: an fieri potuit in infinitum proficiscatur.

Rursus, sit A quo de nihil p se predicatur. Atque hoc ipsi primo competat H, & nulli priori medio competat. Et H idem ipsi G, & I ipsi F, & F ipsi D competat E. Querimus igitur, vt rum & huiusmodi professionis sit necessario status, an sine modo sit semper abitio? Atque hoc tantum ab illo differt, quod illud quidem est, fieri ne potest vt quisquam si a tali incipiat, ut ipsum quidem non insit cuiquam, aliud autem de ipso dicatur versus supra progendo, sicut sine semper proficiscatur. Hoc autem est fieri ne potest, ut quisquam si incipiat ab eo de quo nihil dicitur, ipsum vero de altero predicatur patet, & in inferiora semper hoc pacto proficiscatur, nullusque ei modus occurrat?

Praeterea querendum est, fieri ne potest, ut si extrema sint finita, velut si A competat ipsi C, & inter ipsa sit medium B, ac inter A & B medium etiam aliud cadat, & inter hoc rursus aliud, vt rum & in his ipsis sit in infinitum processio, an id ipsum fieri nequeat?

Idem est autem hoc considerare, & si demonstrationes in infinitum proficiscantur, & si sit cuiuslibet demonstratio, an ad vtranque partem finis occurrat.

& inter A & C fit medium B, & inter A & B iterum sit aliquid, & similiter inter B & C, & horum etiam mediis sunt alia media, inter ipsa scilicet & extrema, tam ascendendo, quam descendendo. Est ergo quaestio, vt rum hoc possit procedere in infinitum, aut impossibile sit hoc. Deinde cum dicit.

Ostendit ad quid tendant huiusmodi quaestiones: in quo declaratur quod huiusmodi quaestiones pertinent ad materiam de qua nunc agitur, scilicet ad demonstrationes. Dicit ergo, quod intendere inquisitioni veritatis in istis quaestionibus, idem est ac si quaeratur, vt rum demonstrationes procedant in infinitum vel ascendendo vel descendendo? Ascendendo quidem, ita quod quilibet propositio ex qua demonstratio procedit fit demonstrabilis

per aliam priorem demonstrationem, & hoc est quod subiungit, & si demonstratio omnis, & ideo cuiuslibet propositionis. Quod quidam existimantes, circa principia errauerunt, sicut dicitur in 4. Metaph. Descendendo autem, si ex aliqua propositione demonstrata contingat iterum ad aliam demonstrationem posteriorem procedere. Et hoc est vnum membrum dubitationis. Si demonstrationes in infinitum procedunt, vel descendendo vel ascendendo. Aliud autem membrum dubitationis est, si demonstrationes adinueniantur: ita scilicet quod vna demonstratio confirmetur per aliam, ascendendo, & ex vna de demonstratione procedat alia descendendo, & hoc usque ad aliquem terminum. Deinde cum dicit.

Tex. 69. Lec. 6. c. 8.

Similiter autem dico & in priuatiuis syllogismis & propositionibus, vt si A non inest nulli B primo, aut aliquid infra: cui priori non inest A vt ipsi C quod est in omni B. Et iterum hoc etiam in alio priori, vt si C est quod sit in omni I. Et namque in his, aut infinita sunt in quibus non inest prioribus, aut statur.

Sed in couertibilibus non similiter se habent. Non enim est in aequae predicabilibus de quo primo predicatur, aut vltimo. Omnia enim ad omnia sic similiter se habent, & si sint infinita de ipso predicantia, vtrique sunt praedicta infinita: nisi similiter non contingat conuerti: sed hoc quidem sicut accidens, illud vero sicut praedamentum.

LECTIO XXXII.

Vod quidem igitur non contingit media infinita esse, si in sursum, & deorsum itent praedamentum, manifestum est. Dico autem sursum quidem quod in vniuersale magis est, deorsum autem quod in particulare.

Si enim A predicante de C infinita sunt media, in quibus est B, manifestum est quod contingit vtrique. Quare ab A in deorsum alterum de altero predicari contingit in infinitum. Antequam enim in C veniat infinita sunt media: & A in sursum infinita, antequam in A veniat. Quare si haec impossibilia sunt, & ipsius A & C impossibile est infinita esse media.

Ostendit in quibus dicit quaestiones locum non habent: quia in his quae aequaliter de se inueniuntur, & conuertuntur adinueniuntur, non est accipere aliquod prius, & posterius, secundum illum modum, quo prius est a quo non conuertitur consequentia essendi, prout vniuersalia sunt priora, quia sicut sunt infinita predicata, ita scilicet quod procedatur in infinitum in predicando, sicut sint infinita ex vtrique parte, ideo est tam ex parte predicati quam ex parte subiecti, omnia huiusmodi infinita similiter se habent ad omnia, quia quodlibet eorum poterit predicari de quolibet, & subiecti cuiuslibet conuertibilium nisi solum quod potest esse ta-

lis differentia, quod vnum eorum predicatur vt accidens, & aliud predicatur vt praedamentum: id est sicut formale praedamentum. Et haec est differentia propria, & distinctio: quorum vtranque est conuertibile, & tamen distinctio est praedamentum essentiale, & propter hoc est prius naturaliter proprio, quod

est praedamentum accidentale. Et inde est quod in demonstrationibus vtritur distinctio: quasi medio ad demonstrandum propriam passionem de subiecto, et ostendit quod, quae rursus ad demonstrandum propriam passionem de subiecto, quod in demonstrationibus vtritur distinctio: quasi medio ad demonstrandum propriam passionem de subiecto.

LECTIO XXXII.

Ostendam quam Philosophus mouit quaestiones, hic incipit eas determinare, & diuidit in duas partes. In prima parte ostendit, quod, quae rursus ad demonstrandum propriam passionem de subiecto, quod in demonstrationibus vtritur distinctio: quasi medio ad demonstrandum propriam passionem de subiecto, quod in demonstrationibus vtritur distinctio: quasi medio ad demonstrandum propriam passionem de subiecto.

In his autem, quae conuertuntur, res non se habet similiter. Non est enim in his, quae conuertuntur, praedamentum, de quo primo, vel vltimo predicatur. Omnia namque similiter hoc pacto se habent ad vtraque, sicut vtriusque ea infinita, quae predicantur de ipso, sicut vtrique dubitata sint infinita, praeter id ipsum quod non sit, si similiter conuertuntur, sed alterum per accidens, alterum vero natura.

LECTIO XXXIII.

In hoc pacto dispositus, patet fieri non posse, vt media sint infinita si praedicationes vtriusque superioris, inferiorisue proficiscantur ad statum. Atque versus quidem superioris praedicationem dico, & pgit ad id, quod est magis vniuersale, versus autem inferioris ea quae ad particulare descendit.

Nam, si cum A in C predicatur, infinita sunt media, cum B, patet fieri posse, vt ab A versus inferioris in infinitum aliud de alio predicetur. Nam antequam accedatur ad C, infinita media sunt: & A versus superioris infinita similiter sunt, antequam ascendatur ad A. Quare si haec fieri nequeunt, fieri profecto non potest, vt inter A & C media sint infinita.

Nam, si cum A in C predicatur, infinita sunt media, cum B, patet fieri posse, vt ab A versus inferioris in infinitum aliud de alio predicetur. Nam antequam accedatur ad C, infinita media sunt: & A versus superioris infinita similiter sunt, antequam ascendatur ad A. Quare si haec fieri nequeunt, fieri profecto non potest, vt inter A & C media sint infinita.

Ostendit propositum per hunc modum. Sit ita quod, A sit summum praedamentum, & C sit infimum subiectum, & sint infinita media quorum quodlibet vocetur B, quia igitur A erit primum praedamentum, predicabitur de aliquo medio inferioris, & cum media sint infinita, sequitur quod in infinitum procedit praedamentum in descendendo, quod est contra postum, ponitur quod non descendebat praedamentum in infinitum. Similiter, si incipiuntus a C quod est infimum subiectum, procederet ascendendo in infinitum antequam perueniret ad A quod erit, est, contrarium

Lect. sequ. imme.

contrarium posito. Si ergo hæc sunt impossibilia, scilicet quod procedatur prædicando in infinitum sursum & deorsum, sequetur, quod impossibile sit media esse infinita. Et ita patet, quod quæstio de infinitate mediæ, reducitur ad quæstionem de infinitate extremorum. Deinde cum dicitur.

Excludit quædam obuiationem. Possent enim aliquis obiure dices, quod prædicta probatio procedat, ac si A B C, id est medium & extrema ita se habeant, quod essent habitæ adinuicem, ita scilicet, quod inter ea non esset aliquod mediæ; sic, n. diffinitur habitus in quinto Phylsorum, quod scilicet consequenter se habent, cum non cadat medium. Hoc enim videbatur in prædicta probatione supponi, scilicet quod A prædicet de aliquo medio quasi habitus, id est immediate sequenti. Sed ille qui ponit media infinita, dicit quod non contingit accipere. Dicit enim, quod inter quoscumque terminos acceptos est aliquod mediæ. Sed hic Philosophus dicit quod nihil differt, siue sic accipiantur infinita media quod sint habitæ adinuicem, siue contingit in discretis, puta in ciuitate, domus domus est habitæ, & in numeris vnitas vnitati: siue non possit inueniri in medijs aliquid habitum, sed semper inter duo media sit aliquod medium accipere, sicut accidit in continuis, in quibus, inter quoscumque duo signa, siue inter duo puncta, semper est aliquod medium accipere. Et quod hoc nihil differat ad propositum, siue vno modo, siue alio, sic manifestat subdens: quia supposito quod sint infinita media inter A & C, quoscumque duorum quodcumque horum accipio, necesse est, quod inter illud, A & C, sint infinita media, vel non sint infinita respectu alterius eorum; verbi gratia. Ponamus quod media sint habitæ adinuicem, sicut accidit in discretis, & accipimus aliquod medium, quod sit habitum ad ipsum A, necesse erit quod inter illud medium & C, sint adhuc infinita media. Et similiter si ponatur quedam finita media inter A & illud medietatem acceptam. Et eadem ratio est si ponatur medium acceptum immediate coniungi ipsi C, vel per finita media ab eo distare. Ex quo igitur semper a medio accepto oportet accipere infinita media ad alterum extremorum, non differt, verum statim coniungatur alii extremorum, id est sine medio, vel non statim, id est per aliqua media, quia etiam si coniungatur vni extremo sine medio, necesse est quod postea inueniatur infinita media respectu alterius, & ita

Te. c. 6. 26. Lec. 5. expo. 4.

Neque enim si aliquis dicat, quod hæc quidem quæ sunt A B C, habitæ sunt adinuicem, quare necesse est media hæc, illa vero non esse accipere nihil differt. Quod enim vtique accipio eorum, quæ sunt B, erit ad A aut ad C, aut infinita media aut non, a quo iam sunt primum infinita, siue statim, siue non statim, nihil differt. Quæ enim sunt post hæc, infinita sunt.

Manifestum est autem & in priuatiua demonstratione quoniam statim: siquidem in prædicatione statim in vtriusque sic. Ab vltimo enim non contingens est, neque in sursum ab eo, in quo statim in infinitum ire. Dico autem in quo statim: quod ipsum quidem in alio nullo est, sed in illo aliud, vt Z. Neque a primo in id, quod statim in vltimum. Dico autem primum quod ipsum quidem de alio, sed de illo nullum aliud. Si igitur hoc erit, & in negationem stabitur.

Tripliciter enim demonstratur non esse. Aut in quo quidem est C B inest omni, sed in quo B nulli inest A. Ipsius quidem igitur C B, quod semper alterius spatii, necesse est ire in immediata: prædicatione enim hæc est distantia. Sed alterum manifestum est, quod si in alio non est prior, vt in D, hoc indigebit in omni B esse: & si iterum in alio ipso D prior non fuerit, illud indigebit in omni D esse. Quare, quoniam deorsum statim, & quæ est in sursum stabitur, & erit quoddam principium, in quod non erit.

quod inter illud, A & C, sint infinita media, vel non sint infinita respectu alterius eorum; verbi gratia. Ponamus quod media sint habitæ adinuicem, sicut accidit in discretis, & accipimus aliquod medium, quod sit habitum ad ipsum A, necesse erit quod inter illud medium & C, sint adhuc infinita media. Et similiter si ponatur quedam finita media inter A & illud medietatem acceptam. Et eadem ratio est si ponatur medium acceptum immediate coniungi ipsi C, vel per finita media ab eo distare. Ex quo igitur semper a medio accepto oportet accipere infinita media ad alterum extremorum, non differt, verum statim coniungatur alii extremorum, id est sine medio, vel non statim, id est per aliqua media, quia etiam si coniungatur vni extremo sine medio, necesse est quod postea inueniatur infinita media respectu alterius, & ita

semper oportebit, si est infinitum in medijs, quod veniat in infinitum in prædicationibus vel ascendendo vel descendendo, sicut prædicta probatio procedebat. Deinde cum dicitur.

Offendit, quod quia in affirmatiuis demonstrationibus non proceditur in infinitum, neque in negatiuis in infinitum proceditur, & sic quæstio de demonstrationibus negatiuis, reducitur ad quæstionem de affirmatiuis. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod inter dicit. Secundo, probat propositum: ibi est Tripliciter enim demonstratur, & Tertio, excludit quandam obuiationem: ibi est Manifestum est autem. Dicitur ergo primo, quod manifestum erit ex sequentibus, quod si in prædicatione, id est in affirmatione statim in vtriusque id est in sursum & deorsum, necesse erit quod statim in negatiua demonstratione. Et ad exponendum hoc quod propositum est, dicit. Sit ita, quod non contingat ab vltimo, id est ab infimo subiecto ire in sursum in infinitum: versus prædicata vniuersalia. Et exponit quid est vltimum, scilicet illud quod non inest alicui alii tanquam minori particulari, sed aliud sit in illo, & sit illud Z. Et sit etiam quod in accipiendo a primo versus vltimum non procedatur in infinitum. Et exponitur quid sit primum illud, scilicet quod prædicatur de alijs, & nihil aliud prædicatur de eo, quasi eo vniuersali, vt sic primum intelligatur vniuersalissimum: vltimum autem particularissimum. Si igitur ex vtraque parte statim in demonstrationibus affirmatiuis, dicit consequens esse, quod etiam statim in demonstrationibus negatiuis. Deinde cum dicitur.

At qui patet in negatiua demonstratione hanc esse processum, si in affirmatiua, versus vtriusque statim. Supponatur enim fieri non posse, ut prædicatio, aut ab vltimo versus supra, aut a primo versus vltimum in infinitum proficiatur. Atque id vltimum dico, quod non prædicatur rationem, sed subiectum tantummodo subiectum, sitque id C. Primum autem id, quod non subicitur cuiquam sed solum de alijs dicitur. Hæc si non fuerit profectio in negationes etiam status.

Tripliciter enim demonstratur non esse. Aut in quo quidem est C B inest omni, sed in quo B nulli inest A. Ipsius quidem igitur C B, quod semper alterius spatii, necesse est ire in immediata: prædicatione enim hæc est distantia. Sed alterum manifestum est, quod si in alio non est prior, vt in D, hoc indigebit in omni B esse: & si iterum in alio ipso D prior non fuerit, illud indigebit in omni D esse. Quare, quoniam deorsum statim, & quæ est in sursum stabitur, & erit quoddam principium, in quod non erit.

Secundo in secunda: ibi est Iterum sit B quidem. Tertio in tertia: ibi est Tertius est. In tribus enim figuris contingit negatiuum concludi. Dicit ergo primo, quod tripliciter potest demonstrari propositio negatiua per quam significatur aliquid non esse. Vno quidem modo in prima figura, & secundum hunc modum, quod B inest C vniuersaliter in minori existenti vniuersali affirmatiua, A vero inest nulli B, hoc est minori existenti vniuersali negatiua: Quia igitur supponitur quod in affirmatiuis statim, & in sursum, & in deorsum, necesse est quod illa propositio, quæ est B C, quæ est affirmatiua, si non sit in mediata, & quodcumque aliud spatium accipitur existente aliquo medio inter B & C necesse erit reducere in immediata, quia ista distantia, quæ attenditur secundum habitudinem mediæ ad minorem extremam, affirmatiua est, in qua, supponitur esse status

Lec. pñti.

Tex. c. 6. 35.

status. Si autem accipiamus alteri spatium, quod est inter B & A, manifestum est quid est si hæc propositio, nullum B est A, non est immediata, necesse est quod A remoueat ab aliquo per prius quam a B & sit illud D quod si accipitur vt mediæ inter A & B necesse est, quod prædicetur vniuersaliter de B, quia oportet minorem esse affirmatiua.

Iterum si B quidem in omni, A in C autem nullo A in C nullo erit. Iterum, si hæc oportet demonstrare, manifestum est, quoniam aut per superiorem modum demonstrabitur, aut per hunc, aut per tertium. Primum quidem igitur dictum est. Secundus autem demonstrabitur. Sic autem vtique demonstratur. vt D in B omni est, in C autem nullo, si hoc in C non erit: aliud vero in D est quod in C non est. Igitur quoniam esse semper in sursum stat, stabit & non esse.

Tertius autem est. Si A in B omni inest, C vero in nullo, sit, non in omni fit C in quo est A. Iterum autem hoc, aut per superius dicta, aut similiter demonstrabitur. Illo autem modo statim. Si vero sic est, iterum accipietur B in E esse: in quo C non in omni E. Et hoc iterum similiter. Quoniam autem conuictum est stare & in deorsum, manifestum est quod stabit & in C quod non est.

Manifestum autem est, quoniam & si non vna via demonstraretur sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando vero ex secunda: aut tertia, quoniam & sic stabitur. Finitæ enim sunt finita aut finite multoties sumpta necesse est finiri omnia. Quod quidem igitur in priuatione, siquidem & in esse statim, manifestum est.

LECTIO XXXII.

Verum autem in illis si loquatur quidem speculatur hic manifestum sit.

Quod autem necesse sit stare etiam in hac negatiua, nulli B est C quæ est minor, patet, quia si hoc debeat demonstrari, necesse est quod demonstretur per superius dicta. i. per primam & secundam figuram, vel demonstrabitur similiter sicut concluditur conclusio, scilicet tertia figuram tamen quæ hæc minor non affirmatur, vt vniuersaliter esse affirmatiua.

Secundo autem hoc ostenditur modo. Cuiuslibet quidem A, nulli vero C competere sumitur: hoc n. pacto A nulli competere concluditur. Si igitur hoc oportet ostendere, aut per medium superius dictum, aut per hunc, (vt patet) aut per tertium ostenditur. At primus est dictus. Per secundum autem hoc ostenditur pacto, si quis D cuiuslibet quidem B, nulli vero C competere suspenderit, modo competat aliquid ipsi B. Quod si D sine medio segregatur a C, bene est. Sin vero cuiuslibet inesse, nulli vero competere C. Cuius igitur in affirmationibus, cuius superioris petitur finis occurrat, & in negationibus videm hic se offert tandem.

Tertio hoc ostenditur pacto, si A quidem B cuiuslibet competere, C vero nulli eidem inesse, tunc n. concluditur C non cuiuslibet competere A. Ex hoc igitur, aut per antea dictos modos aut per hunc tertium ostenditur. At pillos (vt ostendimus) statim, per hunc aut ostenditur: si B quidem sumitur cuiuslibet competere D, ipsum vero C nulli eidem in esse, atque D versus cuiuslibet in esse E, ipsum vero C nulli eidem competere. Cuius igitur suppositum sit versus etiam infera, prædicationis affirmatiue statim, ac vltimum esse, patet ipsius etiam C prædicatione negatiua stare tandem & non in infinitum procedere.

Per speciem autem est: & si non vna via, sed vniuersa ostenditur, nunc per primam, nunc per secundam, nunc per tertiam figuram, ut patuit, hoc etiam pacto stare, ac finem ipsius esse. Hæc namque finitæ, hæc vero, quæ sunt finita finitæ, necesse est vniuersa esse finitæ. Patet igitur in negatione statim ac finem esse, si in affirmationibus statim.

LECTIO XXXIII.

Tidipsum, & illi ita esse patet: primum differendi modo, deinde resolutiue, id

finita finitæ accipiuntur, necesse est totum esse finitum. Vnde reliquitur quod omnibus modis necesse sit in demonstrationibus negatiuis esse statim: si sit status in affirmatiuis.

LECTIO XXXIII.

Philosophus ostendit, quod si sit statim in extremis, necesse est esse statim in medijs, & si sit statim in affirmatiuis, necesse est esse statim in negatiuis: hic in tertia ostendit quod si sit statim in affirmatiuis in sursum & deorsum: Et dicitur in duas partes. In prima parte ostendit propositum logicæ, per rationes communes omni syllogismo: quæ accipiuntur tam prædicata communiter sumpta. In secunda ostendit ad analyticam, per rationes proprias demonstrationis: quæ accipiuntur tam prædicata per se, quæ sunt demonstrationi propria: ibi est Analytica autem manifestum est.

Poster. Diu. Tho. Prima

Lec. pñti.

Lec. 35.

Prima autem pars diuiditur in duas partes. In Prima, ostendit quod non fit procedere in infinitum in predicatis, quae praedicantur in eo quod quid. In secunda, ostendit quod non fit procedere in infinitum in predicatis affirmatiuis: ibi est vniuersaliter autem sic dicimus. Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit quod in praeuatiis non est infinitum ire, si fiat in affirmatiuis: hic iam ostendendum erit, quomodo aliquis speculatur in illis affirmatiuis esse statum per logicas rationes. Et dicitur logicae rationes, quae procedunt ex quibusdam communibus, quae pertinent ad considerationem logicam. Hae autem veritas manifesta est in his, quae praedicantur in eo quod quid est, id est praedicatis, ex quibus quod quide est, id est definitio constituitur. Si enim huiusmodi praedicata datur esse infinita, sequitur quod non contingat definire aliquid. Et si diffinitur aliquid, eius diffinitio non potest esse nota. Et hoc ideo, quia in infinitum non est pertransire. Non autem conuenit diffiniri, neque diffinitionem cognosci, nisi descendendo perueniatur usque ad ultimum, & ascendendo perueniatur usque ad primum. Si ergo contingat aliquid diffiniri, vel si contingat diffinitionem alicuius esse notam, ex utroque antecedenti sequetur hoc consequens, quod in praedictis praedicationibus non sit procedere in infinitum: sed in eis contingat stare. Deinde cum dicitur.

b ¶ Ostendit vniuersaliter quod in praedicationibus affirmatiuis non sit procedere in infinitum. Et circa hoc duo facit. Primo, quaedam praemittit, quae sunt necessaria ad propositum ostendendum. Secundo, ostendit propositum: ibi ¶ Amplius si non est. ¶ Circa primum duo facit. Primo, distinguit praedicationes per se ad inueniendi: ibi ¶ Quare autem in eo quod quid est. ¶ Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit: in quibusdam praedicationibus, quod in eis non est procedere in infinitum, scilicet in his, quae praedicantur in quod quid est, ostendendum est hoc vniuersaliter in omnibus praedicationibus affirmatiuis. Et incipit suam considerationem a praedicationibus per accidentem, in quibus est triplex modus vere praedicationis. Vnus qui dicitur modus est, quando accidens praedicatur de accidente: puta, cum dicitur album ambulat. Secundus modus est, quando subiectum praedicatur de accidente, puta, cum dicitur, hoc magnum est lignum. Tertius modus est, quando accidens praedicatur de subiecto, puta cum dicitur lignum est album: vel cum dicimus homo ambulat. Illi modus praedicationis sunt alteri & diuerfi adiuncti: quia cum subiectum praedicatur de accidente, puta, cum dicitur album est lignum, hoc significo, quod illud vniuersaliter praedicatur quod est lignum, praedicatur de subiecto: cui

Lea. seq. imme.

accidit esse lignum, scilicet de hoc particulari ligno: in quo est albedo. Idem enim est sensus cum dico, album est lignum, ac si dicerem, hoc lignum cui accidit esse album, est lignum, non autem est sensus quod album sit subiectum ligni. Et hoc probat, quia subiectum sit hoc, quod praedicatur de ipso sicut de subiecto: vel secundum totum, vel secundum partem: sicut homo sit albus: sed neque albus, neque aliqua pars albi, quae vere sit albus, id est quae sit de substantia ipsius albedinis sit lignum: non enim accidens est subiectum transmutationis, quae de ligno sit lignum. Omne autem quod incipit esse hoc, sit hoc: si igitur non sit hoc, hoc non est hoc, nisi detur quod hoc semper fuerit, non autem semper fuit verum dicere album est lignum: quia aliquando non simul fuerit albedo & lignum. Cum ergo non sit verum dicere quod album sit lignum, manifestum est quod album non est lignum proprie & per se loquendo. Sed si hoc concedatur album est lignum, intelligitur per accidens: quia scilicet illud particulare subiectum, cui accidit album, est lignum. Ille ergo est sensus huiusmodi praedicationis, in qua subiectum praedicatur de accidente. Sed cum dico lignum est album praedicando accidens de subiecto, non significo sicut in praedicto modo praedicationis, quod alterum aliquid sit substantialiter album, cui accidit lignum esse, quod quidem significatur in praedicto modo, quod subiectum praedicatur de accidente, quam etiam in alio modo, quo accidens praedicatur de accidente: hic enim nihil aliud significo, nisi quod ille homo particularis, puta Sorres, cui accidit esse musicum, est albus. Sed quando dico lignum est album, significo quod ipsum lignum vere factum est subiectum albi: non quod aliquid aliud a ligno, vel a parte ligni, quae est lignum, sit factum album. Est ergo differentia in tribus modis praedicationis: quia cum praedicatur accidens de subiecto, non praedicatur per aliquid aliud subiectum: cum autem praedicatur subiectum de accidente, vel accidens de accidente, sit praedictio ratione eius quod subicitur termino posito in subiecto: de quo quidem praedicatur aliud accidens accidentaliter, ipsa vero species subiecti essentialiter. Et quia in quolibet praedictorum modorum vtiuntur nomine praedicationis, & sicut possumus nomina ponere: ita possumus ea restringere: imponamus scilicet nomina in probatione sequenti, vt praedici solent dicimus illud, quod dicitur hoc modo, scilicet non ratione alterius subiecti. Illud vero quod dicitur illo modo, scilicet ratione alterius subiecti, velut cum subiectum praedicatur de accidente, vel accidens de accidente, non dicitur praedicari, vel dicitur praedicari,

praedicari, non dicitur praedicari simpliciter, sed secundum accidens. Et accipiamus semper illud, quod se habet per modum albi, ex parte praedicationis: & id, quod se habet per modum ligni, accipiat ex parte subiecti. Hoc ergo supponamus praedicari semper in probatione sequenti, quod praedicatur de eo, de quo praedicatur simpliciter, & non secundum accidens. Et ratio quare debemus sic vti vocabulo praedicationis, hoc est, quia loquimur de materia demonstrationes autem non veniunt rationibus praedicationibus. Deinde cum dicitur.

c ¶ Ostendit differentiam praedicationum per se ad inueniendum. Et circa hoc duo facit. Primo, distinguit praedicationes ad inueniendum secundum diuersa genera. Secundo, ostendit differentiam praedicationum: ibi ¶ Amplius si non est hoc huiusmodi qualitas, & illud huiusmodi neque qualitatis qualitatis est.

c ¶ Quare autem in quod quid est, aut quoniam quale, aut quantum, aut ad aliquid aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quantum, cum vnus de uno praedicabitur.

d ¶ Amplius substantiam quidem significantia, quod vere illud est, aut quod vere illud aliquid est significat, de quo praedicatur. Quocumque vero non substantiam significant, sed aliquid subiecto dicuntur, quod neque vere illud est, neque quod vere illud aliquid est, accidentia sunt.

e ¶ Vt de homine est album. Non enim est homo, neque quod vere album est, neque quod vere album aliquid est: sed animal forsitan. Quod vere enim animal est, homo est. Quocumque vero non substantiam significant, oportet de quodam subiecto praedicari & non esse aliquid album, quod non, cum aliquid alterum sit album est.

f ¶ Species enim gaudeant, monstratae sunt. Et si sunt, nihil ad rationem sunt: praemonstrationes enim de huiusmodi sunt.

LECTIO XXXIIII.

Amplius si non est hoc huiusmodi qualitas, & illud huiusmodi neque qualitatis qualitatis est.

Amplius si non est hoc huiusmodi qualitas, & illud huiusmodi neque qualitatis qualitatis est. Vel quale: sed forte dicitur simul quale quid, puta, si dicam, homo est animal album. Fuit autem necessitas haec additio, quia si multa praedicentur de vno, ita quod accipiantur in ratione vnius praedicationis: poterunt in infinitum praedicationes multiplicari secundum infinitos modos combinandi praedicationes ad inueniendum. Unde cum quaeritur status in his, quae praedicantur, necesse est accipere vnum de vno praedicationis. Deinde cum dicitur.

d ¶ Ostendit differentiam praedictorum praedicationum. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit differentiam. Secundo, manifestat per exempla: ibi ¶ Vt de homine & albo &c. ¶ Tertio, excludit quandam obuiationem: ibi ¶ Species enim gaudeant &c. ¶ Dicit ergo primo, quod illa quae substantiam significant, oportet quod significant respectu eius de quo praedicantur, & quod vere illud est: aut quod vere illud aliquid, & quod potest dupliciter intelligi: vno modo, vt ostendatur distinctio ex parte praedicationis, quod vel significat totam essentiam subiecti sicut diffinitio. Et hoc significat, cum dicitur, quod vere illud &c. vel significat partem essentiae, sicut genus, vel differentiam. Et hoc significat, cum dicitur, quod aut quod vere illud aliquid, & alio modo, & melius, vt ostendatur distinctio ex parte subiecti, quod quodque est conuertibile cum praedicatione essentiali: sicut diffinitio cum diffinitione. Et hoc significat cum dicitur, quod vere illud est. ¶ Quandoque vero est pars subiecti praedicationis, sicut homo animalis. Et hoc significat, cum dicitur, quod aut quod vere illud aliquid. ¶ Homo, n. aliquid animal est. Sed illa quae non significat substantiam, sed dicitur de aliquo subiecto, quod quide subiectu nec vere, id est essentialiter est illud praedictu, neque aliquid eius, omnia huiusmodi praedicationes sunt accidentalia. Deinde cum dicitur.

Manifestat praemissarum differentiam per exempla: & dicitur, quod cum dicimus, homo est albus, praedictum illud est accidentale, quia homo non est quod vere album est, id est esse album non est essentialiter hominis: neque quod vere album aliquid, vt supra expostum est. Sed cum dicitur homo est animal, forsitan homo est, quod vere est animal. ¶ Animal enim significat essentiam hominis: quia illud ipsum quod est homo, est essentialiter animal. Et quavis illa, quae non significant substantiam sicut accidentia, non tamen per accidens praedicationum. Praedicationum enim de quodam subiecto non propter aliquod aliud subiectum: puta cum dico, homo est albus, praedicationis albus de homine, non ea ratione, quod aliquid aliud subiectum sit album, ratione cuius homo dicitur albus: sicut supra dicitur. Et hoc in his, quae praedicationum per accidens. Deinde cum dicitur.

f ¶ Excludit quandam obuiationem. Posset enim aliquis dicere quod praedicationes, quae significant substantiam non sunt vere & essentialiter id, de quo praedicationis, vel aliquid eius, neque accidentia, quae sunt in individuis sicut in subiectis, conueniunt huiusmodi communibus praedicationibus essentialibus, quia huiusmodi vniuersalia praedicationes, significant quaedam essentialia semper separatas per se subsistentes, sicut praedicationes Platonici dicebant. Sed ipse respondet: quia si supponatur species, id est esse, debet gaudere, quia in Platonicis habet aliquid nobilitate esse quae res nobis nota materiales. Huiusmodi res sunt particulares & materiales: illae autem sunt vides & immateriales. Sunt namque praedicationes respectu naturalium, i. quaedam exemplaria horum: vt accipiantur hic monstratae vel praemonstrationes, sicut supra praemonstratur aliquid ad aliquid probandum. Quia ergo sunt praemonstrationes vel exemplaria rerum naturalium, necesse est quod in istis rebus naturalibus, inueniantur aliquae participationes illarum specierum, quae pertinent ad essentiam harum rerum naturalium. Et ideo si sint huiusmodi species separatae sicut Platonici dixerunt sine posterunt, nihil pertinet ad rationem praesentem. Nos enim intendimus de huiusmodi rebus, de quibus in nobis scientia per demonstrationem acquiritur. Et huiusmodi sunt res in materia existentes nobis nota, de quibus demonstrationes fiunt. Et ideo si dicitur quod animal sit quoddam separatum, quasi praemonstratio existens animalium naturalium, tunc cum dico, homo est animal, secundum quod haec propositione vtiuntur in demonstrando, si animal significat essentiam rei naturalis: de qua fit demonstratio. Deinde cum dicitur.

LECTIO XXXIIII.

Remissis his, quae necessaria sunt ad propositum demonstrandum de distinctione praedicationum ad inueniendum: hic accedit ad propositum ostendendum, scilicet quod non procedatur in praedicationibus in infinitum. Et diuiditur haec pars in partes duas & in duos modos, quibus ostenditur propositum. Secunda pars incipit: ibi ¶ Adhuc aurem alius &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod non est procedere in infinitum in praedicationibus per modum circulationis. ¶ Post. Diu. Tho. F 2 Secundo,

Lea. pñi.

Secundo, quod non procedatur in infinitum in eis secundum...

b Impossibile est æque prædicari adinuicem sic: sed vere quidem cõtingit dicere, æque autem prædicari vere non contingit.

c Aut enim sicut substantia prædicabitur: vt est, aut cum genus sit, aut differentia.

d Hæc autem ostensa sunt quoniam non erunt infinita nec in sursum, nec in deorsum: vt homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum est: & animal de homine, hic autem de Callia, hic autem de alio in eo quod quidem est. Substantia quidem omnem esse diffinire huiusmodi: infinita autem non est transire intelligere tem. Quare neque in sursum neque in deorsum infinita sunt. Illa enim non est diffinire, de qua infinita prædicantur.

e Siquidem igitur genera adinuicem æqualiter prædicantur: erit enim ipsum quod vere ipsum aliquid est.

f Neque tamẽ de qualitate, aut aliorum nullum, nisi secundum accides prædicabit. Omnia hæc accidit t & de subiectis prædicari.

g Sed vtique neque in sursum infinita erunt. Vnum quodque enim quod prædicatur significat, aut quale aliquid, aut quantum aliquid, aut quatum aliquid, aut homini, aut quæ sunt in substantia. Hæc autem sunt finita: & generæ prædicamentorum finita sunt. Est enim aut quale, aut quantum, & cetera: quæ iam dudum enume-

recipit prædicationem ipsius. Si ergo hoc prædicatur de illo vt genus, sequeretur quod ipsum quod particulariter conueniebat ali cui, e conuerso particulariter recipiat prædicationem illius: quod est idem respectu eiusdem esse partem & totum, quod est impossibile. Et eadem ratio est de differentiis. Vnde & in primo Topicorum dicitur, quod problema de differentia reducitur ad problema de genere. Deinde cum dicitur: Ostendit quod non potest ire in infinitum per modum circulationis in prædicationibus, in quibus prædicatur accidens de subiecto, & dicitur quod neque etiam ipsius qualis potest esse conuersio cum suo subiecto: aut aliorum nullum potest habere huiusmodi prædicationem, quæ accidentaliter prædicantur: nisi fiat prædicatio per accidens: secundum quod dictum est quod accidentia non prædicantur de subiectis nisi per accidens. Qualitas enim & omnia alia huiusmodi, accidunt substantiæ: vnde prædicantur de subiectis sicut accidens de subiecto. Deinde cum dicitur: Ostendit vniuersaliter quod in nullo genere prædicationis fit procedere in infinitum in sursum aut deorsum. Et dicit quod non solum non est procedere in prædicationibus in infinitum per modum circulationis: sed neque procedendo in sursum infinita erunt prædicata, & similiter nec deorsum. Et ad hoc probandum, Primo resumit quædam supra posita. Secundo ex his probat intentionibus: Neque in sursum ergo &c. Circa primum resumit quod de vnoquoque possunt aliqua prædicari quicquid significant: siue sit quale, siue quantum, vel quodcumque aliud genus accidentis,

homi substantiæ, quæ habet aliquod vniuersalius, quod de ipsa prædicatur, & quæ potest de alio inferiori prædicari, contingit diffinire: genera vero generalissima, de quibus alia vniuersaliora non prædicantur, & singularia, quæ non prædicantur de aliquibus inferioribus, non contingit diffinire. Solum autem substantiæ mediam diffinire contingit. Illa vero substantiæ non contingit diffinire, de qua infinita prædicantur: quia oportet diffinientem intelligendo pertransire omnia illa, quæ substantialiter prædicantur de diffinito: cum omnia cadant in diffinitione, vel sicut genus, vel sicut differentia. Infinita autem non contingit pertransire. Ergo oportet omnem vniuersalem substantiæ, quæ non est, supremum genus, neque infinitum subiectum, non habere in infinita: quæ de ipsa substantialiter prædicantur. Sic ergo non est procedere in infinitum, neque in sursum, neque in deorsum. Deinde cum dicitur: Ostendit quod in substantialibus prædicationibus non possit esse processus in infinitum per modum circulationis. Et dicit, quod si aliqua prædicata substantia prædicant de aliquo vt genera, non prædicantur adinuicem æqualiter. i. conuertitur quod vnum genus sit alterius, & conuerso. Et ad hoc probandum subdit: Fieri enim ipsum quod vere aliquid, quasi diceret. Si aliquid prædicatur de aliquo vt genus, illud de quo prædicatur, est aliquid quod vere est ipsum. i. est aliquid particulariter quod substantialiter

Fieri profecto nequit, vt hoc patet a mutuo prædicentur, sed quid idem vt verum dicas, at non fit, vt e contra prædices vere.

Nam aut accidens, aut vt substantia prædicabitur: veluti si sit genus, vel differentia prædicati.

Hæc autem demonstratū est, neque ad supera neque ad infera infinita esse. Neque enim homo est bipes, & bipes animal, & animal aliud: neque rursus animal de homine, homo de Callia, & is de alio hoc ipso quidem est prædicatur. Omnem enim talem substantiam diffinire possumus. At fieri nequit, vt infinita quicquam intelligendo pertransseat. Quare neque ad supera sunt infinita. Fieri enim non potest, vt ea sub substantia de qua infinita dicuntur diffiniatur.

Vt generæ igitur mutuo non prædicantur. Erunt enim ipsum id, quod ipsum est quoddam.

At vero neque de qualitate, aut de ceteris quicquam, nisi per accides prædicabitur. Hæc enim omnia accidunt, & de substantiis prædicantur.

Sed neque versus supra infinita erunt. De unoquoque nanque prædicatur id, quod significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut aliquid talium, aut ea, quæ in substantia sunt. Hæc autem sunt finita: & generæ prædicamentorum finita sunt. Est enim aut quale, aut quantum, & cetera: quæ iam dudum enume-

recipit prædicationem ipsius. Si ergo hoc prædicatur de illo vt genus, sequeretur quod ipsum quod particulariter conueniebat ali cui, e conuerso particulariter recipiat prædicationem illius: quod est idem respectu eiusdem esse partem & totum, quod est impossibile. Et eadem ratio est de differentiis. Vnde & in primo Topicorum dicitur, quod problema de differentia reducitur ad problema de genere. Deinde cum dicitur: Ostendit quod non potest ire in infinitum per modum circulationis in prædicationibus, in quibus prædicatur accidens de subiecto, & dicitur quod neque etiam ipsius qualis potest esse conuersio cum suo subiecto: aut aliorum nullum potest habere huiusmodi prædicationem, quæ accidentaliter prædicantur: nisi fiat prædicatio per accidens: secundum quod dictum est quod accidentia non prædicantur de subiectis nisi per accidens. Qualitas enim & omnia alia huiusmodi, accidunt substantiæ: vnde prædicantur de subiectis sicut accidens de subiecto. Deinde cum dicitur: Ostendit vniuersaliter quod in nullo genere prædicationis fit procedere in infinitum in sursum aut deorsum. Et dicit quod non solum non est procedere in prædicationibus in infinitum per modum circulationis: sed neque procedendo in sursum infinita erunt prædicata, & similiter nec deorsum. Et ad hoc probandum, Primo resumit quædam supra posita. Secundo ex his probat intentionibus: Neque in sursum ergo &c. Circa primum resumit quod de vnoquoque possunt aliqua prædicari quicquid significant: siue sit quale, siue quantum, vel quodcumque aliud genus accidentis,

Ca p.

identis, vel etiam que intrant substantiam rei: quæ sunt essentialia prædicata. Secundo, resumit quod hæc, scilicet prædicata substantialia sunt finita. Tertio, resumit quod genera prædicamentorum sunt finita, scilicet quale, & quantum &c. Si enim aliquis dicat quod quantitas prædicatur de substantia, & qualitas de quantitate, & sic in infinitum, hoc excludit per hoc quod genera prædicamentorum sunt finita. Quarto resumit quod sicut supra exposuit est, vnu de vno prædicatur simpliciter prædicatione. Et hoc inducit, quia potest aliquis dicere, quod primo prædicatur vnu de vno, puta de homine animal: & ista prædicatio multiplicabit quousque poterit inueniri aliquid quod vnu, quod de homine prædicatur: quibus finitis prædicabitur duo de vno: puta, dicitur quod homo est animal albi: & sic multo plura prædicata inueniuntur secundum diuersas combinationes prædicatorum. Rursum, prædicabitur tria de vno: puta, dicitur quod homo est animal album: & sic semper addendo ad numerum, magis multiplicabitur prædicata, & erit prædicatum in infinitum in prædicatis: sicut etiam in additione numerorum. Sed hoc excludit per prædicationem vnius de vno. Quinto, resumit vt non dicamus aliqua simpliciter prædicari de ipsis, quæ non aliquid sunt, id est de accidentibus: quorum nullum est aliquid subsistens. De accides enim neque subiectum, neque accidens proprie prædicatur: vt supra dictum est. Omnia enim huiusmodi, quæ non sunt aliquid substantiale, sunt accidentia, & de his nihil prædicatur simpliciter loquendo: sed hæc prædicantur quidem per se, scilicet de subiectis, vel substantiis prædicata vel accidentia. Illa vero secundum alium modum id est per accidens scilicet cum prædicantur de accidentibus, aut subiecta, aut accidentia. Hæc enim omnia scilicet accidentia habent de sui ratione quod dicantur de subiecto: illud autem quod est accidens, non est subiectum aliquid: vnde nihil proprie loquendo potest de eo prædicari, quia nihil talium scilicet accidentium, ponimus esse tale, quod dicatur id, quod dicitur, id est quod suscipiat prædicationem eius, quod de eo prædicatur, non quasi aliquid alterum existens: sicut accidit in substantiis. Homo enim non dicitur animal, vel albi, quia aliquid aliud sit animal vel album: sed quia ipsum est quod est homo, est animal, vel album: sed album ideo dicitur homo, vel album, quia aliquid alterum scilicet subiectum albi est homo, vel album. Sed ipsum accidens inest aliis: & alia, quæ prædicantur de accidente, prædicantur de alio, id est de subiecto accidentis: & propter hoc prædicatur de ac-

cidente, vt dictum est. Hoc autem introduxit: quia si accidens prædicatur de subiecto, & conuerso, & omnia quæ accidunt subiecto, prædicantur de se inuicem, sequetur quod prædicatio procedat in infinitum: quia vni infinita accidunt. Deinde cum dicitur: Ostendit propositū ex præmissis, scilicet quod in prædicatione qua prædicatur vnu de vno, non procedit in infinitum, neque in deorsum: quia omnia accidentia prædicantur de his, quæ pertinent ad substantiæ rei: quod erant contra suppositio. Substantialia autem prædicata non sunt infinita, quod erant contra suppositio: & ita ex parte subiectorum non procedit in infinitum in huiusmodi prædicationibus, quali in deorsum. In sursum autem neutra sunt infinita, neque substantiæ prædicata, neque accidentia: quia & generalia accidentia sunt finita, & in vno quoque generi non est procedere in infinitum: neque in sursum, neque in deorsum, sicut neque in substantiis prædicatis: quia in quolibet prædicamento, genus prædicatur de specie in eo quod quidem est. Vnde dicitur: potest vniuersaliter, quod necesse est esse aliquid primum subiectum, de quo aliquid prædicatur, existente statu prædicationis in deorsum: & de hoc aliquid aliud prædicatur, & hoc habebit statum in sursum: & erit inuenire aliquid quod non amplius prædicabitur de alio, neque sicut posterius prædicat de priori per accidens: neque sicut prius prædicatur de posteriori per se. Hic igitur est vnus modus logicæ demonstrationis, quod per illa notum efficitur. Si igitur sit, ut simpliciter quippiam per-

raimus. Atque supponuntur vnum prædicari de vno: & vnum ipsa non prædicari de ipsis: nisi ratione ipsius quidem est prædicentur. Et enim accidentia sunt vniuersa. Sed quædam per se, quædam alio modo. Atque hæc omnia de subiecto quodam dicimus prædicari, & accidens non esse subiectum ullum. Nihil enim talium ponimus in esse, quod id est, quod dicitur: non aliud quicquam sed ipsum in aliis esse. & alia quædam de alio dicimus prædicari.

Neque igitur ad superiora, neque ad inferiora, vnum de vno in infinitum dicitur. De quibus enim accidentia dicuntur, quæcumque in vniuersis in quibus substantia sunt, ea non sunt infinita. Versus etiam supra, nec ipsa, nec utraque etiam accidentia sunt infinita. Necesse est igitur aliquid esse, de quo primum aliquid, & de hoc aliud: & huius professionis tandem exitum esse ut id sit, quod de nullo ulterius alio dicatur, & id etiam, de quo non prædicatur aliud prius. Vnus igitur hic est modus ad hoc propositum demonstrandum.

Alius autem est hic. Patet enim horum demonstrationem esse, de quibus priora aliqua prædicantur. Et item fieri non posse, ut aut melius simus ad ea dispositi, quorum est demonstratio qua si sciamus, aut ea sine demonstratione sciamus. Quibus efficitur, ut si per aliqua priora quippiam innotescit, illa vero nescimus, neque ad illa melius sumus affecti, quam si scientiam habuerimus: nec id profecto sciamus, quod per illa notum efficitur. Si igitur sit, ut simpliciter quippiam per-

Ponit. 2. modū probationis, & dicit quod quæ est aliqua talis prædicatio, in qua prædicatur aliquid de subiecto, si aliqua possunt per prius prædicari de illo subiecto, talis prædicatio demonstrabilis erit: puta hæc prædicatio, hoc est substantia demonstratur per hanc animal est substantia, quia de animali prius prædicatur substantia quæ de homine. Si autem aliqua prædicatio est demonstrabilis, non possumus melius cognoscere quæ sciendo: sicut principia in demonstrabilia, melius cognoscimus quæ sciendo: quia cognoscimus ea, vt per se nota. Et iterum homini demonstrabilia non possumus scire nisi per demonstrationem: quæ demō est syllogismus scire, vt supra dictum est. Itē considerandum est quod si aliqua prædicatio est nota per alia, illa per quæ nota est nescimus, neque cognoscimus eā meliori modo, quæ sciendo: consequens est quod non sciamus illa prædicatio, quæ per eā cognoscitur. Hic igitur tribus suppositis, procedit sic. Si contingit aliquid simpliciter scire per demonstrationem, & non ex aliquibus, nec ex suppositione, necesse est quod sit status in prædicatis, quæ accipiuntur vt media. Dicit autem simpliciter, & non ex aliquibus, ad excludendum demonstrationes ducentes ad impossibile: Post. Diui. Tho. F 3 in

Lec. 15.

In quibus proceditur contra positiones aliquas ex aliquibus...

non ex aliquibus, neque ex suppositione, manifestum est stare predicamenta media...

LECTIO XXXV.

Naletice autem manifestum est per hoc velocius quod neque in sursum, neque in deorsum infinita...

b Demonstratio quidem enim est, quacunque ipsa insunt secundum seipsa rebus.

c Secundum seipsa autem dupliciter. Quacunque enim illis insunt in eo quod quidem est in quibus ipsa in eo quod quidem est insunt ipsis...

LECTIO XXXV.

d Horum autem neutra contingit esse infinita: nec ut imperfectum numeri. Iterum enim si impari aliud insit cui inerat extensi...

Lec. sequē.

ostquam Philosophus ostendit quod non contingit procedere in infinitum in demonstrationibus...

& quæ non est per se. Sed demonstratiua scientiæ propria est prædicatio per se. Et ideo supra logice probatur...

demonstrationem, & non ex quibusdam, nec ex suppositione sciamus necesse est prædicationes medias stare...

LECTIO XXXV.

Resolutiue autem per hæc breuius perspicuum fuerit fieri non posse, ut versus superius, aut inferius infinita sint prædicata in demonstratiuis scientiis...

Demonstratio enim est de hisce quæ rebus insunt per se.

Ea vero, quæ per se competit, duplicem subeunt modum. Quædam enim in eadem rerum sunt diffinitione, quibus inesse dicuntur...

At fieri nequit, ut aut hæc, aut illa, sint infinita. Nec enim ea, quæ ut impar de numero prædicatur...

de huiusmodi prædicantur per se de numero primo modo. Alii autem modi, quos supra posuit, reducuntur ad istos...

Circa

Circa quantum primam sic procedit. Primo quidem præmittitur propositum, scilicet quod in neutro modo dicendi per se...

e At vero necesse est omnia inesse primo, ut numero & in illis. numerum. Quare conuertibilia erunt: sed non excedentia.

f Si etiam quæcunque sunt in eo quod quid est, nec hæc infinita sunt. Nec enim esset diffinire. Quare si prædicantia quidem per se omnia dicuntur, hæc autem non infinita sunt, stabunt utique in sursum. Quare & in deorsum.

Lec. 34

g Si autem sit est, & quæ sunt in medio duorum terminorum, semper sunt finita.

h Si vero hoc est, manifestum iam est, & demonstrationem quæ necesse est prædicatio esse: & non oium esse demonstrationem quod vere diximus quosdam dicere iuxta principium...

Lec. 37.

Monstratis autem his, manifestum est, quod si aliqd idē duobus insit ut A & in C & in D, nō prædicante...

Lec. 34.

ostquam Philosophus ostendit quod non contingit procedere in infinitum in demonstrationibus...

Lec. 33.

ostquam Philosophus ostendit quod non contingit procedere in infinitum in demonstrationibus...

erit demonstratio secundum quoddam dicunt, ut in principio huius libri dictum est. Et quod hoc se quatur ostendit. Posito...

At vero necesse est ipsi primo competant vniuersa, veluti numero, & numerus illis insit. Quare conuertuntur, & non superabunt.

Nec item ea, quæ diffinitiones eorum, quibus insunt ingrediuntur. Nō enim assignari diffinitiones possent. Quare si hæc sunt vniuersa ea, quæ per se prædicantur, hæc autem infinita non sunt, stant omnia plane versus supra. Quare stant & ad usura.

Quod si ita sit, erunt & ea sane, finita, quæ inter duos terminos collocantur.

Quod rursus si ita sit, patet iam & demonstrationem esse principia necessario, ac demonstrationem non omnium esse: quod quidem nonnullos asserere iam in initio diximus. Etenim si principia sunt, neque demonstrabilia sunt omnia, neque in infinitum fieri potest ab initio...

LECTIO XXXVI.

Monstratis autem his, patet si quippiã idē, ut A duobus insit quibusdã, ut C atq; D, quorũ alterũ de altero aut nullo modo, nec contingit in infinitum procedere...

ostquam Philosophus ostendit quod non contingit procedere in infinitum in demonstrationibus...

LECTIO XXXVI.

ostquam Philosophus ostendit quod non contingit procedere in infinitum in demonstrationibus...

Lec. 33-34.

Manifestum autem est. Circa primum quattuor facit. Primo proponit intentum. Secundo, manifestat propositum: ibi Vt scalenon &c. Tertio probat: ibi Sit autem B &c. Quarto excludit quandam obiectionem: ibi In eodem quidem genere &c. Dicit ergo primo, quod demonstratis premiffis scilicet quod non sit pro...

altero de altero, aut nullo modo, aut non de oī qđ nō semper secūdu cōmune aliquid inerit. b Vt scalenō, & ifocheli duobus rectis æquales habere, secundū commune aliquid inest. Secundū enim quod figura quædam est: & non secundum alterum quod inest. Hoc autem non semper sic se habet.

c Sit autem B secundum quod est A in C D. Manifestum igitur est B in C D secundum commune est: & non secundum alterum. Quare duorum terminorum in mediis infiniti utique incidenti termini. Sed hoc est impossibile. Secundum igitur commune aliquid, esse nō necesse est semper idem in pluribus: quoniam ve...

d In eodem quidem genere, & ex eisdem atomis necesse est terminos esse: siquidem est per se sunt erit commune. Non em̄ erit ex alio genere in aliud descendente demonstrare.

e Manifestum autem est, & cū A in B sit: siquidem est aliquid medium, demonstrare quod A in B sit: & elementa huiusmodi sunt hæc, & tot quor media sūt. Immediatę em̄ propositiones sunt elementa: aut omnes, aut vn̄iuersales. Si vero non est medium, amplius erit demonstratio: sed in principia via hæc est.

ra quædam, scilicet triangulus. Hoc aut nō sic semper se habet, scilicet secundum quod in infinitum conueniat secundum aliquid aliud, puta quod habere tres cōueniat triangulis iterum, secundum aliquid aliud: & sic in infinitum. Deinde cū dicitur...

c. Probatur propositum & dicitur, Sit ita quod B prædicetur de C & de D secundum hoc commune, quod est A, manifestum est ergo quod B erit in C & in D secundum illud commune qđ est A, & si iterum inest A secundum aliquid commune, & iterum illi communi secundum aliquid aliud, procedetur in infinitum in mediis, sequitur igitur quod inter duo extrema quæ sunt C & B, cadant infinita termini mediū. Hoc autem est impossibile, ergo non necesse est si idem inest pluribus, quod semper in infinitum inest eis secundum aliquid commune, quia necesse est quod perueniatur ad aliqua spatia im̄mediata, id est ad aliquas immediatas prædicationes quas appellat spatia, ut supra dictum est. Quatum igitur videtur ex hac probatōne Ari...

non proceditur in infinitum, ut hæc ratio inducta a philosopho...

euidenter probat. Si autem accipiatur aliquid commune, quod inest pluribus sicut genus speciebus, non semper oportebit aliquid prius accipere secundum quod inest. Puta, si uiuum inest homini, & asino secundum aliquid prius, scilicet secundum animal, animal autem & planta non inest secundum aliquid prius: quia hæc sunt primæ species corporis uiui, siue animati. Deinde cū dicitur...

Triangulo nanque duorum æqualium, & omnium inæqualium laterum angulos habere duobus rectis æquales, per commune competit quoddam. Competit enim ut uterque est quædam figura & non ut aliud quicquam. At non semper id ita se habet.

Sit enim B per quod A tam ipsi C quam D competere dicitur. Patet igitur ipsum B per aliud commune quipiam ipsis competere, & illud item per aliud. Quare inter duos terminos infiniti termini cadent. At hoc fieri nequit. Non ergo necesse est pluribus idem per aliquid commune semper inesse, siquidē sint interualla quæ medio uacant.

Terminos tamen eodem in genere, & indiuiduis ex eisdem necesse est esse: siquidem ipsum commune rationem eorum, quæ per se competunt, subit. Fieri nanque non potest, ut ea quæ demonstrantur, ad aliud genus ex alio migrent ac transeant, ut diximus.

Patet etiam cum A competit ipsi B atque est aliquid medium, tum A potest ostendi ipsi competere B. Atque huius hæc erunt, & totidem elementa, quot media sunt. Propositiones enim hæc quæ medio uacant, elementa sunt aut oēs, aut hæc, quæ vn̄iuersales sunt. Quod si nullum sit medium, non est ulterius demonstratio, sed hæc est eam. quæ acceditur ad principia.

necesse est deuenire ad aliquid vnum in prædicabilibus, in quibus prædicatur vnum de vno. Et primo in affirmatiuis. Secundo in negatiuis: ubi si similiter autem & si A &c. Dicit ergo primo manifestum esse quod cum A prædicatur de B, si horum sit aliquid medium, quod illo medio vti possumus ad demonstrandū quod A sit in B. & hæc sunt principia huiusmodi conclusionis. Et quæcunque accipiuntur ut media, sunt principia cōclusionum, mediatarum, quæ per ea concluduntur. Nihil enim aliud sunt elementa, siue principia demonstrationum, quàm propositiones im̄mediate. Et hoc dico: vel omnes, vel vn̄iuersales: quod quidem potest dupliciter intelligi. Vno modo, ut propositio vn̄iuersalis accipiatur secundum quod diuiditur cōtra singularem. Nam species specialissima nō prædicatur de singulari per aliquid medium, vnde propositio hæc, est im̄mediata, Sortes est homo, non tamen est principium demonstrationis, quia demonstrationes non sunt de singularibus, cum eorum non sit scientia, & ita non omnis im̄mediata est demonstrationis principium, sed solum vn̄iuersalis. Alio modo potest intelligi secundum quod propositiones vn̄iuersales dicuntur propositiones communes in omnibus propositionibus alicuius scientiæ, sicut, Omne totū est maius sua parte: vnde huiusmodi sunt simpliciter demonstrationum principia & in omnibus per se nota. Hæc autem propositio, homo est animal, vel isochelēs est triangulus, nō est principium demonstrationis in tota scientia

scientia: sed solum aliquarum particularium demonstrationū: neq; huiusmodi etiam propositiōes sunt omnibus per se nota. Sic igitur si sit aliquid medium propositionis datæ, erit demonstrare per aliquid medium, quousq; deueniatur ad aliquid im̄mediatum. Si vero non sit aliquid medium propositionis datæ, non poterit demonstrari. Sed hæc est via ad inueniendū prima principia demonstrationis: id est procedere a mediatis ad im̄mediata resoluendo. Deinde cū dicitur...

f Similiter autem erit, & si A in B non sit. Siquidem enim: aut erit medium, aut prius, cui non inest, erit demonstratio: si vero non, nō est: sed principium. Et elementa tot sunt, quot termini, & horum propositiones principia demonstrationis sunt. Et sicut quædā principia sunt indemonstrabilia quod sit hoc illud, & quod sit hoc in illo, sic & quod non erit hoc illud, nec quod sit hoc in illo. Quare hæc quidem esse aliquid, alia autem nō esse aliquid erūt principia.

g Cum autem oporteat demonstrare aliquid, accipiendum est quod de B primum prædicetur & sit C, & de hoc similiter A & sic semper vadens, nequaquam extra propositio cadet. Neque extra esse ipsius A accipiatur ut demonstraret, sed semper medium condenset quousque indiuisibilia fiant. & vnum. Est autem vnum, cum im̄mediatum fiat: & vna propositio simplex & im̄mediata.

h Et quemadmodum in aliis est principium simplex, hoc autem non idē ubique, sed in graui quidem vn̄cia, in melodia autem tonus, in membris autē diuiso, aliud autem in alio: sic est in syllogismo vn̄a propositio im̄mediata: in demonstratione autem, & scientia, intellectus.

i In demonstratiuis quidem igitur syllogismis eius quod est nihil cadit extra.

gnificando quod hoc essentialiter est illud, sicut cum genus prædicatur de proxima specie, vel hoc sit in illo, sicut cū passio prædicatur de proprio & im̄mediato subiecto: ita etiam sunt principia indemonstrabilia in negatiuis, negadō essentialē prædicatū, vel etiā propria passio nō. Ex quo patet, quod quædā sunt principia demonstrationis ad demonstrandū conclusionē affirmatiuā, quàm oportet concludere ex oibus affirmatiuis: & quædā sunt principia demonstrationis, ad probandū conclusionē negatiuā: ad cuius illationē oportet assumere aliqua negatiuā. Deinde cū dicitur...

rebit quod A prædicetur de eo per se, & ita quod continetur sub eo & non sit ab eo extrinsecum: sed oportebit semper condensare media. Et loquitur ad similitudinem hominum, qui videtur esse condensati sedentes in aliqua sede, quando inter sedentes nullus potest interciedere medius: ita & media in demonstratione dicuntur densata, quando inter terminos acceptos, nihil cadit medium. Et hoc est quod dicitur quod mediū densatur quousq; perueniat ad hoc spatia: sicut indiuisibilia: id est, distantiæ inter duos terminos sunt tales, quod nō possit diuidi in plures huiusmodi distancias: sed sit vnum spatium tantū. Et hoc cōtingit, quod propositio est im̄mediata. Tunc enim, vere est vna propositio nō solum actū, sed etiam potentia, quā est im̄mediata. Si enim sit mediata, quāuis sit vna in actu, quia vnū prædicatur de vnō: tamē est multa in potentia, quia accepto medio formantur duæ propositiones. Sicut etiam linea quæ est vna in actu in quantum est cōtinua, est multa in potentia in quantum diuisibilia per punctum mediū. Et ideo dicitur, quod propositio im̄mediata est vna sicut simplex indiuisibilis. Deinde cum dicitur...

Similiter sit, & si A non competit ipsi B. Nam si est medium aliquid aut prius, cui non competit ipsum A, est sine dubio demonstratio. Si vero non est, nulla est demonstratio. Atque quousque termini, tot sunt elementa principiaue. Propositiones enim, quæ ex hisce constant, ipsius sunt demonstrationis principia. Et ut quædā principia sunt demonstrabilia hoc pacto, hoc est illud, & illud inest huic, sic & hoc modo hoc non est illud & illud non inest huic. Quare quædam essendi quippiam, quædam non essendi, principia erunt.

Cum autem ostendendum quippiam est: sumendum est, quippiam, quod primum de ipso B prædicatur: sitque id C de quo similiter ipsum dicitur A. Atque hoc modo semper proficiscēti, nulla propositio ubi, nullusque terminus affirmandus, extra ipsum A sumuntur in probando, sed medium semper densatur, quousque indiuisibilia fiant, & vnum. Est autem tunc vnum cum fuerit vacans medio interuallum: ac vna simpliciter propositio, quæ qui dem medio uacat.

Atque, ut ceteris in rebus principium simplex est, idque non est idem ubique sed in potestate quidem est minus, in modulatione vero primus sensibilis sonus, & in aliis aliud: sic in ratiocinatione quidem est vnum, uacans medio propositio: in demonstratione autem, & scientia, intellectus.

In affirmatiuis igitur ratiocinationibus nihil extra id, quod inest, atque competit, cadit.

est homogenea mensurato, secundum diuersitatem generū oportet esse hmoi prima indiuisibilia diuersa. Vnde hoc non est idē in omnibus: sed in grauitate ponderū accipitur, vnde vni indiuisibile vn̄cia, quoddam minimū pondus: quod tū non est simplex omnino, quia quodlibet pōdus est diuisibile in minora pōdera, sed accipitur ut simplex per suppositionem. In melodis autē accipitur ut vni principium tonus qui consistit in sexquialtera proportione, vel diebis quæ est differentia toni, & semitoni, & in diuersis generib⁹ sunt diuersa principia indiuisibilia. Syllogismi autē principia sunt propositiones: vnde oportet, quod propositio simplicissima, qđ est im̄mediata sit vni, quod est mensura syllogismorum. Demonstratio autē addit supra syllogismū quod facit scientiā. Comparatur autē intellectus ad scientiā, sicut indiuisibile ad multa. Nā scientia est per deorsum a principis ad cōclusiones, intellectus autē est absoluta & simplex acceptio principii per se noti. Vnde de intellectu respondet im̄mediatę propositioni, scientia autē cōclusioni quæ est propositio mediata. Sic igitur demonstrationis diuisibilis in quantum est syllogismus, vnum indiuisibile est propositio im̄mediata. Ex parte autem scientiæ quæ causat vnum eius est intellectus. Deinde cum dicitur...

Tex. cō. 38.

Lec. 15.

Lec. pcedē.

Lec. 13.

Tex. cō. 2. Lec. 2.

Ostendit

triangulum habere tres, scilicet isochelem, minus habet cogni- tionem de eo, quod est per se, quam si cognoscat quod triangu- lus habeat tres. Et est vniuersaliter dicendum, quod si sit aliquid, quod non insit triangulo secundum quod triangulus, & demon- stratur de eo, quicquid sit illud, non erit vera demonstratio. Si autem insit ei secun- dum quod est trian- gulus, cognoscens in vniuersali, de trian- gulo secundum quod huiusmodi, perfectio- rem cognitionem ha- ber. Ex his igitur co- cluditur conditionale, in cuius antecedenti ponitur tria. Quo- rum vnum est, quod triangulus sit in plus quam isocheles. Se- cundum est, quod tri- angulus predicetur de isochele & alijs secu- dum eandem ratio- nem & non equiuo- ce. Tertium est, quod habere tres angulos aequales duobus re- ctis insit omni trian- gulo. Et his tribus sup- positis, consequens est quod habere tres non conueniat trian- gulo in quantum est isocheles, sed econ- uerso. Appositum autem prima duo in antec- edente, quia si trian- gulus non esset in plus, vel si equiuo- ce predicaretur de pluribus, non com- pararetur ad isochele- m, sicut vniuersale ad particulare. Ter- tium autem addit, quia si habere tres non conueniret om- ni triangulo, non co- ueniret ei in quantum triangulus, sed in qua- tum aliquis triangu- lus. Sicut hoc ipsum quod est habere tres, quia non conuenit omni figure in quan- tum est figura, sed in quantum est figura quaedam; quae trian- gulus est. Ex his con- cludit oppositum eius, quod obiectio suppo- nebat, scilicet quod ille qui scit in vniuer- sali, magis cognoscit rem per se & in qua- tum huiusmodi, quam ille, qui cognoscit in particulari. Et ex hoc concludit principale propositum, scilicet quod potior sit demonstratio vniuersalis, quam particularis. Secundam ratio- nem soluit ibi.

Amplius si demonstratio est syllogismus demon- stratiuus causae, & pro- pter quod vniuersale aut magis est causa, cui n. per se inest aliquid, hoc id ipsum causa est, vniuer- sale autem primo est, cui inest p se causa, ergo vniuersale est. Quare & demonstratio dignior est. Magis enim causa est, & quod propter quid est.

LECTIO XXXVIII.

Amplius si demonstratio est syllogismus demon- stratiuus causae, & pro- pter quod vniuersale aut magis est causa, cui n. per se inest aliquid, hoc id ipsum causa est, vniuer- sale autem primo est, cui inest p se causa, ergo vniuersale est. Quare & demonstratio dignior est. Magis enim causa est, & quod propter quid est.

Amplius vsque ad hoc quaeri- mus propter quid, & tunc opi- namur scire, cum non sit aliquid aliud quam hoc, aut quod sit. Finis. n. & termi- nus vltimus iam sic est, vt cu-

Et dicit quod si vniuersale praedicatur de pluribus secundum vnam rationem, & non equiuoce, vniuersale quantum ad id, quod rationis est, id est quantum ad scientiam & demonstratio- nem, non erit minus ens, quam particulare, sed magis. Quia quod incorruptibile est, magis est quam corruptibile: modo autem vniuersale est incorruptibile; particularia autem sunt corru- ptibilia, quibus accidit corruptio secundum principia indiui- dualia, non secundum rationem speciei, quae communis est omnibus: & conseruatur per generationem. Sic igitur quan- tum ad id quod rationis est, vniuersalia magis sunt entia, quam particularia. Quantum vero ad naturalem substantiam, parti- cularia sunt magis entia, quae dicuntur prima & principales sub- stantiae. Tertiam rationem soluit.

Et dicit, quod quamuis in propositionibus, vel demonst- rationibus vniuersalibus significetur aliquid vnum secundum se, puta triangulus, nulla tamen necessitas est, quod propter hoc al- quis opinetur quod triangulus sit quoddam vnum praeter mul- ta, sicut in his, quae non significant substantiam, sed aliquid ge- nus accidentis, cum ea absolute signifi- cabimus, puta dicen- do albedinem, vel paternitatem, non propter hoc cogno- scimus aliquem opi- nari quod huiusmo- di sunt praeter subst- tiam. Intellectus. n. potest intelligere ali- quid eorum, quae sunt coniuncta secundum rem, sine hoc quod actu intelligat aliud, nec tamen intellexit est fallus. Sicut si al- bum sit musicum, po- sum intelligere al- bum, & aliquid attri- buere ei, & demon- strare de ipso: puta quod sit digregati- uum visus, nulla con- sideratione facta de musico. Si tamen al- quis intelligeret al- bum non esse musi- cum, tunc intellexit est fallus. Sic igitur cum dicimus aut in- telligimus quod al- bedo est color, nulla mentione facta de su- biecto, verum dici- mus. Est autem fal- sum si diceremus, al- bedo, quae est color non est in subiecto. Et similiter cum di- cimus, omnis homo est animal, vere lo- quimur, non facta me- tionem de aliquo par- ticulari homine. Es- set tamen fallum, si diceremus, homo est animal, existens se- paratus a particulari- bus hominibus. Si au- tem hoc est, ergo se- quitur quod demon- stratio non sit causa fallae opinionis, qua- quis opinatur vni- uersale esse extra sin- gularia, sed audies, q- male intelligit. Vnde ex hoc nihil derogat- ur demonstratiioni.

Præterea si demonstratio quaedam sit ratio, & non solo communi nomine, non minus erit, quam res nonnullae particulares: quoniam magis erit, ac tanto in illis sunt ea, quae non intereunt. Particularia autem magis occidunt.

LECTIO XXXVIII.

Præterea si demonstratio quaedam sit ratio, & non solo communi nomine, non minus erit, quam res nonnullae particulares: quoniam magis erit, ac tanto in illis sunt ea, quae non intereunt. Particularia autem magis occidunt.

Præterea vsque ad hoc propter quod quaerimus, & tunc arbitramur scire, cum non est aliquid aliud quam hoc, ob quod aut sit quippiam, aut est. Sic enim ipsum extremum iam finis, ac vltimum est. Vltimum gratia cuius accep-

Et dicit, quod quanto magis procedit versus particularia, tanto magis itur versus infinitum, quia vt dicitur in 3. Physic. Lec. 70. et com. 66. Sed quanto magis itur versus vniuersale, tanto magis itur ad aliquid simpliciter & in ipsum finem: quia ratio vniuersalis sumi- tur ex parte formae quae est simplex, & habet rationem finis in quantum terminat in- finitatem materiae. Manifestum est autem quod infinita in qua- tum huiusmodi non sunt scibilia, sed in- quantum aliqua sunt finita intratum sunt scibilia, quia mate- ria non est principium cognoscendi rem, sed magis forma. Mani- festum est ergo, & vniuersalia sunt magis scibilia quam par- ticularia. Ergo etiam sunt magis demon- strabilia, quia demō- stratio est syllogis- mus faciens scire, sed magis demon- strabilia est potior demonstratio. Si- mul enim intendun- tur ea, quae dicuntur adiuuicem. Demon- stratio autem ad de- monstrabile dicitur. Et sic cum vniuer- salia sunt magis demō- strabilia, demonstra- tio vniuersalis erit potior. Quartam ra- tionem ponit ibi- d. Quae talis est. Cum demonstratio nis finis sit scientia, quanto demonstra- tio plura facit scire, tanto potior est. Et hoc est quod dicit, quod magis praefe- renda est demonstra- tio, secundum quam hoc cognoscit hoc & aliud, quam ista se- cundum quam ho- mo cognoscit vnum solum. Sed ille qui habet cognitionem de vniuersali, cogno- scit etiam particula- re, dummodo sciat quod vniuersali con- tineat particulare, sicut qui cognoscit omnem mulam esse sterilem cognoscit hanc esse sterilem: sed il- le qui cognoscit par- ticulare, non propter hoc vniuersale cog- noscit. Non enim si cognosco hanc mu- lam esse sterilem, propter hoc cognosco om- nem mulam esse sterilem. Relinquitur ergo quod demon- stratio vniuersalis, per quam cognosci- tur vniuersale sit po- tior quam particu- laris, per quam cognoscitur particulare. Quintam rationem ponit ibi. Quae talis est. Quanto medium demonstrationis est propinquius primo principio, tanto demonstratio est potior. Hoc probat, quia si illa demonstratio quae procedit ex principio immediato,

est, quod aliquid est finis alterius, & quantum ad fieri, & quan- tum ad esse. Quantum ad fieri, quidem, sicut generes est propter formam. Quantum ad esse, sicut domus est propter habitatio- nem. Dicit ergo vsq; ad illum terminum quaerimus propter quod fiat aliquid, quousq; non sit aliquid aliud assignare quam hoc, ad quod peruentum est propter quid fiat, vel sit id, de quo que- ritur propter quid. Et quando hoc inue- nimus, opinamur nos scire propter quid, & hoc ideo, quia il- lud, quod iam sic est vltimum, vt non sit aliquid aliud vterius quaerendum est id, quod est vere finis, & terminus, qui quaeritur, cum quaerimus propter quid. Et ponit exemplum, puta, si quaeramus cuius causa aliquid venit, & respondeatur, vt accipiat argentum: hoc autem propter quid? vt reddat de- bitum, & hoc propter hoc, vt scilicet non iniuste agat. Et sic semper proceden- tes, quando iam non erit amplius aliquid aliud, propter quid, sicut propter finem, puta cum perueni- mus ad vltimum finem, quae est beati- tudo, dicimus quod propter hoc venit si- cut propter finem. Et similiter in omnibus alijs, quae sunt vel fi- unt propter finem, & quado ad hoc per- uenimus, sciemus propter quid venit. Sic igitur ita se habet in alijs causis, sicut in finalibus, quod tunc maxime scimus quado ad vltimum fuerit peruentum, ergo tunc in alijs maxime sci- mus, quando perue- nimus ad hoc, quod hoc in est huic, non amplius propter ali- quid aliud. Et hoc co- stingit quando perue- nerimus ad vniuersa- le. Et hoc manifestat in tali exemplo. Si n. quaeramus de isto trian- gulo particulari, qua- re anguli eius extrin- seci sunt aequales quat- tuor rectoris? Respon- debitur quod hoc co- stingit huic triangu- lo, quia est isocheles. Isocheles autem est talis, quia est trian- gulus. Triangulus au- tem est talis, quia est figura rectilinea talis. Si amplius non possit procedi, tunc maxime scimus. Hoc autem est, quia peruenitur ad vniuersale. Ergo vniuersalis demonstratio potior est particulari. Tertiam rationem ponit ibi.

ius causa venit? vt accipiat ar- gentum: hoc autem est, quate- nus reddat cui debuit, hoc au- tem est, vt non iniuste agat. Et sic procedentes, cum non am- plius propter aliud, neque alte- rius causa propter hoc, sicut propter finem dicimus venire, & esse, & fieri, & tunc cognosce- re magis propter quid venit. Si igitur se habet similiter in alijs causis, & quae sunt propter quod, in iis autem, quaecumque causa sit, sicut quod est cuius causa, si scimus maxime, & in alijs igitur tunc maxime scimus, quado non amplius sit hoc quo- niam aliud est. Cum igitur cog- noscatur quidem quod quat- tuor, qui sunt extra, aequales sunt, quoniam isocheles. adhuc deest propter quid, quia trian- gulus, & hoc quia est figura re- ctilinea. Si autem hoc non am- plius propter quid aliud, tunc maxime scimus, & vniuersale autem tunc. Vniuersalis ita- que potior est.

Amplius quocumque ali- quid secundum partes est, in in- finita cadit. Vniuersalis autem in simplex & finem est. Secundum quod sunt infinita, non sunt sci- bilia, sed secundum quod sunt finita, scibilia sunt. Secundum itaq; quod vniuersalia sunt, ma- gis sunt scibilia, quam quae sunt secundum partem. Demonstrabi- lia ergo magis sunt vniuersa- lia. De demonstrabilibus autem magis est demonstratio, simili- ter enim magis ad aliquid sunt dignior ergo vniuersalis est, quam particularis, & magis de- monstratio est.

Amplius si magis praeponen- da est secundum quam habet hoc & aliud, quam secundum hoc solum cognouit, vniuersale au- tem habens, cognouit & parti- culare. hoc autem vniuersale non sciuit, quare & sic utique magis praepoenda erit.

Amplius autem & sic. Vniuer- sale enim magis demonstrare est

tanto magis itur versus infinitum, quia vt dicitur in 3. Physic. Lec. 70. et com. 66. Sed quanto magis itur versus vniuersale, tanto magis itur ad aliquid simpliciter & in ipsum finem: quia ratio vniuersalis sumi- tur ex parte formae quae est simplex, & habet rationem finis in quantum terminat in- finitatem materiae. Manifestum est autem quod infinita in qua- tum huiusmodi non sunt scibilia, sed in- quantum aliqua sunt finita intratum sunt scibilia, quia mate- ria non est principium cognoscendi rem, sed magis forma. Mani- festum est ergo, & vniuersalia sunt magis scibilia quam par- ticularia. Ergo etiam sunt magis demon- strabilia, quia demō- stratio est syllogis- mus faciens scire, sed magis demon- strabilia est potior demonstratio. Si- mul enim intendun- tur ea, quae dicuntur adiuuicem. Demon- stratio autem ad de- monstrabile dicitur. Et sic cum vniuer- salia sunt magis demō- strabilia, demonstra- tio vniuersalis erit potior. Quartam ra- tionem ponit ibi- d. Quae talis est. Cum demonstratio nis finis sit scientia, quanto demonstra- tio plura facit scire, tanto potior est. Et hoc est quod dicit, quod magis praefe- renda est demonstra- tio, secundum quam hoc cognoscit hoc & aliud, quam ista se- cundum quam ho- mo cognoscit vnum solum. Sed ille qui habet cognitionem de vniuersali, cogno- scit etiam particula- re, dummodo sciat quod vniuersali con- tineat particulare, sicut qui cognoscit omnem mulam esse sterilem cognoscit hanc esse sterilem: sed il- le qui cognoscit par- ticulare, non propter hoc vniuersale cog- noscit. Non enim si cognosco hanc mu- lam esse sterilem, propter hoc cognosco om- nem mulam esse sterilem. Relinquitur ergo quod demon- stratio vniuersalis, per quam cognosci- tur vniuersale sit po- tior quam particu- laris, per quam cognoscitur particulare. Quintam rationem ponit ibi. Quae talis est. Quanto medium demonstrationis est propinquius primo principio, tanto demonstratio est potior. Hoc probat, quia si illa demonstratio quae procedit ex principio immediato,

ut argentum accipiat: & hoc gra- tia cuius? ut reddat id quod mutuo ce- pit, ac debet. & hoc item gratia cuius, ut non iniuriam faciat. Et sic euntes cu- non est ob aliud vterius, nec est aliud cuius gratia, tum ob id ipsum, ut sine accessu, & esse ac fieri dicimus. Et tum maxime scire propter quid acces- sit putamus. Quod si cunctis in causis res se se habet similiter, & cum pro- pter quid quaeritur, in iis autem, quae sic sunt causa, ut harum gratia cetera simi, & fiant hoc scimus maxime pa- cto, & in ceteris tum maxime scimus cum non ulterius hoc est, quia aliud est. Percepto hoc igitur angulos exter- nos quatuor rectoris aequales habere, quia duorum est aequalium laterum, restat quaerere, propter quid hoc eos angulos habet. Atque cognito quia triangulus est, restat, in quaerere, pp quid hoc eos triangulus habet. Quod ut percipiamus, quae est figura quae rectoris ex lineis constat, cui quod non propterea quod aliud quippiam est, anguli coepetunt dicitur profecto maxime scimus, ac et tu vni- uersaliter scimus. Demonstratio igitur um- uersalis praestabilior est longe particulari.

Præterea demonstratio, quo parti- cularis est magis, eo magis ad sum- plex, ac ipsum vltimum pergit. At- res, quae sunt infinitae, eo nequeunt sci- ri. Quo vero sunt finita, eo sub scienti- am cadunt. Quibus efficitur, vt res, quo sunt vniuersales, eo magis sub scie- tiam cadant, quam hoc sane, quo sunt particulares. Vniuersalia igitur sunt demonstrabilia magis. At eorum ma- gis est demonstratio, quae sunt demon- strabilia magis. Nam ea, quae refe- runtur simul, sunt talia magis. Vni- uersalis igitur demonstratio praestabi- lior est longe particulari, cum sit & magis, vt probatum est, demonstratio.

Præterea, si ea demonstratio magis est expetenda, per quam hoc & aliud sci- tur, quae ea, per quam hoc solum percipitur: isq; qui habet vniuersale, seu & particula- re, & non econtra, patet vniuersale de- monstratiōne expetenda esse magis, & praestabilioem hoc quoque pacto, quam demonstratiōne particularem.

Insuper vniuersaliter magis demō- strare nil aliud est quam per id osten- ris, per quam cognoscitur particulare. Quintam rationem ponit ibi. Quae talis est. Quanto medium demonstrationis est propinquius primo principio, tanto demonstratio est potior. Hoc probat, quia si illa demonstratio quae procedit ex principio immediato,

Lec. 4. Lec. 70. et com. 66. Lec. 12. ex. vlti. Lec. 73.

immediato, est certior ea quae non procedit ex principio im-

mediate, sed ex mediato, necesse est, quod quanto aliqua demon-

stratio procedit ex medio propinquiori principio immediato, tanto sit potior. Sed vniuersalis procedit ex medio propinquo-

ri principio, quod est propositio immediata. Et hoc manifestat in terminis. Si enim oporteat demonstra-

re A, quod est vniuersalissimum, de D, quod est particularissimum, puta substantiam de homine, & accipiat B, & C, puta animal & viuum, ita quod B sit superius quam C, sicut viuum quam animal, manifestum est quod B quod est vniuersalius erit me-

diatum ipsi A, & per hoc magis cognoscitur, quam per C quod est minus vniuersale. Unde relinquatur, quod demonstratio vis potior sit, quam particu-

laris. Addit autem quaedam praedictarum rationum logicas esse, quia scilicet procedunt ex communibus principiis, quae non sunt demonstrationi propria, sicut praecipue tertia & quarta, quae accipiunt pro medio id, quod est commune omni cognitioni. Alia vero tres praedictarum rationum, scilicet prima, secunda, & quinta, magis videntur esse analecticae, utpote procedentes ex propriis principiis demonstrationis. Sextam rationem ponit ibi.

Maxime autem manifestum est quod vniuersalis magis propria sit, quoniam propositionum, hanc quidem priorem habentes, scimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentiam. Ut si aliquis cognouit quod omnis triangulus habet angulos tres aequales duobus rectis, sciuit quodammodo quod isosceles duobus rectis potentia sit, & si non cognouit quidem quod triangulus sit. Hanc autem habes propositionem, vniuersalem nullo modo cognouit, neque potentia neque actu.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est: sed particularis in sensu perficitur. Quod vniuersalis igitur dignior sit particulari, tot nobis dicta sunt.

LECTIO XXXIX.

Vod autem affirmatiua priuatiua, hinc manifestum sit. Sit enim demonstratio dignior, aliis eisdem existentibus, aut quae ex minoribus questionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus. Si enim notae sint similiter, velocius cognoscere per haec est. Hoc autem appetibile est. Ratio autem huius propositionis quod melior sit ex minoribus, vniuersalis sic est. Si

potentia neque in actu. Non enim vniuersalis propositio continetur in particulari, neque in actu, neque in potentia. Si igitur demonstratio est potior, quae ex potioribus propositionibus procedit, sequitur quod demonstratio vniuersalis sit potior. Est autem attendendum, quod haec non differat a quarta supra-

posita, nisi quod ibi habet comparatio conclusionum, quae cognoscuntur per demonstrationem, hic autem sit comparatio propositionum, ex quibus demonstratio procedit. Septimam rationem ponit ibi.

Qua talis est. Vniuersalis demonstratio intelligibilis est, id est, in ipso intellectu terminatur, quia finitur ad vniuersale quod solo in intellectu cognoscitur. Sed demonstratio particularis in intellectu incipiens terminatur ad sensum, quia concludit particularem, & per quandam applicationem seu reflexionem, vere non demonstrans, visque ad particularem producit. Cum igitur in intellectu sit potior sensus, sequitur, quod demonstratio vniuersalis potior sit, quam particularis. Vltimo epilogando concludit hoc esse manifestum per omnia supra dicta.

Præterea id ita esse patet cum demonstratum sit ratiocinationem esse non posse, si ambæ propositiones sint negatiuae: sed alteram talem, alteram affirmatiua esse oportere.

Præterea insuper hoc sumere oportet. Nam cum demonstratio accretit, affirmatiua quidem propositiones necesse est fieri plures, sed fieri nequit, ut illa in ratiocinatione plures una sint negatiuae. Nam quæ nulli conpetat B est B cui libet in C. Si igitur ambæ propositiones sunt augenda, media sunt interponenda, atque inter AB sit D, inter B C sit E. Patet igitur E quidem affirmatiuae tã subiecti quam etiam dici, D vero dici quidem affirmatiuae, subiecti autem negatiuae. Nam ipsum

LECTIO XXXIX.

ostquam Philo- phus ostendit quod demonstratio vniuersalis est potior quam particularis, hic ostendit quod demonstratio affirmatiua sit potior negatiua. Et circa hoc ponit quinque rationes. In quarum prima, hoc supponit, quod ceteris paribus, illa est dignior demonstratio, quae procedit ex paucioribus petitionibus & suppositionibus, aut propositionibus. Quae quidem qualiter differant ex supra dictis patet. Nam propositiones post sunt dici illae, quae sunt per se notae, quae neque suppositiones, neque petitiones sunt

ris paribus, ostendit dupliciter. Primo quidem, quia si detur quæ vtraque propositio ex quibus proceditur sint aequae notae, sequitur quod velocius esset cognoscere per pauciores propositiones quam per plures, quia citius determinatur discursus qui est per pauciores propositiones, quam qui est per plures. Hoc enim est eligibilius seu appetibilius quod homocitius addiscat. Unde relinquitur quod demonstratio quae ex paucioribus propositionibus procedit, dimodo sit aequae notae, sit melior.

Secundo probat eandem propositionem vniuersaliter absque praedicta suppositione, scilicet quod omnes propositiones assumpae sint aequaliter notae. Et ad hoc probandum, assumit hanc suppositionem, quod media, quae sunt vniuersales, sint aequae notae, sed media, quae sunt priores, sunt notiora. Hoc enim oportet esse vniuersaliter verum. Hoc igitur supposito, sit vna demonstratio in qua demonstretur quod A sit in E per tria media: quae sunt B C D, quae quidem concludit ex quatuor propositionibus, quae sunt omne B est A, omne C est B, omne D est C, omne E est D. Alia vero demonstratio sit, quae concludat eandem conclusionem, scilicet A esse in B per duo media: quae sunt tres B, vel tres propositiones. His itaque suppositis, manifestum est, ex quo ordo cognitionis proportionatur ordini medio- rum, quia priora sunt notiora ut dictum est, necesse est quod aequaliter sit nota haec propositio, omne D est A etiam in demonstratione prima, & omne E est A in secunda, quia vtrobique inueniuntur duo media. Sed manifestum est quod in prima demonstratione haec propositio, omne D est A prior & notior est quam haec propositio, omne E est A. Et quia haec secunda demonstratio ex priori in prima demonstratione, & ex his, quae supra dicta sunt, apparet quod id per quod demonstratur aliquid, est credibilius & notius eo, quod per ipsum demonstratur, relinquatur quod haec propositio, omne E est A secundum quod concluditur per secundam demonstrationem, sit notior quam eadem propositio, secundum quod concluditur per priorem demonstrationem, quae vtebatur pluribus mediis. Relinquitur igitur, quod demonstratio quae ex paucioribus procedit, est potior ea quae procedit ex pluribus. Maiore igitur propositione probata, Aristoteles assumit quod affirmatiua demonstratio ex paucioribus procedit quam negatiua, non quidem ex paucioribus terminis, vel ex paucioribus propositionibus secundum materiam, quia vtraque demonstratio tam affirmatiua quam negatiua demonstrat per tres terminos & duas propositiones, sed demonstratio dicitur ex pluribus procedere secundum propositionum qualitatem. Nam demonstratio affirmatiua solum accipit ens, id est procedit ex solis propositionibus affirmatiuis: demonstratio vero negatiua accipit esse, & non esse id est assumit affirmatiua & negatiua

enim similiter erit cognita esse media, priora autem notiora. Sit igitur per media demonstratio eorum quae sunt B C D. quod A in E sit, altera vero per B C quod A in D sit. Similiter igitur habet hoc quod A in D sit & quod A in E sit. Sed quod A in D sit prius est, & cognoscibilius, quam quod A in E. Secundu enim hoc illud demonstratur. Creditibilis autem est illud quod est per quod aliquid. Et quae vti que per minima demonstratio, melior est, aliis eisdem existentibus. Vtraque quidem igitur per tres terminos & propositiones duas demonstratur. Sed & haec quidem esse aliquid accipit, illa vero & non esse aliquid. Per plura itaque. Quare id dignior est.

Amplius quoniam ostensum est impossibile esse per vtraque priuatiuarum propositionum fieri syllogismum, sed vnam quidem oportet huiusmodi esse, alteram vero quoniam est.

Amplius iuxta hoc oportet hoc accipere, praedicatiuas quidem, augmentata demonstratione, necesse est fieri plures, priuatiuas autem impossibile est plures vna in omni syllogismo esse. Sit n. in nullo esse A in quibus est B, in C autem omni sit B. Si igitur opus est iterum augere vtraque propositiones, medium inueniendum est. Huiusmodi quidem A B sit D, sed B C sit E. E quidem igitur manifestum est

simul. Ergo dignior est affirmatiua quam negatiua. Secundam rationem ponit ibi.

Et inducitur haec secunda ratio ad confirmationem primae, quae poterat videri deficiens, ex hoc quod non assumebatur sub maiori propositione eo modo quo probabatur. Et ideo ut omnis calumnia excludatur, addit hanc secundam rationem ad confirmationem primae. Ostemum enim est in libro Priorum, quod ex duabus propositionibus negatiuis, non potest fieri syllogismus, sed oportet ad minus vnam quidem propositionem esse affirmatiua & alteram negatiua, ex quo aperte apparet quae propositio affirmatiua maiorem habet efficaciam ad syllogizandum, quam negatiua. Unde sequitur quod demonstratio affirmatiua, quae procedit ex solis affirmatiuis, est potior quam demonstratio negatiua, quae procedit ex affirmatiua, & negatiua. Tertiam rationem ponit ibi.

Et dicit quod secundum consequentiam praemisarum rationum postsumus hoc accipere, quod quando demonstratio augmetatur, scilicet per resolutionem propositionum in sua principia, necesse est esse plures propositiones affirmatiuas, sed negatiuas impossibile est esse plures, quae vnae. Sit enim talis demonstratio negatiua. Nullum B est A. omne C est B. ergo nullum C est A. Augetur ergo demonstratio quantum ad vtraque propositionem, si vtraque sit mediata accipiendo, medium vtriusque, & medium quidem maioris propositionis scilicet, nullum B est A sit D, medium autem minoris propositionis scilicet, omne C est B, sit E. Et quia haec propositio, omne C est B affirmatiua, ad quam concludendam non concurrunt aliqua negatiua, necesse est, quod eius medium quod est B, sit affirmatiuum ad vtraque extremitatem, & sic sumuntur duae propositiones affirmatiuae scilicet, omne B est B, omne C est B, ex quibus concluditur, omne C est B. Sed maior propositio est negatiua, scilicet nullum B est A, negatiua autem non concluditur ex duabus negatiuis, sed in prima figura per quam maxime sit demonstratio secundum praemissa, maiorem oportet esse negatiua & minorem affirmatiua, unde oportebit, quod hoc medium D sit affirmatiuum per comparationem ad B: sit autem negatiuum per comparationem ad A tali demonstratione facta. Nullum D est A. omne B est D. ergo nullum B est A. Sic igitur augmentata demonstratione negatiua per resolutionem propositionum in sua principia, erunt quatuor propositiones, quarum vna sola est negatiua scilicet, nullum D est A. tres aliae erunt affirmatiuae, scilicet, omne B est D, omne B est B, omne C est B. Et idem est in omnibus aliis syllogismis, quia semper necesse est medium per quod affirmatiuae propositiones probantur, esse affirmatiuum ad ambo extrema. Medium autem, per quod probatur negatiua propositio, necesse est esse solum negatiuum ad

Tex. 66. 49.

Leq. 4.

Leq. 19.

vnam

vnam extremitatem, & ita sequetur quod vna sola propositio est negatiua, aliq omnes affirmatiuae. Ex quo patet, quod propositio negatiua maxime demonstratur per affirmatiuas. Si ergo illud per quod demonstratur est notius, & credibilius eo; quod per ipsum demonstratur, cum negatiua propositio maxime demonstratur per affirmatiuas, non autem econuerso, se queretur, quod affirmatiua propositio sit prior & notior & credibilior quam negatiua, vnde demonstratio affirmatiua erit dignior. Quartam rationem ponit ibi. d. ¶ Er dicit, quod principium demonstrationis syllogismi est propositio vniuersalis immediata, ita tamen, quod affirmatiua syllogismi, est principium proprium affirmatiuae propositio, negatiua autem syllogismi, proprium principium negatiuae propositio vniuersalis. Sed nobilioris principii nobilior est effectus. Ergo secundum proportionem proportionem affirmatiuae ad negatiua, est proportio demonstratiua affirmatiuae ad negatiua. Sed affirmatiua propositio est potior quam negatiua. Quod probat dupliciter. Primo quidem, quia affirmatiua est prior & notior, cum per affirmatiua probeatur negatiua, & non econuerso. Secundo, quia affirmatiua procedit naturaliter negationem sicut effectus, prius est quam non esse: quamuis in vno & eodem quod de non esse in esse procedit, non esse sic prius tempore, esse tamen est prius natura, & simpliciter, prius est tempore, quia non entia non aducuntur in esse, nisi ab aliquo ente, ergo patet, quod affirmatiua demonstratio est potior negatiua. Quoniam rationem ponit ibi. e. ¶ Quae talis est illud ex quo aliud dependet, est principium. Sed demonstratio negatiua dependet ex affirmatiua, quae non potest esse negatiua demonstratio sine affirmatiua propositio, quae non potest esse in B, & B in C. Quare accidit A in C esse. Hoc autem sit notum & certum quod impossibile est esse.

prædicatiuum esse, sed D de B prædicatiuum quidem, A D autem tanquam priuatiuum ponitur. D quidem n. de oī B, sed A in nullo oportet D esse. Sic igitur vna priuatiua propositio, quæ est A D. Idem autem modus est in aliis syllogismis. Semper n. medium quid prædicatiuum termino quæ prædicatiuum in vtraque; sed priuatiui alterum tantum priuatiuum necesse est esse. Quare hæc vna sit huiusmodi propositio, alia vero prædicatiua. Si igitur notius est illud, per quod demonstratur & credibilius, demonstratur autem priuatiua quid prædicatiua, prædicatiua autem per illam non demonstratur, prior ergo, & notior, & credibilior cum sit melior utique erit.

d. Amplius si principium syllogismi propositio vniuersalis immediata est, est autem in demonstratiua affirmatiua, in priuatiua autem negatiua vniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior, & notior per affirmatiua enim negatiua nota est, & prior affirmatiua est, sicut prius est esse, quam non esse: quare potius est principium demonstratiua quam priuatiua. Dignioribus autem principii vtiur dignior.

e. Adhuc & principalior est. Si enim demonstratiua non est priuatiua.

LECTIO XL.

Voniam autem categorica priuatiua dignior sit, manifestum est & ad impossibile ducente.

Oportet autem scire, quæ differentia sit ipsarum. Si igitur A in nullo B inest, C autem omnino B necesse est in nullo C esse. Sic igitur acceptis, demonstratiua priuatiua erit demonstratiua quoniam A in C non erit. Quæ vero est ad impossibile, sic se habet. Si opus est demonstrare quod A in B non sit accipiendum est affirmatiua A esse in B, & B in C. Quare accidit A in C esse. Hoc autem sit notum & certum quod impossibile est esse.

¶ Quædam Philosophus ostendit, quod demonstratio vniuersalis dignior est particulari, & affirmatiua negatiua, hic ostendit tertio, quod ostensua potior est ea, quæ ducit ad impossibile. Er circa hoc tria facit. Primo proponit quod inter dicit. Secundo præmittit quædam necessaria ad propositum ostendendum: ibi ¶ Oportet autem scire. ¶ Tertio probat propositum: ibi ¶ Natura autem prior & credibilior est ergo primo, quod quia ostensum est, quod affirmatiua demonstratio est potior quam negatiua, ex hoc vltius sequitur, quod affirmatiua demonstratio ostensua est potior ea, quæ ducit ad impossibile. Deinde cum dicit. b. ¶ Præmittit quædam quæ sunt necessaria ad propositum ostendendum. Er circa hoc tria facit. Primo, ostendit quæ sit demonstratiua negatiua. Secundo, ostendit quæ sit demonstratiua, quæ ducit ad impossibile: ibi ¶ Quæ vero ad impossibile. ¶ Tertio concludit, comparationem vnius ad alterum: ibi ¶ Termini igitur. ¶ Dicit ergo primo, quod ad propositum ostendendum, oportet considerare differentiam ipsorum, scilicet demonstrationis negatiuae & ducentis ad impossibile. Si ergo accipitur quod A in nullo B sit, & B sit in omni C, & concludatur A esse in nullo C, erit demonstratio negatiua. Deinde cum dicit. c. ¶ Manifestat quæ sit demonstratio ducentis ad impossibile. Er dicit, quod demonstratio ducentis ad impossibile, hoc modo se habet. Sit ita quod oportet demonstrare quod A non inest B, accipiamus oppositum eius, quod probare volumus, scilicet, omne B est A, & accipiamus quod B sit in C, per hanc propositiōem omne C est B, ex quibus sequitur conclusio, omnino C est A: & sit ita quod notum sit & certum apud omnes quod est impossibile. Er ex

quidem de quolibet B prædicetur, A vero nulli ipsi insit, oportet. Er igitur una propositio negatiua, ipsa inquam A D. Idem est & ceteris in rationationibus modus. Et enim necesse est medium quidem id, quod inter affirmatiua propositiōnis terminos cadit, intervallum vtrunque; vnum affirmatiuum, alterum negatiuum efficere. Quare tantum vna sit hæc propositio talis: ceteræ omnes sunt, ut patet, affirmatiuae. Si igitur id, per quod quippiam demonstratur, notius est, magisque creditur, & negatiua quidem per affirmatiua demonstratur, ut patuit, affirmatiua vero per negatiua non demonstratur, hæc ipsa sane, cum prior sit, & notior, & magis credatur, præstabilior erit sine dubio negatiua.

Præterea si vniuersalis ea propositio vocat medio rationationis, est, ut patet, principium, atque in affirmatiua quidem affirmatiua, in negatiua vero est negatiua: constat autem affirmatiua negatiua priorē esse, notiorēque negatiua namque per affirmatiua innotescere solet, præceditque negatiua affirmatiua; perinde ac esse præcedit non esse, affirmatiua profecto demonstratio probabilior est negatiua: quippe cum principium ipsius negatiua sit principium præstabilius, ita que præstabiliore esse oporteat, quæ præstabiliore principii vtiur.

Insuper antiquior est. Nam ab ipsa affirmatiua negatiua esse non potest.

LECTIO XL.

Vm autem affirmatiua præstabilior sit negatiua, patet. ¶ Etiam etiam ea præstabiliore est, quæ ad id deducit, quod fieri nequit.

¶ Atque primo scire differentiam ipsarum oportet. Igitur A quidem nulli B competit, B vero cuiuslibet insit C. Atque hoc pacto negatiua recta sit demonstratio, quæ quidem A processione recta nulli C competere demonstratur. Sed ea, quæ ducit ad id, quod fieri nequit, se habet. Nā si demonstratiua est A nulli competere B sumēdū ē e contra, cuiuslibet eide ipsi competere. At B est cuiuslibet C. Quare sit ut A cuiuslibet competit C. Sit autem notum atque certum huiusmodi fieri posse. Nō ergo fieri potest A competit ipsi B, quod dicitur ipsi competere C. ¶ Et ex

Et ex hoc concludimus primam esse falsam, scilicet omne B est A, & ita oportebit vel quod nullum B sit A, vel saltem quod quoddam B non sit A. Sed hoc tamen intelligendum est quod sequitur A non esse in B, quando manifestum est B esse in C, quia si manifestum esset hanc esse falsam, omne C est A, & si non esset manifestum hanc esse veram, omne C est B, non esset per consequens manifestum hanc esse falsam, omne B est A, quia falsitas conclusionis poterat procedere ex alterutra præmissarum, ut ex supra dictis patet. Deinde cum dicit. ¶ Concludit comparationem vniuersalem demonstrationis præmanifestarum. Er primo ostendit in quo consensum, quia in simili ordinatione terminorum. Nā sicut in demonstratione negatiua accipitur B est A, & C, ita in ea, quæ ducit ad impossibile. Secundo autem ostendit differentiam, quia differit in vtraque demonstratione quæ negatiua propositio sit notior, vtrū scilicet ista propositio, nullum B est A, vel ista, nullum C est A, quia in demonstratione ducente ad impossibile accipitur ista propositio, C non est A, & non C, quia ex hoc quod est A non in C esse, ostenditur A non esse in B, vnde hæc C non est A sumitur per notior. Sed quantum do illa, quæ ponitur per præmissa in syllogismo accipitur per notior, tunc est demonstratiua, id est ostensua demonstratio negatiua. Deinde cum dicit. ¶ Ostendit propositum hoc modo, ista propositio B non est A est naturaliter prior quam ista propositio, C non est A. Er hoc probat per hoc, quod præmissa, ex quibus inferitur conclusio sunt naturaliter priora conclusioni. Sed in ordine syllogismi C non est A ponitur per conclusio, sed B non est A ponitur per id, ex quo conclusio inferitur, ergo B non est A, est naturaliter prior. Consequenter cum dicit. ¶ Remouet quandā obuiationē. Postea aliquis dicit, quod etiam ista negatiua C non est A, est id ex quo concluditur in demonstratione ad impossibile quod B non est A. Sed hoc excludit dicens, quod per hoc quod conclusio interimitur & ex eius intermissione interimitur aliquod præmissorum, non efficitur quod prius erat conclusio sit principium, & econuerso, simpliciter & in natura, sed solum quod ad aliquid. Nā ista est habitudo conclusionis & principium, quod interempra conclusione, interimitur principium. Sed illud quidem est sicut principium, ex quo syllogismus procedit, quod se habet ad conclusionem ut totum ad partem, & conclusio se habet ad principium ut pars ad totum. Nā subiectum conclusionis negatiuae sumitur sub subiecto primæ propositiōnis. Nō autem ita se habet A C, & A B propositiōnes, quod A C comparatur ad B ut totum ad partem. Non enim B A accipit sub C A, sed potius econuerso. Vnde relinquatur quod licet interempra C A concludatur interemptio eius, quod est B A, naturaliter tamen C A est conclusio, & B A est principium, & per consequens B non est A, est naturaliter notior, quam C non est A.

¶ Termini igitur ordine simili disponuntur, verū differentia consistit in propositiōum negatiuarū cognitione, vtraquam istarū sit notior, vtrum hæc A nulli competit B, an ista, A nulli competit C. Cū igitur conclusio notior est, ita ea sane sit demonstratio, quæ deducitur in id quod haud quaquā fieri potest. Sed eū ea propositio quæ in rationatione sumitur notior est, ita recta nimirum efficitur demonstratio.

¶ At constat propositionē hanc, A nulli competit E, priorem hæc esse naturam, A nulli competit C. Ea namque sunt conclusiones priora, ex quibus emergit ipsa conclusio. Atque patet hanc quidem A nulli C competit, conclusionem esse illam autem A nulli C competit, id est se ex quo emergit ipsa conclusio.

¶ Non enim si sit ut quippiam tollatur hoc quidem est conclusio, illa vero ex quibus. Sed id quidem, ex quo fit ratio, sic se habet, ut aut totum ad partem, aut partem ad totum habet rationem. At A C & A B propositiōnes, non sic inter se se habent, ut patet. Si igitur ea demonstratio, quæ ex notioribus prioribusque conficitur, semper est præstabilior, vtraque vero demonstratio dicitur ex negatione quidem creditur, altera tamen ex priore, altera ex posteriore: negatiua demonstratio recta præstabilior est ea simpliciter demonstratiua, quæ deducitur ad id quod fieri nequit, quare patet affirmatiua quoque demonstrationem rectam, quæ quidem negatiua præstat, ut patuit, præstabiliorem esse eadem.

LECTIO XLI.

Scientia autem est exactior, atque prior ea, quæ est eadem ipsius esse, atque propter quod est: sed non ea, quæ est ipsius esse.

Circa primum duo facit. Primo comparat scientiam ad scientiam secundum certitudinem. Secundo, secundum vnitatem & pluralitatem: ibi ¶ Vna scientia autem &c. ¶ Circa primum ponit tres modos, quibus vna scientia est certior alia. Primum modum ponit dicens, quod illa scientia est prior & certior quæ alia quæ eadem facit cognoscere, & quia, & propter quid. Non autem est illa certior, quæ est cognoscitiua solum ipsius quia, separatim ab ea, quæ cognoscit per quod. Hæc enim est dispositio scientiæ subalternatis ad subalternata, ut supra dictum est. Nā scia subalternata separatim scit quæ, nesciens propter quid. Sicut chyrurgicus scit quod vulnera circula ria tardius curantur, non autem scit propter quid. Sed huiusmodi cognitio pertinet ad geometram, qui considerat rationem circuli, in quam partes eius non appropinquant sibi per modum anguli, ex qua propinquitate contingit, quod vulnera triangularia citius sanantur. Secundum modum ponit dicens, quod illa scientia, quæ non est de subiecto, est certior illa, quæ est de subiecto. Et accipitur hic subiectum pro materia sensibili, quæ

Illam demonstratio est dignior, quæ procedit ex notioribus & prioribus. Sed demonstratio negatiua procedit ex notiori & prior quam demonstratio ducentis ad impossibile. Vtraque enim facit scire per aliquam negatiua propositiōnem, sed demonstratio negatiua procedit ad faciendam fidem ex hac propositiōne negatiua, C non est A, quæ est posterior naturaliter. Relinquitur ergo, quod demonstratio negatiua sit potior ea, quæ ducit ad impossibile. Sed affirmatiua est potior negatiua, ut supra ostensum est, ergo demonstratio affirmatiua ostensua, & multo potior ea, quæ ducit ad impossibile.

LECTIO XLI.

¶ Quædam Philosophus ostendit, quod demonstratio vniuersalis dignior est particulari, & affirmatiua negatiua, hic ostendit tertio, quod ostensua potior est ea, quæ ducit ad impossibile. Er circa hoc tria facit. Primo proponit quod inter dicit. Secundo præmittit quædam necessaria ad propositum ostendendum: ibi ¶ Oportet autem scire. ¶ Tertio probat propositum: ibi ¶ Natura autem prior & credibilior est ergo primo, quod quia ostensum est, quod affirmatiua demonstratio est potior quam negatiua, ex hoc vltius sequitur, quod affirmatiua demonstratio ostensua est potior ea, quæ ducit ad impossibile. Deinde cum dicit. ¶ Præmittit quædam quæ sunt necessaria ad propositum ostendendum. Er circa hoc tria facit. Primo, ostendit quæ sit demonstratiua negatiua. Secundo, ostendit quæ sit demonstratiua, quæ ducit ad impossibile: ibi ¶ Quæ vero ad impossibile. ¶ Tertio concludit, comparationem vnius ad alterum: ibi ¶ Termini igitur. ¶ Dicit ergo primo, quod ad propositum ostendendum, oportet considerare differentiam ipsorum, scilicet demonstrationis negatiuae & ducentis ad impossibile. Si ergo accipitur quod A in nullo B sit, & B sit in omni C, & concludatur A esse in nullo C, erit demonstratio negatiua. Deinde cum dicit. c. ¶ Manifestat quæ sit demonstratio ducentis ad impossibile. Er dicit, quod demonstratio ducentis ad impossibile, hoc modo se habet. Sit ita quod oportet demonstrare quod A non inest B, accipiamus oppositum eius, quod probare volumus, scilicet, omne B est A, & accipiamus quod B sit in C, per hanc propositiōem omne C est B, ex quibus sequitur conclusio, omnino C est A: & sit ita quod notum sit & certum apud omnes quod est impossibile. Er ex

Le. 44.

Le. 25. text. expo. 4.

Poster. Diui. Tho.

esse. Omne quod mouetur transmutatur, omne quod delectatur mouetur, quia delectatio est quidam motus appetitus potest...

LECTIO XLII.

Ius autem, quod est a fortuna, non est scientia per demonstrationem. Neque enim sicut necessarium est, neque sicut frequenter, quod est a fortuna, sed quod extra hoc fit...

LECTIO XLII.

Ius autem, quod proficitur a fortuna, non est per demonstrationem scientia. Quia enim sortuito fit, nec est ut necessarium, nec ut plerumque, sed est id, quod fit prater ista...

At uero neque fit, ut per sensum sciamus. Nam si sensus talis, et non huius alicuius est, sentire tamen necessaria est hoc aliquid et aliquid in loco, et nunc. Vniuersale uero, et quod est supra omnia, fieri nequit ut sentiantur...

quod scientia non consistit in sensu. Secundo, ostendit quomodo sensus ordinatur ad scientiam: ibi sunt tamen quaedam reducta. Circa primum duo facit. Primo ostendit scientiam non esse per sensum. Secundo, prater scientiam sensui: ibi Vniuersale autem honorabile &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit veritatem. Secundo, excludit errorem quorundam: ibi Sed manifestum est &c. Dicit ergo primo, quod scientia non est eorum, quae sunt a fortuna, ita etiam scientia non consistit in cognitione, quae est per sensum...

Abstractionis, quia scilicet vniuersale abstrahit ab omni determinato tempore & loco. Unde quantum est de se, sicut inuenitur in quolibet vno loco vel tempore, sicut natum est in omnibus inueniri. Sic igitur patet, quod vniuersale non cadit sub sensu. Quia igitur demonstrationes sunt vniuersales, prae-

Text. 11. c. 1.

Sed manifestum est quonia, & si esset sentire triangulum duobus rectis aequales habere angulos, quaereremus utriusque demonstrationem, & non sicut quidam fatentur, sciremus. Sentire quidem, non necesse est singulariter, scientia autem est in cognoscendo vniuersale. Unde & si in luna esset semas & videremus obiecta terram, non utique sciremus causam defectus. Sentiremus enim, quonia deficeret nunc, sed non propter quid omnino. Non enim esset vniuersalis sensus. Sed ex consideratione hoc multoties accidere vniuersale venantes, demonstrationem habemus. Ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est.

Text. c. 150. & 11. l. 1. 1. ex. p. 2. 3. Text. c. 21. l. 1. re. ex. prima.

Text. 16. text. ex. 1. 2. & 3.

Vniuersale autem honorabilius est, quoniam ostendit causam. Quare de huiusmodi vniuersali scientia honorabilior est sensibus, & cognitione quorundam causa est. Sed de primis alia ratio est. Manifestum est igitur quod impossibile sit sentiendi scire aliquid demonstrationem, nisi iam aliquis sentire hoc dicat scientiam habere per demonstrationem.

Sunt tamen quaedam reducta ad sensus defectum in propositis. Quaedam enim si videremus, non utique quaereremus, non tanquam scientes in videndo, sed tanquam habentes vniuersale ex eo, quod videmus. Vt si vitrum perforatum videremus, & lumen pertransiens, manifestum utique erit & propter quid. Et propter id quod, videmus quidē seorsum in vnoquoque, intelligere autem simul est, quoniam in omnibus sic est.

Sum tamen inter ea, quae proponuntur nonnulla, quae quidem ad sensus reductur defectione. Nonnulla namque non quaereremus, si illa visu perciperemus, non propterea quod scimus videndo: sed quod ex eo, quia videmus, habemus tandem ipsum vniuersale, veluti si vitrum perforatum esse, lumenque penetrare per meatum visu perciperemus, pateret etiam nobis quid post vitrum lumen efficitur ex eo plane, quia videremus quidem seorsum id ipsum fieri in unoquoque: intelligeremus autem simul in vniuersis hoc fieri pacto.

norabilior omni sententia cognitione, sed etiam omni alia intellectiva cognitione, dummodo sit de rebus, quae habent causam, quia scire aliquid per causam vniuersalem, est nobilitus quam intelligere qualitercumque id quod habet causam sine cognitione sua causa. Sed de primis, quae non habent causam esse alia ratio. Illa, n. per se intelliguntur, & talis eorum cognitio est certior omni scientia quia ex tali intelligentia, scientia certitudinem habet. Vltimo autem concludit principale propositum, quod scilicet impossibile sit per sensum cognoscere aliquid de monstrabile, nisi forte aequiuoce aliquis utatur nomine sensus, vocans demonstrationem scientiam, propter hoc quod scientia demonstratione est determinate vniuersale secundum certitudinem, sicut & sensus. Propter quod & certae examinationes scientia vocantur. Deinde cum dicit.

Quin ut patet, si fieri posset, ut sensu triangulum angulos habere duobus rectis aequales perciperemus, quaereremus utriusque demonstrationem. Et non ut inquit quidam, sciremus. Sentire namque necesse est singulariter: at scientia in vniuersali cognitione consistit. Quamobrem si in luna etiam esset semas, terramque videremus obiecta terram, non profecto causam ipsam defectus sciremus. Sentiremus enim lunam deficere, & non propter quid omnino sensu perciperemus. Non enim ipsius vniuersalis est sensus. Atamen cum ex eo, quia saepe hoc accidere videremus ipsum vniuersale venari posse, de demonstratione utique habere. Ex singularibus enim pluribus, vniuersale ipsum patet fieri solet.

Ipsam autem vniuersale praestabile nimirum est: propterea quod ipsam causam indicat. Quare de talibus notitia vniuersalis praestabilior est perceptione sensuum, et intelligentia eorum quorum est alia causa. De primis autem alia ratio est. Patet igitur fieri non posse, ut quisquam sentiendi quicquam unquam eorum sciat quae demonstrabilia sunt: nisi sentire quisquam id esse dicat, scientiam inquam per demonstrationem habere.

Sunt tamen inter ea, quae proponuntur nonnulla, quae quidem ad sensus reductur defectione. Nonnulla namque non quaereremus, si illa visu perciperemus, non propterea quod scimus videndo: sed quod ex eo, quia videmus, habemus tandem ipsum vniuersale, veluti si vitrum perforatum esse, lumenque penetrare per meatum visu perciperemus, pateret etiam nobis quid post vitrum lumen efficitur ex eo plane, quia videremus quidem seorsum id ipsum fieri in unoquoque: intelligeremus autem simul in vniuersis hoc fieri pacto.

foramina, quae pori dicuntur, quos quia visu discernere non possumus propter paruitatem, dubitamus quare vitrum sic transparentem. Et potest simile exemplum poni de quibusdam rebus quae habent causam sensibilem latentem. Et quia dixerat, quod scientia huiusmodi rei non est in videndo, manifestat hoc esse verum. Nam in videndo cognoscimus seorsum vnumquodque singularium, sed in sciendo, oportet omnia intelligere simul in vniuersali, ut scilicet intelligamus ita se habere in omnibus. Videmus enim, si sigillatim de diuersis vitris, sed scientia accipimus de oī vitro quod sit tale.

Lec. 12, Lec. 10, cap. 8.

Text. c. 20. l. 8. ex. vj.

L. e. seq. im.

Text. c. 50. l. 8. ex. 4.

L. e. 13. text. ex. 1. 2. 3. 4.

Lect. 16.

Text. c. 51. l. 8. ex. 5.

Quam Philosophus profectus est de illis, quorum est scientia, hic profectus de principis scientiarum, ostendens non esse eadem principia omnium syllogis-

LECTIO XLIII.

Adem autem principia esse omnium syllogismorum impossibile est: primum quidem logice speculantibus. Hi quidem enim veri sunt syllogismi, alii autem falsi.

Et si nanque sit verum ex falsis syllogizare: sed semel hoc fit, ut si A de C verum sit, medium autem B falsum. Neque enim A in B est, neque B in C. Sed si harum media accipiatur propositionum, falsae erunt ex eo quod omnis conclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris. Altera autem sunt vere & falsa.

Postea neque falsa ex eisdem sunt. Est enim falsas adinuicem & contrarias & impossibile simul esse: ut iustitiam esse iniustitiam, aut timorem, aut hominem aequum & bouem, aut aequale maius & minus. Ex positis autem sic est.

Neque etiam verorum eadem principia omnium sunt. Alia enim multorum genere principia sunt neque conueniunt, ut vnitates punctis non conueniunt. Haec quidem enim non habent positionem, illa autem habent. Necessesse autem est in media conuenire, aut ad sursum, aut ad deorsum, aut hos interius habere, illos autem exterius terminorum.

Excludit quendam obuiationem. Posset enim aliquis dicere, quod etiam syllogismorum verorum sunt principia falsa, quia contingit ex falsis syllogizare verum. Sed hoc excludit dicens, quod quamuis contingat syllogizare verum ex falsis, tamen hoc solum contingit in primo syllogismo, quo ex falsis concluditur verum. Sed si oporteat aliquos syllogismos inducere ad probandum praemissas propositiones, necessesse esset quod illi syllogismi procedant ex falsis, quia ex veris non concluditur falsum: & ita in sola prima syllogizatione ex falsis concluditur verum. Et hoc manifestat per exemplum. Sit enim haec propositio vera, Omne C est A: accipiatur autem ad utranque extremitatem medium falsum, quod est B, ita scilicet quod neque A in B, neque B in C. Si accipiatur aliqua media ad probandum praemissas propositiones, omnes propositiones falsorum syllogismorum erunt falsae: quia omnis conclusio falsa concluditur ex falsis, conclusio autem vera potest concludi ex omnibus veris. Vnde quando propositiones praemissae sunt verae ex quibus concluditur verum, non oportebit deuenire ad aliquod falsum. Sic ergo, cum alia sint propositiones vere, alia falsa, sequitur quod alia sunt principia verorum syllogismorum, & alia falsorum. Deinde cum dicit.

Ostendit quod neque falsorum syllogismorum sunt eadem principia. Contingit enim conclusiones falsas esse contrarias

adinuicem, & impossibiles sibi. Sicut haec conclusio, Injustitia est iniustitia est impossibilis huic conclusioni, Injustitia est timor, cum vtraque sit falsa. Timor enim sicut differt genere a iustitia, ita etiam ab iniustitia. Similiter etiam haec conclusiones falsae sunt contrariae & impossibiles, Homo est equus, & homo est bos.

LECTIO XLIII.

Tqui fieri non potest, ut omnium rationationum eadem principia sint. Quod quidem prius disserendi modo contemplabimur. Nam rationationum alia vera sunt, alia falsa.

Quamquam enim fieri potest, ut verum concludatur ex falsis, tamen id semel efficitur, veluti si A quidem vere de C praedicatur, medium autem B falsum sumatur. Tum enim neque A competit ipsi B, neque B competit ipsi C. Sed si inter has propositiones sumatur media, falsae erunt, ex eo quia conclusio omnis falsa, ex propositionibus proficiscitur falsis. Ex veris autem verae conclusiones emergunt. At patet a falsis vera differre, ac esse diuersa.

Deinde neque ipsa falsa ex eisdem proficiscuntur. Sunt enim & talia falsa, ut inter se sint contraria, & simul esse non potest, ut iustitiam & iniustitiam: uel fortitudinem esse & hominem aequum, uel bouem, aut aequale maius, uel minus. Ex his autem, quae iacent hoc pacto.

Neque enim rationationum verarum omnium eadem principia sunt. Complurium namque principia diuersa sunt genere neque quibusuis accommodantur punctis. Vnitates enim non accommodantur punctis. Ille namque positione uacant: his eadem competit. Necessesse autem est ut ad media accommodari, aut supra ex parte aut infra aut alios intra alios extra terminorum habere.

multiplicantur syllogismi ad probandum propositiones inductas. Tunc enim necessesse est quod accipiantur media quae sunt inter praedicata propositionum & subiecta, ut puta si sit talis syllogismus, Omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A. Si oporteat probari omne B est A, oportet assumere aliquod medium inter B & A, puta D. Et similiter si debeat probari minor oportet accipere aliquod medium inter C & B, puta E: & sic semper termini assumpti interius habentur. Exterius autem assumuntur, quando vel maior extremitas accipitur ut medium ascendendo, vel minor descendendo, puta si A concludatur de C per B, & iterum C concludatur de B per A. Et sic similiter etiam proceditur descendendo, si B concludatur de F per C: necessesse est ergo in syllogismis communicantibus in principis, vel quod accipiatur medium vnius syllogismi, supra propositiones alterius syllogismi, vel accipiatur extrema vnius syllogismi supra extrema alterius syllogismi. Sed hoc non potest esse in rebus, quarum sunt principia diuersa, quia puncta non possunt accipi neque ut media, neque ut extrema in syllogismis, in quibus concluditur aliquid de numero, neque vnitates in syllogismis, in quibus concluditur aliquid de magnitudine. Relinquitur ergo, quod non possunt esse eadem principia omnium syllogismorum. Secunda ratio ponitur ibi.

Quae

Quae sumitur ex principis communibus, & dicit quod non possunt esse aliqua principia communia, ex quibus solum omnia syllogizantur, sicut hoc principium commune, De quolibet est affirmatio vel negatio, quod quidem communiter est verum in omni genere, non tamen est possibile, quod ex solis aliquibus taliter communibus possint omnia syllogizari, quia genera entium sunt diuersa. Et diuersa sunt principia, quae sunt solum quae sita sunt principia ab his, quae solum sunt principia qualitatibus, quae oportet coassumere principis communibus ad concludendum in qualibet materia. Puta, si in quantitatibus oportet ex dicto principio communi syllogizare, oportet accipere, quod cum haec sit falsa, punctus est linea, oportet hanc esse veram, punctus non est linea. Et similiter in qualitatibus oportet coassumere aliquid proprium qualitati. Vnde relinquatur, quod impossibile sit esse eadem principia omnium syllogismorum. Tertiam rationem ponit: ibi.

Sed neque communium principiorum possunt esse aliqua ex quibus omnia demonstrabuntur. Dico autem communia, ut omne affirmare & negare: genera enim eorum sunt altera. Et alia quidem in quantitatibus, alia vero in qualitatibus sunt solis, cum quibus demonstratur per communia.

Amplius principia non multo minora sunt conclusionibus. Principia quidem enim propositiones sunt, propositiones autem assumpti termini, aut immixti sunt. Adhuc conclusiones infinitae sunt, termini autem finiti.

Amplius principia, haec quidem ex necessitate, illa vero contingetia. Sic igitur in intentione his habitis impossibile est eadem esse principia, aut finita: cum infinitae sint conclusiones.

Si vero aliter quodammodo dicat aliquis quod haec quidem geometriae, alia vero syllogismorum, alia autem medicinae, quid vtrique erit aliud, quod dicitur, nisi quod sunt principia scientiarum? Sed eadem diceretur derisio est, quoniam eadem eisdem eadem essent. Omnia enim sic fiunt eadem.

At vero neque quod ex omnibus demonstrare quodlibet horum est. Nam hoc querere omnium eadem esse principia. Multum enim insipientis est. Neque enim manifestis mathematicis, neque in resolutione possibile est. Immediata enim propositio principia sunt. Altera autem conclusio fit accepta propositioe immediata.

Præterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus. Principia enim ipsae sunt propositiones. Propositiones autem sunt cum aut additur, aut interponitur terminus. Praeterea conclusiones sunt infinitae, termini vero finiti. Praeterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus. Principia quidem enim propositiones sunt, propositiones autem assumpti termini, aut immixti sunt. Adhuc conclusiones infinitae sunt, termini autem finiti. Praeterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus, sequitur, quod etiam principia

Lec. praec. Lec. 34. & 35.

Quae sumitur ex principis necessariis & contingentibus, & dicit quod principiorum quibus vtrumque in syllogismo, quaedam sunt contingentia, & quaedam necessaria, ut patet in libro Priorum, ubi docuit syllogizare ex necessariis & contingentibus. Non autem eadem sunt necessaria & contingentia, ergo non sunt eadem principia omnium syllogismorum. Et hoc est quod concludit ex his duabus ultimis rationibus, quod secundum considerationem praemissorum, cum infinitae sint conclusiones, impossibile est esse eadem principia omnium syllogismorum, aut etiam finita. Deinde cum dicitur, h. Ostendit idem analitice, per rationes proprias principis, quibus scientiae demonstrant. Et ponit tres rationes. Cuius quatuor primam dicit, quod si aliquis non dicat omnium syllogismorum esse eadem principia, sed aliquo modo dicat aliter, quod quaedam sunt principia geometricae, & quaedam logicae, quae dicuntur principia syllogismorum vel rationationum, & quaedam sunt principia medicinae, & sic accipiendo principia, omnium scientiarum, ista sic accepta eadem sunt principia omnium demonstratorum, hoc non facit ad propositum, quo quis vult sustinere eadem esse principia, quia propter hoc dicitur, nihil aliud dicitur, nisi quod quolibet scientia habet sua principia, & non sunt principia vnius scientiae quae sunt alterius, quod oportet, si eadem essent principia omnium syllogismorum scientiarum. Sed istud est impossibile & derisibile, quia si hoc sequeretur, quae sunt in scientiis essent eadem, & ita omnes scientiae essent vna scientia. Quae enim eisdem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Sed principia cuiuslibet scientiae sunt quodammodo eadem conclusionibus, quia sunt vnius generis. Non enim est ex vno in aliud genus demonstrare, ut supra dictum est. Si ergo principia sunt eadem, sequeretur, quod omnia quae sunt in scientiis, essent eadem. Secundam rationem ponit ibi.

At neque fieri potest, ut principiorum communium vlla sint, ex quibus cuncta demonstrabuntur. Dico autem communia, veluti quoduis affirmandum, aut negandum est. Genera enim eorum quae sunt, non eadem sunt, sed diuersa, atque alia solis competunt quantis, alia solis hisce, quae ratione subeunt qualitatibus, cum quibus per communia demonstrationes consueuntur.

Praeterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus. Principia enim ipsae sunt propositiones. Propositiones autem sunt cum aut additur, aut interponitur terminus. Praeterea conclusiones sunt infinitae, termini vero finiti.

Insuper principiorum, alia sunt necessaria, alia contingentia. Hoc igitur modo considerantibus, fieri non posse porro videtur, ut eadem sint principia, aut finita, si conclusiones sint infinitae.

Quod si quisquam alio modo dicat, veluti haec quidem geometriae, haec autem arithmeticae, & haec medicinae principia esse, quid aliud erit quod dicitur, quam scientiarum principia esse? At ex eo dicere eadem esse, quia ipsa sibi ipsis eadem sunt, ridiculum est. Hoc enim pacto cuncta eadem fiunt.

At vero neque hoc est, ex omnibus inquam quoduis demonstrari, querere omnium eadem principia esse. Est enim insignis stultitia sane. Nam neque in manifestis hoc sit scientijs, neque in resolutione fieri potest. Propositiones enim vacantes medio, principia sunt, atque diuersa plane conclusio fit assumpta vacante medio propositione.

Quae talis est. Si aliquis querens esse omnium eadem principia, hoc intendat dicere, quod quilibet demonstratur ex quolibet, hoc est stultum dicere, quia hoc neque est possibile in manifestis mathematicis, nec in resolutione. Et vocat manifesta mathematica i. considerationes vel disciplinas, quando ex aliquibus propositionibus manifestis, statim inferuntur conclusio. Vocat autem resolutionem, quando propositiones assumptae non sunt manifestae, sed oportet eas resolvere in alias manifestiores. Et quod hoc sit impossibile probatur: quia vtrouoque modo principia

Cap. 3.

Lec. 15.

demonstrationum syllogismorum sunt immediatae propositio...

Si autem dicat aliquis primas immediatas propositiones esse...

Manifestum autem hoc est quoniam non contingit. Monstratum est...

LECTIO XLIIII.

Cibile autem, & scientia differunt ab opinabili, & opinione.

Quoniam scientia vniuersalis, & per necessaria est. Necessarium autem non contingit...

Sunt autem quaedam vera contingencia aliter se habere. Manifestum igitur est...

Si autem dicat aliquis primas immediatas propositiones has, esse illa principia...

Excludit quaedam obuiationem. Posset enim aliquis dicere, quod duplex est...

Et dicit quod manifestum est etiam alio modo, quod non contingit...

Lec. 15

quibus omnes scientiae videntur, ideo consequenter distinguuntur...

Quod si quisquam ipsas primas vacantes medio propositiones omnium esse principia dicat...

At patet hoc esse non posse. Demonstratum est enim scientiarum, quae genere differunt...

LECTIO XLIIII.

Nterest autem inter id, quod sub scientia, & id quod sub opinione cadit...

Nam scientia quidem vniuersalis est cognitio, & per necessaria comparatur...

At sunt quaedam vera quidem, & numerantur inter ea, quae sunt: tamen aliter se habere possunt...

ibi reliqua autem quae oportet. & prima autem pars, diuiditur in duas partes...

Ostendit quid pertineat ad scientiam, & ponit duo ad ea pertinere...

Ostendit quid pertineat ad opinionem, id est circa contingencia aliter se habere...

Ec. 64

LECTIO XLIIII.

Ost quae philosophus ostendit comparationem scientiarum ad vniuersalem...

anima: sed secundum quod est principium scientiae, id est secundum quod est habitus...

Et confessum autem est sic apparentibus. Opinio enim incertum est...

Adhuc autem nullus opinatur probare, cum opinetur impossibile aliter se habere...

Qualiter igitur est idem opinari, scire, & quare non erit opinio, scientia...

Primo per her. le. 3. 6. met. le. vlti. 3. de anima le. 11.

Ostendit quid pertineat ad opinionem, id est circa contingencia aliter se habere...

Ostendit quid pertineat ad opinionem, id est circa contingencia aliter se habere...

tur, quod sit aliqua propositio immediata contingens, & aliqua mediata...

se habere possunt. At vero neque intellectum. Intellectum enim principium scientiae dico...

Atque hoc consentaneum est etiam illi, quae apparent. Tam enim opinatio, quam talis natura incertum est sane...

Nemo praeterea tum opinari quipiam arbitratur, cum illud putat aliter se habere non posse...

Quo igitur sit: ut idem unus opinetur, alius sciat, & cur opinio non erit scientia...

necessari, non est idem necessarium & contingens. Ergo remanet dubium...

Vnde

Vnde patet, quod opinio potest procedere per medium ad im-

mediata, sive opinio sit eorum, quae in natura sunt contingen-

tia, sive sit eorum, quae accipiuntur ut contingentia. Deinde cum dicitur...

Leet. 7. tex. com. 19.

& falsum, & specialiter hoc inconueniens consequeretur ei, quod nulla opinio esset falsa, & quod ille qui opinatur falsa, non opinaretur.

An si existimauerit quidam ea, quae aliter se habere nequeunt, perinde atque definitiones habere, per quas ipsae demonstrationes conficiuntur, sciet, non opinabitur.

Opinio namque scientiaque non omnino eiusdem est. Sed ut est, & vera & falsa, modo quodam eiusdem opinio, sic & scientia, & opinio est eiusdem.

est animal, & sic impossibile sit se habere, opinio vero sit de hoc, quod homo non vere sit id quod est animal, & per hoc contingat aliter se habere.

tingit, quod de eodem vnus habet scientiam, & alius opinionem, sicut dictum est. In eodem vero homine non contingit ratione iam dicta.

Reliqua autem quomodo oportet distribuere in rationem, & intellectum, & scientiam, & artem: & prudentiam, & sapientiam, haec quidem physica, illa vero ethice speculationis magis sunt.

Quodam in non per se tempore medii inueniendi, ut si aliquis videt quod splendor semper habet a sole luna, statim intellexit propter quid hoc sit, quia propter id, quod illustratur a sole, aut disputat cum diuite, cognouit quoniam accommodatus est, aut propter id quod amici sunt, quia inimici eiusdem sunt.

habent solum ad verum, quia important rectitudinem rationis. Sed tria eorum, scilicet sapientia, scientia, & intellectus important rectitudinem cognitionis circa necessaria.

Expositionis S. Thom. super librum primum Posteriorum Analyticorum finis.

cia, & intellectu, & arte, pertinet aequaliter ad Philosophiam primam. Prudentia vero pertinet ad considerationem moralem, intellectus, & ratio, secundum quod significant potentias quasdam, pertinent ad considerationem naturalem, ut patet in libro de Anima. Deinde, cum dicitur...

De reliquis autem, quo nam pacto distribuenda sint, de mente inquam de intellectu, de scientia, de arte, de prudentia, de sapientia, aliis in locis pertractabitur.

Solertia vero bona quaedam est coniectura medii in tempore admodum breui, ueluti si quisquam hoc uiso lunam eam partem, quae est uersus solem, lucidam semper habere, cito perceperit, propterea id ipsum effici, quod lumen ex sole suscipiat lunam, aut si uiso paupere diuiti adeunte, hoc illum propterea facere, quod mutuo argentum accipit intellexerit: aut si cognouerit cur hi sunt amici quia sunt eiusdem hominis inimici.

quia scilicet sunt inimici eiusdem. Et quod cognoscere mediu sit cognoscere per quid, manifestat dupliciter. Primo quidem per rationem, quia talis solers videns omnes causas medias, cognouit & ultimas, in quas fit ultima resolutio, per quas cognoscitur propter quid.

Facit mentionem de habitu, qui specialiter respicitur medium. Solertia autem &c. Dicit ergo primo, quod reliqua ab opinione ad cognitionem pertinentia quomodo distinguantur in rationem & intellectum, & scientiam, & artem, & prudentiam, & sapientiam, quantum ad aliquid, pertinet ad considerationem Philosophiae primae uel etiam Philosophiae naturalis, quantum autem ad aliquid ad considerationem Philosophiae moralis, quae dicitur Ethica.

ARISTOTELIS POSTERIORVM ANALITICORVM

LIBER SECVNDVS.

Cum Sancti Thomæ Aquinatis præclarissimis commentariis.

LECTIO PRIMA.

OSTQVAM Philosophus in primo libro dederit minavit de syllogismo demonstratio, in hoc libro intendit determinare de principiis eius. Est autem duplex principium demonstratiui syllogismi. scilicet medium eius, & primæ propositiones indemonstrabiles. Dividitur ergo

liber iste in duas partes. In prima determinat de cognitione medii in demonstrationibus. In secundo de cognitione primarum propositionum: ibi de principiiis autem quæ sunt sunt cognita &c. Quia n. in primo libro habitus est, quod omnis doctrina & disciplina sit ex præexistenti cognitione, in demonstrationibus autem cognitio conclusionis accipitur per aliquod medium, & primas propositiones indemonstrabiles, residuæ erant inue-

Tex. c. 1.

Lecl. pri.

Leclio. a.

Cap. 6.

LECTIO I.

VAESTIONES sunt æquales numero his, quæcūq; vere scimus. Querimus autem quatuor quia, propter quid, si est, quid est.

Cum quidem enim, vtrū hoc aut hoc sit querimus in numerum ponentes. vt vtrum sol deficiat, aut non ipsum quia querimus. Signum est. Inuenientes enim quia deficiat, pausamus. Et si in principio sciremus quia deficeret, non quereremus vtrum deficeret.

Cum autem scimus ipsum quia, ipsum propter quid querimus, vt scietes quia defecit luna, & quomouetur terra pp quod deficiat, & propter quod terra mouetur, querimus. Hoc quidem igitur sic.

Quædam autem alio modo querimus, vt si est aut non est centaurus: aut deus: aut non est fens, aut non est, simpliciter dico: sed non si album est: aut non. Cognoscetes autem quia sunt, quid est querimus, vt quid est deus, aut quid est homo. Quæ quidem igitur querimus, & quæ inuenientes scimus, hæc, & tot sunt.

Deinde cum dicit.

Manifestat propositas quæstiones, & primo compositas. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod cum scientia non sit nisi veri, verum autem significatur solum per enunciationem, oportet solum enunciationem esse scibilem, & per consequens queribilem. Sicut autem in secundo Perihermenias dicitur, enūciatio dupliciter formatur.

LECTIO I.

Quæ queruntur, tot sane profecto, quot sunt ea, quæ scimus. Querimus autem quatuor, scilicet, quia, propter quid est, si est, atque quid est.

Nam cum querimus vtrum hoc, an hoc sit, plura complectentes hoc patet, vtrum sol deficiat, an non deficiat, esse tum querimus. Cuius id indicium est. Hoc enim inuenio, solem inquam ipsum deficere, statim cessamus. Atque si a principio solem deficere scimus, non querimus vtrum deficiat sol.

Cum autem scimus esse, tum propter quid est dicere consuevimus: deficere nanque solem, terramque moueri scientes, cur deficiat querimus, aut mouetur. Atque hæc hoc pacto.

Quædam alio querimus modo. Querimus enim si sit, an non sit centaurus, aut deus: si sit autem nec ne simpliciter dico: sed non si album sit, aut non album. Hoc percepto, & deum inquam esse, vel hominem, quidem postea querimus: vt quid est deus, quid homo, hæc igitur, & tot sunt: quæ querere consuevimus, & quæ iam scimus inuenta.

querere quia, non ita quod hoc quod dico quia, sit nota, vel signum interrogatiōis, sed quia ad hoc querimus, vt sciamus quia ita est. Cuius signum est, quia cum inuenimus per demonstrationem, quæ scimus a querendo, & si in principio hoc sciuissimus, non quereremus vtrum ita sit. Inquisitio autem non cessat, nisi habito eo, quod querebatur. Et ideo cum quæstio, quæ querimus vtrum hoc sit hoc, cessat habito quod ita est manifestū est, quid huiusmodi quæstio querit. Deinde cum dicit.

Manifestat consequentem quæstionem, quæ etiam in numerum ponit, & dicit, quod cum scimus quia ita est, querimus propter quid ita sit, puta cum scimus quia sol est deficiens per eclipsim, & quod terra est mota in terremoto, querimus propter quid sol deficiat, aut propter quid terra mouetur. Hoc ergo querimus ponentes, scilicet in numerum. Deinde cum dicit.

Manifestat alias duas quæstiones, quæ non ponunt in numero, sed sunt simplices. Et dicit quod quædam querimus alio modo a prædictis quæstionibus, scilicet non ponentes in numerum. Vt prope si queramus an sit centaurus, vel non, hic simpliciter querimus de centauro an sit, non autem queritur an centaurus sit hoc, puta album vel non, & sicut scietes quia hoc

Le. r. ca.

est

est illud, quærebamus propter quid, ita etiam scientes de aliquo, quia est simpliciter, querimus quid sit illud, puta quid est deus, aut quid est homo. Hæc igitur & tot sunt illa, quæ querimus, quæ cum inuenimus, dicimus scire. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit qualiter prædictæ quæstiones se habeant ad medium. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit quod intendit. Secundo manifestat quod dixerat: ibi Dico autem quia. Tertio probat propositum: ibi Contingit itaque in omnibus quæstionibus &c. Circa primum sciendum est, quod prædictarum quatuor quæstionū, quarum duæ ponuntur in numerum & duæ non ponunt, primæ vtrarumque in vnam coordinatæ, scilicet quæstionem quia, & quæstionem an est. Et dicit, quod cum querimus, quia hoc est hoc, aut cum querimus de aliquo simpliciter si est, nihil aliud querimus, quam vtrum aliquod medium ipsum quod querimus, sit inuenire, vel non. Quod non dicitur secundum ipsam formam quæstionis. Non enim cum quero an sol eclipsetur, vel an homo sit, ex ipsa forma quæstionis quero an sit aliquod medium, quo possit demonstrari solem eclipsari vel hominem esse: sed si sol eclipsatur, vel homo est, quæstio est, quod sit aliquod medium inuenire ad demonstrandum ista quæ queritur. Non enim sit quæstio de immediatis, quæ & si vera sunt, non tamen habent medium, quia huiusmodi cum sint manifesta, sub quæstione non cadunt. Sic ergo qui querit an hoc sit hoc, vel an hoc sit simplex, ex consequenti querit an sit huiusmodi medium. Queritur n. in quæstione si est, vel quia est, an sit id quod est medium, quia id quod est medium est ratio eius, de quo queritur an hoc sit hoc, vel an hoc sit hoc, vt infra dicitur. Non tamen queritur sub ratione medii. Contingit autem inuenio quod queritur per duas quæstiones cognoscere aut quia est, aut si est: quorum alterum est cognoscere esse simpliciter, alterum esse in parte, sicut cum cognoscimus quod homo est albus, quia esse album non significat totaliter esse hominis, sed significat ipsum esse aliquid. Et ideo cum homo sit albus, non dicitur esse simpliciter, sed esse secundum quid. Sed cum dicit homo est, significatur ipsum esse simpliciter, & cum homo sit ens, dicitur generari simpliciter. Cum

ergo cognito quia est, querimus propter quid est, aut cognito si est, querimus quid est, tunc querimus quid sit medium. Et hoc similiter est accipiendum non secundum formam quæstionis, sed secundum concomitantiam. Non enim qui querit causam propter quam sol eclipsatur, querit ipsam vt medium demonstrans, sed querit id quod est medium quia consequens est, vt hoc habito, possit demonstrare. Et eadem ratio est de quæstione quod est. Deinde cum dicit.

¶ Manifestat quod dixerat, quod quia est, & si est, differunt sicut in parte & simpliciter. Cum enim querimus, vtrum luna deficiat, aut vtrum augetur, est quæstio in parte. In huiusmodi enim quæstione querimus si luna est aliquid: puta si deficiens, aut aucta, vel non. Sed cum querimus an luna sit, siue an nox sit, est quæstio de esse simpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Probat propositum scilicet quod prædictæ quæstiones pertineant ad medium. Et primo probat per rationem. Secundo probat per signum: ibi Quod autem sit medium, & conclusio ergo primo ex præmissa manifestatione, quod in omnibus prædictis quæstionibus, vel queritur an sit medium scilicet in quæstione, quæ & in quæstione quid est. Et probat quod quæstio propter quid querat quod sit medium. Manifestum enim, quod causa est medium in demonstratione quæ facit scire: quia scire est causam vel cognoscere. Causa autem est quod queritur in omnibus prædictis quæstionibus. Quod primo manifestat in quæstione, quia. Cum enim queritur vtrum luna deficiat, queritur secundum modum supra expressum, vtrum aliquid sit causa defectus lunæ, vel non est. Et consequenter hoc manifestat in quæstione propter quid. Cum enim scimus, quia est aliquid causa defectus lunæ, queritur quid sit causa, & hoc est querere propter quid. Et eadem ratio est in aliis duabus quæstionibus, vt per sequentia manifestat. Dicit enim, quod siue accipiamus aliquam rem esse non hoc aut hoc, puta cum dico, homo est albus aut grammaticus: sed accipiamus ipsam substantiam simpliciter esse, siue etiam non accipiamus rem aliquam esse, & simpliciter, sed rem aliquam esse aliquid ponendo in numero,

¶ Fuit igitur, ut omnibus in quæstionibus queratur, aut si sit medium aut quidnam medium ipsum sit. Causa enim est ipsum medium, atque vniuersis hæc queritur, deficiat ne luna? est ne huiusmodi aliqua causa? Postea cognito hoc, causam inquam aliquam esse, quid nam sit illa causa querimus. Causa enim tam essendi simpliciter, quam essendi quippiam eorum, quæ vel per se, vel per accidens competunt, ipsum medium est. Atque simpliciter esse dico subiectum ipsum: ut lunam, aut solem, aut terram, aut triangulum quippiam esse, ut defectu quæstionem si in medio vniuersi consistat, an non in eo consistat, æqualitatem, inæqualitatem, & huiusmodi. In his enim omnibus patet idem esse quid est, atque propter quid est. Quid est luna defectio? priuatio lucis ob interpositionem terræ, propter quid est defectio lunæ? aut cur deficiat luna quia lux eius deficiat, obiciente se terra. Quid est concentus? ratio numerorum inter acutum, & graue, cur inter se graue, atque acutum consonant? quia numerorum inter se suscipiunt rationem acutum ipsum & graue. Est ne inter acutum & graue concentus? consimilis ne ratio ipsorum in numeris? Quod simul atque perceptum, quænam sit illa ratio querimus.

¶ Probat propositum scilicet quod prædictæ quæstiones pertineant ad medium. Et primo probat per rationem. Secundo probat per signum: ibi Quod autem sit medium, & conclusio ergo primo ex præmissa manifestatione, quod in omnibus prædictis quæstionibus, vel queritur an sit medium scilicet in quæstione, quæ & in quæstione quid est. Et probat quod quæstio propter quid querat quod sit medium. Manifestum enim, quod causa est medium in demonstratione quæ facit scire: quia scire est causam vel cognoscere. Causa autem est quod queritur in omnibus prædictis quæstionibus. Quod primo manifestat in quæstione, quia. Cum enim queritur vtrum luna deficiat, queritur secundum modum supra expressum, vtrum aliquid sit causa defectus lunæ, vel non est. Et consequenter hoc manifestat in quæstione propter quid. Cum enim scimus, quia est aliquid causa defectus lunæ, queritur quid sit causa, & hoc est querere propter quid. Et eadem ratio est in aliis duabus quæstionibus, vt per sequentia manifestat. Dicit enim, quod siue accipiamus aliquam rem esse non hoc aut hoc, puta cum dico, homo est albus aut grammaticus: sed accipiamus ipsam substantiam simpliciter esse, siue etiam non accipiamus rem aliquam esse, & simpliciter, sed rem aliquam esse aliquid ponendo in numero,

¶ Fuit igitur, ut omnibus in quæstionibus queratur, aut si sit medium aut quidnam medium ipsum sit. Causa enim est ipsum medium, atque vniuersis hæc queritur, deficiat ne luna? est ne huiusmodi aliqua causa? Postea cognito hoc, causam inquam aliquam esse, quid nam sit illa causa querimus. Causa enim tam essendi simpliciter, quam essendi quippiam eorum, quæ vel per se, vel per accidens competunt, ipsum medium est. Atque simpliciter esse dico subiectum ipsum: ut lunam, aut solem, aut terram, aut triangulum quippiam esse, ut defectu quæstionem si in medio vniuersi consistat, an non in eo consistat, æqualitatem, inæqualitatem, & huiusmodi. In his enim omnibus patet idem esse quid est, atque propter quid est. Quid est luna defectio? priuatio lucis ob interpositionem terræ, propter quid est defectio lunæ? aut cur deficiat luna quia lux eius deficiat, obiciente se terra. Quid est concentus? ratio numerorum inter acutum, & graue, cur inter se graue, atque acutum consonant? quia numerorum inter se suscipiunt rationem acutum ipsum & graue. Est ne inter acutum & graue concentus? consimilis ne ratio ipsorum in numeris? Quod simul atque perceptum, quænam sit illa ratio querimus.

¶ Probat propositum scilicet quod prædictæ quæstiones pertineant ad medium. Et primo probat per rationem. Secundo probat per signum: ibi Quod autem sit medium, & conclusio ergo primo ex præmissa manifestatione, quod in omnibus prædictis quæstionibus, vel queritur an sit medium scilicet in quæstione, quæ & in quæstione quid est. Et probat quod quæstio propter quid querat quod sit medium. Manifestum enim, quod causa est medium in demonstratione quæ facit scire: quia scire est causam vel cognoscere. Causa autem est quod queritur in omnibus prædictis quæstionibus. Quod primo manifestat in quæstione, quia. Cum enim queritur vtrum luna deficiat, queritur secundum modum supra expressum, vtrum aliquid sit causa defectus lunæ, vel non est. Et consequenter hoc manifestat in quæstione propter quid. Cum enim scimus, quia est aliquid causa defectus lunæ, queritur quid sit causa, & hoc est querere propter quid. Et eadem ratio est in aliis duabus quæstionibus, vt per sequentia manifestat. Dicit enim, quod siue accipiamus aliquam rem esse non hoc aut hoc, puta cum dico, homo est albus aut grammaticus: sed accipiamus ipsam substantiam simpliciter esse, siue etiam non accipiamus rem aliquam esse, & simpliciter, sed rem aliquam esse aliquid ponendo in numero,

¶ Fuit igitur, ut omnibus in quæstionibus queratur, aut si sit medium aut quidnam medium ipsum sit. Causa enim est ipsum medium, atque vniuersis hæc queritur, deficiat ne luna? est ne huiusmodi aliqua causa? Postea cognito hoc, causam inquam aliquam esse, quid nam sit illa causa querimus. Causa enim tam essendi simpliciter, quam essendi quippiam eorum, quæ vel per se, vel per accidens competunt, ipsum medium est. Atque simpliciter esse dico subiectum ipsum: ut lunam, aut solem, aut terram, aut triangulum quippiam esse, ut defectu quæstionem si in medio vniuersi consistat, an non in eo consistat, æqualitatem, inæqualitatem, & huiusmodi. In his enim omnibus patet idem esse quid est, atque propter quid est. Quid est luna defectio? priuatio lucis ob interpositionem terræ, propter quid est defectio lunæ? aut cur deficiat luna quia lux eius deficiat, obiciente se terra. Quid est concentus? ratio numerorum inter acutum, & graue, cur inter se graue, atque acutum consonant? quia numerorum inter se suscipiunt rationem acutum ipsum & graue. Est ne inter acutum & graue concentus? consimilis ne ratio ipsorum in numeris? Quod simul atque perceptum, quænam sit illa ratio querimus.

¶ Probat propositum scilicet quod prædictæ quæstiones pertineant ad medium. Et primo probat per rationem. Secundo probat per signum: ibi Quod autem sit medium, & conclusio ergo primo ex præmissa manifestatione, quod in omnibus prædictis quæstionibus, vel queritur an sit medium scilicet in quæstione, quæ & in quæstione quid est. Et probat quod quæstio propter quid querat quod sit medium. Manifestum enim, quod causa est medium in demonstratione quæ facit scire: quia scire est causam vel cognoscere. Causa autem est quod queritur in omnibus prædictis quæstionibus. Quod primo manifestat in quæstione, quia. Cum enim queritur vtrum luna deficiat, queritur secundum modum supra expressum, vtrum aliquid sit causa defectus lunæ, vel non est. Et consequenter hoc manifestat in quæstione propter quid. Cum enim scimus, quia est aliquid causa defectus lunæ, queritur quid sit causa, & hoc est querere propter quid. Et eadem ratio est in aliis duabus quæstionibus, vt per sequentia manifestat. Dicit enim, quod siue accipiamus aliquam rem esse non hoc aut hoc, puta cum dico, homo est albus aut grammaticus: sed accipiamus ipsam substantiam simpliciter esse, siue etiam non accipiamus rem aliquam esse, & simpliciter, sed rem aliquam esse aliquid ponendo in numero,

¶ Fuit igitur, ut omnibus in quæstionibus queratur, aut si sit medium aut quidnam medium ipsum sit. Causa enim est ipsum medium, atque vniuersis hæc queritur, deficiat ne luna? est ne huiusmodi aliqua causa? Postea cognito hoc, causam inquam aliquam esse, quid nam sit illa causa querimus. Causa enim tam essendi simpliciter, quam essendi quippiam eorum, quæ vel per se, vel per accidens competunt, ipsum medium est. Atque simpliciter esse dico subiectum ipsum: ut lunam, aut solem, aut terram, aut triangulum quippiam esse, ut defectu quæstionem si in medio vniuersi consistat, an non in eo consistat, æqualitatem, inæqualitatem, & huiusmodi. In his enim omnibus patet idem esse quid est, atque propter quid est. Quid est luna defectio? priuatio lucis ob interpositionem terræ, propter quid est defectio lunæ? aut cur deficiat luna quia lux eius deficiat, obiciente se terra. Quid est concentus? ratio numerorum inter acutum, & graue, cur inter se graue, atque acutum consonant? quia numerorum inter se suscipiunt rationem acutum ipsum & graue. Est ne inter acutum & graue concentus? consimilis ne ratio ipsorum in numeris? Quod simul atque perceptum, quænam sit illa ratio querimus.

¶ Probat propositum scilicet quod prædictæ quæstiones pertineant ad medium. Et primo probat per rationem. Secundo probat per signum: ibi Quod autem sit medium, & conclusio ergo primo ex præmissa manifestatione, quod in omnibus prædictis quæstionibus, vel queritur an sit medium scilicet in quæstione, quæ & in quæstione quid est. Et probat quod quæstio propter quid querat quod sit medium. Manifestum enim, quod causa est medium in demonstratione quæ facit scire: quia scire est causam vel cognoscere. Causa autem est quod queritur in omnibus prædictis quæstionibus. Quod primo manifestat in quæstione, quia. Cum enim queritur vtrum luna deficiat, queritur secundum modum supra expressum, vtrum aliquid sit causa defectus lunæ, vel non est. Et consequenter hoc manifestat in quæstione propter quid. Cum enim scimus, quia est aliquid causa defectus lunæ, queritur quid sit causa, & hoc est querere propter quid. Et eadem ratio est in aliis duabus quæstionibus, vt per sequentia manifestat. Dicit enim, quod siue accipiamus aliquam rem esse non hoc aut hoc, puta cum dico, homo est albus aut grammaticus: sed accipiamus ipsam substantiam simpliciter esse, siue etiam non accipiamus rem aliquam esse, & simpliciter, sed rem aliquam esse aliquid ponendo in numero,

¶ Fuit igitur, ut omnibus in quæstionibus queratur, aut si sit medium aut quidnam medium ipsum sit. Causa enim est ipsum medium, atque vniuersis hæc queritur, deficiat ne luna? est ne huiusmodi aliqua causa? Postea cognito hoc, causam inquam aliquam esse, quid nam sit illa causa querimus. Causa enim tam essendi simpliciter, quam essendi quippiam eorum, quæ vel per se, vel per accidens competunt, ipsum medium est. Atque simpliciter esse dico subiectum ipsum: ut lunam, aut solem, aut terram, aut triangulum quippiam esse, ut defectu quæstionem si in medio vniuersi consistat, an non in eo consistat, æqualitatem, inæqualitatem, & huiusmodi. In his enim omnibus patet idem esse quid est, atque propter quid est. Quid est luna defectio? priuatio lucis ob interpositionem terræ, propter quid est defectio lunæ? aut cur deficiat luna quia lux eius deficiat, obiciente se terra. Quid est concentus? ratio numerorum inter acutum, & graue, cur inter se graue, atque acutum consonant? quia numerorum inter se suscipiunt rationem acutum ipsum & graue. Est ne inter acutum & graue concentus? consimilis ne ratio ipsorum in numeris? Quod simul atque perceptum, quænam sit illa ratio querimus.

¶ Probat propositum scilicet quod prædictæ quæstiones pertineant ad medium. Et primo probat per rationem. Secundo probat per signum: ibi Quod autem sit medium, & conclusio ergo primo ex præmissa manifestatione, quod in omnibus prædictis quæstionibus, vel queritur an sit medium scilicet in quæstione, quæ & in quæstione quid est. Et probat quod quæstio propter quid querat quod sit medium. Manifestum enim, quod causa est medium in demonstratione quæ facit scire: quia scire est causam vel cognoscere. Causa autem est quod queritur in omnibus prædictis quæstionibus. Quod primo manifestat in quæstione, quia. Cum enim queritur vtrum luna deficiat, queritur secundum modum supra expressum, vtrum aliquid sit causa defectus lunæ, vel non est. Et consequenter hoc manifestat in quæstione propter quid. Cum enim scimus, quia est aliquid causa defectus lunæ, queritur quid sit causa, & hoc est querere propter quid. Et eadem ratio est in aliis duabus quæstionibus, vt per sequentia manifestat. Dicit enim, quod siue accipiamus aliquam rem esse non hoc aut hoc, puta cum dico, homo est albus aut grammaticus: sed accipiamus ipsam substantiam simpliciter esse, siue etiam non accipiamus rem aliquam esse, & simpliciter, sed rem aliquam esse aliquid ponendo in numero,

rum, siue id aliquid sit de numero eorum, quæ prædicantur per se, siue de numero eorum, quæ prædicantur per accidens, siue hoc modo, siue illo accipiamus rem esse; causa eius est medium ad demonstrandum ipsum. Exponit autem consequenter quod dixit, simpliciter substantiã esse, cum quærimus de luna, aut de terra, aut de triangulo, aut de quolibet subiecto an sit: & ad hoc demonstrandum accipitur aliqd medium. Dico autem esse aliquid, cū quærimus eclipsim de luna, aut æqualitatẽ, aut inæqualitatẽ de triangulo, aut de terra, ut sit in medio mundi aut non. Et ostendit quod nõ differt quantum ad ppositũ utrolibet modo accipiatur rem esse, quia in omnibus prædictis idẽ est quod est, & propter quid. Et hoc manifestat primo in defectu lunæ. Si enim quæritur quid est defectus lunæ, & respondetur, quod est priuatio luminis a luna, ppter terram, quæ obicitur inter ipsam & solem. Et hoc idem respondemus si quæritur propter quid luna deficit. Dicitur enim quod luna deficit ppter defectum luminis, ex oppositione terræ. Et idem manifestat in alio exemplo. Si enim quæritur, quid est consonantia, respondetur quod est ratio, i. proportio numerorum secundum acutum & graue. Et rursus, si quæritur, propter quid acutum consonat graui, respondetur propter id, quod habent numeralem proportionem acutum & graue. Sic ergo quæstio quid est, & quæstio propter quid, redeunt in idem subiecto, quamuis differant ratione. Vnde quia cū quæritur propter quid, quæritur quid sit medium, ut ostensum est, relinquatur quod cum quæritur quid est, similiter quæritur medium. Et idem ostendit in quæstione, quia. Ut enim dictum est, consonantia est ratio in numeris acuti & grauis, cum ergo quæritur utrum acutum & graue consonent, quæritur utrum sit aliqua ratio numeralis acuti & grauis, & hoc est medium ad demonstrandum quod acutum & graue consonant. Relinquitur ergo quod in quæstione, quia, quæritur an sit medium. Cum autem acceperimus quia est aliqua ratio numeralis acuti & grauis, quæremus quæ sit ratio illa. Et hoc est quærire quid vel propter quid. Videtur hic Arist. dicere quod diffinitio passionis sit medium in demonstratione. Sed considerandum est, quod diffinitio passionis persci non potest sine diffinitione subiecti. Manifestum est enim, quod principia, quæ continent diffinitio subiecti, sunt principia passionis. Non ergo demonstratio resoluetur in primam causam, nisi accipiatur ut medium demonstrationis diffinitio subiecti. Sic ergo passionem concludere de subiecto per diffinitionem passionis, & ulterius diffinitionem passionis concludere de subiecto per diffinitionem subiecti. Vnde etiam in principio dictum est, quod oportet præcognoscere quid est, non solum de passione, sed etiam de subiecto, quod non oporteret nisi diffinitio passionis concluderetur de subiecto per diffinitionem subiecti. Et hoc patet per exempla. Si velimus de triangulo demonstrare, quod habet tres angulos æquales duobus rectis: accipiamus primo pro medio, quod est figura habens angulum extrinsecum æqualem duobus rectis intrinsecis sibi oppositis, quod est quasi diffinitio passionis. Quod iterum demonstrare oportet per diffinitionem subiecti, ut dicam. Omnis figura tribus rectis lineis cõiecta, habet angulum

exteriorem æqualem duobus interioribus sibi oppositis: sed triangulus est huiusmodi, ergo &c. Et idem patet si velimus demonstrare quod vox acuta & grauis consonent, accipiamus diffinitionem passionis ut hic dicitur, scilicet quod habent proportionem numeralem, sed rursus ad hoc demonstrandum oportet accipere diffinitionem grauis & acuti. Nã grauis vox est, quæ in multo tempore nata est mouere sensum; acuta autem quæ in modico tempore: modici autem ad multum est proportio numeralis. Nec refert si alter diffiniatur acuti & graue. Oportet enim in eorum diffinitione ponere aliquod ad quantitatem pertinens, & sic necesse erit concludere in eis proportionem numeralem. Deinde cum dicitur: **h** ostendit propositum per signum sensibile. Et dicit quod ea, in quibus medium est sensibile, manifeste ostendit quod ois quæstio sit quæstio medii, quia scilicet quod medium sensibile per sensum innotescit, nullus relinquatur quæstioni locus. Tunc enim quærimus in rebus sensibilibus secundum aliquam prædictarum quæstionum, quando medium non sentimus, sicut quærimus: an sit defectus lunæ, vel si est defectus lunæ, vel non: quia non sentimus medium quod est causa faciens deficere lunam. Sed si essemus in loco, qui est super lunam, videremus quomodo luna subintrando vmbra terræ deficeret: ideo circa hoc nihil quæreremus, nec si est, nec propter quid est, sed simul vtrumque nobis fieret manifestum. Et quia posset aliquis obiiciendo dicere, quod sensus est singularium, ea vero, quæ quæritur sunt vniuersalia, sicut & ea, quæ sciuntur, & ita per sensum non videtur quod possit nobis innotescere id, de quo est quæstio. Ideo quasi obiiciationi respondens subiungit, quod est hoc ipso quod sentiremus particulare, scilicet quod hoc corpus lunæ tunc subintrat hanc vmbra terræ, statim accideret nobis quod sciremus vniuersale. Sensus enim noster esset de hoc, quod nunc lunæ solis obstruitur per oppositionem terræ, & per hoc manifestum esset nobis quod luna nunc deficit. Et quia nos coniceremus quod semper hoc modo accideret lunæ defectus, statim in nostra scientia sensus rei singularis fieret vniuersale. Et hoc ex exemplo concludit quod idẽ est sci re quod quid est, & propter quid. Nã ex hoc quod videmus terram interpositam inter solem & lunam, sciemus & quid est defectus lunæ, & propter quid luna deficit, quorum vnum scilicet scire quid est, refertur ad sciẽtiam, qua scimus de aliquo quod simpliciter sit, non autem quod aliquid in sit alicui, sed propter quid refertur ad cognitionem eorum, quæ insunt: sicut cum dicimus quod tres anguli sunt æquales duobus rectis, aut maiores aut minores. Vltimo autem epilogando concludit principale propositum, scilicet manifestum est ex prædictis, in omnibus quæ quæritur, esse medii quæstionem.

LECTIO II.

Vomodo autem quod quid est demonstratur & quis modus introductiois, & quid est diffinitio, & quorum, dicemus: opponentes primum de ipsis.

LECTIO II.

Is itaque determinatis, dicendum esse videtur, quomodo passio ostenditur ipsum quid est, quis reductionis est modus, quid est denique quod quorũ est diffinitio. At que antea dubitandum esse videtur.

sa faciens deficere lunam. Sed si essemus in loco, qui est super lunam, videremus quomodo luna subintrando vmbra terræ deficeret: ideo circa hoc nihil quæreremus, nec si est, nec propter quid est, sed simul vtrumque nobis fieret manifestum. Et quia posset aliquis obiiciendo dicere, quod sensus est singularium, ea vero, quæ quæritur sunt vniuersalia, sicut & ea, quæ sciuntur, & ita per sensum non videtur quod possit nobis innotescere id, de quo est quæstio. Ideo quasi obiiciationi respondens subiungit, quod est hoc ipso quod sentiremus particulare, scilicet quod hoc corpus lunæ tunc subintrat hanc vmbra terræ, statim accideret nobis quod sciremus vniuersale. Sensus enim noster esset de hoc, quod nunc lunæ solis obstruitur per oppositionem terræ, & per hoc manifestum esset nobis quod luna nunc deficit. Et quia nos coniceremus quod semper hoc modo accideret lunæ defectus, statim in nostra scientia sensus rei singularis fieret vniuersale. Et hoc ex exemplo concludit quod idẽ est sci re quod quid est, & propter quid. Nã ex hoc quod videmus terram interpositam inter solem & lunam, sciemus & quid est defectus lunæ, & propter quid luna deficit, quorum vnum scilicet scire quid est, refertur ad sciẽtiam, qua scimus de aliquo quod simpliciter sit, non autem quod aliquid in sit alicui, sed propter quid refertur ad cognitionem eorum, quæ insunt: sicut cum dicimus quod tres anguli sunt æquales duobus rectis, aut maiores aut minores. Vltimo autem epilogando concludit principale propositum, scilicet manifestum est ex prædictis, in omnibus quæ quæritur, esse medii quæstionem.

LECTIO II.

ostquam Philosophus ostendit quod omnis quæstio est quodammodo quæstio medii, quod quid est, & propter quid, hic incipit manifestare qualiter medium nobis innotescat, & diuiditur in partes duas. In prima parte ostendit, quomodo & quid est, & propter

Li. primo. Lec. 2. rex. expo. i.

Lec. 13.

Lec. 7.

Lec. 7.

Lec. sequen. iame.

per quid se habet ad demonstrationem. In secunda parte ostendit quomodo oportet inuestigare quod quid est, & propter quid ibi. Quomodo autem oportet venari. Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima manifestat quomodo se habeat ad demonstrationem li quid est. In secunda manifestat quomodo se habeat ad demonstrationem li propter quid, quod significat causam: ibi. Quoniam autem scire opinamur, cum sciamus causam. Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo profertur propositum: ibi. Principium autem futurorum. Dicit ergo primo, quod quia omnis quæstio ad cuius determinationem demonstratio inducitur, quod quæstio medii, quod est quid, & propter quid, oportet primo dicere per quem modũ hoc ipsum quod quid est nobis ostendatur, vtrũ scilicet per demonstrationem vel per diuisionem, vel quouis alio modo. Et iterũ, oportet dicere, quis sit modus reducendi ea, quæ apparent de re ad quod quid est. Et quia diffinitio est oratio significans quod quid est, oportet etiam scire quid sit diffinitio, & quæ sint diffinitiones. In his autem hoc ordine procedemus. Primo quidem opponendo. Secundo autem veritatem determinando. Deinde cum dicitur: **b** Exequitur proposita ordine prædicto. Vnde primo præcedit circa præmissa disputatiue opponendo. Secundo veritatem determinando: ibi. Iterum autem speculandum si non dicitur bene: Circa primum duo facit. Primo procedit disputando de ipsa diffinitione, quæ significat quod quid est. Secundo de ipso quid est per diffinitionem significato: ibi. Ipsius autem quid est, vtrum syllogismus. Circa primum tria facit. Primo inquit disputatiue, vtrum omnium quorum est demonstratio, sit diffinitio. Secundo, vtrum econuerso omnium quorum est diffinitio, sit demonstratio: ibi. Quid autem cuius est diffinitio. Tertio vtrũ alicuius eiusdem sit diffinitio, & demonstratio: ibi. Sed vtrum si non omnis. Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum: ibi. Dubitabit enim vtrique aliquis. Dicit ergo primo, quod inter ea, quæ in futurũ dicenda sunt, principium oportet sumere ab eo, quod est conuenientissimum habitatum, id est consequentium rationum. Quod quidem est de hoc quod possit aliquis dubitare, vtrum contingat idem & secundum idem scire per diffinitionem, & demonstrationem. Deinde cum dicitur: **c** Probat quod non omnium, quorum est demonstratio, sit diffinitio. Et hoc quod repliciter. Primo quidem, quia diffinitio est indicatiua eius quod quid est, omnia autem quod pertinet ad quod quid est, prædicatur & affirmatiue & vniuersaliter ergo dif-

initio est solum eorum contentiua, siue significantiua quæ prædicatur affirmatiue & vniuersaliter. Sed non omnes syllogismi sunt demonstratiui conclusionum affirmatiuarum vniuersalium, sed quidam sunt negatiui, puta omnes qui sunt in secunda figura, quidam vero particulares, puta omnes qui sunt in tertia figura. Non ergo omnium est diffinitio, quorum est demonstratio. Secundo ibi. Ostendit idem dicens, quod neque diffinitio etiam potest esse omnium eorum, quæ concluduntur per syllogismos affirmatiuos, quæ contingit esse solum in prima figura, sicut de monstratiue syllogizatur, quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Hmõ autem quod dictum est, scilicet quod non omnium quæ syllogizatur possit esse diffinitio, ratio est, quia scire aliquid demonstratiue nihil aliud est, quam demonstrationem habere. Ex quo patet, quod si omnium horum scientia solum per demonstrationem haberetur, non est eorum diffinitio. Ea enim quorum est diffinitio, cognoscuntur per diffinitionem. Sequitur ergo, quod aliorum non habens eorum demonstrationem sciret ea, eo quod nihil prohibet aliquod habentem diffinitio nem non simul habere demonstrationem, quamuis diffinitio sit demonstrationis principium. Non enim quicumque cognoscit principia, scit conclusionem inducere demonstrando. Tertio ibi. Ostendit idem per inductionem ex qua potest fieri præmissæ conclusionis scilicet scirent fides, quia demonstrationis est eorum quæ per se insunt, ut patet de his, quæ in primo habita sunt. Nullus autem vnquam cognouit per diffinitionem, neque aliquid eorum, quæ per se insunt, neque etiam aliquid eorum quæ per accidens insunt, quoniam accidentium quæ per se vel accidens insunt, non possunt esse aliqua diffinitiones: ut habetur in. 7. Metaphys. Quare eius quod est in esse per se vel per accidens, quod syllogismus concludit, nullus vnquam dedit diffinitionem Quarto ibi. Ostendit idem per rationem, quia diffinitio est notificatio substantiæ, tum quia substantia principiãlter diffinitur, accidens autem per posterius diffinitione, quæ est per additamentum, ut habetur in septimo Metaphysicorum, tum etiam, quia accidens non diffinitur, nisi quatenus significatur per modũ substantiæ per aliquod nomen. Hæc autem, de quibus sunt demonstrationes, non sunt substantiæ, nec per modum substantiæ significantur, sed per modum accidentium, scilicet secundum inesse aliquid alicui. Vnde concludit non esse possibile, quod diffinitio sit omnis eius, cuius est demonstratio. Deinde cum dicitur: **g** Inquirat econuerso demonstratio sit omnis eius, cuius est diffinitio.

Lec. 4. & sequen.

Tex. c6. 4.

POSTERIOR ANALYTIC.

Lec. præf.

diffinitio. Et ostendit quod non, duplicacione quarum prima supra facta est. Vnius enim in quantum est vnum, videtur esse vna scientia, id est vnus modus cognoscendi. Unde si id, quod est demonstrabile, vere scitur per hoc, quod habetur demonstratio de eo, sequitur quoddam impossibile si per diffinitionem sciri possit, quia habens diffinitionem, sciret aliquid demonstrabile absque hoc quod haberet demonstracionem, quod videtur inconueniens. Et hæc ratio fuit secundo posita inter præmissas. Secundam rationem ponit ibi.

Lec. 16. tex. 34. 35.

g Amplius principia demonstrationum diffinitiones sunt: quarum non esse demonstrationes monstratum est prius, aut erunt principia demonstratiua, & principiorum principia, & hoc in infinitum abibit, aut primarum diffinitiones erunt indemonstrabiles. h Sed vtrum si non omnis eiusdem, sed cuiusdam eiusdem sit diffinitio & demonstratio, aut impossibile sit? Non est demonstratio cuius est diffinitio. Diffinitio quidem ipsius quid est, & substantię est, sed demonstraciones videntur omnes supponere esse, & accipientes quodquid est, vt Mathematicę quod vnitas & qd impar & alię similiter.

i Amplius omnis demonstratio aliquid de aliquo demonstrat, vt quia est, aut non est, in diffinitione aut nil alteri de altero prædicat, vt qd animal de bipede, neq; hoc de animali, neq; de plano figura. Neq; n. planum est figura, neq; figura planum.

K Amplius alterum est quodquid est, & quia est demonstrare. Diffinitio quid igitur quid est ostendit: sed demonstratio, quia si est hoc de hoc, aut non est. Alterius autem altera demonstratio est: nisi sit tanquam quedam pars totius. Hoc autem dico, quonia ostensum est, quod isochelus duobus reãtis habet equales tres: si omnis ostensum est triangulus, pars enim est, hoc autem totum. Hęc autem adinuicem non se habent sic, & quia est, & quid est. Non enim alteri est alterius pars. Manifestum itaque est, quod neque cuius est diffinitio, omnis sit demonstratio, neque cuius omnis sit demonstratio, huius ompis sit diffinitio. Quare omnino eiusdẽ nullius contingit habere vtrunq;

l Quæ talis est. In eo, quod per demonstrationem concluditur prædicatur aliquid de aliquo vel affirmatiue vel negatiue: sed in diffinitione non prædicatur aliquid de ali-

F quo sicut in hac diffinitione, Homo est animal bipes, neq; prædicatur animal de bipede, neque bipes de animali. Et similiter in hac diffinitione, Circulus aut triangulus est figura plana: nec planum prædicatur de figura, neque econuerso. Si enim partes diffinitionis adiungerentur sibi inuicem, oporteret, quod prædicatio intelligeretur per modum conuenientem diffinitioni, scilicet in eo quodquid est, hoc autem non videmus. Nec enim genus prædicatur in eo quodquid est de differentia, neque econuerso. Non ergo eiusdem est diffinitio & demonstratio. Tertiam rationem ponit ibi.

Præterea demonstrationum principia sunt diffinitiones: quorum non esse demonstrationes antea demonstrauimus. Alioquin in infinitum esset processio. Etenim aut principia demonstrantur, & principiorum sunt semper principia, & quæ nullus vnquam occurrit, aut in primis stetur necesse est, qd quid est diffinitioes sũt, & demonstrari nõ possũt.

At si non omnis eiusdem, cuiusdam ne saltem diffinitio ac demonstratio est, an neque hoc esse potest? Non enim eius est demonstratio, cuius est diffinitio. Etenim diffinitio est ipsius quid est, substantiamque declarat: demonstraciones autem id ipsum subijcere, sumere neque videntur. Mathematicę namque quid est vnitas, quid par, quid impar accipiunt, cateraque demonstraciones similiter.

Præterea omnis demonstratio aliquid demonstrari de aliquo, vt esse, nõ esse. At in diffinitione nihil de alio prædicatur: veluti neque animal de bipede, neque hoc de animali, nec item figura de plano. Non est enim planum figura, neque figura planum.

Præterea differt quid est, & esse, ostendere. At diffinitio quidem quid est patefacit, demonstratio vero quipiam inesse cuiusdam, vel non inesse, demonstrat. Diuersorum autem diuersa est demonstratio, nisi quid totius sit pars. Quod quidem propterea dictum est, quod si demonstratum est triangulum omnẽ duobus reãtis angulos tres equales habere, demonstratum est etiã triangulum duorum equalium laterum tres angulos equales duobus reãtis habere, iste namque partis, ille totius rationem habere videtur. At quid est, & esse non ita se habere videntur, quippe cum neutrum ad alterum partis habeat rationem. Patet igitur nec eius omnis demonstracionem esse, cuius est diffinitio, nec eius omnis diffinitionem esse, cuius est demonstratio. Quibus efficitur ut omnino cuiusquam eiusdem vtrunque haberi

LECTIO III.

Ostquam Philosophus disputatiue inquisit, vtrum diffinitio significans quodquid est possit demonstrari, hic procedit vterius ad inquirendum disputatiue, v-

trum ipsum quodquid est, quod est diffinitionis significatum, possit demonstratiue probari. Et primo proponit qd intendit. Secundo exequitur propositum: ibi § Syllogismus quid est enim. Mouet ergo primo questionem, vtrum possit esse syllogismus aut demonstratio eius, quodquid est: ita scilicet, quod concludatur hoc esse quodquid est huius, aut hoc non sit possibile, sicut supponit ratio immediate præmissa. Fuit autem necessaria hæc dubitatio post præmissa, quia in diffinitione attenditur non solum vt illud, quod significatur, sit quodquid est, sed etiam vt tali modo tradatur, qui poterat ad manifestandum quodquid est: ita scilicet, vt sit ex prioribus & notioribus, & alia huiusmodi habeat que in diffinitione sunt obseruanda. Signanter autem dicit, vtrum sit syllogismus aut demonstratio, nam rationum subsequen- tium quedam concludunt qd esse quodquid est non sit demonstratio, quædam vero quod eius omnino, non sit syllogismus. Deinde cum dicit, b § Procedit disputatiue, ad ostendendum quod nõ sit syllogismus vel demonstratio eius quodquid est. Et primo excludit quosdam speciales modos, quibus posset videri qd posset demonstrari quodquid est. Secundo ponit rones cões ad hoc: ibi § Amplius scimus quõ demonstrabit. Circa primũ tria facit. Primo ostendit, qd nõ pot demonstrari qd quid est per acceptiõẽ cõuertibilũ terminorũ. Secundo quod nõ pot demonstrari per diuisionẽ: ibi § At vero neq; per diuisionẽ. Tertio qd nõ pot demonstrari accipiẽdo id, qd requiritur ad quodquid est: ibi § Sed vtrum sit demonstrare. Circa primũ tria facit. Primo præmittit quædã, quæ sunt necessaria ad propositũ ostendẽdũ. Secundo inducit rationem: ibi § Si enim ipsius C A proprium est. Tertio manifestat inconueniens quod sequitur: ibi § Oportet autem in duabus propositionibus. Circa primum præsupponit duos, quorũ primum pertinet ad ipsũ syllogismũ, s. qd ois syllogismus probat aliquid de aliquo per aliud medium, vt ex superioribus patet. Aliud autẽ pertinet ad ipsũ quod quid est, quod est per syllogismũ probandum, ad quod requiruntur duæ conditiones, quarũ vna est, quod quodquid est sit proprium. Quælibet enim res habet propriam essentiam suæ quidditatem. Et quia non omne quod est proprium alicui, pertinet ad essentiam eius, sicut rãbile homini, ideo requiritur secunda conditio, quod prædicetur in quid. Et hæc duas condiciones necesse est sequi tertiam, scilicet, vt quodquid est sit conuertibilis

Lec. 3.

LECTIO III.

Prius autem quid est vtrum syllogismus sit, aut demonstratio est, aut nõ, sicut ratio supponit?

b Syllogismus quidem n. aliquid de aliquo demonstrat per mediũ. Sed qd est propriũ est, & in eo quodquid est prædicat. Hoc autem necesse est cõuerti.

c Si enim A ipsi C est propriũ, manifestum est quod & A ipsi B, & hoc ipsi C. Quare omnia sunt adinuicem.

d At vero, & si A in eo quodquid est in omni B & vniuersaliter B de omni C in eo quodquid est dicitur, necesse est, & A in eo quodquid est prædicari de C.

e Si vero aliquis non accepit sic reduplicans, non necesse est A in eo quodquid est de C prædicari. Si autẽ A quidem de B in eo quodquid est nõ quibuscumque B in eo quodquid est, ipsum autem quodquid est vtrumque hoc habebit: et ita, & B de C in eo quodquid est.

f Si igitur quodquid est, & quodquid erat esse, vtraque ha-

Lec. 6.

Lec. 4. Lec. 5.

Lec. præf.

Lectio

LECTIO III.

A le cum eo cuius est. Deinde cum dicit.

c § Ponit rationem ad propositum ostendendum. Et circa hoc tria facit. Primo dicit, qualem oportet esse syllogismũ, quãdo concludit quodquid est, si hoc sit possibile. Secundo concludit inconueniens, quod ex hoc sequitur: ibi § Si ergo quodquid est. Tertio exemplificat in terminis: ibi § Et omnino si est monstrare. Circa primum tria facit. Primo enim ostendit, quid requiratur ad syllogismũ concludentem quodquid est, ex eo quod est proprium. Secundo, quid requiratur ex eo qd prædicatur in quid: ibi § At vero & si A. Tertio ostendit, qd si ne his, talis syllogismus esse nõ possit: ibi § Si vero aliquis. Dicit ergo primo, qd si A quod est probandum de C tanquam quodquid est, est proprium ipsi C, qd requiritur ad quodquid est, vt dictũ est: oportet qd primum scilicet A sit propriũ mediũ qd est B. Nam si A excedit B quod vniuersaliter prædicatur de C, sequitur quod A multo magis excedat C. Et similiter manifestum est, quod oportebit B esse proprium ipsius C. Nã si B excedat C, sequitur qd A quod vniuersaliter prædicatur de B, excedat C, & sic nõ erit proprium eius, vt supponebat. Relinquitur ergo, qd si aliquis syllogismus sic qui concludit qd quid est, oportet esse talẽ habitũ in terminorũ eius, vt ois adinuicem conuertantur: Deinde cum dicit, d § Ostendit, quid debet habere syllogismus prædicat ex eo, quod concludit id, qd prædicatur in eo quodquid est. Et dicit, quod oportet hoc modo syllogismũ procedere, vt maior extremitas, quæ est A prædicetur in eo qd quid de medio, quod est B, & B similiter prædicetur in eo quod quid de minori extremitate, quæ est C, & sic concluditur quod A prædicetur de C in eo quodquid est. Deinde cum dicit, e § Ostendit, quod prædictus modus syllogizandi requiratur. Et dicit quod si aliquis non ita accipiat terminos duplicans, id est, obseruans duas condiciones prædictas, vel potius accipiens quodquid est ex duabus partibus, non sequitur ex necessitate, qd A prædicetur de C in eo qd quid est. Sed & si ex vna tantum parte prædictæ conditiones obseruentur, nõ sufficit ad propositũ. Et si n. dicitur qd A prædicetur de B in eo quodquid est, nõ propter hoc sequitur quod prædicetur in eo quod quid de quibuscumq; prædicatur B, & qualitercumq;. Et sic sequitur, quod ex vtraq; parte oportet accipere, quod quid est: ita, qd non solũ A sit quodquid est ipsius B, sed etiã ipsum B sit quod est ipsius C conuertibiliter, & in eo quod quid prædicatur. Deinde cum dicit, f § Dicit ad inconueniens, quia sicut ostensum est ex vtraque parte inuenitur non solum prædicari aliquid in eo quod quid, sicut genus prædicatur de specie, sed etiam quod ex vtraque parte sit quod quid erat esse, quod significat diffinitio, sequitur

LECTIO III.

Vinc inuestigamus oportet, vtrum ipsius quid est ratio cinatio sit, demonstratio: an non sit, vt nũc sermo noster supponit.

Patet. n. ratiocinationem quidẽ ali quid per mediũ de aliquo semper ostendere, ipsum autem quid est proprium esse, & hoc ipso quid est prædicari. Hęc autem conuerti necesse est.

Nam si A sit propriũ ipsius C patet B quoq; ipsius C, & A rursus ipsius B propriũ est. Quod fit ut oia cõuertantur, mutuaq; prædicatiõẽ suscipiant.

At vero si tam A competũ ipsi B, vt quid est ipsius, quam B competat identidem ipsi C, necesse est tum A de C prædicetur vt quid est ipsius.

Quod si nõ hoc pacto bis illud quispam sumserit, nulla sane necessitas oino cõpelleret, vt A de C vt quid est ipsius dicatur. Vt si A quidẽ vt quid est ipsius B cõpetere dixeris, B vero non eodem modo de quolibet C prædicaueris. Quare nõ solũ A de B dicatur oportet, vt quid est ipsius: sed B quoq; de C nõ eodẽ prædicetur necesse est.

Hęc cũ ita sint. Si in vtroq; ratiocinationis intervallo ipsum quid est,

prædicatur in eo quodquid est. Et dicit, quod oportet hoc modo syllogismũ procedere, vt maior extremitas, quæ est A prædicetur in eo qd quid de medio, quod est B, & B similiter prædicetur in eo quod quid de minori extremitate, quæ est C, & sic concluditur quod A prædicetur de C in eo quodquid est. Deinde cum dicit, e § Ostendit, quod prædictus modus syllogizandi requiratur. Et dicit quod si aliquis non ita accipiat terminos duplicans, id est, obseruans duas condiciones prædictas, vel potius accipiens quodquid est ex duabus partibus, non sequitur ex necessitate, qd A prædicetur de C in eo qd quid est. Sed & si ex vna tantum parte prædictæ conditiones obseruentur, nõ sufficit ad propositũ. Et si n. dicitur qd A prædicetur de B in eo quodquid est, nõ propter hoc sequitur quod prædicetur in eo quod quid de quibuscumq; prædicatur B, & qualitercumq;. Et sic sequitur, quod ex vtraq; parte oportet accipere, quod quid est: ita, qd non solũ A sit quodquid est ipsius B, sed etiã ipsum B sit quod est ipsius C conuertibiliter, & in eo quod quid prædicatur. Deinde cum dicit, f § Dicit ad inconueniens, quia sicut ostensum est ex vtraque parte inuenitur non solum prædicari aliquid in eo quod quid, sicut genus prædicatur de specie, sed etiam quod ex vtraque parte sit quod quid erat esse, quod significat diffinitio, sequitur

Posterior. Diui. Tho. H quod

quod quid erat esse prius fuisse in medio termino, id est quod in medio termino sit quod quid erat esse minoris extremitatis: & ita supponitur quod oportebat probare, scilicet quidditatem ipsius C. Deinde cum dicitur...

Et omnino si est monstrare quid est homo, sit C homo, A vero quodquid est siue animal bipes, siue aliquid aliud. Si igitur syllogizatur, necesse est de B A omni predicari: & huiusmodi autem erit alia media ratio. Quare & hoc quodquid est homo.

h Oportet autem in duabus propositionibus primis, & immediatis terminis considerare. Maxime autem manifestum est, quod dicitur sic.

Qui quidem itaque per conversionem demonstrat quid est anima, & quid est homo, aut aliud quodlibet eorum, quae sunt, quod est ex principio petunt. Ut si aliquis diffiniat animam esse eandem eidem causam viuendi, hoc autem numerum seipsum mouentem, necesse est repetere si consequitur quod vere esse numerum seipsum mouentem sic, sicut idem.

Non si enim consequitur A ipsi B & hoc ipsi C erit ipsi C A quod quid erat esse: sed verum erat dicere quod erit solum, neque si est A quodquid est & de B predicatur omni. Nam animalis esse predicatur de hominis esse: sicut & dicimus omnem hominem esse animal, sed non sic sicut unum est esse. Si quidem igitur non sic accipiat non syllogizatur quod A sit in C in eo quod quid erat in substantia. Si vero sic accipiat, tunc prius erat accipiens quod in C est in eo quod quid erat esse B. Quare neque demonstratum est, quod enim erat in principio accepit.

LECTIO III.

I vero neque per diuisionis viam est syllogizare: sicut in Resolutione. Et idem perat principium. Et inducit exemplum de diffinitione anima secundum Platonem. Quia anima viuunt, & e corpore viuunt, sequitur quod differat a corpore per hoc quod corpus viuunt per aliam causam: anima vero viuunt per seipsam. Ponebat autem Plato quod numerus est substantia omnium rerum: quod non distinguitur inter unum quod conuertitur cum ente, quod significat substantiam eius, de quo dicitur, & unum quod est principium numeri, & ita sequitur quod anima substantialiter sit numerus: sicut & qualibet alia res multa in se continet. Item ponebat Platonem...

to quod viuere sit quoddam moueri. Duobus enim distinguitur viuunt a non viuente, id est sensu & motu, ut dicitur in 1. de Anima, & ipsum sentire siue cognoscere dicebat esse quoddam moueri. Sic ergo dicebat animam esse numerum seipsum mouentem, dicebat etiam animam esse id, quod est sibi causa viuendi.

quidditasque sumatur, quidditas nimirum antea quam concludatur, in ipso medio rationis termino collocabitur. Atque omnino si fieri potest, ut ostendatur quid non sit homo, sit C quid est homo, A vero quid est ipsius, siue sit animal bipes, siue aliquid aliud. Si igitur huiusmodi ratio sit, necesse est A de quolibet B predicari. Hoc autem erit alia media inter A & C: quod quid est quod est ipsius hominis erit. Sumitur igitur id profecto, quod demonstrare oportet. B nanque diffinitio ipsius hominis est.

Id autem ipsum in duabus propositionibus, & primis medioque vancantibus terminis, consideremus oportet. Maxime autem id, quod dictum est, elucescit.

Qui igitur per ea conuertuntur, quid sit anima, quid homo, vel quoduis aliud conantur ostendere, hi petunt id sine dubio, quod initio quarunt, demonstrareque nituntur. Ut si quis censuerit id animam esse, quod est sibi viuendi causa, atque hoc numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet: Deo animam numerum esse seipsum motu cientem, ut idem sit anima, numerusque seipsum mouens.

Non si A quid est ipsum B, B vero C ipsum sequatur A diffinitio erit ipsius C, sed de ipso tantum dicitur, ut patet. Neque si rursus A ratione substantia conpetit & de B predicatur A continuo diffinitio erit ipsius C. Quia nimirum anima est de hominis esse dicitur: omnia autem rationis participes, substantia vere est animalis participes, quod est principium sentiendi: quod admodum & omnis homo est animal, non tamen hoc dicitur pacto, ut unum sit. Si igitur quispiam non hoc pacto terminos sumperit, nunquam sane quidditas ipsius C substantiaque esse concluderit. Si autem hoc acciperit non tamen antea profecto B ipsius C diffinitionem sumperit esse: quare non demonstrabit. Sumit enim id quod initio querebatur.

LECTIO III.

Qui neque per diuisionis viam sit ratio: ut in Priori resolutionum diximus libro. Et idem perat principium. Et inducit exemplum de diffinitione anima secundum Platonem. Quia anima viuunt, & e corpore viuunt, sequitur quod differat a corpore per hoc quod corpus viuunt per aliam causam: anima vero viuunt per seipsam. Ponebat autem Plato quod numerus est substantia omnium rerum: quod non distinguitur inter unum quod conuertitur cum ente, quod significat substantiam eius, de quo dicitur, & unum quod est principium numeri, & ita sequitur quod anima substantialiter sit numerus: sicut & qualibet alia res multa in se continet. Item ponebat Platonem...

Quia Philosophus ostendit quod non potest demonstrari quod quid est per terminos conuertibiles, hic ostendit quod non potest demonstrari per viam diuisionis. Et circa hoc dicitur in 1. de Anima, ostendit propositum. Secundo, excludit quandam...

quandam solutionem: ibi Contingit autem soluere. Circa primum duo facit. Primo, ostendit propositum per rationem communem omnibus, quae syllogizari possunt. Secundo, ostendit propositum quantum ad ea, quae sunt propria ei quod quid est: ibi Quod enim prohibet &c. Dicit ergo primo, quod sicut non potest demonstrari quod quid est per terminos conuertibiles, ita etiam non potest demonstrari per viam diuisionis, per quam etiam nihil syllogistice probatur: sicut dictum est in Resolutione circa figuras, id est in primo Priorum analyti. Si cut enim in Posterioribus analyticis docetur resolutio viam que ad principia prima: ita etiam in Prioribus analyticis sit resolutio ad prima quaedam simplicia principia ad dispositionem syllogismi in modo & figura.

Quod autem per viam diuisionis non possit aliquid syllogizari probat per hoc, quod via diuisionis non ex necessitate sequitur conclusionem existentibus praemissis, quod requiritur ad rationem syllogismi. Sed ita se habet in via diuisionis, sicut & in inductionis. Ille enim qui inducit per singularem ad vniuersalem, nec demonstrat, neque syllogizat ex necessitate. Cum enim aliquid syllogistice probatur, non est necessarium vterius quod vel interrogari de conclusione, nec quod respondens ei det conclusionem: sed necesse est quod conclusio sit vera praemissis existentibus veris. Hoc autem non accidit in via diuisionis, sicut manifestat per exempla. Procedit enim via diuisionis, cum accepto aliquo coniecto, quod multa diuiditur, remoto vno, concluditur alterum. Pura, si entium aliquid est animal, & aliud est inanimatum, habito quod non sit inanimatum, concluditur quod sit animal: sed ista conclusio non sequitur, nisi respondens det quod hoc vel sit animal vel inanimatum. Et est attendendum, quod satis conuenienter coponitur diuisionem in duos. Vtrobique, oportet supponere, quod accepta sint omnia, quae continentur sub aliquo coniecto: alioquin nec inducens poterit ex singularibus acceptis concludere vterius, nec diuidens ex remotione quarundam partium poterit concludere aliam. Patet ergo quod inducens facta inductione quod Sorres curat, & Plato, & Cicero, non potest ex necessitate concludere, quod omnis homo curat, nisi detur sibi a respondente, quod nihil aliud conuenienter coponitur diuisionem in duos. Et quod inducens facta inductione quod Sorres curat, & Plato, & Cicero, non potest ex necessitate concludere, quod omnis homo curat, nisi detur sibi a respondente, quod nihil aliud conuenienter coponitur diuisionem in duos. Et quod inducens facta inductione quod Sorres curat, & Plato, & Cicero, non potest ex necessitate concludere, quod omnis homo curat, nisi detur sibi a respondente, quod nihil aliud conuenienter coponitur diuisionem in duos.

Quid enim prohibet hoc verum quidem omne esse de homine, non tamen quod quid est, neque quod quid erat esse ostendens?

Amplius, quid prohibet, aut apponere aliquid, aut auferre, aut supergradi substantiam? Hae igitur dimittuntur quidem.

Contingit autem soluere in accipiendo in eo quod quid est omnia, & quidem consequenter per diuisionem facere quae sunt prius, & nihil relinquere. Hoc autem necessarium est. Individuum enim specie oportet esse.

Quid vero prohibet, ut illud totum vere quidem dicatur de homine, non tamen quid est, neque quidditatem declarat? Quid in super obstat, ut aut addatur substantia quippiam, aut auferatur, aut praetermittatur? Atque haec quidem enuntiat, sed summa (quispiam dixerit) vniuersa ea, quae hoc ipso quod est predicantur. Et adhibita diligentia post primam diuisionem alteriusue postulationis, ipsius rursus postulare distributionem deceptis faciunt. Atque adeo, ut nihil praetermittatur quod quidem est necessarium: si omne cadit in diuisionem, & nihil deest. Id vero est necessarium. Individuum enim, iam esse oportet.

quod est animal gressibile, non ex necessitate sequitur ex dictis, sed oportet, quod hoc est supponat datum sibi a respondente. Quod animal sufficienter diuidatur per gressibile & aquaticum. Et quia quandoque per plures diuisiones proceditur ad accipiendum quod quid est alicuius rei: ideo praemissis duabus diuisionibus in suo exemplo, subdit quod nihil differat quod sic procedatur in multis, aut in paucis. Eadem enim est ratio in omnibus. Et sic vterius concludit quod procedentes per viam diuisionis, et circa ea, quae conuenienter syllogizari, non vtuntur probatione syllogistica. Deinde cum dicitur...

Nunquam enim in diuisione sit, ut cum haec sint, necesseario illa sequatur, sed sit perinde atque cum quispiam inducit. Non enim interrogare concludentem oportet: nec quod data est, ideo ipsam esse oportet: sed necesse est ipsam esse cum illa sint, & si hisce, qui respondet non dicit, nec assentitur. Etenim si quispiam hoc interrogat pacto, homo animal ne, an inanimatum est? deinde accipit animal, nullam prorsus rationem facit ut patet. Rursus si ostendit animal gressibile esse, aut aquaticum dixerit, deinde gressibile ceperit, nullam rationem facit profecto, nec hominem hoc esse totum animal inquam gressibile, necesseario ex dictis emergit: sed hoc quoque perinde ut illa sumit. Atque nihil omnino refert siue in multis, siue in paucis hoc pacto fiat: est enim idem. Fit igitur ut hisce, qui hoc procedunt modo, inutilis sit hic usus, & ad ea, quorum fieri ratiocinatio potest.

Quid vero prohibet, ut illud totum vere quidem dicatur de homine, non tamen quid est, neque quidditatem declarat?

Quid in super obstat, ut aut addatur substantia quippiam, aut auferatur, aut praetermittatur?

Atque haec quidem enuntiat, sed summa (quispiam dixerit) vniuersa ea, quae hoc ipso quod est predicantur. Et adhibita diligentia post primam diuisionem alteriusue postulationis, ipsius rursus postulare distributionem deceptis faciunt. Atque adeo, ut nihil praetermittatur quod quidem est necessarium: si omne cadit in diuisionem, & nihil deest. Id vero est necessarium. Individuum enim, iam esse oportet.

Et hoc est quod concluditur, quod in via diuisionis praetermittuntur praedictae conditiones, ut scilicet, id quod concluditur predicatur in eo quod quid est, & quod nec excedat, nec excedatur. Deinde cum dicitur, Excludit quaedam solutionem. Et primo proponit ea. Secundo concludit ipsam: ibi Sed syllogistice &c. Dicit ergo primo, quod conuenienter soluere ea, quae obiecta sunt ex eo quod aliquis dicit, quod diuidendo accipiat omnia quae predicantur in eo quod quid, & ita per consequentiam ad diuisionem faciat id, quod primo intendit, ut scilicet, constituat diffinitionem significantem quod quid est, & nihil reliquatur eorum, quae requiruntur ad diffiniendum. Et si haec duo faciunt, quae omnia quae accipit per diuisionem predicantur in eo quod quid, & omnia huiusmodi cadant in diuisionem, ita quod nihil deest: necessarium est id quod est inuentum sit quod quid est. Et huiusmodi necessitatis ratio est, quia acceptis omnibus quae predicantur in eo quod quid, nullo derelicto, iam id quod inuentum est, oportet esse quoddam individuum, scilicet individuum rationem talis rei: ita scilicet quod non indigeat vterius, & accipiat quod hoc qui non est animal quod est aquaticum sit totum hoc...

Excludit prædictam solutionem: & dicit quod quamvis necesse sit prædictis existentibus aliquid individuum fieri, si- cut expostum est, tamen prædicta via non est syllogistica, quâ- nis cognoscere faciat quodquid est per aliu modum, & hoc non est inconueniens, scilicet quod aliquid alio modo manifestetur quam per syllogis- mum. Ille enim qui vitur inductioe nõ probat syllogistice, sed tamen aliquid manifestat. Quod autẽ ille qui per di- uisionem ad diffini- tionem peruenit nõ faciat syllogismum, ostendit per quoddã simile. Si enim indu- catur conclusio ex ma- iori propositione, subtracta media, & concludens dicat, qd necesse est sequi ex præmissis: poterit in- terrogare respondens, propter quid sit nec- cessarium, quod non accidit in syllogisti- ca probatione. Vnde talis modus argumẽ tandi non est syllo- gisticus. Ita etiam in terminis diuisiuis non fit syllogismus, quia semp restat in- terrogatio propter quid. Puta si aliquis volens notificare qd est homo, accipiat p- viam diuisionis qd hõ est animal morta- le bipes, vel habens pedes sine pennis, ad quamlibet oppositio- nem prædictorũ po- terit conuenienter q- ri propter qd sit ne- cesse. Ille enim qui ad manifestandũ qd quid est conatur, nõ solum dicit, sed etiã probabit per diuisio- nem, secundũ qd ip- se opinatur qd omne quod est, sit mortale, aut immortale. Et quamuis dicitur qd per hãc diuisionem possit demonstrare p- positum: tamen nõ est necesse quod ratio sic conclusa sit dif- finitio, qd forte ea, ex quibus constat ratio talis, non prædi- cantur in eo quod- quid est, vel excedit substantiam diffini- ti. Sed & si contingat quod talis ratio sit diffinitio, non ta- men per syllogismi probatur quod diffi- nitio sit, vt ex supra dictis patet.

LECTIO V.

Ed vtrum sit demonstrare quodquid est secundum substantiam ex conditione accipiente quod erat esse: quod est ex his, quæ sunt in eo quodquid est propriis: Hæc autem in quodquid est sola, & proprium est omne. Hoc enim est esse illi.

An iterum accepit quod quod erat esse, & in hoc? Necesse est enim per medium monstrare.

Ampli' sicut in syllogismo, neque accipit quodquid est syllogizare, semper enim totum, aut pars est ex quibus est syllogismus: sic neque quod quid erat esse oportet esse in syllogismo, sed seorsum hoc appositis esse, & ad dubitantem syllogizarum est, aut non, est hoc

LECTIO V.

Quotquam Philosophus ostendit, quod non potest demonstrari quodquid est, nec per conuertibiles terminos, nec per viam diuisionis, hic ostendit vltierius quod non potest quodquid est demonstrari, accipiendo id quod requiritur ad quodquid est. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo concludit ex omnibus

Tex. 66, 5.

prædictis, quod nullo modo quodquid est demonstrari possit ibi. Qualiter igitur diffinitio &c. Circa primum duo facit. Primo inducit rationes proprias ad propositum. Secundo, inducit quandam rationem communem ad id, quod nunc dicitur, & ad id quod supra dictum est ibi. Ad vtroque autem &c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod non potest demonstrari quodquid est per hoc quod accipitur, id quod pertinet ad rationem eius quodquid est. Secundo ostendit, quod non potest demonstrari quodquid est huiusmodi rei, ex hoc quod accipitur quodquid est alteri rei: ibi. Ex suppositione autem &c. Circa primum duo facit. Primo mouet questionem. Secundo argumentatur ad propositum: ibi. Aut iterum accipit &c. Queritur ergo primo: vtrum contingat demonstrare quod quid est aliquid secundum suam substantiam, ex tali suppositione, per quam accipitur quodquid est esse alius rei, et illis conditionibus quæ sunt propriæ ei quodquid est. Puta, si aliquis prober, quod animal gressibile bipes sit quodquid est hominis, accipiens pro medio quod hæc ratio conuertatur cum homine, & constat ex genere & differentia. Hæc autem sola requiruntur ad quodquid est: & totum hoc quod dictum est, est proprium ei quodquid est, quia est esse illi, scilicet ei quodquid est, quasi dicat, quod hoc quod est esse rationem conuertibilem ex genere & differentia constantem, est omnino idem: et quodquid est. Deinde cum dicitur, quod b. Obicit ad prædictam questionem duabus rationibus ostendens quod non potest quodquid est prædicto modo demonstrari. Quarum prima est, quia sicut præmissi modi demonstrandi deficiunt in hoc, quod accipiunt id quod queritur, ita est in proposito. Accipitur enim in modo probationis quod quid erat esse, puta, dum accipitur quod omnis ratio conuertibilis constans ex genere & differentia, significat quod quid est, & ita inconueniens est probatio. Necesse est enim id, ad quod demonstratio inducitur, non supponere quasi mediũ, sed potius per aliud medium demonstrare. Secundam rationem ponit ibi.

At quamquam id fieri potest, nulla tamen hoc pacto vnquam efficiatur ratiocinatio. Sed si noscere diuisio facit, alio quodam id facit modo. Atque hoc quidem non est absurdum. Neque, nisi, qui vitur inductioe fortasse demonstrat. Notum tamen aliquid facit ratiocinationem autem non dicit, qui diffinitionem ex diuisione dicit. Nam vt in conclusionibus, quæ sine mediis inferuntur, si quispiam dixerit hoc necesse est esse, cum ista sint, sit vt interrogetur propter quid: sic et in diffinitionibus cum per diuisionem inuestigantur fieri potest. Nam cum hoc conficitur diffinitio hominis, animal mortale pedes habens bipes ac alis vacas. Cur hoc in vnaquaque paruum additio ne mirum interrogatio fieri potest. Dicit. n. atque ostendit per diuisionem, vt putat omne animal, aut immortale esse, aut mortale. Talis autem oratio tota nõ per ratiocinationem esse ostenditur. Quare et si diffinitio per diuisionem demonstraretur, nunquam tamẽ per ratiocinationem conficitur.

LECTIO V.

Ed ne fieri potest, vt ipsum quod accõmodat u substantiæ demonstretur, ex suppositione unius. hoc pacto, vt accipiat id quidẽ propriũ quod ex hisce constat, quæ hoc ipso quod est prædicatur: diffinitione esse, hæc aut sola dicto prædicari nõ, totũ, quod ex hisce constat proprium esse. Id est enim illius mirum ratio.

An et hic rursus sumitur diffinitio? Necesse est enim per medium ipsum ostendere.

Præterea quemadmodum nec in ratiocinatione sumitur quid est ratiocinari, semper enim tota, vel pars est propositio, ex quibus ratiocinatio constat, sic neque diffinitionem oportet in ratiocinatione esse, sed seorsum a propositionibus esse. Atque vt si quis ambigat, si ratiocinatio sit confecta necne, obuiandum est asserendo ratio-

demonstrandi deficiunt in hoc, quod accipiunt id quod queritur, ita est in proposito. Accipitur enim in modo probationis quod quid erat esse, puta, dum accipitur quod omnis ratio conuertibilis constans ex genere & differentia, significat quod quid est, & ita inconueniens est probatio. Necesse est enim id, ad quod demonstratio inducitur, non supponere quasi mediũ, sed potius per aliud medium demonstrare. Secundam rationem ponit ibi.

Quæ sumitur ex similitudine syllogismi. Cum enim aliquis syllogizat, non oportet quod accipiat diffinitionem syllogismi

syllogismi ad syllogizandum, quia ea ex quibus procedit syllogismus, hoc modo se habent, quod semper quodlibet eorum est aut tota propositio, id est vniuersalis, seu maior, aut est pars id est particularis, seu minor, quæ sumitur sub maior. Et ita diffinitio syllogismi non est aliquid eorum, ex quibus procedit syllogismus. Et similiter, si aliquis velit syllogizare quod quid erat esse alicuius rei, non oportet quod accipiat quid sit quod quid erat esse, sed oportet hoc seorsum haberi in mente, præter ea, quæ ponuntur in diffinitione vel syllogismo. Huiusmodi enim rationes syllogismi & diffinitiones se habent in diffiniendo & syllogizando, sicut regulæ artis, ad quas debet aspicere Artifex in operando. Artifex enim qui facit cultellum, non facit operando regulam, secundum quam operatur, sed secundum regulam quam habet in mente, examinat an cultellus bene sit factus. Et ita etiam ille qui syllogizat, non accipit rationem syllogismi in syllogizando, sed examinat syllogismũ factum, an sit bonus. Vnde si aliquis dubitet de syllogismo factum an sit syllogizatum vel non, poterit syllogizans obuiare, ostendendo quod syllogismus sit tale aliquid. Similiter etiam qui intendit syllogizare quod quid erat esse, conuenit vt habeat seorsum in mente rationem eius quod quid erat esse, vt si aliquis dicat, quod nõ est syllogizatum quod quid erat esse, ipse dicat quod immo, quia tale aliquid ponitur quod quid erat esse. Sic ergo patet, quod syllogizans quod quid erat esse, non debet sumere quid est syllogismus, neque quid est quod quid erat esse. Deinde cum dicitur.

Tex. 66, 6.

contradicere, quoniã hic erat syllogismus, & adhuc quod neque quid erat esse syllogizatum est, quoniam vtique est; hoc enim positum est nobis quod quid erat esse. Quare necesse est sine eo quod quid est syllogismus, aut quod quid erat esse, syllogizare aliquid.

Et si ex suppositione alia demonstraret, vt si malo inest diuisibile esse, in contrario autem contrarij esse, in quibus est contrarij, bonum autem contrarij malo, & indiuisibile diuisibili, est itaque bonum esse indiuisibile.

Etenim hoc accipiens, quod quid erat esse demonstrat.

Accipere autem ad demonstrationem quod quid erat esse alterum tantum fit. Et in demonstrationibus enim quoniam est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem ipsa ratio. Et conuertitur.

Ad vtroque autem & secundum diuisionem demonstrantem, & ad sic syllogismum, est eadem oppositio, propter quod est hõ animal, & bipes gressibile, sed non animal, & bipes. Ex acceptis enim neque vna necessitas est vnũ fieri quod prædicatur, sed vtique idem erit homo, & grammaticus, & musicus.

Qualiter igitur diffiniens demonstrat substantiã, aut quodquid est? Neque enim sicut demonstrans ex certis esse, manifestum facit quod necesse est,

Ostendit quod non potest demonstrari quodquid est vnus rei ex quodquid est alterius rei. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum: ibi. Etenim hic accipiens &c. Dicit ergo primo, quod etiam non probat quodquid est, si aliquis velit hoc probare ex suppositione quodquid est alterius rei. Puta, si aliquis sic procedat accipiens quod idem sit esse diuisibili & malo, id est quod diuisio sit quod quid est mali, & vltierius argumentetur sic. In omnibus quæ habent contrarium, contrarij est contrarium quodquid est, sed bono est contrarium malum, & indiuisibile est contrarium diuisibili, sequitur ergo quod indiuisibile sit quodquid est ipsius boni. Et sumuntur ista exempla secundum Platonem, qui posuit quod eadem est ratio vnus & boni. Videmus enim quod vnum quodque appetit vnitatem sicut proprium bonum, vnum autem est idem quod indiuisibile, & sic per oppositum sequitur quod malum sit idem, quod diuisibile. Vnum enim refugit diuisionem sui, quia per hoc tendit ad diminutum & imperfectum. Deinde cum dicitur.

Probat propositum, scilicet quod non possit demonstrari quodquid est. Et hoc duabus rationibus, quarum prima est, quia etiam in hoc modo probationis demonstrat aliquid, accipiendo quod quid erat esse, & ita accipit quod oportet probare. Deinde cum dicitur.

rationem esse extructam, id enim ratiocinatio, sic et ad eum, qui dicit non diffinitionem esse conclusam, asserendum est diffinitionem esse conclusam. Id enim nobis supponebatur esse ratio diffinitione. Quare necesse est, et sine ratiocinationis, et sine diffinitionis ratione, aliquid per ratiocinationem conclusum esse.

At enim neque sic bene sese habebit ipsius quid est probatio, si ex suppositione et quispiam ipsum ostendat: hoc patet, si ratio mali est diuisibile esse, quibus autem est contrarium, eorum, et ratio contraria est rationi contrarij, atque bonum est malo contrarium, et indiuisibile diuisibili, ratio boni mirum est indiuisibile esse.

Hic enim accipiens, diffinitionem ostendit.

sumit autem diffinitionem ad ostendam diffinitionem. At si aliquid aliud. Et in demonstrationibus enim aliquid de alio dici sumitur. Non tamen ipsum, neque id, cuius est eadem ratio, atque conuertitur.

Ad vtroque autem, quorum alter diuisione, alter tali ratiocinatione ostendit, eadem est dubitatio, cur homo simul animal bipes gressibile, sed non animal seorsum, et bipes erit seorsum. Nulla nanque necessitas cogit, ut ex his, quæ sumuntur, unum efficiatur, quod prædicatur, sed erit forsitan perinde, atque idem homo, et musicus est, et grammaticus.

Hæc cum ita sint, quoniam pacto is, qui diffinit substantiam, et ipsum quid est, ostendat rei differendæ? Neque enim uis, qui demonstrat, ex hisce, quæ conceduntur, notum

gressibile bipes, non autem debet dici quod homo sit animal & bipes. Vnde si aliquis uult probare quodquid est, oportet quod probet quæ assumuntur fieri unum. Sed non est necessarium secundum prædictas vias diuisionis & suppositionis, quod ex his, quæ accipiuntur ad diffiniendum fiat unum prædicatum: sed poterit esse quod sint multa, puta, si dicatur quod est grammaticus, & musicus. Videtur ergo, quod secundum vias prædictas, non probetur quodquid est. Deinde cum dicitur.

Concludit ex præmissis, quod nullo modo potest probari quod quid est, & dicit. Si igitur neque per terminos conuertibiles, neque per diuisionem, neque per suppositionem demonstratur quod quid est, quomodo igitur diffiniens poterit demonstrare substantiã, et uel quodquid est? Iam. n. ex præmissis patet, quod nõ probat, sicut manifestũ faciẽs ex his, quæ sunt per se nota, quod necesse sit alterũ aliqd sequi p ea, quæ dicta sunt, quod requirit ad demonstrationem. Relinquit autem præter tres modos quartus modus, qui est per inductionem. Sed nec cõtingit probare quodquid est p singularia manifesta. si quod aliquid prædicetur de omnibus, & nõ sit aliqd eorum quod aliter se habeat, quia sic inducendo, nõ demonstrabit quodquid est, sed demonstrabit aliquid esse uel non esse, puta, quod poster. Diui. Tho. H 3 omne

Et dicit, quod nõ solum est inconueniens quod accipiat esse ad demonstrandum: sed & alterum inconueniens fit, quod accipitur quod quid erat ad demonstrandum, quia quod quid erat esse, quod etiam in demonstrationibus, in quibus probatur hoc de hoc, puta, passio de subiecto, accipitur pro medio, quod quid erat esse, non tamen quod quid erat esse quod accipitur, ut ipsum videlicet, quod debet concludi, uel aliud quod quod habeat eãdem rationem & conuertatur. Eandem autem rationem habet quod bonum sit indiuisibile, & malum diuisibile, & hæc duo conuertuntur, quia posito vno, ponitur alterum, & conuerso. Deinde cum dicitur.

Inducit rationem communem contrarium, qui demonstrat ex suppositione & diuisione, & dicit quod eadem oppositio habet locum contra vtroque, scilicet contra eum, qui uult demonstrare quod quid est per diuisionem, & contra eum qui uultur suppositione quodquid est in syllogismo. Manifestum est enim, quod diffinitio significat vnũ aliquid, vnde ea, quæ ponuntur in diffinitione, ad significandum vnitatem, debent poni absque copula, ut dicat quod homo est animal

gressibile bipes, non autem debet dici quod homo sit animal & bipes. Vnde si aliquis uult probare quodquid est, oportet quod probet quæ assumuntur fieri unum. Sed non est necessarium secundum prædictas vias diuisionis & suppositionis, quod ex his, quæ accipiuntur ad diffiniendum fiat unum prædicatum: sed poterit esse quod sint multa, puta, si dicatur quod est grammaticus, & musicus. Videtur ergo, quod secundum vias prædictas, non probetur quodquid est. Deinde cum dicitur.

Concludit ex præmissis, quod nullo modo potest probari quod quid est, & dicit. Si igitur neque per terminos conuertibiles, neque per diuisionem, neque per suppositionem demonstratur quod quid est, quomodo igitur diffiniens poterit demonstrare substantiã, et uel quodquid est? Iam. n. ex præmissis patet, quod nõ probat, sicut manifestũ faciẽs ex his, quæ sunt per se nota, quod necesse sit alterũ aliqd sequi p ea, quæ dicta sunt, quod requirit ad demonstrationem. Relinquit autem præter tres modos quartus modus, qui est per inductionem. Sed nec cõtingit probare quodquid est p singularia manifesta. si quod aliquid prædicetur de omnibus, & nõ sit aliqd eorum quod aliter se habeat, quia sic inducendo, nõ demonstrabit quodquid est, sed demonstrabit aliquid esse uel non esse, puta, quod poster. Diui. Tho. H 3 omne

omnis homo est animal, vel nullus homo est lapis. Nullus autem alius modus relinquatur ad demonstrandum quodquid est: nisi forte modus demonstrationis, qui est ad sensum, sicut cum demonstratur digito. Manifestum est autem quod hic modus non potest competere in proposito: quia quodquid est non est obiectum sensus, sed intellectus, ut dicitur in tertio de Anima. Relinquitur ergo quod nullo modo possit demonstrari quodquid est.

Tex. c6. 9. L. c. 9. t. expo. 2.

LECTIO VI.

ostendit quod philosophus ostendit, quod non contingit demonstrare quodquid est, inducendo per singulos modos, quibus aliquid demonstrari potest: hic ostendit propositum per rationes communes. Et circa hoc tria facit. Primo, proponit quoddam, quod est necessarium ad propositum ostendendum. Secundo ostendit propositum: ibi dicitur quodquid est. Tertio epilogat quae dicta sunt: ibi dicitur quodquid est. Ex his igitur neque diffinitio &c. Dicit ergo primo, quod non videtur esse possibile aliquid modus, quo aliquis demonstrat quodquid est esse hominis, & hoc ideo, quia necessarium est, quod quicumque scit quodquid est esse hominis vel cuiuscunque rei, quod sciat rem illam esse. Quia enim non ens non est aliquid quidditas vel essentia, de eo quod non est, nullus potest scire quodquid est: sed potest scire significationem nominis vel rationem ex pluribus nominibus compositam, sicut potest aliquid scire, quod significat hoc nomen tragelaphus vel hircoceruus, quod id est, quia significat quoddam animal compositum ex hircoceruo & ceruo, sed impossibile est sciri quodquid est hircocerui, quia nihil est tale in rerum natura. Deinde cum dicitur b. Ex eo, quod praemissum est procedit ad propositum ostendendum. Circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod non potest ostendi quodquid est demonstratione. Secundo, quod non potest ostendi diffinitione: ibi dicitur Si ergo & diffiniens demonstrat. Circa primum ponit tres rationes, quarum prima talis est. Sicut diffinitio inducitur ad manifestandum aliquid unum, in quantum scilicet ex partibus diffinitionis fit unum per se, & non per accidens, ita etiam oportet quod demonstratio, quae videtur diffinitionem tanquam medio, unum aliquid demonstrat. Oportet enim conclusionem esse medio proportionatam. Et ita patet, quod per unam & eandem demonstrationem non possunt diversae demon-

Tex. c6. 7.

strari: sed aliud est quodquid est homo, & esse hominem. In solo enim primo essendi principio, quod est essentialiter ens, ipsum esse, & quidditas eius est unum & idem, in omnibus autem aliis, quae sunt entia per participationem, oportet quod sit aliud esse, & quidditas entis. Non est ergo possibile quod eadem demonstratio demonstrat aliquis quid est, & quia est. Secundam rationem ponit ibi. c. Quae talis est. Secundum commune sapientum dictum, necessarium est, quod omne, id est primum totum, quod per demonstrationem demonstratur, sit ipsum quia est, nisi forte aliquis dicat quod hoc ipsum quia est, sit substantia alicuius rei. Hoc autem est impossibile. Hoc enim ipsum quod est esse, non est substantia, vel essentia alicuius rei in genere existentis. Alioquin oportet quod hoc, quod dico ens, esset generis: quia genus est quod praedicatur de aliquo in eo quod quod. Ens autem non est genus, ut probatur in tertio Metaphysicorum. Et propter hoc etiam, Deus qui est suum esse, non est in genere. Si autem quia est esset substantia alicui rei, simul cum aliquis ostenderet, quia est, ostenderet, quod est, & ita non totum quod demonstratio demonstrat, esset quia est. Illud autem est falsum. Ergo patet, quod demonstratio solum demonstrat, quia est. Demonstrat enim enunciationem aliquam, quae significat esse & non esse. Et hoc etiam apparet in processu scientiarum. Geometra enim accipit quid significat hoc nomen triangulus, & demonstrat quod sit, pura cum demonstrat, super lineam rectam datam, contingit triangulum aequaliterum constituere. Si igitur aliquis demonstraret solum quid est triangulus, praeter morem demonstrationum, quibus videntur scientiae, non demonstraret hoc totum quod est triangulum esse: sed demonstraret solum hoc, quod dico triangulum. Sicut enim propter hoc, quod esse non est substantia rei, ille qui demonstrat esse, hoc solum demonstrat, ita si aliquis demonstraret quid est, hoc solum demonstraret. Sequitur igitur quod aliquis sciens per diffinitionem quid est, nesciret an est, quod est impossibile, ut ex praedictis patet. Tertiam rationem ponit ibi. d. Per exempla consuetarum diffinitionum manifestat idem, quod in praecedenti ratione est concludendum, scilicet, quod monstrans quid est, non monstrat, quia est. Unde dicit, manifestum est: non solum secundum praedicta, sed etiam secundum modos terminorum.

LECTIO VI.

Reterea, quoniam pacto ipsum quid est ostendit? Neceesse est enim eum, qui scit quid est homo, aut aliquid quodmodolibet, scire quia est. Quod enim non est, nullus scit quid est, sed quid significat diffinitio quidem, aut nomen, cum dico tragelaphus, quid autem est tragelaphus impossibile est scire.

At vero si demonstrabit quod est, & quia est. Et qualiter eadem ratione monstrabit. Diffinitio enim quoque unum aliquid manifestat, & demonstratio. Id autem quodquid est homo, & esse hominem aliud est.

Postea & per demonstrationem dico necessarium esse omnem demonstrare quia est, nisi substantia sit: esse autem nulla substantia est. Non enim est genus quod est. Demonstratio utique erit quod est, quod vere & nunc faciunt scientie. Quid enim significat triangulus accipit geometra, quod autem est, demonstrat. Quid igitur monstrabit diffinitio? Quid est, non quia est, ut triangulum. Sciens itaque aliquis diffinitionem quodquid est, si est, non sciet. Sed impossibile est.

Manifestum autem est secundum nunc modos terminorum, quod non demonstrant diffinitio-

faciet ipsum: ut cum illa sint, necessario aliquid aliud sit, haec enim est demonstratio, neque etiam ut is, qui per singula nota inducit universa ex eo sic se habere: quia nihil singularum sese aliter habet. Non enim quid est, sed esse, aut non esse ostendit. Quis igitur alius modus restat? Non enim sensu vel digito demonstrabitur.

LECTIO VI.

Reterea, quoniam pacto ipsum quid est ostendit? Neceesse est enim eum, qui scit quid est homo, aut aliquid quodmodolibet, scire quia est. Quod enim non est, nullus scit quid est, sed quid significat diffinitio quidem, aut nomen, cum dico tragelaphus, quid autem est tragelaphus impossibile est scire.

At vero si quid est ostenderit, & esse quoque ostenderit. Et quoniam modo ratione eadem ostendet. Nam unum quiddam diffinitio ipsa declarat, & demonstratio etiam unum. Quid autem est homo, & hominem esse, diversa sane, non eadem sunt.

Deinde etiam dicimus omnem quodvis, nisi sit substantia, necessario per demonstrationem esse ostendi. Esse vero rei nullius est, ut patet, substantia. Id enim quod est, non est generis. Demonstratio igitur id est, quod quippiam ostenditur esse, quod quiddam etiam nunc ipse scientia faciunt. Geometra namque, quid significat quid est triangulus sumpsit, esse autem ipsum demonstrat. Quomodo igitur ostendat ipse diffinitio, quod est triangulus? Sciens ergo quippiam diffinitio quid est, si sit illud, nesciet. At nunquam fieri potest.

Patet autem per ipsos etiam diffinitionum, quae nunc assignantur, modos, eos, qui diffiniunt, non ostendere esse.

solum quid est triangulus, praeter morem demonstrationum, quibus videntur scientiae, non demonstraret hoc totum quod est triangulum esse: sed demonstraret solum hoc, quod dico triangulum. Sicut enim propter hoc, quod esse non est substantia rei, ille qui demonstrat esse, hoc solum demonstrat, ita si aliquis demonstraret quid est, hoc solum demonstraret. Sequitur igitur quod aliquis sciens per diffinitionem quid est, nesciret an est, quod est impossibile, ut ex praedictis patet. Tertiam rationem ponit ibi. d. Per exempla consuetarum diffinitionum manifestat idem, quod in praecedenti ratione est concludendum, scilicet, quod monstrans quid est, non monstrat, quia est. Unde dicit, manifestum est: non solum secundum praedicta, sed etiam secundum modos terminorum.

Tex. c6. 14. L. c. 3. t. expo. 10.

germinorum, id est diffinitionum, quae nunc sunt in usu, quod illi qui diffiniunt, non manifestant quia est, sicut qui diffinit circulum, dicens, quod est aliquid ex cuius medio linea ad circumferentiam ducta sunt aequales, adhuc restat questio propter quod oportet poni esse id, quod diffinitur, puta propter quod sit circulus, qui praedicto modo diffinitur. Convenit enim aliquam similitudinem rationem dicere montis aenei, puta quod est corpus aeneum in altum & versus quaqueque diffusum, & tamen adhuc restat quaerere, an sit aliquid tale in rerum natura. Et hoc ideo quia termini, id est rationes diffinitionum non declarant quod illud, de quo assignatur, aut sit, aut possibile sit esse, sed semper assignata tali ratione, licet quaerere si oporteat tale aliquid esse. Sic igitur patet, quod impossibile est quod simul demonstrat quid est, & quia est. Deinde cum dicitur.

Si ergo diffiniens demonstrat, aut quid est, aut quid significet nomen, sed non est vltimo modo eius quodquid est erit utique diffinitio, & ratio nominis idem significans.

Sed inconueniens est. Primum quidem & non substantia utique esset, & eorum quae non sunt. Significare enim est etiam quae non sunt.

Amplius diffinitiones omnes rationes essent. Esset enim utique nomen ponere cuiuslibet rationi. Quare omnes terminos utique disputaremus, & Ilias diffinitio sit.

Amplius neque una scientia demonstrat utique quod hoc nomen eius quodquid est significat: neque diffinitiones igitur huius assignant.

Ex his igitur neque diffinitio, neque syllogismus idem existens, neque eiusdem syllogismus & diffinitio est. Adhuc autem neque diffinitio nihil demonstrat, neque monstratur. Neque quodquid est neque diffinitione, neque demonstratione cognoscere est.

LECTIO VII.

Terum autem speculandum est, quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid sit diffinitio, & eius quodquid est, nunquam quoddammodo est demonstratio, aut nullo modo.

Tex. c6. 3.

principaliter quidem est substantia, aliorum autem in quantum se habent ad substantiam. Secundam rationem ponit ibi. g. Quae talis est. Cuiuslibet rationi, id est orationi aliquid significanti est imponere aliquod nomen, quod est ei correspondens, quod per illam rationem manifestatur. Si ergo nihil aliud est diffinitio, quam ratio interpretatiua nominis: sequeretur quod omnes rationes essent diffinitiones, & ita sequeretur, cum disputamus, vel colloquimur adiuuicem, quod ipse disputatio, vel collocutio nes nostrae sint quaedam diffinitiones, & similiter sequeretur quod Ilias, id est poema Homerum de bello Troiano sit quaedam diffinitio. Tertiam rationem ponit ibi. h. Quae talis est. Nulla scientia demonstrat quod tale nomen significet talem rem. Nomina enim significant ad placitum: unde oportet hoc supponere secundum voluntatem instituentis. Manifestum est ergo, quod diffinitiones non significant hoc, scilicet solam nominis interpretationem. Deinde cum dicitur. i. Epilogat quae diffinitio praemissa sunt. Et dicit, quod ex praemissis videtur sequi, quod diffinitio & syllogismus non sunt idem, neque de eodem, & quod diffinitio nihil demonstrat: quia non est de eodem de quo est demonstratio. Et similiter videtur esse ostensum, quod non est possibile cognoscere quodquid est, neque per diffinitionem, neque per demonstrationem, quia diffinitio sola ostendit quid, & demonstratio ostendit quia est. Sed ad cognitionem quodquid est requiritur cognitio, quae est, ut dictum est.

Si igitur is, qui diffinit, aut quid est ostendit, aut quid ipsum nomen significat. Si diffinitio nullo pacto est ipsius quid est, erit ipsa profecto ratio idem, quod nomen significans.

At hoc absurdum est sane. Primo nanque & non substantiarum, & eorum, quae non sunt in ratione rerum, erit utique diffinitio. Nam & ea, quae non sunt, significare nomine licet.

Deinde omnes orationes diffinitiones erunt sine discrimine vltimo. Fieri nanque potest, ut cuius orationi nomen ponatur. Quare diffinitionibus differemus omnes, atque loquemur. Et Ilias ipsa diffinitio erit.

Præterea nulla scientia demonstrat hoc nomen hoc indicare, ac significare: ergo nec diffinitiones id ipsum indicant.

Ex his igitur nec idem esse diffinitionem rationationemque videtur. Et insuper neque diffinitionem demonstrare quiddam sit quicquam, fierique non posse, ut ipsum quid est demonstratione diffinitione re nunquam percipiatur, aut cognoscatur.

LECTIO VII.

Terum autem speculandum est, quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid sit diffinitio, & eius quodquid est, nunquam quoddammodo est demonstratio, aut nullo modo.

LECTIO VII.

ostendit quod philosophus disputatiue inquit, qualiter cognoscatur diffinitio & quodquid est, hic determinat utranque veritatem: Et primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum ibi: Quoniam autem sicut diximus. Tertio epilogat quae dicta sunt: ibi dicitur Manifestum est igitur ex dictis &c. Dicit ergo primo, quod iterum post disputatiuum processum considerandum est, veritate determinando, quid praedictorum dicatur bene & quid non bene, & hoc tam circa ipsam diffinitionem, ut confiderem quid sit ipsa diffinitio, quam etiam circa ipsum quodquid est, ut confideremus utrum aequaliter possit manifestari demonstratione, vel diffinitione, vel nullo modo. Deinde cum dicitur. Poster. Diui. Tho. H 4 Exequitur

Lex. ime. sequē. tex. vlt.

b ¶ Exequitur propositū. Et primo quantum ad ipsum quod...

Le. 2. lib. 2.

b Quoniam autem sicut diximus idē scire quod quidem est, & scire causam ipsius si est. Ratio autem huius est quoniam est aliqua causa.

c Quo autem modo contingat dicemus: dicentes iterum ex principio. Sicut enim propter quid querimus habentes quia, aliqua do autem & simul manifesta fiunt: sed neque prius propter quid possibile est cognoscere quam quia, manifestum est quod similiter & quod quid erat esse non sine quia est.

d Hoc autem si est aliquando quidem secundum accidens habemus: aliquando vero habentes quod quidem est ipsius rei: ut tonitruum, quoniam sonus quidam nebularum est: & defectum, quoniam priuatio quaedam luminis est & hominem quoniam animal quoddam est, & animam, quoniam seipsum mouens.

etiam aliam causam, & sit talis per quam possit demonstrari, puta si dicamus, quod si homo pertingit ad beatitudinem, necesse est praexistere virtutem. Accipiamus autem, quod essentia virtutis sit habitus operans secundum rationem rectam. Potest ergo demonstrari esse aliquem habitum secundum rectam rationem operantem, si sit aliquis habitus ad beatitudinem perducens. Accipiat ergo pro medio illa causa alia, quae est demonstrativa, & formetur syllogismus in prima figura, quod necesse est fieri, quia oportet quod quidem est vniuersaliter & affirmative praedicari de re, cuius est. Syllogizabitur ergo sic. Omnis habitus perducens ad beatitudinem, est habitus secundum rectam rationem operans: sed virtus est huiusmodi, ergo &c. Concludit ergo quod iste modus qui est nunc inquisitus, est vnus modus ostendendi quod quidem est per aliud, quod est causa. Et quod ille modus sit conueniens patet, quia necesse est, sicut supra dictum est, quod medium ad probandum quod quidem est, accipiatur ipsum quod est, & similiter medium ad probandum...

dum aliqua propria accipitur aliquid proprium. Est autem considerandum quod cum quid est sic causa ipsius rei, secundum diuersas causas eiusdem rei potest multipliciter quod quidem est eiusdem rei assignari. Puta, quid est domus, potest accipi per comparationem ad causam materiam, ut dicamus quod est aliquid compositum ex lignis & lapidibus, & etiam per comparationem ad causam finalem, ut dicamus quod est artificium preparatum ad habitandum. Sic ergo contingit quod cum sint multa quod quidem est eiusdem rei, aliquid illorum monstrabitur, & aliquid non monstrabitur, sed supponetur. Vnde non sequitur quod sit peritio principii, quia aliud quod quidem est superponitur, & aliud probatur. Nec tamen est modus probandi quod quidem est demonstratiue, sed logice syllogizandi, quia non sufficit per hoc probatur, quod id, quod concluditur sit quod quidem est illius rei, de qua concluditur, sed solum quod in se. Deinde cum dicitur...

Cum itaque scire quid est, & causam ipsius si est idem sit, vix diximus, fieri potest ut quid est ostendatur. Cuius quidem haec ratio est. Est enim quaedam causa. Et haec autem est eadem, aut alia. Et si sit alia, aut est demonstrabilis, aut indemonstrabilis. Si igitur alia sit demonstrabilis, potest cum causa sit medium, & prima figura rationationis ostendatur, necesse est id quod ostenditur, vniuersale esse, & affirmatiuum, ut patet. Vnus igitur est modus, quem nunc inquisimus per aliud inquam ipsum quid est ostendere. Nam medium ipsum quid est ostendere, necesse est esse quid est, & proprium idemdem proprium. Quare diffinitionum eiusdem rei alia ostendet, alia non ostendet. Atque huiusmodi non est demonstratio ipsius quid est, (ut antea diximus) sed ratio ad differendi modum accommodata.

Quo autem modo fieri potest, ut quid est elicatur ex demonstratione deinceps dicamus oportet, hinc rursus incipio sumptio. Nam ut querimus propter quid est prius habentes esse, interdum vero & simul nota nobis haec fiunt, sed nunquam fieri potest, ut antea cognoscamus cur est, quam accipiamus esse: sic pari ratione neque quid est querere, ut, atque cognoscere possumus sine perceptione ipsius esse. Fieri enim nequit ut quid est vnquam sciamus, si ignoremus si est.

Habemus autem si est nonnunquam per accidens, nonnunquam aliquid habentes ipsius rei, veluti tonitruum esse scimus, habentes sonum quendam nubium esse: & defectionem lucis esse quendam priuationem: hominem item quoddam animal esse, & animam etiam id esse, quod ipsum se motu ciet.

ipsum quod quidem est ad propter quid. Dicit ergo, quod ad ostendendum quomodo contingat accipere quod quidem est per demonstrationem, oportet iterum a principio resumere. Vbi considerandum occurrit quod dupliciter se habet aliquid ad cognoscendum propter quid. Quandoque enim habemus quia in nostra cognitione, & querimus adhuc propter quid, quandoque autem simul manifestata sunt nobis veraque. Tertium autem impossibile est, ut si prius cognoscat aliquis de aliqua re propter quid quam quia. Et similiter est de eo quod quid erat esse, quia aliquis scimus rem esse, nec tamen perfecte scimus quid sit: aliquando autem simul scimus vtrumque. Sed tertiū est impossibile, ut scilicet sciamus quid est, ignorantes si est. Secundum ponit ibi...

¶ Et dicit quod rem aliquam esse possumus scire absque eo quod sciamus perfecte quid est dupliciter. Vno modo, secundum quod cognoscimus aliquid accidens eius: puta si per velocitatem motus existimemus leporem esse. Alio modo, per hoc quod cognoscimus aliquid de essentia eius, quod quidem est possibile

Tex. 6. 2. 2. Le. 11.

possibile in substantiis compositis: ut puta si comprehendamus hominem esse per hoc quod est rationale, nodum cognitum aliis quae complement essentiam hominis. In substantiis vero simplicibus hoc non contingit: quia non potest cognosci aliquid de substantia simplicis rei, nisi tota cognoscatur: ut patet in 9.

Sed quaecumque quidem secundum accidens scimus quia sunt necesse nullo modo habere se ad quidem est. Neque enim scimus quia sunt. Querere autem quid est, non habentes quia est, nihil querere est. Sed cum habemus quia est, quid est facile est querere. Quare quemadmodum habemus quia est, sic habemus ad id, quod quidem est.

Quorum igitur habemus aliquid ipsius quod quidem est, primum quidem sit defectus in quo A, luna in quo C, oppositio terrae in quo B. Vtrum quidem igitur deficit, aut non B, querere est vtrum est, aut non. Hoc autem nihil differt querere, quam si est ratio ipsius: & si sit hoc, & illud dicimus esse. Aut qualis contradictionis est ratio? vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? Cum autem inueniamus simul quia & propter quid est, scimus si per media sit. Si vero non quia, propter quid autem non. Sit igitur luna C, defectus A lunam plenam, vnam non posse facere, nullo nostrum medio existente manifesto in quo B. Si igitur in C est B, quod est lunam non posse facere vnam, cum nullus nostrum medius sit, in hoc autem A quod est deficiente, quia deficit quidem manifestum est, sed propter quid nonndum, & quia defectus est quidem scimus, quid autem est nescimus. Cum manifestum autem est, quia A in C sit, sed propter quid est querere B, est querere quid est, vtrum si obiectio, aut conuersio lunae, aut extinctio. Haec autem est ratio alterius termini, ut in his, quae sunt ipsius A est enim defectus obiectio. Quid est tonitruum? ignis extinctio in nube. Sit nubes C tonitruum A, extinctio ignis B. In C igitur nubes est B, extinguitur enim in ipsa ignis: hoc autem est sonus, & est B ratio ipsius A primi termini. Si autem iterum huius aliquid medium sit, ex reliquis erit rationibus.

¶ Manifestat propositum secundum praemissa, & dicit quod in his, quae scimus esse per hoc quod cognoscimus aliquid essentiae eius, accipiamus primo tale exemplum. Sit defectus id est eclipsis in quo A, quae est maior extremitas, luna in quo C,

quae est minor extremitas, oppositio terrae directa inrer lunam & solem in quo B, quod est medium. Idem igitur est querere vtrum deficit luna vel non, & querere autem vtrum B sit vel non, nihil differt, quam querere si est aliqua ratio ipsius defectus, Nam B, id est oppositio terrae est ratio defectus lunae, & si sit oppositio terrae, etiam tunc dicimus esse scilicet defectum lunae, aut non. Similiter si queramus quia sit ratio contradictionis, vtrum scilicet in habendo duos rectos vel non habendo sit contradictio. Cum autem inueniamus esse id quod querimus, puta esse defectum, simul scimus quia, & propter quid, si inueniatur propositum per medium debitum quod est causa. Si vero non, sed per aliquod extrinsecum, scimus quia, sed non propter quid, puta si luna C & defectus A accipiamus pro medio quod est B, hoc est quod luna non potest facere vnam aliquo nostrum medio non existente, cum sit plenilunium. Luna enim quomodo conuenit quod non deficit, facit vnam interposito aliquo corpore, sed hoc quod est non potest facere vnam nisi si aliquis nostrum existat in medio, non est causa defectus, sed potius effectus. Si ergo B praedicetur de C, quia scilicet luna potest in plenilunio facere vnam aliquid existente, & iterum in hoc medio sit A, id est si accipiatur quod quando hoc accidit luna deficit, manifestum erit lunam deficere: sed propter quid luna deficit nonndum erit manifestum: & similiter scimus quia est defectus, nescimus quid est defectus. Quando autem manifestum est quod A est in C, id est quod luna deficit sicut in praedicto exemplo, nec scitur propter quid est, nec scitur quid est: tunc querere propter quid est: nihil enim aliud est quam querere quod est, puta si queramus quare deficit luna, vtrum hoc quod obiectio terrae in medio inter solem & lunam, vel hoc fiat per conuersionem lunae, ut tunc vertatur versus nos superficies lunae quae est tenebrosa, vel quiddam dixerunt, vel etiam lumen extinguitur in aliquo humido.

Qua igitur per accidens esse scimus, necesse est ad eorum percipiendum quid est nullo modo nos quicquam habere. Neque enim illa esse scimus. Atque querere quid est non habentes esse, perinde atque est si nihil profusus queratur. Quorum autem habemus aliquid eorum quid est, facilius percipere possumus. Quapropter ut habemus ipsum esse, sic & ad ipsum quid est percipiendum sumus dispositi.

Quarum igitur rerum aliquid habemus ipsius quid est, earum haec sint exempla. Sit defectus eo in loco quo ipsum est. Luna in eo quo ipsum est C, interpositio vel obiectio terrae in quo est ipsum postum B. Querere igitur vtrum luna deficit, an non deficit nil aliud est, quam ipsum B querere si sit, necne. At id ipsum nil ab hac questione differre videtur, si ne ratio eius. Quae si sit & illud dicimus esse. Vel queratur vtrum partium contradictionis sit ratio, vtrum habendi duobus rectis aequalis, an non habendi. Quod cum inuenimus, & esse simul, & propter quid scimus, (si modo sit medium.) Quod si non sit, esse quidem scimus: propter quid autem nescimus. Atque id ipsum hoc exemplo patefieri potest. Sit nanteque C luna, A defectio, B non posse, cum est tota referta lumine, umbra effecere intercedere manifesto corpore nullo. Si igitur B quidem ipsi C inest, A vero competat ipsi B, lunam quidem deficere notum sit nobis: cur autem deficit nondum est notum. Atque defectio nem quidem esse scimus, sed quid est defectio nescimus. Atque cum A quidem ipsi inesse C patet, queritur autem propter quid inest, nil aliud tum queritur quae quid. Nam sit ipsum B vtrum obiectio terrae, an conuersio lunae an lucis eius extinctio. Hoc autem alterius ratio est ut hoc in exemplo ipsius A. Est enim defectus obiectio terrae. Praeterea quid tonitruum est? extinctio ignis in nube, propter quid tonat? quia ignis in nube extinguitur. Nubes sit C, tonitruum A, ignis extinctio B. Igitur ipsi C, nubi in qua B ipsum inest: extinguitur, n. ignis in nube. At huic A ipsum inest tonitruum seu sonus. Atque B ratio ipsius est A, primi inquam extremi. Quae si rursus huius aliquid medium sit, id est obiectio rationibus erit, quae restant.

inter solem & lunam, vel hoc fiat per conuersionem lunae, ut tunc vertatur versus nos superficies lunae quae est tenebrosa, vel quiddam dixerunt, vel etiam lumen extinguitur in aliquo humido. Querere

Quære autem, utrum propter aliquam harum causarum fiat defectus lune: nihil est aliud quam quære utrum defectus lune sit obiectio terræ, aut conuersio lune, aut extinctio luminis eius. Et hoc medium est ratio alterius extremitatis sicut in præmissis exemplis est ratio ipsius A, quod est maior extremitas, quia defectus lune nihil est aliud, quam obiectio facta lunari lumini a terra. Ponit etiam aliud exemplum: ut si quæramus quid est tonitruum? & dicamus secundum opinionem Anaxagoræ, & Empedoclis, quod est extinctio ignis in nube. Secundum vero opinionem eius in secundo Meteororum, tonitruum fit ex percussura exhalationis sicca in frigiditate ad nubes. Vt autem multoties in exemplis opinionibus aliorum. Si ergo secundum prædictam opinionem quæramus, propter quid tonat? respondetur, propter hoc quod extinguitur ignis in nube. Sit igitur nubes C quod est minor extremitas, tonitruum autem A, quod est maior extremitas, extinctio ignis sit B, quod est medium. Syllogizet ergo sic. In C est B, id est in nube est extinctio ignis, sed omnis extinctio ignis est sonus tonitruum. Et sic patet quod accipiendo propter quid, per demonstrationem, accipimus quid est, quia ipsum medium ostendens propter quid, est ratio diffinitiva primi termini, id est maioris extremitatis. Sed si oporteat accipere aliquod aliud medium ad hoc demonstrandum, hoc assumetur ex reliquis rationibus, id est ex diffinitione minoris extremitatis & aliarum causarum extrinsecarum. Cum enim subiectum sit causa passionis: necesse est quod diffinitio passionis demonstretur per diffinitionem subiecti. Et hoc patet in exemplo proposito. Quia enim luna est corpus natum sic moueri, ideo necesse est quod obiciatur certo tempore terra inter solem & ipsam. Deinde cum dicitur.

g Quomodo quidem igitur accipitur quod est, & fit notum, dictum est: quare syllogismus quidem ipsi quod est non fit, neque demonstratio, manifestum tamen est per syllogismum & demonstrationem. Quare neque sine demonstratione est cognoscere quod est, cuius est causa aliqua, neque est demonstratio ipsius, sicut & in oppositionibus diximus.

LECTIO VIII.

Tex. c6. 5.

ST autem quorundam quidem quædam altera causa, quorundam autem non est. Diffinitiones quidem secundum species factæ nulli habent medium, quo demonstratur, sed diffinitiones secundum materiam factæ præ habere medium. Quare manifestum est quonia eorum, quæ sunt quod est, alia quæ sine medio, & principia sunt: quæ & esse, & quæ sunt supponere oportet, aut alio modo manifesta facere, quæ vere arithmeticus facit, & nãque quod est vnitas supponit, & quæ est: sed habetium medium, quorum est quædam altera causa, substantiæ, & ipsius esse, est per demonstrationem, (sicut dictum est.) ostendere: non quod quod est diffrantes.

b Diffinitio autem quonia quidem dicitur ratio ipsius quod-

LECTIO VIII.

ostquam Philosophus ostendit quod in quibusdam per demonstrationem accipitur quod quidem est: hic ostendit quod hoc non est possibile in omnibus. Et ad hoc ostendendum præsupponit quod quorundam est quædam altera causa, quorundam autem non. Quia igitur quod quod est accipitur per demonstrationem, cuius medium est causa, manifestum est quod sunt quædam, quorum quod quidem est oportet accipere sicut quoddam immediatum principium, ita quod oportet

supponere de tali re & esse & quod est, vel manifestare aliquo alio modo quod per demonstrationem, puta per effectum, vel per simile, vel aliquo tali modo. Est autem considerandum quod hoc quod dicitur quorundam non esse aliam causam, potest intelligi tripliciter. Vno modo quod simpliciter & absolute causam non habet sui esse.

Quo igitur pacto sumitur ipsum quod est, & fit notum, satis iam diximus. Quare ratiocinatio quidem ipsius quod est, demonstratioque non fit, per ratiocinationem tamen innotescit & demonstratio. Quocirca neque sine demonstratione fieri potest, ut cognoscatur ipsum quod est cuius est alia causa, neque rursus ipsius est demonstratio: ut in dubitationibus etiam diximus.

LECTIO VIII.

ST autem quorundam quidem quædam altera causa, quorundam autem non est. Quare patet ut ipsorum quid est quædam vacare medio principiaque esse. Quæ quidem esse, & quid sunt supponere: vel alio modo facere manifesta oportet. Quod arithmeticus facit. Nam quod quid sit vnitas, & vnitatem esse supponit. eorum autem, quæ medium habent, & quorum est aliqua causa, alia substantia, sit, ut per demonstrationem ipsum quod est (ut diximus) declaratur, non demonstratur.

Cum autem diffinitio dicatur esse ratio ipsius quid est, patet quantum

modo causa diffinitionis, quæ sumitur a causa agente. Vterius autem non est procedere in generibus causarum. unde dicitur quod finis est causa causarum. Potest tamen in singulis causis generibus fieri demonstratio a posterioribus ad priora, sed diffinitiones vel demonstrationes debent dari per causas primas. Et secundum hunc sensum, in quibusdam libris interponitur quod diffinitiones secundum speciem factæ, nullum habent medium, quo demonstrantur: diffinitiones autem secundum materiam factæ, possunt habere medium: quia scilicet diffinitiones quæ dantur secundum causam meram materiale, possunt demonstrari per diffinitionem quæ datur eam causam formalem. Diffinitio autem quæ datur secundum causam formalem non potest ulterius demonstrari per aliquod principium intrinsecum rei, quod proprie pertinet ad quod quidem est, ut pote intrans essentiam rei. Sed & si demonstratur per causam efficientem & finalem, dicendum erit, quod semper causa superior se habet ut formalis respectu inferioris. Prædicta tamen verba non habentur in libris græcis. Vnde magis videtur esse glossa quæ per errorem scriptorum introducta est loco textus. Tertio modo potest intelligi in quantum aliqua sunt, quæ non habent causam in genere subiecto alicuius scientiæ: sicut in genere numeri, de quo est arithmetica, est deuenire ad unitatem eius. In hoc enim genere non est accipere aliud principium. Et hic sensus concordat exemplo, quod philosophus subiungit dicens, quod arithmeticus supponit quid est vnitas, & quia est. Et sicut illa, quorum non est alia causa, ita etiam illa, quæ possunt habere medium, & quorum est altera causa potest manifestari quod quidem est: ita tamen quod non demonstratur ipsum quod quidem est, sed magis ut medium demonstrationis quod quidem est accipitur. Deinde cum dicitur, ostendo qualiter se habeat quod quidem est ad demonstrationem, ostendit quomodo se habeat diffinitio. Et circa hoc duo fa-

T. com. 6. Lec. 5. ter. vltim. & 1. Phyl. Tex. com. 6. Lec. 5. exp. vlti.

Tex. c6. 12. Lec. 3. ter. exp. 5.

Is. preced.

cit. Primo ostendit qualiter diffinitio se habeat ad demonstrationem. Secundo manifestat quod dixerat per exemplum: ibi quod differt enim dicere propter quid. Circa primum tria facit. Primo, proponit vnum modum diffinitionis significantis quod est. Secundo, proponit alium modum diffinitionis significantis propter quid: ibi quod alia vero terminus? Tertio ostendit, qualiter se habeat utraq; diffinitio ad demonstrationem: ibi quod quæ prima quidem. Circa primum supponit primo, quod diffinitio sit ratio significatiua illius quod quidem est. Si autem posset haberi aliqua ratio rei quam diffinitio, impossibile esset quod sciremus aliquid rem esse, quin sciremus de ea quid est, quia impossibile est quod sciamus aliquid rem esse, nisi per aliquam illius rei rationem. De eo enim quod est nobis potius ignotum, non possumus scire si est, aut non. Inuenitur autem aliqua alia ratio præter diffinitionem: quæ quidem vel est ratio expositiua significatiua nominis, vel est ratio ipsius rei nominata, altera tamē a diffinitione: quia non significat quid est, sicut diffinitio, sed forte aliquid accidens. Sicut forte inuenitur aliqua ratio, quæ exponit, quid significat hoc nomen triangulus: & per huiusmodi rationem habentes quia est, adhuc quæramus propter quid est, ut sic accipiamus quod quidem est. Sed sicut supra dictum est, hoc est difficile accipere in illis, in quibus nescimus, an sit. Et huiusmodi difficultatis causa superius est assignata, quia scilicet, quædo nescimus rem esse per aliquid rei, non absolute scimus si est, vel non, sed solum secundum accidens, ut supra exposuimus. Ad distinguendum autem rationem significantis quidem est ab aliis, subiungit quod dupliciter aliqua ratio potest dici vna. Quædam enim est vna, sola coniunctione, per quem modum etiam habet vnitatem illas, id est poema de historia troiana. Et per hunc etiam modum dicitur esse vna ratio, quæ est expositiua nominis, vel manifestatiua ipsius rei nominata per aliqua accidentia, ut si dicitur, quod homo est animal rationale susceptibile disciplinæ. Alia vero ratio est vna, in quantum simpliciter significat vnum de vna re, cuius ratio est, & hoc non secundum accidens. Et talis ratio est diffinitio significans quidem est: quia essentia cuiuslibet

rei est vna. Sic ergo concludit quod illa, quæ dicta est, est vna diffinitio diffinitionis. Si quod diffinitio est ratio ipsius quod quidem est. Deinde cum dicitur, c. Ponit alium modum diffinitionis, & dicitur, quod alia diffinitio diffinitionis est, ut sit ratio manifestans per quid. Deinde cum dicitur, d. Ostendit quomodo utraq; diffinitio se habeat ad demonstrationem, concludens ex præmissis quod prima diffinitio solum significat quod quidem est, sed non demonstrat ipsum. Secunda vero diffinitio est quasi demonstratio quædam ipsius quod quidem est: & non differt a demonstratione nisi sola positione, id est ordine terminorum & propositionum. Deinde cum dicitur, e. Manifestat quod dixerat per exempla. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat per exempla, quæ dicta sunt. Secundo colligit ex præmissis diuersitatem diffinitionum: ibi quod Immediatorum autem diffinitio. Dicit ergo primo, quod differt dicere propter quid tonat, & quid est tonitruum: quia secundum opinionem illorum, qui dicunt quod extinctio ignis in nube est causa tonitruum, dicit aliquis propter quid: cum dicitur tonitruum esse propter hoc, quod ignis extinguitur in nube. Ille autem dicit quid est tonitruum, qui dicit, quod sonus ignis extincti in nubibus. Vtrum autem horum significat eandem rationem, sed per alium modum. Nam cum dicitur tonat propter hoc, quod extinguitur ignis in nube, significatur per modum demonstrationis continuationis continuationis id est, non differt a demonstratione per diuersas propositiones, accipiuntur tamen continuationes omnes termini demonstrationis. Cum autem dicitur, quod tonitruum est sonus extincti ignis in nubibus, significatur per modum diffinitionis. Sed si dicamus quod tonitruum est sonus in nubibus, nulla mentione facta de extinctione ignis: erit diffinitio significans quid est, & erit solum demonstrationis conclusio. Deinde cum dicitur, f. Colligit ex præmissis, quod sunt modi diffinitionum per respectum ad demonstrationem. Et primo refert quoddam quod supra dixerat, quod eorum, quæ non habent causam, diffinitiones sunt accipiendæ, sicut quædam immediata principia. Et ideo dicit hic, quod diffinitio immediatarum, id est rerum non habentium

Tex. c6. 12.

Alia autem est diffinitio, ratio, quæ declarat propter quid est.

Quare prior significat quidem, sed non ostendit, posteriorem autem patet quasi demonstrationem esse ipsius quid est, positione differentem a demonstratione.

Interest enim cum propter quid tonat, atque quid est tonitruum dicitur, quippe cum ad primum hæc accommodatur reddito, quia in nubibus ignis extinguitur ad secundum hæc competit, sonus cum extinguitur in nubibus ignis. Quare eadem ratio diuerso dicitur modo. Et illo quidem modo continua est demonstratio, hoc autem est diffinitio. Præterea est tonitruum diffinitio, sonus in nubibus, atque hoc est demonstrationis ipsius quid est positio. Est igitur diffinitio una quidem ratio ipsius quid est conclusio.

Eorum autem diffinitio, quæ mediis vacant indemonstrabilis, est ipsius quid est positio. Est igitur diffinitio una quidem ratio ipsius quid est indemonstrabilis alia vero ratiocinatio ipsius quod est a demonstratione differens casu, & tertia demonstrationis ipsius quid est conclusio

diffinitionis. Sed si dicamus quod tonitruum est sonus in nubibus, nulla mentione facta de extinctione ignis: erit diffinitio significans quid est, & erit solum demonstrationis conclusio. Deinde cum dicitur, f. Colligit ex præmissis, quod sunt modi diffinitionum per respectum ad demonstrationem. Et primo refert quoddam quod supra dixerat, quod eorum, quæ non habent causam, diffinitiones sunt accipiendæ, sicut quædam immediata principia. Et ideo dicit hic, quod diffinitio immediatarum, id est rerum non habentium

habentiu causas, est sicut quaedam indemonstrabilis positio eius quae...

Tex. co. 11.

Manifestum igitur ex dictis est, & qualiter est ipse quod...

LECTIO IX.

Voniã autem scire opinamur, cum scimus causam, causam autem quatuor...

Et hoc. n. quod cum sit, hoc necesse est esse, vna quidem...

Manifestum autem est, & sic, propter quod recta in medio...

LECTIO IX.

ostquam Philosophus ostendit, quod...

Le. 4. t. ex. 2. 4. Phy. t. co. 28. 29. & 30. le. 5. Met. t. co. 2. le. 3.

habeat ad demonstrationem, hic ostendit, quomodo ad demonstrationem...

sa, qua posita necesse est causarum poni, & haec est causa materialis...

Tex. co. 11. le. 1.

Patet igitur ex hisce, quae diximus, quo pacto est, & quo pacto non est...

LECTIO IX.

in autem tum arbitremur scire, cum cognoscimus causam, quatuor vero causa...

Nam id, quod cum sit, necesse est hoc esse, non est vna propositione...

Patet autem & hoc pacto, cur rectus is angulus est, qui in semicirculo...

ex necessitate sequitur conclusio necessaria, puta, si dicamus, omne...

Tex. co. 11. le. 1. 5. expo. 3.

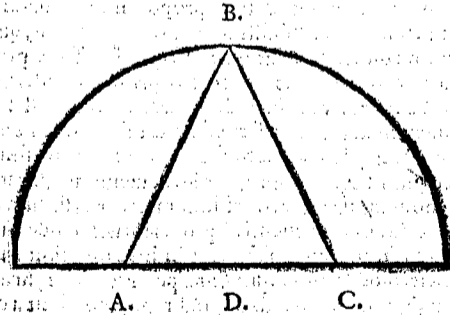
Tex. co. 11. le. 4.

gibili, ut dicitur in 6. Meta. quae quidem materia intelligibilis...

Tex. co. 11. le. 5.

At vero & ipsius quod quid erat esse, causa monstrata est media...

Quorumcunque autem causa est propter aliquid, ut propter quid ambulat...

Hic ergo probatione videtur hic Philosophus dicens, quod manifestum est per hunc modum...

capit illud, quo existeret, scilicet quod sit rectus. Sit ergo rectus...

At vero quiddiam etiam causam esse mediam, antea demonstravimus.

Idem sit, cum quaeritur propter quid aduersus Athenienses...

Ea vero quorum causa est id, quod alicuius est gratia, eundem subeunt...

fulum in Sardes. Hoc enim est quod fuit motuum belli. Sit ergo bellum...

hominis saluentur, id est conferentur. Sic ergo hoc scilicet, ambulatio post cenam sit gratia sanandi, hoc autem scilicet, edificatio domus est gratia seruandi suppellectilia. Sic ergo nihil differt dicere, propter quid oportet post cenam ambulare, & cuius gratia hoc oportet. Sit ergo ambulatio post cenam in quo...

monstrabitur. Propter quid A in C est? quoniam hoc est sanari. Oportet autem computare rationes, & sic magis vnaquaqueq; apparebit, generationes autem e contrario hic, & in causis secundum motum. Ibi quidem enim medium oportet primum fieri, hic autem ipsum C vltimum. Vltimum autem est propter quid est...

Contingit autem idem, & vnum, & quid est, & propter quod est, & ex necessitate, vt per lucernam pellem lumen. Et nanque ex necessitate digreditur, quod in parua est parribilius per maiores poros. Sic quidem ignis fit digrediendo, & propter aliqd. Hic ut est in hisce, que sunt, sic ne etiam est in hisce que sunt? ut si cum ignis extinguitur tonitruum, necesse est strepitus sonusque fiat. Et ut Pythagorici dicunt terroris gratia, quo pertineant hi, qui in tartaro degunt.

Plurima autem huiusmodi sunt, & maxime in his, que natura subsistunt, & constantibus. Hoc quod propter hoc natura fecit, alia vero ex necessitate. Necessitas autem duplex est. Hoc quidem enim secundum naturam, & motum, sicut lapis ex necessitate & sursum, & deorsum defertur, sed non propter eandem necessitatem.

In his autem, que sunt ab intelligentia, alia quidem nequaquam sunt ab eo, quod per se...

Contra enim modo se habet in via generationis causa finalis, & causa que est principium motus. Nam, scilicet in demonstratione, que sumitur per causam, que est principium motus, oportet medium principium fieri, id est esse principium in via generationis, sicut prius fuit, quod Athenienses insultum fecerunt in Sardenis, quam quod impugnantur a Mœdis. Sed hic in demonstratione, que fit per causam finalem, accipitur sicut primum in via generationis ipsum C, quod est minor extremitas, & vltimum causatum causa finalis. Vltimum etiam in via generationis est finis, cuius gratia est aliquid. Manifestum est autem quod primo aliquis ambulat post cenam, ex hoc sequitur quod cibi non emineant in ore stomachi, & ex hoc vltim? sequitur sanitas hois que est principalis finis. Deinde cum dicitur, ostendit, quomodo ad eundem effectum possunt accipi plures predictarum causarum. Et circa hoc duo facit. Primo, manifestat plures causas esse eiusdem. Secundo, ostendit in quibus habeat locum quod dictum est, ibi. Plurima autem huiusmodi sunt. Dicit ergo primo quod contingit vnum & eundem effectum esse propter aliquem finem sine gratia cuius, & ex necessitate alius prioris causa, sicut hoc, quod est lumen apparere per pellem lucernæ, ex necessitate prouenit. Necesse est enim quod...

Tex. c. 12.

corpus minorum partium transcat per poros largiores. Dicitur autem hoc secundum opinionem ponentium quod lumen sit corpus quoddam subtile, & quod apparentia luminis per diaphanum fiat propter magnitudinem pororum quasi quorundam foraminum. Corpus autem subtile videtur esse paruarum partium. Et quia hoc non est secundum suam opinionem, subiungit quod ex tali necessitate hoc prouenit, si tamen lumen appareat digrediendo, id est per egressum partium eius per poros diaphani. Hoc autem, quod est, apparetur lumen per pellem lucernæ, est propter aliquem finem, & scilicet, ambulantes in nocte beneficio luminis non offendamur. In talibus ergo possibile est dupliciter argumentari. Vno modo a causa preexistente, ut dicam, si esse contingit hoc, & hoc erit, puta, si lumen impositum est lucernæ, sequitur quod diffundatur per poros pelles, alio modo a causa posteriori, que est posterior in fieri, & secundum hoc argumentabitur, quod si fieri contingit finis vltimum oportet precedere ea per que prouenitur ad finem. Sicut patet in tonitruo, quod si est ignis exinctus, necesse est scilicet, id est fulminare, & facere tremum quendam ignis exincti, & sonum quendam. Et si opinio pythagoricorum est vera, quod tonitruum fiat ad cominandum his qui sunt in tartaro, oportet dicere quod tonitruum fiat ad hoc quod homines qui sunt in tartaro timeant. Deinde cum dicitur, ostendit, in quibus contingat hoc, quod dictum est. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo hoc se habeat in his, que sunt a natura. Secundo quo se habeat in his, que sunt a proposito, ibi. In his autem que sunt. Tercio, inserit quoddam correlatum, ibi. Quare finis bonus. Dicit ergo primo quod plurima huiusmodi, que scilicet, sunt ex necessitate & sunt propter finem, maxime inueniuntur in his, que subsistunt a natura, & in his, que sunt per naturam constructa. Natura enim quedam facit propter finem, quedam vero facit ex necessitate priorum causarum, que quidem est duplex. Vna secundum naturam, que est secundum conditionem materiam, alia secundum causam mouentem, sicut lapis mouetur quidem ex necessitate quandoque sursum, quandoque deorsum, sed non propter idem genus necessitatis, sed deorsum mouetur propter necessitatem naturam, sursum autem propter necessitatem mouentis, id est proiciētis. Deinde cum dicitur, ostendit, quomodo se habeat in his, que sunt a proposito, & dicit quod in illis, que sunt per rationem, sicut sunt opera artis, quedam talia sunt quod nunquam sunt a casu, sicut domus, & statua, nec etiam possunt vnquam fieri ex necessitate naturæ, sed semper sunt propter finem, quia semper sunt a ratione, que non operatur nisi intendens finem. Queda vero...

Ordo autem generationis, ac ortus verso modo se se habet in his, & in mouentibus causis. In illis enim primo medium fiat oportet, in his autem C ipsum extremum primo, deinde id vltimum gratia cuius cetera sunt.

Fieri autem potest, ut idem gratia sit alicuius, & ex necessitate, veluti propter quid per laternam penetrat lumen. Et enim id quod minores habet partes, subtilioreque, necessario per motus maiores penetrat amplioreque. Si quidem lumen fit, quia trahitur. Et cuiusnam gratia, ut non denique mus pedesque etiam offendamus. At ut est in hisce, que sunt, sic ne etiam est in hisce que sunt? ut si cum ignis extinguitur tonitruum, necesse est strepitus sonusque fiat. Et ut Pythagorici dicunt terroris gratia, quo pertineant hi, qui in tartaro degunt.

Atque plurima talia sunt, presertim in hisce, que natura talia sunt, & constant. Altera namque natura alicuius gratia facit altera necessitate. Necessitas autem duplex. Ab una est secundum naturam & appetitionem, alia uolentia, que quidem est preter appetitionem. Haec necessitates extant, cum lapis nunc sursum, nunc deorsum mouetur. Nam tamen si necessitate lapis utroque motu dicitur non eadem tamen necessitate.

In his autem, que proficiunt solent a mente, quedam nunquam sunt a casu, ut domus vel statua: neque neces-

bus contingat hoc, quod dictum est. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo hoc se habeat in his, que sunt a natura. Secundo quo se habeat in his, que sunt a proposito, ibi. In his autem que sunt. Tercio, inserit quoddam correlatum, ibi. Quare finis bonus. Dicit ergo primo quod plurima huiusmodi, que scilicet, sunt ex necessitate & sunt propter finem, maxime inueniuntur in his, que subsistunt a natura, & in his, que sunt per naturam constructa. Natura enim quedam facit propter finem, quedam vero facit ex necessitate priorum causarum, que quidem est duplex. Vna secundum naturam, que est secundum conditionem materiam, alia secundum causam mouentem, sicut lapis mouetur quidem ex necessitate quandoque sursum, quandoque deorsum, sed non propter idem genus necessitatis, sed deorsum mouetur propter necessitatem naturam, sursum autem propter necessitatem mouentis, id est proiciētis. Deinde cum dicitur, ostendit, quomodo se habeat in his, que sunt a proposito, & dicit quod in illis, que sunt per rationem, sicut sunt opera artis, quedam talia sunt quod nunquam sunt a casu, sicut domus, & statua, nec etiam possunt vnquam fieri ex necessitate naturæ, sed semper sunt propter finem, quia semper sunt a ratione, que non operatur nisi intendens finem. Queda vero...

Tex. c. 79. lec. 13. Tex. c. 25. lec. 2.

Lec. 12.

que possunt quidem fieri a ratione artis, tamen possunt etiam quandoque fieri a fortuna, sicut patet de sanitate, que quandoque fit per artem medicinam, sed tamen, quia potest prouenire ex aliqua causa naturali, potest contingere quod aliquis sanetur preter intentionem, sicut si leprosus sanetur ex esu serpentis, quem comedit, ut in ore ferat. Et similiter contingit de salute, cum scilicet aliquis intrans domum propter aliqd aliud, liberatur de manu inimicorum quarentium ipsum. Et hoc maxime contingit in omnibus rebus, in quibus contingit aliquid fieri & sic aliter, cum non a fortuna sit, id est contingit eundem effectum non fortuito ex diuersis causis prouenire. Puta, potest aliquis intrare domum non a fortuna ut saluet a manu hostium, vel ut comedat, vel ut quietat. Vnde si intendendo vnum eorum, eueniat aliud, erit a fortuna. Sed domus, & statua non sunt nisi propter easdem causas, & ideo talia non contingit fieri a fortuna. Deinde cum dicitur, ostendit, in quibus contingat hoc, quod dictum est. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo hoc se habeat in his, que sunt a natura. Secundo quo se habeat in his, que sunt a proposito, ibi. In his autem que sunt. Tercio, inserit quoddam correlatum, ibi. Quare finis bonus. Dicit ergo primo quod plurima huiusmodi, que scilicet, sunt ex necessitate & sunt propter finem, maxime inueniuntur in his, que subsistunt a natura, & in his, que sunt per naturam constructa. Natura enim quedam facit propter finem, quedam vero facit ex necessitate priorum causarum, que quidem est duplex. Vna secundum naturam, que est secundum conditionem materiam, alia secundum causam mouentem, sicut lapis mouetur quidem ex necessitate quandoque sursum, quandoque deorsum, sed non propter idem genus necessitatis, sed deorsum mouetur propter necessitatem naturam, sursum autem propter necessitatem mouentis, id est proiciētis. Deinde cum dicitur, ostendit, quomodo se habeat in his, que sunt a proposito, & dicit quod in illis, que sunt per rationem, sicut sunt opera artis, quedam talia sunt quod nunquam sunt a casu, sicut domus, & statua, nec etiam possunt vnquam fieri ex necessitate naturæ, sed semper sunt propter finem, quia semper sunt a ratione, que non operatur nisi intendens finem. Queda vero...

frustra est, vt domus, aut effigies, neque ex necessitate sunt, sed propter hoc vero sunt a fortuna, vt sanitas, & salus. Maxime autem in quibuscunque contingit, sic & aliter, cum non a fortuna generatio fit.

Quare finis bonus propter aliquid fit, & aut natura, aut arte. A fortuna autem nihil propter aliquid fit.

LECTIO X.

Adem autem causa est in his, que sunt, & factis, & futuris, que vere est his, que sunt. Medium enim causa est in his, que sunt, que est: ipsi autem, que sunt, que fit, factis autem facta, & futuris, futura.

Vt propter quod factus est defectus propter id, quod in medio facta est terra, fit autem propter id, quod fit, erit autem & propter id, quod erit in medio, & est propter id, quod est similiter. Et quid est chrystallus? Accipiat igitur quoniam aqua densata est. Aqua C, densata in quo A, causa media in quo B defectus caloris penitus. Est igitur in C quidem B, in hoc autem defatu esse, quod est i quo A, fit autem chrystallus C, factus est A factus B, erit autem futuro B. Si quidem causa & cuius est causa simul fuerit, cum fiat, & sunt cum sint & in eo quod factus est, & i futuro similiter est.

LECTIO X.

Ostendit quomodo quatuor genera causarum in demonstratione pro mediis assumuntur, hic ostendit quomodo in diuersis demonstratur aliquid per causam. Est autem circa hoc duplex differentia consideranda. Prima quidem secundum quod causa simul est cum effectu, vel non simul: secundo prout causa producit effectum semper, aut sicut frequenter. Et de hac agit, ibi. Sunt autem quidem quedam que sunt vniuersaliter. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo aliquid demonstratur per causam, que est simul cum eo, cuius est causa. Secundo, quomodo demonstratur aliquid per causam, que non est simul cum eo, cuius est causa, ibi. In his autem que non sunt simul. Circa primum considerandum, quod quia in motu necesse est considerare prius, & posterius, in causis motus est accipere causam, & causarum se habere secundum prius & posterius. Sicut patet quod causa agens naturalis mouendo perducit ad suum effectum. Et sicut per totum motum perducit mobile ad terminum motus, ita per primam partem motus perducit ad secundum, & sic deinceps. Vnde licet motus est causa quieris consequentis, ita pars prima motus est causa subsequens, & sic...

deinceps. Et hoc indifferenter, siue hoc consideretur in vno mobili, quod mouetur continue a principio vsque ad finem, siue in diuersis mobilibus, quorum primum mouet secundum, & secundum tertium. Licet simul dum primum mouet, primum motum moueatur, tamen primum remanet mouens postquam desit moueri, quomouente simul mouetur. z. mobile. Et ita successiue mouetur mobilia, quorum vnum est causa motus alterius, sicut de his que piiciuntur manifestat Philosophus in 8. Phys. Per hoc ergo modum contingit quod causa non est simul cum eo, cuius est causa, in quantum scilicet prima pars motus est causa secundi vel primum motum mouet secundum. Quis autem motus in suis partibus successione habeat, tamen simul est cum causa mouente. Simul enim dum mouens mouet, mobile mouetur, eo quod motus nihil est aliud quam actus mobilis a mouente, secundum quem mouens dicitur mouere, & mobile moueri. Et multo magis in his, que sunt extra motum, oportet causam simul esse cum suo causato, sine accipiatur aliquid, vt terminus motus, sicut illuminationis aeris simul est cum solis exortu, sine aliquo accipiat in his, que sunt penitus immobilia & causis essentialibus, que sunt cause ipsi sunt esse. Circa primum ergo duo facit. Primo proponit quod intendit. z. manifestat propositum per exemplum, ibi. Vt propter quod factus defectus est causa fit, & est, & fuit & erit una cum eo, cuius esse causa dicitur.

Quare si finis sit bonus, ea, que ad illud consequendum efficiuntur, alicuius gratia sunt, & aut a natura, aut arte. A fortuna vero nihil cuiusquam fieri gratia solet.

LECTIO X.

Adem autem causa est in his que sunt & in his que sunt, & in his que fuerunt, & in his que futurus sunt. Medium n. ipsum causam esse constat. Verum differentia quedam e videtur. Eorum n. q. sunt, est, eorum q. fuit fit, eorum que fuerunt, eorum denique q. fuerunt erit.

Nam ut hec patefient exemplo cum interrogamur cur fuit vel sit, vel erit, vel est defectio lune, quia fuit, vel sit, vel erit, vel est terra inter solem, & lunam, accommodatissime respondemus. Quid est glacies? & accipiat aqua congelatam ipsam esse. Atque sit aqua quidem C, congelata autem A, causa deinde collocetur in medio quod ipsum occupat B, absentia penitus ipsius caloris. B igitur ipsi C inest. A quoque B ipsi competit. Atque sit glacies cum ipsam B sit, & fuit cum fuit, erit que cum erit. Ea igitur, que hoc pacto est causa fit, & est, & fuit & erit una cum eo, cuius esse causa dicitur.

effectu, oportet eandem causam accipere quantum ad hoc, quod est fieri, vel factum esse, & futurum esse, que accipitur quantum ad hoc quod est esse, quia si causa simul cum suo causato, sicut necesse est quod quado est causa, est esse, ita necesse est quod quado sit causa, fiat effectus, & quando est facta quod sit factus effectus, & quando est futura sit futurus effectus. Nec est instantia quod dum sit edificator addiscendo artem edificatam nondum sit edificium, cuius ipse est causa per artem edificatam, quia edificator non nominat causam edificii in actu, sed causam in potentia, vel in habitu. Sed edificans nominat causam in actu quam oportet simul esse cum eo, cuius est causa vt dicitur in 2. Phys. Est autem idem quantum ad hoc, quod in omnibus medium est causa. Sed hoc accipendum est secundum debitam proportionem, vt scilicet ipsum esse cause, proportionetur ipsi esse effectus, & fieri causa fieri causati, & factum esse cause factum esse causati, & futurum esse cause futuro esse causati. Deinde cum dicitur, b. Manifestat quod dixerat per duo exempla, quorum primum est de eclipsi lune. Dicitur enim quod heri factus est defectus lune propter hoc, quod heri facta est interpositio terre inter solem & lunam, & quod nunc fit defectus lune propter hoc, quod nunc fit talis interpositio terre, & quod cras fiet defectus...

Tex. c. 28. lec. 22.

Tex. c. 37. lec. 6.

fectus lunæ propter id, quod terra ponetur in medio, & quod nunc est defectus lunæ propter id quod nunc est interpositio terræ. Secundum autem exemplum de crystallo, puta si dicamus quid est crystallus? & accipitur hoc pro eius definitione, qd sit aqua condensata vehementer. Sic ergo aqua C, id est minor

Tex. c. 17.

c In his aut, que non simul sunt, nunquid sunt in continuo tpe?

d Sicut vñ nobis alias aliorum causas eē, hoc ē facti eē, altera facta, & futura, futuri, eius aut qd fit, si aliqd antea factū est.

e Est igitur a posterius factō syllogismus principium, igitur & horum est, quæ facta sunt. Vnde & in his quæ fiunt similiter est. A priori autem non est, ut quoniam hoc factum est, quare hoc posterius factum est, & in futuro similiter.

f Neque .n. determinati aut non determinati erit tēporis. Quare neque quoniā hoc verū est dicere factū esse, hoc verū est dicere factum eē posterius. In medio .n. falsum est dicere hoc, iam altero facto. Eadem autē ratio est & in futuro.

g Neq; qm hoc factū est, hoc erit. Medium .n. homogeneum oportet esse, factorū factū, futurorū vero futurum, cum his, quæ sunt fieri, cum his, q̄ sunt esse. Sed futurum eē & esse non contingit esse homogeneum.

Lec. 12. r.

Manifēstat quæstionē. Videmus enim quod alie sunt causæ aliorum non simul cum eis existentes, sicut eius quod factum esse, est alia causa præcedēs quod est fieri, & ipsius fore, id est qd aliquid sit futurum, causa est aliquid futurum fieri, & iterum ipsius fieri causa, est aliquid quod prius factū est. Est igitur quæstio: utrum istæ causæ se consequentes, sint in tempore cōtinuo, vel non? Hoc enim necessarium est scire demonstratori, quia si non sit continuatio in huiusmodi causis, non erit accipere immediaum, quia semper inter duo non continuata, est accipere aliquod medium. Et ideo, si illud nunc, in quo est effectus non sit continuum ad illud nunc, in quo est causa: erit in medio aliquid accipere quod sit causa media, & sic in infinitum. Deinde cum dicit.

Lc. imme. seq. tex.

e Manifēstat quoddam quod est necessarium ad solutionem præmissæ quæstionis. Et primo proponit qd intendit. Scd̄o probat propositum, ibi: Neque enim determinati. Circa primum considerandum est, quod sicut linea est quoddam continuum, punctus quoddam indivisibile, quod terminat & dividit lineā, ita etiam ipsum fieri vel moveri est quoddā continuum, ipsum autem quod est motum esse vel factum esse, est quoddam indivisibile, quod potest accipi, vel ut terminans totum motum, vel ut dividens motum tanquam finis primæ partis motus, &

principium secundæ, sicut patet de puncto, quod dividit lineā. Sic igitur ipsum factum esse est causa præcedens ipsum fieri, cuius est principium, & est effectus cōsequens illud fieri cuius est terminus. Si ergo debeamus demonstrare, oportet fieri syllogismum demonstrativum a posteriori factum esse ad fieri præcedens, ut si dicam, hoc factum esse, ergo illud prius fiebat. Sed quia & ipsum factum esse est principium fieri, siue quæ facta sunt eorū quæ sunt, consequēs est, ut similiter se habeant in his quæ sunt, ut scilicet a posteriori fieri syllogizetur ad prius factum, puta si dicam, Sol movetur ad punctū mediæ cœli, ergo prius motus est ad punctū orientis. Sed a priori non potest fieri syllogismus ad posterius, utputa, si dicamus, quod quia hoc prius factum est, ideo sequitur quod illud quod est posterius fiat, aut factum est, ideo sequitur quod illud quod est posterius fiat, aut factum sit. Et quæ ratio est de fieri & de factum esse, eadem ratio est de fore, & futurum fieri. Deinde cum dicit.

Secd̄ in hisce, quæ non sunt simul, fit ne ut in continuo tempore?

Quemadmodū nobis videtur alia aliorum sint causæ, eorū factū facti, siens siens, futurumque futuri.

At constat in his, ab eo ratiocinationem extruendam esse, quod posita sunt, principia autem et eorum ea sunt, quæ prius fuerunt. Quia propter idem est in hisce, quæ sunt, servandus est modus. Sed ab eo quod ante fuit, non extruitur ratiocinatio, ut quoniam hoc fuit, hoc quod est posterius ortum est, similiter & in futuro.

Sive namq; determinatum, siue indeterminatum fuerit tempus, non erit unquam, ut cum hoc fuisse vere dicatur, posterius inquam ipsum. In medio enim tēpore falsum erit profecto hoc ortum fuisse dicere, altero iam orto. Eadem est & in futuro penitus ratio, neque quoniam hoc fuit hoc erit.

Medium enim simul habeat ortum, oportet, ut sit factum factorum, futurorumque futurum, & ceterorum similiter. At id quod fuit, & id quod erit, fieri nequit, ut ortum habeant simul.

contenit esse mediū inter causam priorē & effectum posterio-rem, ibi: Amplius enim neque indeterminatum. Dicit ergo primo, quod ideo a priori non potest syllogizari ad posterius, quia posito priori, non oportet quod sequatur posterius, neque secundum aliquod determinatum tempus, neq; simpliciter non determinati. Et hoc primo manifestat quantum ad determinatum tempus, puta si dicamus, bibit infirmus potionem, ergo tali die sanabitur. Si enim a priori facto syllogizari possit posterius secundum determinatum tempus, poterit concludi, quod quia verum est dicere hoc factum esse, puta infirmum bibisse potionem, quod etiam verum sit dicere hoc factū esse quod posterius est, puta eum esse sanatum. Sed hoc non sequitur, quia potest dari aliquod tempus in quo verum est eum potionem bibisse, & tamen nondum verum est, eum sanatum esse, sicut in intermedio tempore inter assumptionem medicinæ, & sanitatem adeptam. Et hoc est quod dicit, quod ideo prædicta conclusio non sequitur, quia in medio tempore falsum erit, quod hoc sit factum, scilicet hunc esse sanatum, quamvis alterum iam sit factum, scilicet eum medicinam bibisse. Et eadem ratio est etiam respectu futuri. Non enim possumus concludere, ille nunc medicinam bibit, ergo erit sanatus pro aliquo tempore determinato, quia hoc non erit verum in quolibet tempore futuro, scilicet in tempore medio. Secundo ibi.

Probat idem, quantum ad tempus indeterminatum, puta si dicamus ille medicinam bibit, ergo sanabitur. Non enim sequitur, quod quia hoc factum est, scilicet quod ille medicinam bibit, hoc erit, scilicet sanabitur. Jam enim supra dicitur est, quod causa quæ ex necessitate infert effectum, est simul cum effectu. Et accipitur quasi medium homogeneum, id est vnius generis, sicut ad probandum aliqua esse facta in præterito accipitur pro medio & causa aliquid quod est in præterito, & similiter futurorum, id quod est futurum, & eorum, quæ sunt in fieri, id quod est in fieri, & eorum, scilicet quæ exiit, id quod exiit. Sed quando sic syllogizatur, hoc factum est, ergo hoc erit, non accipitur

Tex. c. 14.

Peculandum igitur, quid est contingens, ut post id, quod factum est, sit fieri in rebus. Aut manifestum est qd non est habitū cum facto esse quod fit. Neque .n. factum cum post facto esse, termini .n. sunt & a thomi, sicut neq; puncta adinucē sunt habita, neque quæ facta sunt. Vtraque .n. indivisibilia sunt. Neque igitur qd fit cū eo quod factum est pp̄ id. Quod quidem .n. sit, indivisibile est, quod aut factum est, indivisibile est. Sicut igitur linea ad punctū se habet, sic id, qd fit, ad quod factū est. Sunt .n. infinita facta in eo quod fit. Magis autē manifestū in vniuersalibus de motu, oportet dicere de his.

De hoc quidē igitur, quomodo cū eo, quod cōsequenter se habeat, media causa, intantū acceptum sit. Necessē .n. & in iis mediā, & primā & fine medio esse, vt A factum esse, qm C factū est, ante autē est A. Principiū igitur est C pp̄ id quod proximum est ipsi nunc, qd est principiū tēporis, sed C factū est, qm D factum est. D igitur cū fiat A necessē est factū esse. Causa autē est C. D .n. factō necessē est C factū esse, C aut factō necessē est A prius fuisse. Sic aut accipiēs aliqd mediū, stabit alicubi imediatū.

Tex. c. 25. & 24. Lec. 5. tex. expo. 4.

quod sit sine medio, sicut si cōcludamus quod A factum est propter hoc quod C, factum est, ita scilicet quod posterius factū sit C, & prius A. Puta, si dicamus, iste sanatus est, ergo bibit medicinam: a priori enim consequeretur syllogismus, vt supra dictū est, sed ipsum accipitur vt id quod est magis proximum ipsi nunc præfenti quā A. Præfens autem nunc est principium temporis, quia secundum ipsum distinguitur præteritum & futurū, & sic oportet præfens nunc, accipere vt principium notificandi temporis successionem. In præteritis .n. tanto aliquid est posterius in fieri, quanto proximum est in præfenti nunc, in futuris autē est e conuerso. Sicut igitur accipitur vt principium syllogizandi quod est posterius in fieri quā A, & propinquius præfenti nunc, ita & accipiamus D propinquius præfenti nunc, quā C, & concludimus quod si factum est D, quod prius factum est C. Puta si perficit opus sani hominis, prius sanus est. Possimus ergo concludere quod si factum est D, necessē est quod prius factum fuerit A, & accipitur pro causa id quod erat in medio, scilicet C. Facto enim D necessē est quod prius factum fuerit C, & factō C necessē est quod prius factum fuerit A: Poster. Diui. Tho. I ergo

Lc. 1. r. ex. Tex. c. 2. Lec. 1. r. ex.

Considerandum est autē, quod nam sit quod continet, vt in rebus post factum esse, sit fieri. An patet factō siens non habere, nec enim factō factum etiam habet. Sunt enim fines, ac individua. Nam vt punctum puncto non hæret, sic neque factō factum. Ambo namque sunt indivisibilia. Nec igitur ob id ipsum factō siens habere potest. Siens enim diuisibile, factum indivisibile constat esse. Vt igitur linea se habet ad punctum, sic siens ad factū. Nam in eo, quod fit, infinita sunt facta. Magis autem de hisce clarior est dicendum in vniuersalibus libris de motu.

cut & infinita puncta potēcialiter sunt in linea. Et hæc est causa, quare in linea non possunt esse duo puncta consequenter se habentia, quia inter quælibet duo puncta est accipere aliud punctū, & similiter inter quælibet duo facta esse, est accipere aliud. Vnde duo facta esse non se habent consequenter. Et quia factū esse est terminus eius, quod est fieri, sequitur cōsequenter quod nec fieri se habeat cōsequenter cū eo quod est factū eē, quia tunc duo facta esse se haberent consequenter adinucē. Sed fieri immediate terminatur ad factū esse, sicut linea ad punctum. De his autē oportet & c. Id est de his patebit magis in vniuersalibus de motu, id est in libro Physicis. Tractatur enim de hoc in sexto illius. Deinde cum dicit.

Præterea fieri non potest, vt aut indeterminatum, aut determinatum sit ipsum medium tēpus. Falsum enim erit in medio illud dicere tempore.

LECTIO XI.

Considerandum est autē, quod nam sit quod continet, vt in rebus post factum esse, sit fieri. An patet factō siens non habere, nec enim factō factum etiam habet. Sunt enim fines, ac individua. Nam vt punctum puncto non hæret, sic neque factō factum. Ambo namque sunt indivisibilia. Nec igitur ob id ipsum factō siens habere potest. Siens enim diuisibile, factum indivisibile constat esse. Vt igitur linea se habet ad punctum, sic siens ad factū. Nam in eo, quod fit, infinita sunt facta. Magis autem de hisce clarior est dicendum in vniuersalibus libris de motu.

De eo igitur ipso, quomodo se se habeat medium cum deinceps sit generatio, hæc eo vsque sumantur. Nam & in his ipsis medium, & primum necesse est medio vacare: velut A suum cum sit factum C. Antea autem fuit A. Atque C principium est ex eo, quia propinquius est ei puncto, quod est principium temporis. Item C fuit, quoniam D fuit. Orto igitur D: necesse est C fuisse, C vero orto, necesse est A prius ortum fuisse. Atque si medium hoc acceperis modo, ad id tandem accipies, quod medio uacat.

quod sit sine medio, sicut si cōcludamus quod A factum est propter hoc quod C, factum est, ita scilicet quod posterius factū sit C, & prius A. Puta, si dicamus, iste sanatus est, ergo bibit medicinam: a priori enim consequeretur syllogismus, vt supra dictū est, sed ipsum accipitur vt id quod est magis proximum ipsi nunc præfenti quā A. Præfens autem nunc est principium temporis, quia secundum ipsum distinguitur præteritum & futurū, & sic oportet præfens nunc, accipere vt principium notificandi temporis successionem. In præteritis .n. tanto aliquid est posterius in fieri, quanto proximum est in præfenti nunc, in futuris autē est e conuerso. Sicut igitur accipitur vt principium syllogizandi quod est posterius in fieri quā A, & propinquius præfenti nunc, ita & accipiamus D propinquius præfenti nunc, quā C, & concludimus quod si factum est D, quod prius factum est C. Puta si perficit opus sani hominis, prius sanus est. Possimus ergo concludere quod si factum est D, necessē est quod prius factum fuerit A, & accipitur pro causa id quod erat in medio, scilicet C. Facto enim D necessē est quod prius factum fuerit C, & factō C necessē est quod prius factum fuerit A: Poster. Diui. Tho. I ergo

Tex. c. 2. inde.

Lc. 1. r. ex. Expo. 4.

Lec. præca. expo. 5.

Lec. Imme, sequen.

Lect. 2. rex. 3.

aliquid &c. Circa primum tria facit. Primo praeimitit quan- dam diuisionem. Secundo, proponit qualia oportet esse quae accipiuntur ad constituendum quodquid est; ibi & huiusmodi accipienda sunt &c. Tertio probatibi Quoniam autem ostensum est &c. Circa primum considerandum est, quod ea, quae ponuntur in eo quod-

omni trinitati inest, sed & non trinitati. Sicut quod est inest trinitati, sed & non numero. Sed impar inest omni trinitati, & est in plus. Et naq; ipsi quinque inest, sed non extra genus. Quinque enim numerus est impar, nullum autem impar extra numerum est.

c Huiusmodi autem accipienda sunt vsq; ad hoc, quousq; tot accipiuntur, quorum vnum quodque quidem in plus sit, omnia autem non sint in plus. Hanc enim necesse est substantiam rei esse.

d Vt trinitati omni inest numerus impar primus vtroq; & sicut quod non est, non mensurari numero, & sicut non componi ex numeris. Hoc itaque iam trinitas est, impar numerus primus: & sic primo. Horum enim vnum quodq; aliud quidem in imparibus omnibus inest, vltimum autem dualitati, omnia autem nulli.

e Quoniam autem ostensum est a nobis in superioribus, quod necessaria quidem sunt in eo quodquid est praedicantia, vniuersalia autem necessaria sunt, in trinitate aut, & in vnoquoq; alio; sic accipiuntur in eo quodquid est accepta, sic aut erit ex necessitate quidem trinitas hoc.

f Quod autem substantia sit, ex his manifestum est. Necesse autem est nisi hoc esset trini-

quatuor conuenit vniuersaliter trinitati, quodlibet autem eorum conuenit etiam aliis in genere numeri. Nam hoc quod dicitur numerus, & impar, conuenit omnibus numeris imparibus: vltimum autem, scilicet, quod sit primus vtroq; modo, conuenit etiam dualitati, quae nec mensuratur alio numero, nec componitur ex numeris, sed ex solis vnitariis: vbi omnia ista si mal iuncta significat quodquid est ternarius. Sed videtur quod non requiratur ad diffinitionem, quod quilibet particula sit i plus, quam diffinitum. Dicitur enim Philosophus in. 7. Methaph. quod quando peruenitur ad vltimas differentias eorum aequales differentiae specibus: non ergo oportet quod differentia sit in plus quam species. Quod etiam rationabile videtur. Dicit enim Philosophus in. 8. Mer. quod ratio quae est ex differentis, videtur esse speciei & actus id est, forma: quae sicut ibidem dicitur, differentia respondet formae: cuiuslibet autem speciei est propria forma, quae nulli alii conuenit. Videtur igitur quod differentia vltima non excedat speciem. Dicit etiam Philosophus in. 7. Meta. quod nihil est aliud in diffinitione quam genus & differentia: & quod possibile est diffinitionem ex duobus constitui, quorum vnum sit genus, aliud differentia. Differentia autem non inuenitur extra proprium genus, alioquin non esset diuisiva generis per se, sed per accidens, videtur ergo quod differentia non excedat speciem. Sed dicendum est, quod si accipi possit differentia, quae notificaret ipsam formam substantialem speciei, nullo modo dicitur vltima esse in plus quam species, & rationes probant. Sed quia formae essentiales non sunt nobis per se nota, oportet quod manifestetur per aliqua accidentia quae sunt signa illius formae, ut patet in. 8. Metaph. non autem oportet accipere accidentia propria illius speciei, quia talia oportet per diffinitionem speciei demonstrari, sed oportet notificare formam speciei per alia accidentia communiora, & in hoc differentia sumpta dicitur quidem substantiales, in quantum inducuntur ad declarandum formam essentialem, sunt autem colores speciei, in quantum assumuntur ex aliquibus signis, quae sequuntur superiora genera. Deinde cum dicitur e. Ostendit quod supra dixerat. Et primo, quod oportet praedicata vniuersaliter, & ex necessitate praedicari de ternario. Secundo, quod ex praedictis constituitur ipsa essentia ipsius ternarii: ibi Quod autem suba ex his &c. Dicit ergo primo, quod quae superius ostensum est, quae praedicantur in eo quodquid est, ex necessitate in sunt, quae tunc autem ex necessitate in sunt, vbi praedicantur, necesse est, quod siue de ternario siue de quocunq; alio accipiuntur, praedictio modo ea quae praedicantur in eo quod quid, quod ex necessitate & vniuersaliter praedicantur. Deinde cum dicitur f. Ostendit, quod ex his quae praedictio modo accipiuntur, constituitur essentia ternarii vel cuiuscunq; alterius, quia necesse

quod omni competit trinitati, & etiam non trinitati. Id enim quod est, trinitati, & etiam non numero competit. At impar inest & ipsum quidem trinitati, & alijs etiam in pluribus. Quinario namq; competit, non tamen genus egreditur. Quinarius enim numerus est, & nihil est extra numerum impar.

Talia igitur eorumque sumenda sunt, quousque tot fuerint sumpta primo, ut vnum quodque quidem illorum pluribus competat, cuncta autem simul non ad plura sese extendant. Hanc enim necesse est substantiam esse rei diffiniendam.

Velut omni trinitati competit numerus impar primus vtroq; modo, & quia non mensuratur numero, & quia non ex numeris constat. Id igitur iam ipsa trinitas est, numerus inquam impar primus, atq; hoc pacto primus. Horum enim prima ceteris etiam vniuersis imparibus insunt, vltimum dualitati etiam competit. At vniuersa si mul nulli praeter trinitatem numero competunt.

Cum autem necessaria quidem sint ea, quae hoc ipso quod est praedicantur, ut antea patefecimus, vniuersalia namque necessaria sunt, trinitati vero, vel cuius alij sic competunt ea, quae sumuntur, hoc modo necessaria quidem trinitas ea, quae diximus, erit.

Substantiam autem haec eius esse rationem, ex hisce patere potest. Nam si id, quod assignauimus, non sit

centum est, quod si accipi possit differentia, quae notificaret ipsam formam substantialem speciei, nullo modo dicitur vltima esse in plus quam species, & rationes probant. Sed quia formae essentiales non sunt nobis per se nota, oportet quod manifestetur per aliqua accidentia quae sunt signa illius formae, ut patet in. 8. Metaph. non autem oportet accipere accidentia propria illius speciei, quia talia oportet per diffinitionem speciei demonstrari, sed oportet notificare formam speciei per alia accidentia communiora, & in hoc differentia sumpta dicitur quidem substantiales, in quantum inducuntur ad declarandum formam essentialem, sunt autem colores speciei, in quantum assumuntur ex aliquibus signis, quae sequuntur superiora genera. Deinde cum dicitur e. Ostendit quod supra dixerat. Et primo, quod oportet praedicata vniuersaliter, & ex necessitate praedicari de ternario. Secundo, quod ex praedictis constituitur ipsa essentia ipsius ternarii: ibi Quod autem suba ex his &c. Dicit ergo primo, quod quae superius ostensum est, quae praedicantur in eo quodquid est, ex necessitate in sunt, quae tunc autem ex necessitate in sunt, vbi praedicantur, necesse est, quod siue de ternario siue de quocunq; alio accipiuntur, praedictio modo ea quae praedicantur in eo quod quid, quod ex necessitate & vniuersaliter praedicantur. Deinde cum dicitur f. Ostendit, quod ex his quae praedictio modo accipiuntur, constituitur essentia ternarii vel cuiuscunq; alterius, quia necesse

necesse est si hoc, quod supra positum est, non esset ipsa substantia ternarii, cui praedicatur in eo quodquid est, quod esset quoddam genus, vel nominatum, vel innominatum. Non enim cuiuslibet rationi est nomen impostum. Et iade est, quod multa sunt in nominata, tam in generibus, quam in speciebus. Ideo autem oportet quod praedicta ratio sit genus ternarii, si non significet essentiam eius, quia omne, quod praedicatur in quid, aut est genus, aut diffinitio significans essentiam. Non est autem possibile quod sit genus, quia sequeretur quod esset in plus quam ternarius: hoc enim supponimus esse genus, cuius potentia sub se continet plures species. Habitu est autem quod praedicta ratio non conuenit nisi arthomis, id est indiuiduis sub ternario contentis. Relinquitur ergo praedicta ratio sit diffinitio significans essentiam ternarii. Hae enim supponit esse essentiam vniuersalius, quae inuenitur in indiuiduis illius speciei. Similiter secundum praedictionem modum praedicationis, sicut dictum est de ternario, ita etiam est intelligendum de quibuscunq; alijs, quibus demonstratur aliquid esse idem per modum praedictum.

LECTIO XIII.

Ingruum autem est, cum totum aliquid aliquis negotietur, departiri genus in athoma specie prima, & dualitate, postea sic illorum diffinitiones accipere tentare, ut recta linea & circuli & anguli.

Post haec autem accipiendum quod genus sit, vtrum quantitatis sit aut qualitatis, & proprias passionem specularem per communia prima. Compositis enim ex athomis conuenientia ex diffinitionibus erunt manifesta, propter quod principium est omnium diffinitionum quod simplex est, & simplicibus per se inesse conuenientia solui, alijs autem secundum illa.

LECTIO XIII.

Ostendam quod Philosophus ostendit quod quae sunt secundum diffinitionem essentiam rei, hic ostendit qualiter debeant inuestigari. Et circa hoc duo facit. Primo proponit modum maxime conuenientem ad inuestigandum ea, quae sunt in diffinitione ponenda, per diffinitionem generis. Secundo ponit quandam alium modum per similia & differentia: ibi

Lec. 16.

Lec. 16.

Lec. 16.

Quaerere autem oportet &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod oportet vti diffinitione generis ad inuestigandum particulas diffinitionis. Secundo, quid oportet in tali inuestigatione obseruari: ibi Ad consequendum autem termini &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit veritatem. Secundo excludit errorem: ibi Nihil autem oportet diuidere &c. Circa primum tria facit. Primo ostendit qualiter per diffinitionem generis inuestigentur diffinitionis particulae. Secundo, quomodo processus diffinitionis sit utilis ad propositum: ibi Diffinitiones autem quae sunt &c. Tertio quomodo sunt caueda ea, quae circa hunc processum defectum inducere possunt: ibi Differt autem &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod oportet vti diffinitione generis ad diffiniendum.

dum. Secundo quomodo oportet accipere differentias: ibi Post autem accepto &c. Dicit ergo primo quod cum aliquis vult negotiari ad diffiniendum aliquid totum, id est vniuersale, congruum est vti primo diuidat genus in primas partes illius generis, quae sunt indiuisibiles secundum speciem: puta quod diuidat numerum in binarium & ternarium: & hac diuisione praemissa, per quam cognoscitur genus, tenet postea accipere diffinitionem singularum specierum sicut etiam fit in alijs, puta in linea recta: & in circulo, & in recto angulo. Omnia enim haec congrue diffinitionem generis. Deinde cum dicitur b. Ostendit qualiter sint accipiendae, & dicit quod postquam acceperimus, per diuisionem generis in species quid sit genus, puta vtrum sit in genere qualitatis, vel quantitatis, oportet ad inuestigandum differentias considerare proprias passionem, quae sicut dictum est, sunt signa manifestantia formas proprias specierum. Et hoc oportet primum facere per aliqua communia. Si enim nos cogregemus accidentia ex generibus communioribus, quae hic dicuntur indiuisibilia, quia non resoluuntur in aliqua priora, statim ex diffinitionibus eorum erunt manifesta ea, quae quaerimus. Oportet enim omnium diffinitionum esse principium id, quod simplex est. i. genus commune: & huiusmodi simplicibus solum per se insunt accidentia, quae communiter inueniuntur in multis, omnibus autem alijs conueniunt & in illa. Sicut autem & nigritas per se quae conuenit corpori terminato, & in hoc colore conueniunt, & homini, & equo, & quibuscunq; alijs. Vnde si oporteret accipere diffinitionem alicuius, cui vniuersaliter conueniret album, puta diffinitionem niuis, oportet recurrere ad genus communius, quod est corpus terminatum, & ex eo inuestigare causam albedinis, & secundum hoc, ostenderetur nobis quare nix vniuersaliter sit alba. Et ista causa poterit pertinere ad quodquid est niuis, puta inspersione huiusmodi, quae facit humidum terminari cum conseruatione lucis. Deinde cum dicitur c. Ostendit quomodo praedictus processus conferat ad diffinitiones, & dicit quod ad hoc quod aliquis in praedicto modo procedat ad diffiniendum, id est diuidendo genus in species utile est quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quo modo per hoc manifestetur quod-

LECTIO XIII.

Oportet autem, cum totum aliquid quispiam tractat, genus in ea diuidere, quae sunt prima, atque indiuidua specie, veluti numerum in dualitatem, trinitatem, deinde illorum entium diffinitiones accipere, ut recta linea, circuli, atque anguli recti.

Post hoc sumpto quid nam sit genus, vtrum quantitas, an qualitas, proprias affectiones per communes primos contemplari. Nam ea, quae hys accidentibus, quae componuntur ex indiuiduis, ex diffinitionibus innotescunt, propterea quod diffinitio simplex, quae principium est omnium & ea quae simplicibus accidunt, per se quidem ipsa solis, per ipsa vero ceteris competunt.

At qui diuisiones quae per differentias proficiuntur, utiles sunt ad diffinitiones hoc pacto inuestigandas. Ipsas tamen non ostendere dictum est antea. Vtiles autem erunt hoc pacto solum ad ratiocinandum ipsum quid est. Atque videbitur ipsa diuisio nihil facere prorsus, sed vniuersa statim accipere perinde atque si eadem ab initio sine diuisione quispiam sumeret.

que alijs. Vnde si oporteret accipere diffinitionem alicuius, cui vniuersaliter conueniret album, puta diffinitionem niuis, oportet recurrere ad genus communius, quod est corpus terminatum, & ex eo inuestigare causam albedinis, & secundum hoc, ostenderetur nobis quare nix vniuersaliter sit alba. Et ista causa poterit pertinere ad quodquid est niuis, puta inspersione huiusmodi, quae facit humidum terminari cum conseruatione lucis. Deinde cum dicitur c. Ostendit quomodo praedictus processus conferat ad diffinitiones, & dicit quod ad hoc quod aliquis in praedicto modo procedat ad diffiniendum, id est diuidendo genus in species utile est quod homo accipiat diuisionem generis per differentias. Sed tamen quo modo per hoc manifestetur quod-

quidem, dictum est in precedentibus. Sunt quidem viles prædicationes ad accipiendum quod quidem solum, sicut dictum est, sed ad syllogizandum quod quidem nihil videtur face...

Deinde cum dicitur, ostendit quid oportet cauere, ne circa prædictum processum defectus accedat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod oportet cauere in ordinationem. Secundo, quod oportet cauere diminutionem: ibi. Amplius autem ad nil relinquendum &c. dicitur ergo primo, quod multum differt quid prius & quid posterius prædicatur inter ea, quæ ponuntur in distinctione. Potest enim vno modo sic dici, quod homo est animal mansuetum bipes. Alio modo potest ordinari, ut dicatur quod homo est bipes animal mansuetum. Et quod hoc differat ad diffiniendum patet per hoc, quia oportet quod omne quod diffinitur, constituitur ex genere & differentia. Sic igitur si mansuetum accipitur ut differentia animalis, oportet quod animal mansuetum sit aliquid vni quod accipitur ut genus, ex quo & alia differentia quæ est bipes constituitur homo. Et eadem ratio est de quocumque alio quod sit vni ex pluribus per se, & non per accidens. Sicut igitur differt quod accipitur hoc vel illud pro genere vel differentia, aut quod accipitur aliquid vel est differentia constitutiva generis & diuisiva eiusdem, ita differt ad diffiniendum quod sit vel aliter partes distinctionis ordinatur. Si enim dicam, quod homo est animal mansuetum bipes, accipietur animal ut genus, mansuetum autem ut differentia constitutiva eius, bipes autem ut differentia diuisiva ipsius. E converso autem erit si dicatur quod homo est animal bipes mansuetum. Quia igitur differentia ordinis facit differentia in quod quidem est, consequens est quod ille, qui diuidit, non solum supponat ea quæ accipiuntur ad diffiniendum, sed etiam petat ordinem eorum. Et sic manifestum est, quod diffinitio non syllogizat quod quidem est. Deinde cum dicitur, docet cauere diminutionem, ostendens quomodo fieri possit ut nihil præmittatur eorum, quæ requiruntur ad quod quidem est: & dicit quod hoc contingit fieri solum isto modo, quo dicitur. Ad cuius euidentiæ considerandum est, quod omnes differentie superiorum generum pertinent ad quod quidem est alius speciei. Nam inferius genus constituitur per differentia diuisiva superioris generis. Ad vitandum ergo diminutionem, oportet quod nulla huiusmodi differentiarum præ-

Differt autem aliquod prius, & posterius prædicamentorum prædicari: ut est dicere animal mansuetum bipes, & bipes animal mansuetum est, & iterum ex hoc & differentia est homo aut quodlibet esse vnum sic. Unde necesse est diuidentem repetere.

Amplius autem ad nil relinquendum in eo quid est, sic solummodo contingit. Cum enim primum accipitur genus, si quidem inferiorum aliquam diuisiōnem accipiat, non incidet omne in hoc. Ut non omne animal aut totalum est, ut diuisum pennis, sed pennatum animal est omne. Huius enim differentia hæc est. Prima autem est differentia animalis, inquam omne animal incidit. Similiter autem est in vnoquoque aliorum: & in his quæ extra genus, & quæ sub ipsis sunt, ut in aue, in qua est omnis avis, & in pisce, in quo est omnis piscis. Sic igitur cum ambulans est, quid est scire, quando nil relictum est. Aliter autem relinquere est necesse, & non scire.

LECTIO XV.

Nihil autem oportet diffinientem omnia scire, quæ sunt.

Et tamen impossibile quidam dicunt esse differentias cognoscere, quæ sunt ad vnum quodque, non cognoscentem vnum quodque. Sine autem differentiis non esse vnum quodque scire. A quo enim non differt, idem esse huic, a quo autem differt, alterum ab hoc.

Animal ut genus, mansuetum autem ut differentia constitutiva eius, bipes autem ut differentia diuisiva ipsius. E converso autem erit si dicatur quod homo est animal bipes mansuetum. Quia igitur differentia ordinis facit differentia in quod quidem est, consequens est quod ille, qui diuidit, non solum supponat ea quæ accipiuntur ad diffiniendum, sed etiam petat ordinem eorum. Et sic manifestum est, quod diffinitio non syllogizat quod quidem est. Deinde cum dicitur, docet cauere diminutionem, ostendens quomodo fieri possit ut nihil præmittatur eorum, quæ requiruntur ad quod quidem est: & dicit quod hoc contingit fieri solum isto modo, quo dicitur. Ad cuius euidentiæ considerandum est, quod omnes differentie superiorum generum pertinent ad quod quidem est alius speciei. Nam inferius genus constituitur per differentia diuisiva superioris generis. Ad vitandum ergo diminutionem, oportet quod nulla huiusmodi differentiarum præ-

termittatur. Præmittitur autem si aliquis accepto supremo genere, accipiat consequenter aliquam differentiam diuisivam, non quidem ipsius supremi generis, sed alius inferioris. Quod quidem hoc modo cognosci potest, quia cum animal accipiatur aliquod supremum genus, si postea aliquis accipiat diuisivam alius inferioris generis, non totum quod continetur sub genere superiore cadet sub illa diuisiōne. Et ponit ad hoc exemplum, sicut non omne animal est vel totalum, vel diuisum pennis. Dicitur autem animal totalum, quod habet rotas alas intergras, & continuas, sicut vesperilio. Diuisum pennis autem dicitur animal, cuius alæ distinguuntur per diuersas pennas, sicut accipitris vel corui. Animal autem non habenti alas, neutrum horum conuenit, sed omne animal volatile continetur sub altera harum differentiarum: quia secundum prædictas differentias diuiditur hoc genus quod est animal volatile. Sed prima, & immediata differentia animalis attenditur ex hoc, quod omne animal cadit sub diuisiōne. Et ita est etiam de omnibus alijs generibus, siue accipiamus genera quæ sunt extrinseca animali, sicut lapis & planta, siue illa, quæ sub animali continentur, sicut avis piscis. Prima tamen differentia avis attenditur secundum differentiam, inquam incidit omnis avis: & eadem ratio est de pisce. Concludit ergo, quod si aliquis sic procedat in diuidendo, scilicet quod totum diuisum contineat sub partibus diuisiōnis, poterit homo cognoscere quod nil est relictum de his, quæ sunt necessaria ad diffiniendum. Si autem aliter procedatur, necesse est quod aliqua relinquatur, & quod homo non cognoscat se integraliter diffinisse.

Resert autem ea, quæ prædicantur primum, et posterius prædicari: veluti si animal mite bipes, an bipes animal mite dicitur. Etenim si ex duobus omnis definitio constet, & unum quid sit ipsum animal mansuetum, atque rursum ex hoc, & differentia fiat unum, homo inquam, vel quid quid tandem id sit, quod unum efficitur, necesse est diuidentem petere semper.

Præterea hoc pacto duntaxat fieri potest, ut nihil eorum præmittatur, quæ sunt in diffinitione ponenda. Sumpto namque genere primo, si accipiantur aliqua diuisiōnem inferiorum, non omne cadet in illam, seu non omne animal, aut continuatum, aut diuisarum alarum est, sed volatile animal omne. Huius est enim hæc differentia. Prima autem animalis ea est differentia, inquam omne animal cadit, & cuiusque cæterorum similiter generum, & eorum, quæ sunt extra animal, & eorum quæ sub ipso sunt collocata, seu: o lucris ea est differentia prima inquam omnis volucris cadit, & piscis iudem ea, inquam omnis piscis. Hoc igitur si proficiatur quispiam pacto, sciat nihil profus præmississe. Quod si non hoc modo procedat, & præmittat eum necesse est, & id ipsum quodque nescire.

LECTIO XV.

Non autem oportet eum, qui diffinit, ac diuidit, omnia scire, quæ sunt.

Quamquam nonnulli censent fieri non posse, ut quisquam unquam differentias ad unum quodque cuiusque sciat: nisi scierit vnum quodque, sine uero differentiis nunquam fieri posse, ut quicquam sciat. A quo namque non differt quispiam, idem quod illud inquam esse, a quo uero differt, ab eo diuersum esse.

cedatur, necesse est quod aliqua relinquatur, & quod homo non cognoscat se integraliter diffinisse.

LECTIO XV.

Quamquam Philosophus ostendit veritatem circa diuisiōnem generis, quæ sumitur ad diffiniendum. hic excludit quos errores. Secundum, ibi. Omne autem incidit. Circa primum tria facit. Primo proponit exclusionem erroris, & dicit quod non est necessarium quod ille qui diuidit diffinit, sciat omnia quæ sunt in modo. Secundo ibi. Narrat opinionem errantium. Dicebant enim quidam, quod non potest agnoscere differentia alius ad omnia alia entia, nisi omnia alia entia agnoscat, ut patet in aliquibus duobus, quorum differentiam cognoscere non possumus, nisi utrunque cognoscamus. Addebant autem quod non est possibile

possibile quod aliquid sciat quid est, nisi cognoscat differentia eius ad omnia alia. Id enim a quo aliquid non differt est idem illud autem a quo differt, est alterum ab ipso. Non autem possumus scire quid sit vnum quodque, nisi sciamus quid sit idem ei, & quid alterum ab eo. Et secundum hoc concludebatur, quod non potest aliquid cognosci nisi oia cognoscantur. Tertio ibi.

Improbat quod dictum est dupliciter. Et primo quidem iterum hoc quod dictum est, quod illud a quo aliquid differt, est alterum. Loquitur enim nunc de eodem & altero secundum differentiam, quam significat diffinitio. Manifestum est autem quod etiam in eadem specie sunt differentie multe accidentales, quæ non diuersificant substantiam speciei, quam significat diffinitio, nec per se infunt. Unde consequens est quod non omnis differentia facit talem alteritatem, quam necessarium sit cognoscere ad diffiniendum. Secundo ibi.

Postea cum accipiant opposita & secundum differentiam, & cum omne incidat hinc, aut inde, & accipiat in altero quod queritur esse, & hoc cognoscit, nihil differt scire, aut nescire, in quibuscunque prædicatur de aliis differentie. Manifestum enim quoniam si sic vadens veniat in hoc, quorum non amplius est differentia, habebit rationem substantie.

Omne autem incidere in diuisiōne, si sunt opposita, quibus nihil interest, non est repetitio. Necesse enim est oia in altero ipsorum esse, siquidem illius definitio est.

Ad construendum autem terminum per diuisiōnes, tria oportet coniecturari accipientem prædicantem in eo quod quidem est, & hæc ordinare quid primum, aut secundum, hæc omnia sunt.

Est autem horum vnum primum per id, quod possumus sicut ad accidens colligere, quoniam est, & per genus probare.

Ordinare autem sicut oportet, si primum accipiat. Hoc autem erit, si primum accipiat, quod omnibus inhæret, illi autem non omnia. Necesse est enim aliquid esse huiusmodi. Accepto autem hoc, erit idem in omnibus inferioribus modis. Secundum autem aliorum primum erit & tertium habitum. Remoto enim quod est sursum habitum, aliorum primum erit. Similiter autem est & in aliis.

Non est quod si aliquis sic procedat, scilicet diuidendo genus per primas differentias eius, & accipiendo propositum sub altero membro diuisiōis quousque; perueniat in illa, quæ ulterius diuidi non possunt essentialibus differentiis, sic procedens habebit diffinitionem substantiæ, quæ quærebatur. Decipiebatur ergo prædicti homines ex eo quod non distinguebant inter cognoscere aliquid in cōi & in speciali. Oportet enim quod quicquid sit quod est aliquid, cognoscat oia alia in cōmuni, non autem in speciali. Puta quod scit quod est homo, oportet quod sciat hominem per hoc quod est animal, distinguendo ab oibus, quæ non sunt animalia, & per hoc quod est rationale, distinguendo ab oibus quæ non sunt rationalia. Non enim oportet quod illa cognoscat nisi secundum hoc commune, quod est animal

mal, vel rationale. Deinde cum dicitur, Excludit secundum errorem. Postea enim, aliquis credere quod quicquid videtur diuisiōne ad diffiniendum, indigeat petere quod totum diuisum contineatur sub membris diuisiōnis, sed ipse dicit quod hoc non est necessarium, si opposita, per quæ sit diuisiō sit immediata: quia secundum hoc necessarium est, quod totum diuisum sub altero oppositorum contineatur, dum tamen accipiatur prima differentia alicuius generis. Differentia enim, quæ sunt immediata, si comparatur ad genus inferius non sunt immediata, si comparatur ad genus superius. Sicut patet & impar sunt immediata si comparatur ad numerum, cuius sunt proprie differentie, non autem si comparatur ad quantitatem. Deinde cum dicitur, Postquam excludit ea, quæ non requiruntur ad diffinitionem diffinitum, hic ostendit quæ sunt rei veritate requirantur. Et primo ponit quod intendit. Secundo manifestat propositum: ibi. Est autem horum vnum. Dicit ergo primo, quod ad hoc quod aliquis constituat terminum, diffinitionem per viam diuisiōnis, tria oportet considerare, quorum primum est, ut ea, quæ primo accipiuntur, prædicentur in eo quod quidem est: secundo ut or dinetur quid sit primum & quid secundum: tertium est, quod accipiatur omnia, quæ pertinent ad quod quidem est, & nihil eorum præmittatur. Deinde cum dicitur, Manifestat propositum. Et primo ostendit quomodo tria prædicta possunt observari. Secundo, ostendit quod prædicta tria observata sufficiant: ibi. Manifestum est autem. Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo observetur primum, & dicit quod vnum horum, quod accipiantur ea, quæ prædicantur in eo quod quidem est observetur, primo quidem per hoc quod homo potest inducere syllogismos quod, quod assumitur infert, sicut cum disputatur ad problemata de accidente. Secundo, ut ostendatur quod prædicatur in eo quod quidem per ea, quibus disputatur ad problemata de genere. Secundo ibi.

Primo igitur hoc est falsum. Non enim quavis differentia res sunt diuersæ. Complures enim insunt rebus eisdem specie differentie: sed non per substantiam, neque per se.

Deinde, cum quispiam accepit ea, quæ opponuntur, & differentiam, & omne, aut in hanc partem, aut in illam cadere, sumptis utque, in altera parte rem eam, quæ queritur esse, & id ipsum cognouerit, nihil refert si sciat, nec ne, de quibus alia differentie prædicantur. Patet enim eum habiturum esse rationem substantie, si sic proficiens ad ea tandem peruenierit, quorum non est ulterius differentia.

Omne autem in ipsam diuisiōnem cadere, si sint ea opposita, quorum non est medium quicquam, non est postulat. Necesse est enim omne in altero ipsorum esse, si illius est differentia.

Ad extruendam autem, probandam rem per diuisiōnes diffinitionem, hæc tria sunt observanda. Primum ut ea sumantur, quæ hoc ipso quid est prædicantur. Secundum ut hæc adeo disponantur, ut primum in primo, secundum in secundo loco ponatur. Tertium ut hæc omnia sint.

Atque primum istorum erit, si possumus quemadmodum ad accidens vniocinari, ipsum inquam competere, & per genus probare.

Secundo fiet si ipsum primum sumptis utque, in altera parte rem eam, quæ queritur esse, & id ipsum cognouerit, nihil refert si sciat, nec ne, de quibus alia differentie prædicantur. Patet enim eum habiturum esse rationem substantie, si sic proficiens ad ea tandem peruenierit, quorum non est ulterius differentia.

hoc quod homo potest inducere syllogismos quod, quod assumitur infert, sicut cum disputatur ad problemata de accidente. Secundo, ut ostendatur quod prædicatur in eo quod quidem per ea, quibus disputatur ad problemata de genere. Secundo ibi. Manifestat quo observetur secundum. debita ordinatio partium, & dicit quod sic ordinatur partes diffinitionis sicut oportet, si aliquis primo accipiat id, quod est primum, & hoc erit si aliquis homo primo accipiat id, quod consequitur ad alia posterius accepta, & non econuerso. Hoc enim est communius & prius. Necesse est autem aliquid huiusmodi accipi in diffinitione tanquam genus, puta cum dicitur homo est animal gressibile bipes. Si enim est Postter. Diui. Tho. I 4 gressibile

grefibile bipes, est animal, sed non econuerso Cum ergo iam...

k Manifestū. n. est, quoniam neq; plus hoc apponitur. Omnia. n. in eo quod quidem est accipiuntur...

LECTIO XVI.

Verere autē oportet in re dēntē in familia, & in differentia. Primū quidem omnia idē habeāt...

b Vtputa, siquid est magnanimitas querimus, intendendum est in quosdam magnanimos, quos scimus quod habeant vnu omnes...

tamen dictum sit, quod non differat. Similiter etiam ex premissis patet, quod non intermittat aliqua differentia in medio...

Patebit autē hac omnia esse, quod erat tertium, si sumptimus primum ipsum per diuisionem omne, aut hoc, aut hoc animal esse...

Patet. n. neq; plus q̄ oportet quicquam additum esse. Omnia nanque sumpto hoc ipso quidem est predicantur, neque quicquid deesse. Nam aut genus, aut differentia est...

LECTIO XVI.

Verere autem oportet inspicendo, primum ad ea, quae sunt similia, & nullā inter se differentiam habent, quidnam idem habeant uniuersa. Deinde ad alia, quae sub eodem cum illis genere collocantur, & sunt quidem eiusdem inter se speciei, ab illis autē specie sunt diuersa...

Veluti, si queratur, quid nam sit magnitudo animi, considerandum est in aliquibus, quos quidem scimus esse magnanimos, quid nam habeant unum omnes, quo pacto tales esse dicuntur. Cui si Alcides fuit magnanimus, in quibus, scilicet equis hinc nobile, iterum considerandum est, si aliquid est idem in istis duobus acceptis, scilicet in rationali, & quia hinc nobile. Et ita est considerandum, quousque perueniatur ad aliquam vnam rationem communem...

LECTIO XVI.

Orquā Philosophus docuit inuestigare quod quidem est secundum modum maxime congruum, qui est per diuisionē generis, hic docet inuestigare quod quidem est alio modo. Et circa hoc tria facit. Primo docet praedictū modum inuestigandi. Secundo, manifestat per exemplum: ibi: Vtputa dico, & Tertio, probat hunc modū esse conuenientem: ibi: Semper autem est omnis definitio. Dicit ergo primo, quod si aliquis inquirat definitionem alicuius rei, oportet quod attendat ad ea, quae sunt similia illi: & etiam ad ea, quae sunt differentia ab illa re, quae quidem qualiter fieri debeat, ostendit subdens, quod primo oportet circa similia considerare quid idem in omnibus inueniatur, puta, quid idem inueniatur in omnibus hominibus, qui omnes conueniunt in hoc, quod est esse rationale. Postea considerandum est iterum in aliis, quae conueniunt cum primis in eodem genere, & sunt sibi inuicem idē specie: sunt autem altera specie ab illis, quae primo accipiebantur, sicut equi ab hominibus: oportet etiam accipere quid sit idem in his, scilicet equis, puta hinc nobile. Cum ergo accipitur, quid sit idem in omnibus his scilicet, hominibus, quia rationale, & quod sit idē similiter in omnibus, scilicet equis hinc nobile, iterum considerandum est, si aliquid est idem in istis duobus acceptis, scilicet in rationali, & quia hinc nobile. Et ita est considerandum, quousque perueniatur ad aliquam vnam rationem communem...

bet vnu quod est non sustinere iniurias. Cui signū est, quae Alcides non sustinens iniurias dimicauit, Achilles vero in insaniam versus est propter iram, Ajax autem interfectus seipsum. Iterum debemus considerare in aliis, qui dicuntur magnanimi, sicut in Lyfandro, aut Socrate. Habent enim hoc commune, quod non mutabatur propter prosperitatem fortunae, & per infortunium, sed indifferenter se habebat in vtriusque. Accipiamus ergo haec duo, scilicet impassibilitatem a fortuitis casibus, & non tolerare iniurias, & confidentem si est aliquid commune eis. In hoc enim consistit ratio magnanimitatis. Sicut, si dicamus quod virtuosus; contingit propter hoc, quod aliquis existimat se dignum magnis. Ex hoc. contingit quod homo non patitur iniurias, & ex hoc contingit quod contemnit mutationem exteriorum bonorum tanquam minimorum. Si autem nihil commune inueniretur, illis duobus acceptis, non esset vna species magnanimitatis, sed duae. Vnde non possit dari vna communis definitio. Deinde est dicitur.

des est, aut Achilles, aut Ajax, quid vnum omnes habent? non tolerare iniuriam. Hic quidem enim dimicauit, ille vero insaniuit, hic autem interfecit seipsum. Iterum idē est in alteris, vt in Lyfandro, & Socrate, si iam indifferenter prosperitati, & iam prosperitati, haec duo accipiens intendendo quid idem commune habent? aut impassibilitatem quae est circa fortunas, aut non tolerantiam iniuriarum. Si vero nullum sit, duae species vtique erunt magnanimitatis.

c Semper enim est omnis definitio vniuersalis. Non enim in quodam oculo dicit sanabile medicus: sed aut in omni, aut in specie determinans.

d Facilius n. est singulare definire quam vniuersale. Vn oportet ex singularibus in vniuersalia ascendere. Nanque equiuocationes latent magis in vniuersalibus, quam in differentibus.

e Sicut in demonstrationibus oportet syllogizari esse, sic & in terminis certa. Hoc autē erit, si per ea, quae singulariter dicuntur, sit in vnoquoque genere definire separatim: vt simile non omne, sed in coloribus, & figuris, & acutum quod in voce est. Et sic necesse ire timentem, ne equiuocatio contingat.

f Si autem neque disputare in metaphoris, neque quocunque dicuntur in metaphoris. Disputare enim necesse erit in metaphoris.

LECTIO XVII.

D habendum autē problematica, eligere oportet decisiones, & diuidentur ad aliquid esse, quae omnis definitio dat de aliquo est quod considerat in vni, non autē est quod considerat in hoc singulari, vel in illo. Non enim medicus definit quod sit sanus in hoc oculo huius hominis, sed vel vniuersali simpliciter quantum ad omnes, vel distinguit sanum secundum diuersas species, puta, cum dicit hoc esse sanum cholericus, illud autem hepaticus. Deinde cum dicit, dicitur ostendit praedictū modū esse conuenientem quantum ad processum quo. scilicet proceditur a minus casibus ad maius esse. Et hoc dupliciter. Primo ratione facilitatis. Procedit. n. disciplina a faciliore. Facilius autem est definire singulare, id est aliquid minus commune, quam vniuersale quod est magis commune, in quantum scilicet in vniuersalibus quae sunt minus determinata, magis latent equiuocationes, quam in illis quae sunt indifferencia,

& quae non diuiditur per differentias specificas. Et ideo oportet a singularibus definiendo ascendere ad vniuersalia. Secundo ibi. c. Ostendit idem ex ratione euidentia. Sicut enim in demonstrationibus oportet syllogizari praesupponendo aliquid, quod est euidens & manifestum, sic etiam & in terminis, id est in definitionibus.

Non enim potest aliquid deuenire in cognitionem alicuius ignoti nisi per aliquid notū, siue aliquis in tēda cognoscere quae est, quod sit per demonstrationē, siue quid est, quod sit per definitionē. Hoc autē contingit, vt. i. praedixit aliquid euidentis, si sit. i. continens separatim definitionem definiti per ea, quae singulariter dicuntur. i. quae proprie conueniunt, & distincte hinc, vel illi, sicut si aliquis velit notificare quod est simile, non considerabit ad eū id, quod sit iste dicit, sed de quibusdā similibus: puta quod dicitur simile in coloribus, & quod dicitur simile in figuris. Dicitur. n. simile in coloribus ex vnitare coloris: dicitur autē simile in figuris ex eo quod anguli sunt aequales, & latera proportionabilia. Similiter etiam talis, si velit definire acutum non respiciet ad eū quod dicitur acutum, sed respiciet ad acutum est quod dicitur in voce. Et per hunc modū patet, quod aliquis definire intendens refugit statim ne contingat equiuocatio. Et per hoc patet esse conuenientē modū definiendi, quod ex inferioribus procedit ad eū, in quantum. i. in specialibus specialia definire facilius est, & magis in talibus potest esse notatio vniuersalis. Deinde cum dicitur.

Omnia autem definitio vniuersalis est semper. Medicus enim non dicit salubre cuidam oculo, sed aut omni, aut specie determinato.

Atque facilius est singulare definire, quam vniuersale. Quapropter, a singularibus ad vniuersalia oportet ascendere, equiuocationes enim in vniuersalibus magis latent, quam in his, quae non differunt.

Vt autē in demonstrationibus rationandi forma, sic in definitionibus diluciditas insit oportet. Quae quae fuerit, si seorsum id definiat quispiam, quod in pluribus generibus est, per ea, quae in vnoquoque dicuntur, veluti simile non omne, sed id, quod in coloribus est, & figuris, & acutum similiter, quod est in voce, & sic ad ipsū eū proficiatur, cauemus ne equiuocationem offendat.

Quod si neque differere translationibus oportet, patet neque definire oportere, aut translationibus, aut hisce, quae per translationem dicuntur. Erit. n. necessitas vt translationibus deservatur.

LECTIO XVII.

Facultatem habemus mediocrem ad ea demonstranda, quae proponuntur, ras, vt pote, si dicam quod hoc est arbor inuenera, nec oportet in definitionibus assumere quaeque metaphoricè dicitur. Cū. n. definitioe sint principia & efficacissima media in disputationibus, si definitiones darentur per metaphoras, sequeretur quod oporteret ex metaphoris disputare. Hoc autem fieri non debet, quia metaphora accipitur est aliquid simile, non autem oportet vt id quod est simile secundum vnum, sit simile quantum ad omnia.

LECTIO XVII.

Orquā ostendit Philosophus, quomodo oportet inuestigare quod quidem est, hic ostendit, quomodo oportet inuestigare propter quid. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo oportet inuestigare propter quid. Secundo, mouet quosdam quaestiones circa ipsum propter

Le. imm. seq. tex. propter quid: ibi { De causa autem & cuius est causa. } Circa primum duo facit. Primo ostendit, quomodo alicuius questionis proposita possit investigari propter quid. Secundo ostendit quomodo diuersae questionis communicant in propter quid: ibi { Eadem autem problemata. } Circa primum duo facit. Primo, docet accipere propter quid accipiendo commune vni uocum. Secundo accipiendo commune analogum: ibi { Amplius autem alius modus. } Circa primum duo facit. Primo docet inuestigare propter quid accipiendo commune vniuocum, quod est genus nominatum. Secundo accipiendo quod liber aliud commune: ibi { Nunc quidem igitur &c. } Dicit ergo primo quod ad hoc quod habeatur propter quid circa singula problemata, quae ponuntur, oportet considerare diuisiones & subdivisiones, & sic ad singula procedere disputando supposito communi genere.

Tex. cō. 23. Vt si aliquis velit considerare propter quid aliquid conueniat ali quibus animalibus, oportet accipere quae sunt quae conueniunt omni animali. Quibus acceptis, oportet iterato accipere secundum diuisionem qualia sunt, quae consequuntur primo ad aliquod commune, quae sub animali continentur, puta qualia consequuntur ad omnem aem, & sic semper debemus procedere accipiendo id quod est primum, in quod scilicet fit immediata diuisione, quod supra obseruabatur in diuisionibus, quibus proceditur ad inuestigandum quod quod est. Sic ergo procedendo manifestum est quod semper poterimus dicere propter quid aliqua insunt his quae continentur sub aliquo communi, ut si uelimus scire propter quid aliqua insunt homini & equo: puta somnus & vigilia. Sit ergo animal in quo est A, quod est medium: B autem, id est maior extremitas accipiat pro his quae inhaerent omni animali, sicut somnus & vigilia, quaedam autem animalium species, puta homo, equus, bos, accipiantur ut minor extremitas. C D B. Sic ergo manifestum est propter quid B, id est somnus vel vigilia sit in D, puta in homine, quia propter A, id est propter hoc quod homo est animal. Et similiter est faciendum in aliis, & in omnibus est eadem ratio obseruanda. Huiusmodi autem documentum ratio est, quia subiectum est causa propriae passionis. Et ideo si uolumus inuestigare causam alicuius passionis, propter quam insit quibusdam rebus inferioribus, oportet accipere commune quod est proprium subiectum, per cuius

Tex. cō. 24. diffinitionem accipitur causa illius passionis. Deinde cum dicitur, b ¶ Ostendit quomodo oportet inuestigare propter quid est reducendo in aliquod commune, quod non sit genus nominatum, & dicit quod ea, quae supra dicta sunt, dicuntur secundum illa communia, quibus nomina sunt assignata, sed oportet non solum sic in talibus considerare, sed & si quod aliud appareat commune, quod insit ali quibus cuius si non sit genus, vel si non sit nominatum, deinde oportet considerare ad quae hoc commune consequatur, & quae sunt quae consequuntur ad hoc commune innominatum acceptum. Sicut habere cornua est quoddam commune, cui non est nomen impositum, & quod non est genus. Ad hoc autem commune sequuntur duo, quorum vnus est, quod omne animal habens cornua habet multos ventres, propter necessitatem ruminationis, quorum vnus uocatur echinus in interioribus existens, asper & capidum habens, ut dicitur in libro de Historiis animalium. Aliud autem quod commune sequitur ad animalia habentia cornua est quod non habeant dentes in utraque mandibula, sed solum in inferiori, quia materia dentium conuertitur in cornua. Item considerandum est ad quae animalia consequuntur habere cornua, puta bouem, & ceruum. Sic enim manifestum erit propter quid haec animalia habent illas proprietates, quia scilicet habent cornua. Deinde cum dicitur, c ¶ Ostendit inuestigare propter quid reducendo ad aliquod commune analogum, & dicit quod alius modus inuestigandi propter quid est eligere commune secundum analogum. i. proportionem. Contingit enim vnum accipere analogum quod est idem secundum speciem, vel genus, sicut os sepium quod uocatur sepion, & spina pisicium, & ossa animalium terrestrium. Omnia enim ista conueniunt secundum proportionem, quia eodem modo se habent spinae ad pisces, sicut ossa ad terrestria animalia. Ad hoc autem commune analogum, quaedam consequuntur propter unitatem proportionis, sicut si communicarent in vna natura generis vel speciei, sicut esse cooperum carnis.

Tex. cō. 25. Eadem autem est semper, & in alijs ratio, atque nunc sic dicimus per tradita nobis nomina communia rebus. Oportet autem non solum in istis ipsis dicto modo considerare, sed etiam si aliquid aliud uideatur esse competens, & id ipsum accipere, deinde sumere & ea, quae ipsi sum sequuntur, & ea, quae hoc sequuntur, uelut cornigeris competit ericium habere, superioribusque uacare dentibus. Sumatur igitur haec, & vnus accipienda sunt ea, quibus competit, sequiturque generis cornua. Patet enim propter quid illis competit ea, quae diximus. Nam ob id ipsum illis inuenitur, quia cornua gerunt.

Et insuper alius modus inuestigandi per similitudinem rationis. Non enim potest vnum quippiam idem sumi, quod quidem sepium, & spina, & os appellare oportet. Inueniunt autem & ipsi, atque sequuntur aliqua, quasi talis sit vna quaedam natura.

Eadem autem sunt nonnulla eorum, quae proponuntur multipliciter. Quaedam enim ex eo sunt eadem, quia medium secundum speciem, vel genus, sicut os sepium quod uocatur sepion, & spina pisicium, & ossa animalium terrestrium. Omnia enim ista conueniunt secundum proportionem, quia eodem modo se habent spinae ad pisces, sicut ossa ad terrestria animalia. Ad hoc autem commune analogum, quaedam consequuntur propter unitatem proportionis, sicut si communicarent in vna natura generis vel speciei, sicut esse cooperum carnis. Deinde cum dicitur, d ¶ Ostendit quomodo multa problemata conueniunt in eo quod est propter quid. Et primo, quantum ad unitatem medii. Secundo quantum ad ordinem mediolorum, ibi { Alia autem } Dicit ergo primo, quod quaedam problemata sunt eadem, inquantum scilicet conueniunt in eo quod est propter quid, propter hoc quod

habent idem medium. Sicut per hoc medium quod est antiparistasis. i. contra resistentia, vel repercussio multa demonstrantur. Sunt autem quaedam eadem non simpliciter, sed genere, quae quibusdam differentiis diuersificantur, quae sunt uentur vel ex diuersitate subiectorum, vel ex diuersitate modi fieri. Sicut si quaeratur: propter quid sit echo, aut propter quid apparet, scilicet aliqd in speculo, vel propter quid generatur iris. Omnia enim ista sunt idem problema quantum ad medium propter quod, quod est idem genere. Omnia enim causantur ex repercussione. Sed repercussiones differunt specie. Na echo fit per repercussionem aeris moti a corpore sonante ad aliquod corpus concuum. Apparitione autem rei in speculo fit propter hoc quod immutatio medii repercutitur ad speculum. Iris autem fit propter hoc quod radii solares repercutiuntur ad uapore humidos. Deinde cum dicitur, e ¶ Ostendit quomodo problema conueniunt in propter quid secundum ordinationem mediolorum, & dicit, quod quaedam alia problema sunt, quae differunt adinuicem eo quod habent diuersa media, quorum vnum est sub altero, & ponit exemplum. Vt propter quid Nilus in fine mensis scilicet lunaris magis inundat. Huiusmodi enim ratio est, quia finis mensis magis est pluuialis. Quare aut hoc fit accipitur per aliud medium, propter hoc scilicet, quod tunc deficit luna, quae habet dominium super humores, & ideo deficient lumine eius magis conueniunt uapore aere, ex quo causatur pluuia. Et sic patet quod ista duo media sic se habent adinuicem, quod vnum eorum est sub altero.

LECTIO XVIII.

De causa autem, & cuius est causa dubitabit aliquis, nunquid, & cum causatu est, & causa est. Ut si folia fluunt, aut deficit luna, & causa deficienti, etiam folia cadendi erunt. Ut si huius est lata habere folia, deficienti autem terram esse in medio.

Si non aliqua alia erit causa ipsorum. Si vero ca sit, simul & causatu, ut si in medio est terra, deficit, aut si latu folii est, fluit. Si igitur non sit, simul itaque erit.

Et si demonstrentur per altera. Sit enim folium fluere in quo A, latum autem folium in quo B, vitis vero in quo C. Si autem in B est A omne enim latu folium folio fluit, in C autem B: omnis enim vitis est habens latu folium, in C igitur A, omnis enim vitis folio fluit. Causa autem est B medium. Sed quonia latis foliis vitis sit, est propter id quod folio fluit demonstrare. Sit enim D quidem

lect. 14. Tex. cō. 35. Mbiget autem quispia de causa, & de eo, cuius est causa, est ne tu causa, cum est id, cuius est causa uelut, cum frondes decidunt: est ne tum ipsa causa defluendi frondes latitudo, inquam, foliorum, si id ipsum illius sit causa. Vel cum deflucit luna: est ne tu interpositio terra.

Tex. cō. 36. Tum mutuo profecto demonstrantur. Sit enim A frondes deponit, B planta, cuius sunt folia lata, C vitis. Si igitur A cuiuslibet competit B. Omnis enim planta, cuius folia sunt lata, frondes deponit: B vero C ipsi competit. Lata enim frondes quae ubet vitis habet. A etiam ipsi C competit. Omnisque vitis frondes suas deponit. Atque causa B medium est, ut patet. At licet etiam per foliorum defluxum lata uitem habere folia demonstrare. Sit enim D lata habere folia:

verum est, quod per inuicem demonstrentur, quia ad medium demonstrationis de necessitate sequitur conclusio. Quod autem per inuicem demonstrentur, probat in praedicto exemplo. Sit enim folium fluere in quo A, quae est maior extremitas, latum folium habere in quo B, quod est medium, vitis uero accipiat in quo C, quod est minor extremitas. Sic igitur in B est A: quia omne, quod habet latum folium, folio fluit, in C autem est B, quia omnis vitis habet folia lata, & sic concluditur quod A est in C, id est quod omnis vitis folio fluit. Et in toto hoc processu, causa accipitur pro medio, & sic causatum per causam demonstratur. Contingit autem e conuerso demonstrare

LECTIO XVIII.

De causa autem, & cuius est causa dubitabit aliquis, nunquid, & cum causatu est, & causa est. Ut si folia fluunt, aut deficit luna, & causa deficienti, etiam folia cadendi erunt. Ut si huius est lata habere folia, deficienti autem terram esse in medio.

Si non aliqua alia erit causa ipsorum. Si vero ca sit, simul & causatu, ut si in medio est terra, deficit, aut si latu folii est, fluit. Si igitur non sit, simul itaque erit.

Et si demonstrentur per altera. Sit enim folium fluere in quo A, latum autem folium in quo B, vitis uero in quo C. Si autem in B est A omne enim latu folium folio fluit, in C autem B: omnis enim vitis est habens latu folium, in C igitur A, omnis enim vitis folio fluit. Causa autem est B medium. Sed quonia latis foliis vitis sit, est propter id quod folio fluit demonstrare. Sit enim D quidem

ostquam Philosophus ostendit quomodo oportet inuestigare propter quid, hic mouet duas quaestiones circa ipsum propter quid, quarum prima est de coexistencia causa ad causatum, secunda pertinet ad unitatem causa. ibi { Verum autem contingat } Circa primum tria facit. Primo proponit questionem. Secundo obicit ibi { Si non est } Tertio soluit ibi { Aut contingit vnus } Dicit ergo primo, quod de causa & causato potest aliquis dubitare, vtrum quando est vnus eorum, sit & aliud. Quae quidem quaestio non

est intelligenda quantum ad similitudinem temporis, sed quantum ad similitudinem consecutionis, vtpote si postea vnus, conueniat aliud simul tempore, vel posterius. Et ponit duo exempla, in quorum vno causa praecedat causatum. Nam lata folia habere est causa quod fluant folia alicuius arboris, non autem habere lata folia, & folia fluere sunt simul tempore. In alio autem exemplo, causa & causatum sunt simul tempore, sicut interpositio terrae simul tempore est cum defectu lunae. Est ergo quaestio vtrum ad vnum istorum consequatur aliud. Deinde cum dicitur, b ¶ Obicit ad propositam questionem, ostendens quod causa & causatum semper simul sunt consequentia, & ponit ad hoc duas rationes, quarum prima iungitur ex ratione cause & causati, & dicit quod omne causatum oportet habere aliquam causam. Vnde si postea isto causato, non simul ponitur quae ista eius causa sit, sequitur quod sit eius aliqua alia causa, & hoc ideo, quia necesse est quod causatum simul sit cum aliqua causa. Si autem ad hoc, quod est terra esse in medio, sequitur quod luna deficiat, & ad hoc quod est arborem habere lata folia, sequitur quod folia eius fluant. Si igitur non est dare aliam causam, sequitur quod simul sit causa haec causa. Secunda rationem ponit ibi. c ¶ Quae quidem sumitur ex hoc, quod causa, & causatum per inuicem demonstrantur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationem. Secundo remouet errorem, qui postea consequitur, ibi { Si autem non contingit &c. } Tertio probat quoddam quod supposuerat: ibi { Quod autem non deficiat. } Circa primum dicit quod est manifestum est, quod ca & causatum simul se consequuntur, si hoc

Quaedam autem differunt ex eo, quia medium est sub alio medio, uelut propter quid Nilus, decrescente mense, magis affluat aquis? quia mensis decrescens similis magis hyemis est. Propter quid mensis decrescens, similis magis hyemis est? quia luna decrescit. Haec enim sic inter sese habent, ut patet.

LECTIO XVIII.

Mbiget autem quispia de causa, & de eo, cuius est causa, est ne tu causa, cum est id, cuius est causa uelut, cum frondes decidunt: est ne tum ipsa causa defluendi frondes latitudo, inquam, foliorum, si id ipsum illius sit causa. Vel cum deflucit luna: est ne tu interpositio terra.

Tum mutuo profecto demonstrantur. Sit enim A frondes deponit, B planta, cuius sunt folia lata, C vitis. Si igitur A cuiuslibet competit B. Omnis enim planta, cuius folia sunt lata, frondes deponit: B vero C ipsi competit. Lata enim frondes quae ubet vitis habet. A etiam ipsi C competit. Omnisque vitis frondes suas deponit. Atque causa B medium est, ut patet. At licet etiam per foliorum defluxum lata uitem habere folia demonstrare. Sit enim D lata habere folia:

verum est, quod per inuicem demonstrentur, quia ad medium demonstrationis de necessitate sequitur conclusio. Quod autem per inuicem demonstrentur, probat in praedicto exemplo. Sit enim folium fluere in quo A, quae est maior extremitas, latum folium habere in quo B, quod est medium, vitis uero accipiat in quo C, quod est minor extremitas. Sic igitur in B est A: quia omne, quod habet latum folium, folio fluit, in C autem est B, quia omnis vitis habet folia lata, & sic concluditur quod A est in C, id est quod omnis vitis folio fluit. Et in toto hoc processu, causa accipitur pro medio, & sic causatum per causam demonstratur. Contingit autem e conuerso demonstrare

Le. imm. sequa.

LECTIO XIX.

Orquam Philosophus determinauit quæstionē mo- tam: vtrum ad existentiam effectus sequatur existen- tia causa, & econuerso, hic inquirat, vtrum ad vni-

LECTIO XIX.

Trum autem cōtingat non eandem causam eiusdem in omnibus, sed alteram, aut non?

Aut si quidem per se demon- stratur, & non secundum signū aut accidens, non potest autem esse. Ratio enim vltimi mediū. Si vero non sic est, contingit.

Est autem & causam, & cuius causa, in quo considerare secū- dum accidens, immo videtur p- blemata esse. Si autē nō similiter se habebit mediū. Siquidē equi- uocū, & equiuocū mediū ē, si ve- ro sicut i genere fit, similiter se habebit, vt propter qd vicissim analogum. Alia n. est causa in numeris, & in lineis, & eadem. Inquantum autē linea est, nō eadem est, inquantum autē ha- bens augmenta huius, eadē si- cut in omnibus. Similem autē esse colorem colori, & figuram figuræ, aliam causam esse, equi- uocum. n. est simile in omnib⁹. Hoc quidem est fortassis secun- dum analogiam habere latera, æqualia, & æquales angulos. In coloribus autem vnum sensum esse, aut aliquid aliud huius- modi. Secundum autem ana- logiam eadem sunt, & me- dium se habet secundum ana- logiam.

Habet autem sic cōsequi cau- sam adiuicem, & cuius est cau- sa, & in quo est causa. Vnumq̄- que quidem accipienti, & cu- ius est causa, & causa i plus est, vt in quatuor æquales qui sunt extra, in plus sunt. quā in triā- gulis, aut quadrangulis, in om- nibus autem & in æque. Quæ- cunque enim quatuor reētis æ- quales quæ sunt extra, & me- dium similiter est. Est autem medium ratio primi termini. Ex quo omnes sciētia sunt per diffinitiones, vt folio fluere si-

sonis positæ esse possibilia, & dicit quod contingit & id, quod est causa, & id, cuius est causa considerare secundum accidens, sicut muscus per accidens est causa domus, cuius per se est cau- sa edificator, qui tamen est causa receptaculi latronum per ac- cidens, si hoc contingat in domo fieri, quiniom etiam ipsa pro- blemata videntur ef- se per accidens. Si vero non accipiatur per accidens causa & causatum, oportet quod mediū quod accipitur pro causa, similiter se habeat cū effectū, cuius de- monstratio querit, vt pote, si aliqua sunt æquiuoca, & mediū commune quod acci- pitur, erit equiuocū. Si autē nō sint æqui- uoca, sed conueniat quasi in genere, & medium erit comu- ne sicut genus, sicut vicissim analogum, id est cōmutatim pro- portionari vniuce- in multis inuenitur, puta, in numeris, & lineis, in quibus ha- bet quodammodo, alia causam, & quo- dammodo eandem. Aliam quidem secū- dum speciem, in quā tū, scilicet, alii sunt numeri, & alii lineæ, sed eadē genere eadem inquantum, scilicet, tam lineæ, quā nu- meri conueniunt in hoc quod habent ra- le augmentū, ex quo in eis cōmutata p- portio demonstratur. Aliud autem exem- plū subiigit in equi- uocis, & dicit quod eius quod est simile, alia causa est in co- loribus, & in figuris, quia æquiuoce dici- tur vtrioq̄. In fi- guris enim nihil est aliud esse simile, q̄ quod latera habeat analogiam, id est q̄ sint adiuicem pro- portionabilia, & q̄ anguli sint æquales. Sed in coloribus esse simile est quod faciā eandē immutationē in sensu, vel aliquid aliud huiusmodi. Tertio autem dicit de his, quæ conue- niunt secundum ana- logiam, quoniam in his oportet esse me- dium vnum secundū analogiam, sicut su- pra dictum est, quia tam iris quā echo, est quædam repercus-

LECTIO XIX.

Quæret quispiam rursus, si fieri possit, vt nō eadem eius dem sit vniuersis causa, sed diuersa, nec ne?

An si per se quidem est demonstra- tum, & non per signum, aut per acci- dens, id fieri nequit: quippe cū ipsum medium extremi sit ratio. Si vero non hoc pacto est demonstratū, fieri pot-

Fit autē ut id, cui⁹, & id, cui est cau- sa, per accidens considerentur. Non tamen ex numero eorum esse videtur, quæ proponuntur. Quod si ita non est, similiter habebit & medium. Si enim æquiuoca sint, medium habe- bunt æquiuocum. Si sint in genere medium habebunt similiter, veluti pro- pter quid etiam in vno ordine similitu- dine subicitur rationum. Est. n. alia causa in lineis, & in numeris. Atque eadem alia quidem est, vt linearum rationem subit. Eadem autem vt tale habet incrementum, & eodem in om- nibus modo. Vt color autem colori fi- guraque figuræ sit similis, alia erit alij causa. Simile namq; in his est æqui- uocum. In figuris enim in similitudine forsitan rationum, consistit quæ inter latera sunt, & angulorum æqualitate. In coloribus autem in vnitatem ipsius sensus, aut aliquo tali, ea vero, quæ similitudine rationum eadem sunt me- dium identidem similitudine rationum idem habebunt.

Causa autem, & id cuius est causa atque id cui est causa, ita se habent ad vnum se sequendum. Nam si hoc su- mas per singula, id, cuius est causa ad plura se extendit, velut externos angulos quatuor reētis æquales habe- re extendit triangulum atque quadra- tum. Quod si omnia sumas, æquatur. Sunt. n. quæcunq; quatuor reētis æqua- les externos angulos habent. Simili- ter se se habet & medium. Est autem ipsum medium extremi ratio primi. Quo circa scientia omnes per diffini- tionem sunt, veluti spoliari frondibus simul sequitur vitem, atque excedit.

Deinde cum dicit. d. Ostendit secundum præmissa, qualiter sibi inuicem causa consequantur. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, qualis sit consecutio causæ & effectus. Secundo, ordinat huiusmodi con- sequentiam in figura syllogistica, ibi. In figuris autem. Tertio mouet quandam dubitationem ex præmissis, ibi. Si autem in achomum. Dicit ergo primo, quod talis modus consequen- tia in-

ganant per causatū. q̄ vitis habet lata folia per hoc q̄ fluit folio. Accipiat. n. lata folia habere quasi maior extremitas, quæ est D, fluere folia quasi mediū: qd est E, vitis vero minor extre- mitas, quæ est z. Sic igitur E est in z, quia ois vitis fluit folio: D autem est in B quia. i. oē qd fluit & lata habet folia, folio fluit, ex hoc concluditur q̄ ois vitis sit lati fo- lio, & accipitur pro causa in consequen- do folia fluere. De in- de cum dicit. d. Excludit quen- dā errorē qui posset sequi ex præmissis, vt. f. eadē rōne vni prædicatōri demon- stratur ex alio. Sed ipse excludit hoc di- cit, q̄ si nō cōtingit q̄ aliquando sint fi- bilitate causæ. f. in eodē genere, eo q̄ cū est prior eo, cui⁹ est causa, non autē con- tingit idē esse prius & posterius, eodem modo cum causa de- fectus lunæ sit terræ esse in medio, nō est possibile q̄ defectus lunæ sit causa ei⁹ q̄ terra sit in medio. Si igitur demonstratio, quæ est per causam, est demonstratio pp quid, quæ autē nō est per causam est ipsius quia, vt in primo ha- bitū est, sequitur q̄ ille, qui per defectū lunæ demonstrat q̄ terra sit in medio, co- gnoscit quidē quia, non propter quid. Deinde cum dicit. e. Probat qd sup- positio terræ sit cau- sa defectus, & nō e- conuerso, & dicit ma- nifestū esse q̄ lunā deficere non est cau- sa eius, quod est ter- ræ esse in medio, sed econuerso, quia in ra- tione eclipsis poni- tur q̄ terra sit in me- dio, vt supra dictū ē. Cū igitur qd & pp quid sint idē, manife- stū est q̄ defectus co- gnoscitur per inter- positionē terræ, sicut per mediū propter quid, & nō econuerso. Deinde cum dicit. f. Soluit primam quæstionem ostendens in quibus verū sit quod causa & cau- satum se sequantur, & in quibus non. Et circa hoc duo facit. Primo; ostendit in quibus non sit ve- rum. Secundo, in quibus sit verum. ibi. Aut si semper. Dicit ergo primo, q̄ cōtingit vni cōe habere plures causas & m q̄ conuenit diuersis, sicut ē vituperabile cōuenit audaci pp excessū, timido autē p- pter defectum. Accipiat. ergo quod aliquod vnum prædic-

Le. 24. & 23.

latum folium, E autem folio fluere, vitis vero in quo z. In z igitur est E: folio enim fluit om- nis vitis, in E autem D omne enim fluens folio latum est fo- lium, omnis itaque vitis latum est folium. Causa autem est fo- lio fluere.

d Si autem non contingit cau- sas esse adiuicem, causa enim prius est eo, cuius est causa, & deficiendi quidem causa est ter- ram esse in medio, non est cau- sa deficere. Si igitur quidem per causam est demonstratio, propter quidem, si vero non per causam, ipsius quia, quo- niam in medio est cognouit, propter quid autem non.

e Quod autē non deficere cau- sa sit in medio esse, sed hoc de- ficiendi causa, manifestum est. In ratione. n. deficiendi est qd est in medio. Quare manife- stum est quod per hoc illud co- gnoscitur, sed nō hoc per illud.

f Aut contingit vnus plures causas esse? Et nanq; si est idem de pluribus primū prædicari, sit A in B primo esse, & i C alio primo, & hoc sit in D, & illud in E. Erit itaque A in D & E, vtraque. Causa autem est in D quidem B, in E autem C. Qua- re cum causa sit, necesse est rem esse, sed res cum sit, non necesse est quidem quod sit causa. Causam quidē necesse est esse, non tamen omnem.

g Aut si semp est vniuersale p- positū, & causa quoddā totum est, & cuius est causa vniuersali- ter, vt folio fluere in toto quodā determinatū est, & si species ipsius sint multa, & vniuersali- ter igitur, aut plātis, aut hmōi plantis. Quare mediū æquale oportet esse in iis, & cuius est causa, & cōuerti, vt propter qd arbores folio fluit? Si ergo pro- pter densitatē huiusmodi folio fluit arbor, oportet esse densita- tem, si densitas est, non in quali- bet, sed in arbore, folio fluit.

so, oportet quod posita causa in tali subiecto ponatur effectus, vtputa si condensatio humoris est non in quacunque re, sed in arbore, sequitur quod folia fluant.

tur de pluribus primo, & immediate, vt prædicetur A de B pri- mo, & similiter de C, sicut esse vituperabile de superabundantia & defectu, & ita duo scilicet C, & B prædicentur de D & E, sicut superabundantia conuenit audaci, defectus autem timido. Prædicabitur itaque A de D & E, quia tū audax, quā- timidus est vitupera- bilis. Causa autem quod A sit in D est ipsum B. Est. n. au- dax vituperabilis p- pter superabundantiam. Quod autē A. insit ipsi B, causa est ipsum C. Timidus enim vituperabilis est propter defectū. Patet ergo, quod cū causa sit, necesse est rem esse, quia siue A sit superabundantia siue defectus, necesse est aliquid esse vituperabile. Sed exi- stente re, necesse est quidem quod aliqua causarum sit, non tū necesse est qualibet causam esse. Sicut po- sito q̄ aliquid sit vituperabile, nō est necesse q̄ sit in supera- bundantia, sed necesse est q̄ sit in su- perabundantia, vel in defectu. Deinde cum dicit. g. Ostendit in quibus necesse sit simul se consequi causam & causatum, & dicit, q̄ si aliquid querat in vniuersali, & acci- piatur tā causa q̄ id, cuius causa, & querat in vniuersali, tūc oportet q̄ ad causā semper sequatur effe- ctus, & ad effectum, causa. Sicut hoc q̄ est fluere folio, non conuenit primo plu- ribus, vt erat in præ- missis exemplo, sed determinare vni pri- mo cōmuni, quā- uis illi cōis sint mul- tæ species, quib⁹ vtr cōuenit, q̄ fluit fo- lio, puta si accipiam⁹ plātis, vel plātis ta- les. f. lata folia habē- tes. Vñ in oibus istis oportet accipere æ- quale mediū, ita q̄ cōuertat eā, & id cuius est cā. Sicut si q- ramus, quare arbo- res fluant folio? si acci- piatur causa huius- modi esse propter hoc quod humiditas est condensata & sic facilius deficcabi- le, sequatur quod si condensatum sit, quod etiam causa sit, pu- ta si fluit arbor, q̄ sit condensatio hu- moris. Et econuer-

abijcere frondes E, vitis autem F. E igitur cuiuslibet inest F. Omnis enim vi- tus abijcit suas frondes, D vero cui- bet competit E: omnis nanque plan- ta, quæ frondes deponit, habet folia lata: omnis ergo vitis habet folia lata, atque causa est foliorum defluxus.

Quod si fieri nequit, vt sint sibi mu- tuo cause, causa nanque prior est eo, cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terræ esse, huius au- tem nō est, cū deficere lunæ. Atq; de- monstratio, quæ sit per causam, est pp quid: demonstratio vero, quæ non per causam sit, est ea qua quippiā tantum esse ostenditur. Qui per defectum ter- ræ in medio esse percepit, is scit qui- dem id ipsum esse, propter quid au- tem est non cognoscit.

Atque deficere lunam nō esse cau- sam ut sit in medio terræ, sed econtra causam esse, ut deficiat luna, inde per- spici potest. In ratione nanque defi- ciendi inest, in medio terræ esse. Qua- re patet per hoc illud, sed non per il- lud hoc innotescere.

An fieri potest: ut vnus plures sint cause? Et enim si sit, ut idem pri- mo de pluribus prædicetur, sit A qd quidē tam B quā C cōpetat primo, quo- rum alterū inest D, alterum ipsi cōpe- tat E. Inerit igitur ipsum A illis vtrif- que, E inquam & D. Atq; ut inest qui- dem ipsi D causa est ipsum B, ut com- petat autem ipsi E, causa est ipsum C. Quare si causa est, necesse est q̄ rem esse. Si vero res est, non est necesse id esse, quod est causa, sed causam qui- dem esse, non tamen omnem.

Aut si semper id quod proponitur vniuersale est, causa quoque tota quæ- dam est, & id cuius est causa, vni- uersale etiam est. Veluti folijs spoliari, toti cuidam inest determinato, & si species sunt illius, & his vniuer- saliter, aut plantis, aut huiusmodi plantis competit. Quare & medium in his, & id, cuius est causa æqua sint oportet, & conuertantur: veluti pro- pter quid arbores folijs spoliantur? Quid si id ipsum ob congelationem se oportet, & si congelatio non cuius inest, sed arbori? folijs arborem spoliari oportet.

so, oportet quod posita causa in tali subiecto ponatur effectus, vtputa si condensatio humoris est non in quacunque re, sed in arbore, sequitur quod folia fluant.

lectia

Lib. 1. le. 7. ex. 6. in. 3.

ita inuenitur inter causam & causati & subiectum, cui inest illud causatum: quod si aliquis accipiat secundum vnum aliquid particulare id, cuius causa quaeritur, erit in plus quam causa vel subiectum, sicut habere angulos extrinsecos equales quatuor rectis conuenit triangulo eadem ratione, quia tres. anguli eius extrinseci simul cum tribus intrinsecis sunt equales sex rectis. Cum igitur tres intrinseci sint aequales duobus rectis, sequitur quod tres extrinseci sunt aequales quatuor rectis. Etiam quadrangulus habet quatuor angulos aequales quatuor rectis, sed alia ratione. Anguli enim eius intrinseci & extrinseci sunt aequales octo rectis, sed anguli intrinseci quadranguli sunt aequales quatuor rectis, ergo anguli extrinseci sunt aequales quatuor rectis. Sic igitur habere angulos exteriores equales quatuor rectis est in plus, quam triangulus, aut quadrangulus: sed si simul accipiantur aequaliter se habebit. Quaecumque, n. figure communicant in hoc quod habeant angulos exteriores aequales quatuor rectis, oportet quod similiter communicent in medio, quod est causa equalitatis ad quatuor angulos rectos. Et hoc probat sicut & prius, per hoc quod medium est definitio maioris extremitatis. Et inde est, quod omnes scientiae sunt per definitionem. Probat autem hoc per exemplum in rebus naturalibus. Hoc n. quod est folio fluere, consequitur ad vitem, & quia ex pluribus consequitur etiam ad ficum non excedit ipsam, tamen est excessuum omnium quibus conuenit, sed est eorum sicut aequalium. Si ergo aliquis velit accipere id, quod est primum medium respectu omnium, erit haec definitio eius, quod est folio fluere, quae quidem definitio erit primum medium ad alia, eo quod omnia talia sunt. Et iterum huius accipietur aliquod aliud medium, puta, quod succus densatur per desiccationem, vel aliquod aliud huiusmodi. Vnde si quaeratur quid est folio fluere, dicemus, quod nihil aliud est, quam condensari succum seminis in contractu. folii ad ramum. Deinde cum dicitur, e. ¶ Ordinatur modum praedictae consecutionis in figura syllogistica, & dicitur quod si quaeratur consecutio causae & causati, sic poterit assignari secundum figuras syllogisticorum. Sit enim A in omni B, B autem in vnoquoque eorum, quae sunt D, sed in plus quam D. Sic igitur B vniuersaliter erit in his quae continentur sub D, secundum quod vniuersaliter dicitur inesse, quod non consequitur, sed & primum vniuersale est, cui vnumquodque quilibet sequitur vitem, & excelit sicum, & non omnia, sed equalium est. Si vero accipiat aliquis primum medium, ratio fluendi folium est. Erat enim primum quidem in altera medium, quoniam huius sunt omnia. Sit huiusmodi medium quoniam succus densatur, aut aliquid huiusmodi, quid autem est folio fluere? densari in contactu seminis succum.

e In figuris autem sic assignabit quarentibus consecutione causae, & cuius est causa, sit enim A quidem in B omni, B autem in vnoquoque eorum quae sunt D. B quidem vniuersaliter erit in ipsis erit D. Hoc autem dico vniuersale, quod non conuertitur, omnia autem conuertuntur & exceduntur. In ipsis igitur esse causa ipsius, A B est. Oportet itaque, A, in plus quam B extendi. Si vero non, quid magis erit causa hoc illius? Si ergo in omnibus, B est A, erit aliquod vnum illa omnia aliud A B. Si enim non, quomodo erit dicere, quoniam in quo est E fit A omni, in quo autem A non omni fit E? Propter quod enim erit aliqua causa, vt A fit in omnibus E. Si itaque quae sunt E erunt, aliquod vnum considerare oportet, & sit C. Contingit igitur & plures causas esse eiusdem, sed non eiusdem specie, vt longe vitae esse quadrupedia, causa est non habere choleram, volatila autem sicca esse, aut aliqua alia.

f Si autem in atomum non statim veniunt, non solum vnum medium est, sed plura, & causae plures sunt. Et qualis est causa mediorum, quae ad vniuersalem prima est, aut quae ad singu-

dem contentorum sub eo non conuertitur. Omnia autem simul accepta conuertuntur cum primo vniuersali, sed excedunt quodlibet eorum, quae sub eo continentur. Sic igitur quod A fit in ipsis, quae continentur sub D causa est B. Oportet ergo quod A extendatur in plus quam D. Si autem non, sed se haberet ex aequo, quare magis B esset causa in intere do quod A fit in D, quam e conuerso? Potest enim ex vero que conuertibilium concludi aliud. Ponatur igitur vterque quod A praedicatur de omnibus in quibus est E, sed non conuertitur: oportet. n. dicere quod illa omnia, quae continentur sub B, sunt aliquid vniuersum ab eo quod est B. Si enim non esset aliud E, B, quomodo esset verum dicere quod A inest ei B, & non e conuerso, cum A non fit nisi in E & in B? Et ita sequeretur fit E & B non essent aliud quam A, non essent in plus quam E. Supponatur ergo quod A fit in plus quam D, & quam E. Quare ergo non poterit inueniri aliqua causa propter quam inest omnibus quae sunt in D. Et haec causa est B. Sed adhuc quaerendum est, vtrum & omnia quae continentur sub B, habeant aliquam vnam causam, & sit talis causa C. Igitur concluditur quod continentur eiusdem esse plures causas, sed non eiusdem secundum speciem. Sicut eius quod est A, causa est B & C, sed B est causa quae A inest in his quae continentur sub D, C autem est causa quod A inest in his, quae continentur sub E. Et ponit exemplum in his rebus naturalibus. Sit enim hoc, quod est esse longe vitae, quasi A, quadrupedia quasi D, sed non habere choleram sicut superfluum, sit quasi B, quod est causa in quadrupediis longe vitae vel aliquid aliud huiusmodi quod est in eis causa longe vitae, aut aliquid aliud huiusmodi sit quasi C. Deinde cum dicitur, e. ¶ Mouet quandam dubitationem ex praemissis. Dicitur enim supra quod non statim a principio venit in aliquod atomum id est indiuisibile, in quo inueniatur illud, cuius causa quaeritur, sed statim inueniuntur multa & indiuisa, in quibus illud vnum inuenitur, & non est vnum medium per quod de omnibus illud vnum demonstratur, & causae plures sunt. Est ergo dubitatio si illorum mediorum oportet aliquam causam accipere, vtrum oportet eam accipere ex parte vniuersalis primi, puta ex parte ipsius A, vel ex parte singularium, id est eorum, quae sunt minus communia, sicut supra accipiebatur B & D vel

Et sic primum item atque excedit, sed non omnis superat, sed aequatur. Si igitur primum medium sumptis, ratio illud erit abijciendi solia. Erat enim primum quidem medium versus extremum alterum: tales inquam vniuersis esse, deinde medium huius succum congelari, vel aliquid aliud tale. At si quisquam interrogauerit quid est de fluere folia? congelari respondimus eius succum, qui in seminis conuersione consistit.

In figuris autem hoc pacto quisquam assignabit, quarentibus quoniam pacto se sequuntur causa, & id cuius est causa. Ponatur A cui libet inesse B, ipsum autem B cuique competat eorum quae sunt D. A igitur vniuersale huius fuerit, quae sunt D. Etenim id vniuersale dico, quod non conuertitur. Id autem vniuersale uocito primum, cum quo vnumquodque quidem non conuertitur: vniuersa autem conuertuntur atque aequatur. Bigitur causa est, ut A. cunctis huius competat, quae sunt D. Oportet ergo ipsum A ad plura se extendere, quam ipsum B. Quod si ita non est, cur magis hoc erit illius causa? Quod si B non omnibus competit E, erit vniuersa illa vnum quid aliud ab ipso B. Alioquin quo nam pacto dicere licet, A quidem ipsum omni competere E, ipsum autem E, non omni competere A? Cum vero non erit aliqua causa, nam ipsum A cunctis competit D: at ipsi etiam E, & ipsa igitur vnum quid erunt atque id considerare oportet, & sit C. Fieri igitur potest eiusdem sed non eiusdem specie plures sint causae ueluti in loge sint vitae quadrupediae quidem causa est ipsas bili uacare uolueres autem ipsas esse siccas, aut aliquid aliud.

Quod si non statim accedunt ad indiuiduum, & si non solum vnum, sed plura sunt media plures etiam & causae sunt. Vtrum autem mediorum sit singulis causa, vtrum id quod est versus vniuersale primum, an id, quod uer-

volatilia autem quasi B: siccum autem esse vel aliquid aliud huiusmodi quod est in eis causa longe vitae, aut aliquid aliud huiusmodi sit quasi C. Deinde cum dicitur, e. ¶ Mouet quandam dubitationem ex praemissis. Dicitur enim supra quod non statim a principio venit in aliquod atomum id est indiuisibile, in quo inueniatur illud, cuius causa quaeritur, sed statim inueniuntur multa & indiuisa, in quibus illud vnum inuenitur, & non est vnum medium per quod de omnibus illud vnum demonstratur, & causae plures sunt. Est ergo dubitatio si illorum mediorum oportet aliquam causam accipere, vtrum oportet eam accipere ex parte vniuersalis primi, puta ex parte ipsius A, vel ex parte singularium, id est eorum, quae sunt minus communia, sicut supra accipiebatur B & D vel

Tex. c6. 26.

Tex. c6. 27.

D vel quadrupedia, & aues? Et ad hoc respondens dicit, quod oportet semper media accipere quae sunt propinquiora subiecto, in quo quaeritur causa illius communis causati, & sic oportet procedere quousque perueniatur ad id, quod est immediatum communi causato. Et huius rationem assignat, quia illud quod est ex parte eius, quod continetur sub aliquo communi, est ei causa quod sit sub illo communi, sicut D est sub B, & si C sit causa D, & B inest ei. Et ex hoc sequitur vterque quod C sit causa quod A inest D, & quod A inest C, B est causa. Ipsi autem B inest A, per se ipsum & immediatam. Vltimo autem epilogat ea, quae dicta sunt in ratione doctrina Analyticorum, & dicit quod manifestum est ex praemissis, tam in libro Priori, quam in libro Posteriori, de syllogismo, & de demonstratione quod sit, & quomodo fiat vtrunque, & similiter manifestum est de scientia demonstratione, quomodo fiat in nobis. Hoc enim ad idem pertinet, quia demonstratio est syllogismus faciens scire, vt supra in primo habitum est.

LECTIO XX.

De principiis autem, quo modo sunt cognita principia, & quis est cognoscens habitus, hinc est manifestum, dubitantibus quidem primum.

b Quod quidem igitur non contingit scire per demonstrationem, non cognoscentem prima principia immediata, dictum est prius.

LECTIO XX.

Postquam Philosophus ostendit quomodo cognoscatur id, quod est principium demonstrationis sicut medium, scilicet quid, & propter quid, hic ostendit, quo cognoscantur prima principia demonstrationis communia. Et primo dicit, de quo est intentio. Secundo, exequitur propositum, ubi { Quod quidem igitur & c. } Dicit ergo primo, quod ex his quae sequuntur, manifestum erit de principiis primis indemonstrabilibus, qualiter eorum cognitio fiat in nobis, & quo habitu cognoscantur. Hoc tamen ordine obseruato, vt prius circa hoc dubitatione ponamus. Deinde cum dicitur, b. ¶ Exequitur propositum. Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ubi { Necessario itaque est habere & c. } Circa primum tria facit. Primo praemittit quoddam, ex quo ostenditur necessitas huiusmodi inquisitionis. Secundo mouet quaestiones, ubi { Immediatorum autem & c. } Tertio obicit ad quaestionem, ubi { Siquidem & c. } Dicit ergo primo, quod dictum est quod non contingit aliquid scire per demonstrationem, nisi praecognoscantur prima princi-

pia immediata. Et ideo ad scientiam quae est de demonstratione, utile est vt sciatur, qualiter prima principia cognoscantur. Deinde cum dicitur, c. ¶ Mouet dubitationes tres circa praedictam cognitionem principiorum, quarum prima est, vtrum omnium immediatorum principiorum sit eadem cognitio, vel non. Secunda dubitatio est, vtrum omnium immediatorum sit scientia, vel nullorum, aut sit scia quorundam, aliorum vero aliud genus cognitionis. Tertia vero quaestio est, vtrum habitus istorum principiorum stant in nobis, cum prius non fuerunt, vel in nobis fuerunt, sed tamen nos latebat. d. ¶ Obicit ad quaestionem vltimam, ad quam alia ordinantur. Et primo obicit ad vnam partem, & dicit, quod est inconueniens dicere, quod habeamus habitus horum principiorum, & lateat nos. Manifestum est enim quod illi, qui habent cognitionem principiorum, habent certiore cognitionem cognitionis, quae est per demonstrationem. Non enim potest haberi ita quod lateat habentem. Dicitur enim in principio libri, quod ille, qui habet scientiam, scit quod impossibile est aliter se habere. Ergo multo minus potest esse quod aliquis habeat cognitionem principiorum immediatorum, & lateat ipsum. Quod tamen inconueniens sequeretur, si habitus huiusmodi inessent, & latearent. Secundo ibi e. ¶ Obicit ad contrarium. Si enim aliquis dicat quod accipimus de nouo habitus principiorum, cum prius eos non habuerimus, relinquatur vterius dubitatio, qualiter possumus huiusmodi principia de nouo cognoscere & addicere, & hoc non ex aliqua praexistenti cognitione. Impossibile est enim aliquid addicere nisi praexistenti cognitione, sicut etiam supra circa demonstrationem diximus. Immediata autem principia ideo ex praexistenti cognitione addicere non possumus, quia praexistens cognitio est certior, cum sit causa certitudinis his, quae per eam innotescunt. Nulla autem cognitio certior est cognitione huiusmodi principiorum. Vnde non videtur, quod possumus ea cognoscere, cum prius non cognouerimus. Tertio ibi f. ¶ Concludit ex praemissis duabus rationibus, quod neque possibile est semper habere cognitionem horum principiorum, quae

LECTIO XX.

De principiis autem, quo nam pacto nota nobis euadunt, & quis habitus ea cognoscit, hinc patebit, si antea dubitauerit.

Fieri itaque non posse, ut demonstrationem quisquam scientiam consequatur, si non cognoscat prima principia uacantia medijs, prius est dictum, ac explicatum.

Dubitauerit autem quisquam, vtrum cognitio eorum, qua medijs uacant, sit eadem, an non eadem, & vtrum scientia sit vtriusque, an non sit, sed alterius quidem scientia, alterius autem aliquid aliud genus, & vtrum habitus eorum non inest, sed fiant, ac acquirantur, an inest quidem, sed lateant.

Si igitur ipsos habemus, absurdum est sane. Fit enim ut lateat nos habentes certiores demonstratione cognitiones has habere.

Si vero non habentes prius acquirimus, quo nam pacto cognoscamus atque discamus, ex non antecedenti cognitione? Id enim fieri nequit, ut de demonstratione etiam dicebamus.

Constat igitur fieri non posse, ut aut habeamus ipsos, non enim sane

uo cognoscere & addicere, & hoc non ex aliqua praexistenti cognitione. Impossibile est enim aliquid addicere nisi praexistenti cognitione, sicut etiam supra circa demonstrationem diximus. Immediata autem principia ideo ex praexistenti cognitione addicere non possumus, quia praexistens cognitio est certior, cum sit causa certitudinis his, quae per eam innotescunt. Nulla autem cognitio certior est cognitione huiusmodi principiorum. Vnde non videtur, quod possumus ea cognoscere, cum prius non cognouerimus. Tertio ibi f. ¶ Concludit ex praemissis duabus rationibus, quod neque possibile est semper habere cognitionem horum principiorum, quae

Lec. 4.

Lect. 4. t. Expo. 2.

Lib. I. c. 1. t. ex. 1. & c. 6. t. ex. 2.

quæ nos lateant, neque etiam possibile est quod in nobis gene...

g. ¶ Solutæ præmissas quæstiones. Et primo soluit viciniam...

Secundo soluit duas primas, ibi. ¶ Quoniam autem eorum, quæ...

¶ Circa primum duo facit. Primo soluit dubitationem. Secundo manifestat...

¶ Quod autem dictum est, id rursum dicemus. Nam cum steterit...

¶ Cum autem insit sensus animalibus, in his quidem animalium...

¶ Multis igitur factis huiusmodi, iam differentia quædam fit...

¶ Ex sensu quidè igitur fit memoria sicut diximus, ex memoria...

¶ Ostendit quid sit illud principium cognoscituum præexistens...

¶ Et dicit, quod cum sit sensus in omnibus animalibus, in quibusdam...

¶ Et dicit, quod cum sit sensus in omnibus animalibus, in quibusdam...

¶ Et dicit, quod cum sit sensus in omnibus animalibus, in quibusdam...

¶ Sunt v' ehemèntiora; nobis autem quantum ad aliqua quæ sine...

¶ Ignoravimus, aut ignari, nullumque habentes habitum consequamur.

¶ Necesse est itaque, vim quidem nos aliquam, potentiamque habere...

¶ Videtur autem id ipsum animalibus cunctis inesse. Nam habent vim quædam...

¶ Insit autem animalibus sensu naturæ in quibusdam sit formæ sensibilibus mansio...

¶ In his, cum multa talia sunt, differentia quædam emergit: ut quibusdam...

¶ Ex sensu igitur fit memoria quemadmodum dicimus, ex memoria vero...

¶ Experientia vero, aut ex omni uniuersali quietem iam in anima...

¶ In experimento particularium, sed ex multis particularibus in quibus...

Tex. 64.

¶ Quod autem dictum est, id rursum dicemus. Nam cum steterit...

¶ Quod autem dictum est, id rursum dicemus. Nam cum steterit...

¶ Quoniam autem eorum, qui circa intelligentiam habitum, quibus...

¶ Quod autem dictum est, id rursum dicemus. Nam cum steterit...

¶ Manifestat quod dictum est in præcedenti solutione, quantum ad hoc...

¶ Quod autem dictum est, id rursum dicemus. Nam cum steterit...

¶ Cum autem mentis habitum, quibus uerum perspicimus quidam...

¶ Quod autem dictum est, id rursum dicemus. Nam cum steterit...

Poster. Diui. Tho. K sunt

sunt maxime vera, manifestum est quod non pertinent ad habitus, qui semper sunt falsi, neque etiam ad habitus, qui interdum recipiunt falsitatem, sed solum ad habitus qui semper sunt veri. Huiusmodi autem sunt scientia, & intellectus, additur autem in texto Ethicorum tertium scilicet sapientia. Sed quia scientia, ut ibidem dicitur comprehendit in se scientiam, & intellectum, est enim quaedam scientia, & caput scientiarum, hic eam prætermittit. Hac ergo prætermissa nullum aliud genus cognitionis, quam intellectus est certius scientia. Manifestum est autem quod principia demonstrationum sunt notiora conclusionibus demonstratis, ut in principio habitum est. Non autem potest esse scientia ipsorum principiorum, quia omnis scientia fit ex aliqua rationatione, scilicet demonstratiua, cuius sunt principia illa, de quibus loquimur. Quia igitur nihil potest esse verius, quam scientia, & intellectus, nam sapientia in his intelligitur: consequens est ex

consideratione præmissorum, quod principiorum præter se intellectus. Probat hoc etiam alia ratione, quia scilicet demonstratio non est ex necessitate demonstrationis principium, alioquin procederet in demonstrationibus in infinitum, quod in primo improbatum est. Cum igitur demonstratio scientiæ causet, sequitur quod neque scientia possit esse principium scientiæ, ita scilicet quod principia scientiarum per scientiæ cognoscantur. Si igitur nullum aliud genus cognitionis præter scientiam habemus, quod semper sit verum, relinquatur quod intellectus erit principium scientiæ, quia scilicet per intellectum cognoscuntur principia scientiarum, ita scilicet quod hic intellectus, qui est principium scientiæ, est cognitius principij ex quo procedit scientia. Hoc autem scilicet scientia est omne, id est totum, quod similiter se habet ad omnem rem, id est ad totam materiam, de qua est scientia, sicut scilicet intellectus ad principium scientiæ.

COMMENTARIORVM D. THOMAE AQUINATIS
super Libros Perihermenias, & Posteriorum Analyticorum Finis.

SERIES CARTARVM

A B C D E F G H I K.

Omnes sunt Quaterniones, Præter K qui est simplex.

R O M A E

Apud hæredes Antonij Bladi, & Ioannem Osmarinum Liliotum socios

M D L X X

